

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนา
ในจังหวัดปัตตานี

Potentials and Restrictions of Rice Productions for Farmers' Security
in Pattani Province

ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการปัญหา 3 จังหวัดชายแดนใต้

โดย

นายสมบูรณ์	เจริญจิระตระกูล
นางสาวโชติมา	พรสว่าง
นายไชยยะ	กงมณี
นางสาวอรอนงค์	ลองพิชัย
นายนพรัตน์	ศักดิ์พันธ์
นายวิกรม	ไ้วสุวรรณ
นายปริญญา	บัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2549

กุมภาพันธ์ 2551

ISBN 978-974-11-4913-1

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

1. รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ

ชื่อเรื่อง ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี

Potentials and Restrictions of Rice Productions for Farmers' Security in Pattani Province

คณะผู้วิจัย

นาย สมบูรณ์	เจริญจิระตระกูล	หัวหน้าโครงการ
นางสาว โชติมา	พรสว่าง	รองหัวหน้าโครงการ
นาย ไชยยะ	คงมณี	ผู้ร่วมวิจัย
นางสาวอรอนงค์	लगพิชัย	ผู้ร่วมวิจัย
นาย นพรัตน์	ศักดิ์พันธ์	ผู้ประสานงานโครงการ
นาย วิกรม	ไว้วสุวรรณ	ผู้ช่วยวิจัย
นาย ปริญญา	บัณฑิตโต	ผู้ช่วยวิจัย

หน่วยงานที่สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112

หมายเลขโทรศัพท์ 074-286241 โทรสาร 074-459353

ได้รับงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2549

งบประมาณที่ได้รับ 1,273,100.00 บาท (หนึ่งล้านสองแสนเจ็ดหมื่นสามพันหนึ่งร้อยบาทถ้วน)

ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ เดือน สิงหาคม 2549 ถึง สิงหาคม 2550

2. ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

อาชีพการทำนา ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในภาคใต้ มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด มีมากเป็นอันดับสองรองจากยางพารา จังหวัดที่มีการทำนามาก ได้แก่ จังหวัด นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี ปัตตานี นราธิวาส ตรัง ชุมพร สตูล กระบี่ ยะลา พังงา ระนอง และภูเก็ต ตามลำดับ อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักและดั้งเดิมของชาวภาคใต้ฝั่งตะวันออก มาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผลสืบเนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวกำหนด

สำหรับจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้น โครงสร้างเศรษฐกิจยังพึ่งพาภาคเกษตรเป็นสำคัญ โดยในปี พ.ศ.2546 ภาคเกษตรสามารถสร้างรายได้ให้จังหวัดเป็นเงิน 15,730 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 47.24 ของ GPP พื้นที่นาของจังหวัดปัตตานีในปี พ.ศ.2548 นี้มีจำนวน 320,000 ไร่ แต่ปรากฏว่ามีพื้นที่ถึง 60,000 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของพื้นที่ทำนาที่เกษตรกรปล่อยให้ป็นนาว่าง

ทั้งๆ ที่ปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีระบบชลประทานค่อนข้างจะสมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ การซื้อข้าวสารบริโภคจึงเป็นเหตุการณ์ปกติของชาวชนบทในจังหวัดปัตตานี

จากเหตุการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้ทุ่มเทงบประมาณลงสู่จังหวัดผ่านนโยบายแก้ปัญหาความยากจนและการจัดทำโครงการต่างๆ ที่ไปเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชาวนาในจังหวัดปัตตานีมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น โครงการเลี้ยงแพะเชิงพาณิชย์ภายใต้สโลแกน 1 ตำบล 1 ฟาร์ม การส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้าง การส่งชาวนาจากภาคกลางลงไปสาธิตการทำนาหว่านน้ำตมถึงพื้นที่ เป็นต้น โดยนโยบายและโครงการต่างๆ ดังกล่าวก็ยังเป็นโจษขานของผู้ที่สนใจในสังคมอยู่ไม่น้อย

การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี จึงมีขึ้นเพื่อตอบคำถามการวิจัยหลายคำถามที่สังคมโดยเฉพาะภาครัฐและประชาสังคมต้องการคำตอบ เช่น วิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ และรายจ่ายในครัวเรือนของชาวนาเป็นเช่นไร สถานการณ์การทำนาในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีตเป็นเช่นไร มูลเหตุที่ทำให้ชาวนาทิ้งนาให้ร้างอย่างมากมาในปัจจุบันเกิดจากอะไรเป็นปัจจัยสำคัญ พัฒนาการของวิธีการผลิตข้าว (Mode of production) และการจัดการทางการผลิตข้าวของชาวนาจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร และมีปัญหาอะไรหรือไม่ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของการใช้ปัจจัยการผลิตเป็นเช่นไร เป้าหมายในการทำนาและผลลัพธ์ที่ได้จากการทำนาเพียงพอที่จะนำไปสู่ความมั่นคงของชาวนาได้หรือไม่ เพราะอะไร ทักษะคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ ในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตเป็นเช่นไร

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆ ดังกล่าว คงจะเป็นประโยชน์ให้กับรัฐบาลในการกำหนดแนวทาง มาตรการหรือโครงการเพื่อยกระดับศักยภาพการทำนา เพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเพื่อการค้า การกำหนดรูปแบบการผลิตทางการเกษตรทางเลือกนอกจากอาชีพทำนาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชาวนา รวมทั้งการกำหนดอาชีพทางเลือกใหม่ๆ นอกภาคเกษตรที่มีความเป็นไปได้ให้กับชุมชนชาวนาต่อไป

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด นโยบายโครงการของรัฐและกระบวนการนโยบายเกษตรที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชาวนาในจังหวัดปัตตานี

2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำนาของชาวนาในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต

3) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหานาร้าง ทั้งปัจจัยในเชิงเศรษฐกิจและไม่ใช่เศรษฐกิจ และผลกระทบจากปัญหานาร้าง

4) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนชาวนาในปัจจุบัน

5) เพื่อศึกษาพัฒนาการของวิธีการผลิตข้าวและการจัดการทางการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนา รวมทั้งทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ

6) เพื่อกำหนดแนวทางในการยกระดับศักยภาพการทำนา เพื่อความมั่นคงของชาวนา

4. วิธีการวิจัย

ทีมวิจัยได้ใช้ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่จัดเก็บในรูปแบบต่างๆ ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้าวในมิติต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ในขณะที่ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จัดเก็บใน 4 รูปแบบ คือ สํารวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 50 ราย โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง จัดเวที่รับฟังความคิดเห็นต่อผลการศึกษา 6 เวที และการสัมภาษณ์รายบุคคลในระดับครัวเรือนเกษตรกรใน 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสายบุรี และอำเภอมายอ อำเภอละ 100 ราย รวม 700 ราย โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง

ใช้วิธีวิเคราะห์ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณด้วยวิธีการทางสถิติที่เหมาะสม เช่น สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์สมการถดถอย สถิติโคสแควร์ และเทคนิคของการวางแผนเพื่อการพัฒนาแบบมีเป้าหมาย (Goal Oriented Project Planning : GOPP) มาประยุกต์ในการสังเคราะห์

5. ผลการวิจัย

ชาวนากลุ่มตัวอย่าง 700 ราย ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 90.0 นับถือศาสนาอิสลาม มีอายุเฉลี่ยเท่า 52.2 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวนบุตรเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างสูงคือ 4.2 คนต่อครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 5.7 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 15 - 65 ปี ซึ่งจัดเป็นวัยแรงงาน

ในขณะที่สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนนั้น พบว่าส่วนใหญ่ครัวเรือนมีสถานะภาพทางเศรษฐกิจในระดับรายได้เท่ากับหรือมากกว่ารายจ่าย โดยมีระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเท่ากับ 99,300 บาทต่อปี สำหรับภาระหนี้สินของครัวเรือนนั้น พบว่าครัวเรือนร้อยละ 44.3 มีภาระหนี้สิน โดยมีจำนวนหนี้เฉลี่ยเท่ากับ 56,700 บาทต่อครัวเรือน

ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยค่อนข้างเล็กเพียง 7.8 ไร่ โดยร้อยละ 81.4 มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งพบว่าครัวเรือนจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ทำนามากที่สุด 4.5 ไร่ แต่ทำเองจำนวน 2.75 ไร่ ที่เหลือให้เพื่อนบ้านทำแบบแบ่งผลผลิต และที่นาทิ้งร้าง กรณีที่นาที่ปล่อยทิ้งร้างนั้น พบว่าในช่วงปี 2524 - 2539 เริ่มพบว่ามี การปล่อยที่นาให้ร้างกันแล้วแต่มีพบไม่มากนัก ในขณะที่ช่วงหลังปี 2540 ปัญหาการร้างมีปรากฏให้เห็นมากขึ้น

ชวานากลุ่มตัวอย่างมีประสพการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 18.5 ปี ร้อยละ 94.1 ปลูกข้าวนาปี ในขณะที่ชาวনার้อยละ 29.4 ปลูกข้าวนาปรัง ข้าวที่ผลิตได้มีไว้เพื่อบริโภคเป็นสำคัญ ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 84.3 เตรียมดินโดยใช้รถไถเดินตาม และร้อยละ 53.0 เตรียมดินโดยการจ้าง

ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง โดยพันธุ์มะจานูเป็นพันธุ์ที่ชาวนานิยมมากที่สุด ที่เหลือร้อยละ 29.3 ใช้พันธุ์ส่งเสริม เช่น พันธุ์ช่อสูง เล็บนก ชัยนาท และพันธุ์ปทุมธานี การใช้ปุ๋ยบำรุงต้นข้าว้นชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 87.6 ยังใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก เพียงร้อยละ 8.0 ที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชาวনার้อยละ 98.7 ประสพปัญหาการรบกวนของศัตรูพืช แต่มีชาวนาเพียงร้อยละ 54.1 มีการกำจัดศัตรูพืช

แม้จังหวัดปัตตานีมีระบบชลประทานค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ และในการกำหนดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาที่มววิจัยได้กำหนดสัดส่วนชาวนาที่ทำนาในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทาน ในสัดส่วนประมาณ 50:50 แต่ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 81.3 ยังตอบว่าใช้น้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก รองลงมา ร้อยละ 49.7 ใช้น้ำจากคลอง ในการเก็บเกี่ยวนั้น ชาวনার้อยละ 68.1 เกี่ยวข้าวโดยใช้แกระ รองลงมา ร้อยละ 37.6 เกี่ยวข้าวโดยใช้เคียว และพบว่ามีชาวนาถึงร้อยละ 12 ที่ใช้แรงงานแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนามีมาตั้งแต่ในอดีต และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน มีอิทธิพลต่อมูลค่าผลผลิตข้าวนาปี ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ในขณะที่ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิง มีอิทธิพลต่อมูลค่าผลผลิตข้าวนาปี ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ส่วนการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว สรุปได้ว่าในการปลูกข้าวนาปีนั้น ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยเคมี คิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด และใช้แรงงานคิดเป็นมูลค่าเกินกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด ในขณะที่การปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์ และน้ำมันเชื้อเพลิงคิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด

จากการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน สำหรับข้าวนาปี ชาวนามีกำไรทางบัญชี 5.03 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 1.92 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนข้าวนาปรัง ชาวนามีกำไรทางบัญชี 3.72 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 0.99 บาทต่อกิโลกรัม

ทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาในมิติต่างๆ ในปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม พบว่าชาวนามีทัศนคติไม่ดีถึงไม่สู้ดี ที่มววิจัยจึงเชื่อว่าหากไม่มีการปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมการทำนาให้ดีขึ้น ในอนาคตชาวนาจะเลิกทำนามากขึ้นเรื่อยๆ และอาจจะยังมีการเลิกทำนาเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต

หากอิงข้อมูลจากทางราชการ พบว่าในปี 2548 จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่นา 323,786 ไร่ เป็นพื้นที่นาร้าง 61,906 ไร่ หรือร้อยละ 19.12 ในขณะที่จากการศึกษาของทมิววิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก กลับพบว่า ตัวเลขพื้นที่นาร้างของทางราชการห่างไกลจากความเป็นจริงมาก กล่าวคือ ตัวเลขนาร้างในจังหวัดปัตตานีสุงถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด หรือพื้นที่นาถูกทิ้งร้างถึง 129,514 ไร่

สาเหตุหลัก (Direct Causes) ที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำรั่ว พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ น้ำท่วมขังที่นาที่เกิดจากคันคลองส่งน้ำ และพื้นที่ถนนที่ยกสูง การขายที่นาให้นายทุน และทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง

ส่วนผลกระทบจากนาร้างมี 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ (1) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม และ (2) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร ผลกระทบต่อความเป็นครอบครัว ผลกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชน ผลกระทบต่อวัฒนธรรมข้าว ในขณะที่ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยการยึดครองพื้นที่นาของยางพารา - ปาล์มน้ำมัน ส่งผลให้ระบบชลประทานเพื่อการทำนาถูกทิ้งร้าง เกิดความขัดแย้งเรื่องระบบน้ำ (ระหว่างการทำนา ปาล์มน้ำมัน และยางพารา) และผลกระทบต่อกรหายไปของวงจรชีวิตสัตว์ในที่นา ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ส่งผลให้การพึ่งตนเองได้ของครัวเรือนและชุมชนมีน้อยลง และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากสรุปผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันนำไปพิจารณา กำหนดแนวทาง และดำเนินโครงการต่างๆ ในการปลูกข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานีในที่สุด

1) ภาครัฐควรอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น อุดหนุนพันธุ์ข้าว ปุ๋ย จัดหารถแทรกเตอร์ให้กับองค์กรชุมชนไว้บริการเตรียมดินให้กับชาวนา การทำนาในจังหวัดปัตตานียังผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวนา วัฒนธรรมข้าวที่ยังสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การเก็บเกี่ยวข้าวชาวนายังนิยมใช้แกระและ เคียวเป็นส่วนใหญ่ การอุดหนุนปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวนอกจากจะเป็นการแบ่งเบาปัญหาด้านทุนการผลิตที่นับวันจะรุนแรงขึ้น แล้วยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชาวนา และยังเป็นการทำให้อาชีพชาวนายังคงดำรงอยู่จังหวัดปัตตานี และพื้นที่ภาคใต้สืบไป

2) ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอย่างจริงจัง แม้ทีมวิจัยจะทราบว่าขณะนี้ศูนย์วิจัยข้าว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ก็กำลังริเริ่มการทดสอบพันธุ์ข้าวพื้นเมืองบ้างแล้ว แต่ทีมวิจัยเห็นว่าภาครัฐควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง และดำเนินการกำหนดพันธุ์ที่จะพัฒนาร่วมกับชาวนา พร้อมทั้งทุ่มเทงบประมาณเพื่อการนี้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

3) การส่งเสริมการทำนาอินทรีย์น่าจะเป็นโครงการที่ภาครัฐ โดยสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดปัตตานี ควรดำเนินโครงการให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ควบคู่กับการส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้ได้ผลมาในพื้นที่ไปขยายผลในวงกว้าง เช่น กำจัดหอยเชอริ (ซึ่งรื้อยละ 44 ของชาวนาคอบว่ามีปัญหาดังกล่าว) ด้วยทางมะละกอ ซึ่งหาได้ง่ายในพื้นที่ กล่าวคือเพียงแค่นำทางมะละกอไปวางไว้ในนาในสภาพที่มีน้ำขังทิ้งไว้สัก 1 คืน หอยเชอริก็จะมาจับรวมตัวกันที่ทาง

มะละกอดังกล่าว นอกจากนั้นหอยเชอร์รี่ที่ขจัดได้ยังสามารถนำไปทำเป็นน้ำหมักชีวภาพไปใช้ในการเพาะปลูกพืชต่างๆ รวมทั้งการทำนาเพื่อเพิ่มผลผลิต และลดต้นทุนได้อีกด้วย

4) การบริหารจัดการการชลประทานของจังหวัดต้องคึงภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มชาวนาเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนหลักการโครงการ การเลือกพื้นที่ การเลือกโครงการ การดำเนินโครงการ รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวนากับภาครัฐ และช่วยให้โครงการที่กำหนดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน น้ำที่ปล่อยมาจากชลประทานจะถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญคืองบประมาณที่ทุ่มเทลงไปเพื่อการชลประทานจะไม่สูญเปล่า

5) กระบวนการนโยบายและโครงการเกี่ยวกับข้าวต้องได้รับการทบทวนทั้งกระบวนการและเนื้อหา กล่าวคือ การกำหนดนโยบายหรือโครงการต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และด้วยกระบวนการกำหนดดังกล่าว โครงการที่กำหนด และดำเนินการนั้น นอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดแล้ว ชาวนาจะรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการ การทุ่มเทให้โครงการประสบผลสำเร็จจะเป็นจริงมากขึ้น รวมทั้งจะลดปัญหาความไม่โปร่งใสเกี่ยวกับโครงการได้อีกโสดหนึ่ง

6) ภาครัฐต้องทบทวนโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าว และเร่งวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าวให้มากขึ้นและเร่งด่วน พร้อมทั้งประเมินผลเสียก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินโครงการต่อไป หรือยุติโครงการ

7) ในระยะสั้นภาครัฐ โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชน ควรเน้นการส่งเสริมอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มผลิตภาพของแรงงาน เช่น การเลี้ยงเป็ด ไก่ เกษตรผสมผสานแนวอินทรีย์ ซึ่งมีตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ทำสำเร็จมาแล้ว ส่วนในระยะยาวเมื่อปัญหาความไม่สงบได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจะต้องเดินหน้าต่อไป เนื่องจากมีข้อได้เปรียบทั้งในเชิงพื้นที่ในเชิงวัตถุดิบ และและในเชิงตลาด

Abstract

Title Potentials and Restrictions of Rice Productions for Farmers' Security in Pattani Province

Research Team	Mr. Somboon	Charernjiratrakul ¹
	Ms. Chotima	Pornsawang ²
	Mr. Chaiya	Kongmanee ³
	Ms. Onanong	Longpichai ⁴
	Mr. Noparat	Sakpan ⁵
	Mr. Wikrom	Ngowsuwan ⁶
	Mr. Parinya	Bandito ⁷

The project was budgeted in 2006 for 1,273,100.00 baht.

The research period is 1 year from August 2006 – August 2007.

The research on Potentials and Restrictions of Rice Productions for Farmers' Security in Pattani Province is aimed to study the project policy of the state and the process of the agricultural policy affecting ways of life, economy and society of farmers, the farming situation, causes of deserted farms in Pattani Province and impact of deserted farm problem, ways of life, career structure, income, expense and debt of the farmers at present, the rice production and the production management, cost-return from farming, as well as farmers' attitudes towards farming in different aspects. The data derive from the in-depth interview of 50 respondents. Six open discussions in the district level are held for the presentation of the study results as well as idea exchanges. The individual interview of 100 farmers each locality is conducted in 7 districts; Muang, Nongjik, Panare, Khok Pho, Yaring, Saiburi, and Mayor, which represents total 700 respondents. The data are analyzed by the descriptive statistics, Chi-square test, regression equation analysis, and Goal Oriented Project Planning technique.

¹ Associate Professor, Faculty of Economics, Prince of Songkhla University 074-286241

²⁻⁴ Lecturers, Faculty of Economics, Prince of Songkhla University 074-286237,38,42

⁵ Manager of The Agricultural Cooperatives, Panare District, Pattani Province

⁶⁻⁷ Research Assistants

The findings reveal that 90% of farmers in Pattani Province are Muslims with the average age of 52.2 years old. Most of them are primary educated or lower. The average numbers of children are 4.2 children in each household. The ownership of farm area is 4.5 rais in average; however, only 2.75 rais are operated by the farmers themselves. While the balance of total farm area is left for neighbors and abandoned. The household income is 99,300 baht per year in average. The income deriving from the agricultural sector is considered only one third of the total income. As for the household debt, 44.3% of the households are in debt condition with the average debt amount is 56,700 baht each household.

The majority of the framers, 70.7%, grow the local rice variety. "Majanu" becomes the most popular variety among the farmers. Most of the farmers, 87.6%, apply chemical fertilizers on their paddy rice fields. The farmers, 98.7%, face the pest problems such as birds, rats, golden apple snail, rice bug, etc., and 54.1% of the farmers implement the pesticides. The farmers, 68.1%, apply "Krae" for the rice harvest while 37.6% of them apply sickles for the rice harvest. In addition, 12.0% of farmers implement the exchange labor, which has been part of the farming practice since the old days till the present. The outputs, 70%, are reserved for household consumption.

As for the in-season rice fields, farmers apply the pips and chemical fertilizers, which is calculated to be the lower value than the most efficient level in term of economic. Meanwhile, the labor force is applied higher than the most efficient level in term of economic. As for the off-season rice fields, the pips and fuel are calculated in the lower value than the most efficient level in term of economic.

In view of the cost-return analysis of in-season paddy rice, the farmers earn the profit in terms of accounting for 5.03 baht per kilogram, and earn the profit in term of economics for 1.92 baht per kilogram. As for the cost-return analysis of off-season paddy rice, the farmers earn the profit in terms of accounting for 3.72 baht per kilogram, and earn the profit in term of economics for 0.99 baht per kilogram.

Though Pattani Province is well equipped with the irrigation system in quantity aspect, the management problem on the drainage still exists. Various projects on the development of the potential rice production have been implemented; nevertheless, the success does not represent full functions. The farmers' attitudes towards the farming career are not rated in the good level in economic and social aspects. The research team believes that if the factors affecting the farming are not improved, more farmers would quit their career.

In case of deserted farms during year 1981-1996, the findings reveal that the farm land had been deserted; however, the quantity was not dominant. In 1997, the problem of deserted farms became very prominent which the formal data were found as following. In 2005, the farm land in Pattani Province was 323,786 rais and became deserted farms for 61,906 rais, which represented 19.12%. Nevertheless, the study via the in-depth interview which is conducted by the research team reveals that the deserted farm area is 40.0% of the total farm land. The direct causes of deserted farms are the better return of other economic crops, migration to work in different areas both in domestic and abroad, flooded affected by the irrigation system and the higher level of the public road, the sales of farm land to invertors, and the farmers' attitudes towards the farming become worse. The economic, social and environmental impacts, which derive from the deserted farm problem, affect the self-dependence of the households and communities decreasing. Eventually, the development is not sustainable.

For the farmers' security in Pattani Province in the aspects of economics, social, culture, and environment, the government actions should be implemented as details; the rice variety subsidy, the rehabilitation of the local rice variety, the promotion of organic rice farming, and the provision of fertilizers and tractors to the communities for the purpose of soil preparation.

The policy process and projects which relate to rice farming as well as the provincial irrigation management require the civil sector, especially farmers to participate. The participation covers the project principles, the area and project selection, the project implementation, and the performance monitoring. The government sector needs to review the support of the oil palm and rubber planting in paddy rice fields. Finally, the intellectual researches about oil palm and rubber planting in paddy rice fields should be urgently enhanced including the implementation of project assessment in order to judge the project continuation or the termination.

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี
Potentials and Restrictions of Rice Productions for Farmers' Security in Pattani Province

คณะผู้วิจัย	นายสมบุรณ์	เจริญจิระตระกูล ¹
	นางสาวโซคิมา	พรสว่าง ²
	นายไชยยะ	กงมณี ³
	นางสาวอรอนงค์	ทองพิชัย ⁴
	นายนพรัตน์	ศักดิ์พันธ์ ⁵
	นายวิกรม	โจ้วสุวรรณ ⁶
	นายปริญญา	บัณฑิต ⁷

ได้รับงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2549 จำนวนเงิน 1,273,100.00 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2549 ถึง สิงหาคม 2550

การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายโครงการของรัฐและกระบวนการนโยบายเกษตรที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชาวนา สถานการณ์การทำนา มูลเหตุให้เกิดปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานี และผลกระทบจากปัญหานาร้าง วิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนชาวนาในปัจจุบัน การผลิตข้าวและการจัดการทางการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนา รวมทั้งทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก 50 ราย จัดเวทีย่อยระดับอำเภอเพื่อนำเสนอผลการศึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 6 เวทีสัมภาษณ์ชาวนารายบุคคลใน 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสาบบุรี และอำเภอมายอ อำเภอละ 100 ราย รวม 700 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ทดสอบสถิติไคสแควร์ การวิเคราะห์สมการถดถอย และเทคนิคของ Goal Oriented Project Planning

1 รองศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 074-286241

2-4 อาจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 074-286237,38,42

5 ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอ ปะนาเระ จังหวัดปัตตานี 073-499099

6-7 ผู้ช่วยวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าชาวนาในจังหวัดปัตตานี ร้อยละ 90.0 นับถือศาสนาอิสลาม มีอายุเฉลี่ยเท่า 52.2 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีบุตรเฉลี่ย 4.2 คนต่อครัวเรือน มีที่นาเฉลี่ย 4.5 ไร่ แต่ทำเองเพียง 2.75 ไร่ ที่เหลือให้เพื่อนบ้านทำแบบแบ่งครึ่งผลผลิต และตั้งร้านครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 99,300 บาทต่อปี แต่เป็นรายได้ที่มาจากการเกษตรเพียงหนึ่งในสาม สำหรับภาระหนี้สินของครัวเรือนนั้นพบว่า ครัวเรือนร้อยละ 44.3 มีภาระหนี้สิน โดยมีจำนวนหนี้เฉลี่ยเท่ากับ 56,700 บาทต่อครัวเรือน

ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง โดยพันธุ์มะจานูเป็นพันธุ์ที่ชาวนานิยมมากที่สุด ร้อยละ 87.6 ใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงดินข้าว ชาวนาร้อยละ 98.7 ประสบปัญหาการรบกวนของศัตรูพืช เช่น นก หนู หอยเชอรี่ แมลงสิง เป็นต้น แต่มีชาวนาเพียงร้อยละ 54.1 มีการกำจัดศัตรูพืช ชาวนาร้อยละ 68.1 เกี่ยวข้าวโดยใช้แกระ รองลงมาร้อยละ 37.6 เกี่ยวข้าวโดยใช้เคียว และพบว่ามีชาวนาถึงร้อยละ 12 ที่ใช้แรงงานแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนาที่มีมาตั้งแต่ในอดีต และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ผลผลิตข้าวที่ได้ร้อยละ 70 เก็บบริโภคในครัวเรือน

ในการปลูกข้าวนาปีนั้น ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์และปุ๋ยเคมี คิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด และใช้แรงงานคิดเป็นมูลค่าเกินกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด ในขณะที่การปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์และน้ำมันเชื้อเพลิงคิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด

จากการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน สำหรับข้าวนาปี ชาวนามีกำไรทางบัญชี 5.03 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 1.92 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนข้าวนาปรัง ชาวนามีกำไรทางบัญชี 3.72 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 0.99 บาทต่อกิโลกรัม

แม้จังหวัดปัตตานีมีระบบชลประทานค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ในเชิงปริมาณ แต่ก็มีปัญหาในเชิงบริหารจัดการ โดยเฉพาะปัญหาการระบายน้ำ โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการยกระดับศักยภาพการผลิตข้าวที่ทางภาครัฐกำหนดและดำเนินการในพื้นที่ก็มีไม่น้อย แต่กลับไม่ค่อยมีสัมฤทธิ์ผล ประกอบกับชาวนามีทัศนคติไม่คิดถึงไม่ผู้คิดต่ออาชีพทำนาในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ทีมวิจัยจึงเชื่อว่าหากไม่มีการปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมการทำนาให้ดีขึ้น ในอนาคตชาวนาจะเลิกทำนามากขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับปัญหาร้างนั้น ในช่วงปี 2524 - 2539 เริ่มพบว่ามีกรปล่อยที่นาให้ร้างกันบ้าง แต่ยังมีไม่มากนัก ในขณะที่ช่วงหลังปี 2540 ปัญหาร้างมีปรากฏให้เห็นมากขึ้นเป็นลำดับ จากข้อมูลของทางราชการ ในปี 2548 จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่นา 323,786 ไร่ เป็นพื้นที่นาร้าง 61,906 ไร่ หรือร้อยละ 19.12 ในขณะที่จากการศึกษาของทีมวิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก กลับพบว่าพื้นที่นาร้างสูงถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด สาเหตุหลัก (Direct Causes) ที่ก่อให้เกิดปัญหาร้าง คือ พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ นำท่วมขังที่นาที่เกิดจากคันคลองส่งน้ำชลประทาน และพื้นถนนที่ยกสูง การขายที่นาให้นายทุน และทัศนคติของชาวนาที่มี

ต่อการทำนาแย่ง ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ส่งผลให้การพึ่งตนเองได้ของครัวเรือนและชุมชนมีน้อยลง และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืน

เพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานีทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การอุดหนุนพันธุ์ข้าว การฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมือง การส่งเสริมการทำนาอินทรีย์ การจัดหาปุ๋ย จัดหารถแทรกเตอร์ให้กับองค์กรชุมชนไว้บริการการเตรียมดินเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐพึงกระทำ

กระบวนการนโยบายและโครงการที่เกี่ยวกับข้าว การบริหารจัดการการชลประทานของจังหวัดต้องคึงภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มชาวนาเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนหลักการ โครงการ การเลือกพื้นที่ การเลือกโครงการ การดำเนินโครงการ รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงาน ภาครัฐต้องทบทวนโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าว และเร่งวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าวให้มากขึ้นและเร่งด่วน พร้อมทั้งประเมินผลดีผลเสียก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินโครงการต่อไป หรือยุติโครงการ

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(2)
Abstract	(8)
บทกัณฑ์	(11)
สารบัญ	(14)
สารบัญตาราง	(16)
สารบัญภาพ	(18)
สารบัญภาคผนวก	(19)
คำสำคัญ	(20)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1 - 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1 - 2
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	1 - 3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดปัตตานี	2 - 1
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2 - 21
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวม	3 - 1
3.2 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	3 - 3
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน	4 - 1
4.2 โครงสร้างการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินของครัวเรือน	4 - 8
4.3 โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นา	4 - 9
4.4 สภาพการผลิตข้าวของชาวนา	4 - 14
4.5 ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตข้าว	4 - 27
4.6 การใช้แรงงานในการทำนา	4 - 28
4.7 การกระจายการผลิตข้าว	4 - 30

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
4.8 ตลาดข้าวของเกษตรกร	4 - 31
4.9 การวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว	4 - 31
4.10 การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว	4 - 37
4.11 การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา	4 - 40
4.12 ทักษะคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาในปัจจุบัน	4 - 45
4.13 ความเห็นของชาวนาที่มีต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ	4 - 47
4.14 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับ ทักษะคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา	4 - 52
4.15 สาเหตุและผลกระทบจากปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานี	4 - 53
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการวิจัย	5 - 1
5.2 ข้อเสนอแนะ	5 - 13
บรรณานุกรม	ก - 1
ภาคผนวก	ข - 1
ประวัติและผลงานทางวิชาการ	ค - 1

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 2.1	ขนาดเนื้อที่และหน่วยการปกครองจังหวัดปัตตานี จำแนกรายอำเภอ	2 - 2
ตารางที่ 2.2	จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนจำแนกรายอำเภอ	2 - 3
ตารางที่ 2.3	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประจำจังหวัดปัตตานี (GPP) และมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ (GRP) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ประจำปี พ.ศ. 2547	2 - 9
ตารางที่ 2.4	ข้อมูลพื้นที่ทำการเกษตรจังหวัดปัตตานี ปี 2548	2 - 14
ตารางที่ 2.5	ข้อมูลพื้นที่การปลูกข้าวจังหวัดปัตตานี	2 - 16
ตารางที่ 2.6	ข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปีและพื้นที่ครอบครองต่อครัวเรือน จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548	2 - 17
ตารางที่ 2.7	ข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548	2 - 18
ตารางที่ 2.8	ผลผลิตข้าวนาปี และข้าวนาปรังจังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2542/2543 - 2547/2548	2 - 18
ตารางที่ 4.1	ลักษณะทางสังคมของครัวเรือน	4 - 2
ตารางที่ 4.2	ลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	4 - 5
ตารางที่ 4.3	โครงสร้างการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือน	4 - 8
ตารางที่ 4.4	โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่ดินของครัวเรือน	4 - 10
ตารางที่ 4.5	ทรัพย์สินฟาร์มที่เกี่ยวกับการทำนา	4 - 15
ตารางที่ 4.6	ประสบการณ์และลักษณะการทำนา	4 - 17
ตารางที่ 4.7	พันธุ์ข้าวและการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว	4 - 20
ตารางที่ 4.8	ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ย	4 - 21
ตารางที่ 4.9	ศัตรูพืชและวิธีการกำจัดศัตรูพืช	4 - 23
ตารางที่ 4.10	แหล่งน้ำและการควบคุมระดับน้ำ	4 - 24
ตารางที่ 4.11	การเก็บเกี่ยวและการจัดเก็บผลผลิต	4 - 26
ตารางที่ 4.12	มูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลือง จำแนกตามชนิดของปัจจัย	4 - 27
ตารางที่ 4.13	การใช้แรงงานในการผลิตข้าวนาปีจำแนกตามประเภทของแรงงาน และกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549	4 - 28
ตารางที่ 4.14	การใช้แรงงานในการผลิตข้าวนาปรังจำแนกตามประเภทของแรงงาน และกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2549	4 - 29

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 4.15 การกระจายผลผลิตข้าว	4 - 30
ตารางที่ 4.16 สถานที่ขายผลผลิต	4 - 31
ตารางที่ 4.17 ค่าสถิติที่สำคัญและระดับนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยการผลิตข้าวนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549	4 - 34
ตารางที่ 4.18 ค่าสถิติที่สำคัญและระดับนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยการผลิตข้าวนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549	4 - 36
ตารางที่ 4.19 ประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยในการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549	4 - 39
ตารางที่ 4.20 ประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยในการผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2549	4 - 40
ตารางที่ 4.21 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปีเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549	4 - 42
ตารางที่ 4.22 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2549	4 - 44
ตารางที่ 4.23 ระดับทัศนคติต่อการทำนาด้านเศรษฐกิจ	4 - 46
ตารางที่ 4.24 ระดับทัศนคติต่อการทำนาด้านสังคม	4 - 48
ตารางที่ 4.25 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ	4 - 49
ตารางที่ 4.26 อาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสม หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ	4 - 50
ตารางที่ 4.27 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ	4 - 51
ตารางที่ 4.28 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคม	4 - 52
ตารางที่ 4.29 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจ	4 - 53
ตารางที่ 4.30 ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่จากการทำนาโดยสังเขป	4 - 66
ตารางที่ 4.31 พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวนเกษตรกรที่ร่วมโครงการในจังหวัดปัตตานี จำแนกตาม อำเภอ ปีงบประมาณ 2547	4 - 74
ตารางที่ 4.32 พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวนเกษตรกรที่ร่วมโครงการในจังหวัดปัตตานี จำแนกตามอำเภอ ปีงบประมาณ 2549	4 - 74

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
ภาพที่ 2.1	ขอบเขตจังหวัดปัตตานี	2 - 1
ภาพที่ 2.2	จำนวนครัวเรือนแยกตามอาชีพ จังหวัดปัตตานี ปี 2548	2 - 13
ภาพที่ 2.3	อาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญ จังหวัดปัตตานี ปี 2548	2 - 15
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	3 - 6
ภาพที่ 4.1	พัฒนาการของนาร้าง ระหว่าง ปี 2524 - 2548	4 - 14
ภาพที่ 4.2	สาเหตุและผลกระทบจากนาร้างในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	4 - 55
ภาพที่ 4.3	สาเหตุที่ทำให้น้ำท่วมขังซ้ำซากจนเป็นเหตุให้ที่นาถูกทิ้งร้าง	4 - 59
ภาพที่ 4.4	สาเหตุที่ทำให้ชาวนาขายที่นาให้นายทุน - ทิศนะคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่งจนเป็นเหตุให้ที่นาถูกทิ้งร้าง	4 - 62
ภาพที่ 4.5	สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการปลูกข้าวของชาวนาไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ	4 - 65
ภาพที่ 4.6	ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม ที่เกิดจากปัญหานาร้าง	4 - 70
ภาพที่ 4.7	ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง	4 - 77

สารบัญภาคผนวก

ภาคผนวกที่	หน้า
ภาคผนวกที่ 1	ข - 1
ภาคผนวกที่ 2	ข - 5
ภาคผนวกที่ 3	ข - 7
ภาคผนวกที่ 4	ข - 9
ภาคผนวกที่ 5	ข - 10
ภาคผนวกที่ 6	ข - 11
ภาคผนวกที่ 7	ข - 13
ภาคผนวกที่ 8	ข - 14
ภาคผนวกที่ 9	ข - 15
ภาคผนวกที่ 10	ข - 17
ภาคผนวกที่ 11	ข - 19
ภาคผนวกที่ 12	ข - 21
ภาคผนวกที่ 13	ข - 23
ภาคผนวกที่ 14	ข - 25
ภาคผนวกที่ 15	ข - 26

คำสำคัญ

นาร้าง วัฒนธรรมข้าว ต้นทุนผลตอบแทน ทักษะคติ ชลประทาน กระบวนการนโยบาย

Keyword

Abandoned Paddy Field, Rice Culture, Cost and Return, Attitude, Irrigation, Policy Process

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ข้าวนอกจากจะเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในฐานะเป็นอาหารหลักของคนไทยแล้ว ข้าวยังเป็นสินค้าส่งออกทางการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับประเทศโดยครองแชมป์ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดของโลกมาเป็นเวลาช้านาน

สำหรับภาคใต้ของไทย ซึ่งมีอาณาเขตคลุมพื้นที่ 14 จังหวัด นับตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจรดเขตแดนประเทศมาเลเซีย มีลักษณะเป็นคาบสมุทรอยู่ระหว่างอ่าวไทย มหาสมุทรแปซิฟิก และทะเลอันดามัน และมหาสมุทรอินเดีย พื้นที่แนวกลางคาบสมุทรมีลักษณะเป็นที่อกเขายาวจากเหนือจรดใต้ มีพื้นที่รอบชายฝั่ง พื้นที่เนินเขา พื้นที่ภูเขา และทะเลน้ำตื้น ภาคใต้คอกอยู่ใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความแตกต่างจากภูมิภาคส่วนอื่นของประเทศย่อมมีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพ พฤติกรรมการทำงานและวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน (ปก แก้วกาญจน์, 2538)

อาชีพการทำนา ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในภาคใต้ มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ที่เพาะปลูกทั้งหมด มีมากเป็นอันดับสองรองจากยางพารา จังหวัดที่มีการทำนามาก ได้แก่ จังหวัด นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี ปัตตานี นราธิวาส ตรัง ชุมพร สตูล กระบี่ ยะลา พังงา ระนอง และภูเก็ต ตามลำดับ อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักและดั้งเดิมของชาวภาคใต้ฝั่งตะวันออก มาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผลสืบเนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวกำหนด

สำหรับจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น โครงสร้างเศรษฐกิจยังพึ่งพาภาคเกษตรเป็นสำคัญ โดยในปี พ.ศ.2546 ภาคเกษตรสามารถสร้างรายได้ให้จังหวัดเป็นเงิน 15,730 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 47.24 ของ GPP หากจำแนกกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรตามสภาพภูมิประเทศก็จะพบว่า บริเวณที่ราบติดชายฝั่งทะเล เกษตรกรจะประกอบอาชีพทำการประมง ทำนา ทำตาลตะโนด และทำสวนมะพร้าวเป็นหลัก ส่วนบริเวณพื้นที่ลาดชันเกษตรกรจะประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและไม้ผลเป็นสำคัญ

พื้นที่นาของจังหวัดปัตตานีในปี พ.ศ. 2548 นี้มีจำนวน 320,000 ไร่ แต่ปรากฏว่ามีพื้นที่ถึง 60,000 ไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของพื้นที่ทำนาที่เกษตรกรปล่อยให้ป็นนาว่าง ทั้งนี้ที่ปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีระบบชลประทานค่อนข้างจะสมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ จะเป็นรองก็เพียงแต่จังหวัดพัทลุงเท่านั้น การซื้อข้าวสารบริโภคจึงเป็นเหตุการณ์ปกติของชาวนาในจังหวัดปัตตานี

จากเหตุการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้ทุ่มเทงบประมาณลงสู่จังหวัดผ่านนโยบายแก้ปัญหาความยากจนและการจัดทำโครงการต่างๆ ที่ไปเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ

และสังคมต่อชาวนาในจังหวัดปัตตานีมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น โครงการเลี้ยงแพะเชิงพาณิชย์ภายใต้ สโลแกน 1 ตำบล 1 ฟาร์ม การส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้าง การส่งชาวนาจากภาคกลาง ลงไปสาธิตการทำนาหว่านน้ำตมถึงพื้นที่ เป็นต้น โดยนโยบายและโครงการต่างๆ ดังกล่าวก็ยังเป็น โฆษณานของผู้ที่สนใจในสังคมอยู่น้อย

การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี จึงมีขึ้นเพื่อตอบคำถามการวิจัยหลายคำถามที่สังคมโดยเฉพาะภาครัฐและประชาสังคมต้องการคำตอบ เช่น วิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ และรายจ่ายในครัวเรือนของชาวนาเป็นเช่นไร สถานการณ์การทำ นานในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีตเป็นเช่นไร มูลเหตุที่ทำให้ชาวนาทิ้งนาให้ร้างอย่างมากมายในปัจจุบัน เกิดจากอะไรเป็นปัจจัยสำคัญ พัฒนาการของวิธีการผลิตข้าว (Mode of production) และการจัดการ ทางการผลิตข้าวของชาวนาจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร และมีปัญหาอะไรหรือไม่ ประสิทธิภาพ ทางเศรษฐกิจของการใช้ปัจจัยการผลิตเป็นเช่นไร เพราะอะไร ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในการผลิต ข้าวจึงเป็นเช่นนั้น เป้าหมายในการทำนาและผลลัพธ์ที่ได้จากการทำนาเพียงพอที่จะนำไปสู่ความมั่นคง ของชาวนาได้หรือไม่ เพราะอะไร ทักษะคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ ในปัจจุบันเมื่อ เปรียบเทียบกับอดีตเป็นเช่นไร สภาพการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรหรือองค์กรชุมชนอื่นๆ รวมทั้ง ปัญหาหนี้สินของชาวนาเป็นเช่นไร

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆ ดังกล่าว คงจะเป็นประโยชน์ให้กับรัฐบาล ในการกำหนดแนวทาง มาตรการหรือโครงการเพื่อยกระดับศักยภาพการทำนา ทั้งเพื่อความมั่นคงด้าน อาหารและเพื่อการค้า การกำหนดรูปแบบการผลิตทางการเกษตรทางเลือกนอกจากอาชีพทำนาที่ สอดคล้องกับเงื่อนไขทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชาวนา รวมทั้งการกำหนดอาชีพทางเลือก ใหม่ๆ นอกภาคเกษตรที่มีความเป็นไปได้ให้กับชุมชนชาวนาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด นโยบายโครงการของรัฐและกระบวนการ นโยบายเกษตรที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชาวนาในจังหวัดปัตตานี
- 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำนาของชาวนาในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหานาร้าง ทั้งปัจจัยในเชิงเศรษฐกิจและไม่ใช่ เศรษฐกิจ และผลกระทบจากปัญหานาร้าง
- 4) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนชาวนาใน ปัจจุบัน
- 5) เพื่อศึกษาพัฒนาการของวิธีการผลิตข้าวและการจัดการทางการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนา รวมทั้งทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ
- 6) เพื่อกำหนดแนวทางในการยกระดับศักยภาพการทำนา เพื่อความมั่นคงของชาวนา

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1) พื้นที่

พื้นที่ดำเนินการวิจัยจะเน้นหนักในพื้นที่อำเภอที่มีการปลูกข้าวอย่างหนาแน่นในจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสาขบุรี และอำเภอมายอ ตามลำดับ

2) เนื้อหา

(1) การศึกษาทบทวนทิศทางการพัฒนาของจังหวัด นโยบายโครงการของรัฐและกระบวนการนโยบายเกษตรก่อนและหลังเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กระบวนการกำหนดนโยบายเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวนาในจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ที่วิจัยมีความเชื่อว่า การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนา โดยปราศจากการทบทวน สังเคราะห์ ในประเด็นดังกล่าวข้างต้นจะทำให้งานวิจัยขาดความสมบูรณ์

(2) การศึกษาสถานการณ์การทำนา การปลูกข้าวของชาวนาปัจจุบัน เมื่อเทียบกับอดีต โดยศึกษาทั้งพื้นที่ทำนาที่ยังใช้ประโยชน์และพื้นที่นาร้าง ซึ่งจะทำให้ข้อเสนอแนะในการยกระดับศักยภาพในการทำนา รวมทั้งการกำหนดรูปแบบการผลิตทางเลือกต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่มากขึ้น

(3) การศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหานาร้างทั้งปัจจัยในเชิงเศรษฐกิจและไม่เชิงเศรษฐกิจ รวมทั้งผลตอบแทนจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับการทำนา ส่วนปัจจัยที่ไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจจะเน้นทัศนคติของชาวนา ทิศทางการพัฒนาของจังหวัด โครงการของรัฐและกระบวนการกำหนดนโยบายเกษตร เป็นต้น

(4) ศึกษาโครงสร้างอาชีพ รายได้ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนชาวนาในปัจจุบัน

(5) การศึกษาพัฒนาการของวิถีการผลิตข้าวและการจัดการทางการผลิต รวมทั้งทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในมิติต่างๆ ในปัจจุบันสำหรับประเด็นวิถีการผลิตและการจัดการการผลิตของชาวนาจะมุ่งเน้นการวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว ทั้งประสิทธิภาพทางเทคนิคและประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา ทั้งการปลูกข้าวนาปีและการปลูกข้าวนาปรัง เพื่อมุ่งหาข้อสรุปทางเลือกของการผลิตข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดปัตตานี

(6) การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการยกระดับศักยภาพการทำนา รวมทั้งกำหนดรูปแบบการผลิตทางเลือกที่เหมาะสมทั้งทางการเกษตรและไม่เชิงเกษตรเพื่อความมั่นคงของชาวนาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

บทที่ 2

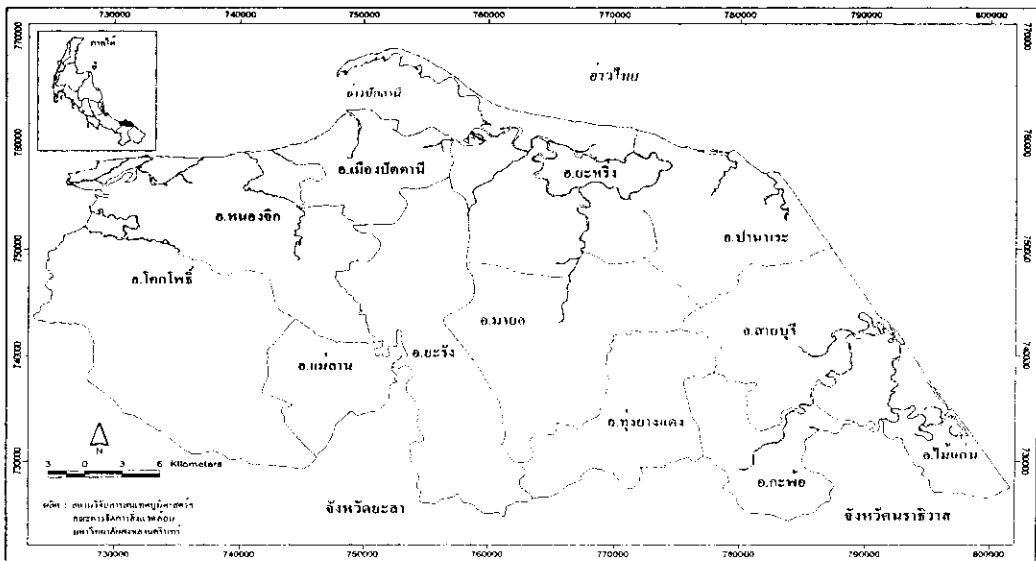
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยที่วิจัยได้ทบทวนเอกสารไว้สองส่วน คือ (1) สภาพทั่วไปของจังหวัดปัตตานี และ (2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

2.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดปัตตานี

2.1.1 ขอบเขตจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นจังหวัดเดียวในกลุ่ม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย จังหวัดปัตตานีมีเนื้อที่ประมาณ 1,940.35 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,212,723 ไร่ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดยะลาและนราธิวาสในทางทิศใต้ ทิศตะวันตกติดจังหวัดสงขลาและทิศตะวันออกและทิศเหนือติดกับอ่าวไทย ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ขอบเขตจังหวัดปัตตานี

ที่มา : ศตวรรษวิชัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ฯ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545

2.1.2 ขอบเขตการปกครอง

จังหวัดปัตตานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ 115 ตำบล 638 หมู่บ้าน โดยมีหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 12 แห่ง (เทศบาลเมือง 1 แห่ง) และองค์การบริหารส่วนตำบล 101 แห่ง ซึ่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น

เล็ก 99 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นกลาง 2 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล
 รุสะมิแล และองค์การบริหารส่วนตำบลบานา โดยไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นใหญ่ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ขนาดเนื้อที่และหน่วยการปกครองจังหวัดปัตตานี จำแนกรายอำเภอ

อำเภอ	เนื้อที่ (ตร.กม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	อบต.	เทศบาล	ชุมชน
1. เมืองปัตตานี	96.837	13	66	10	1	17
2. ยะรัง	183.952	12	72	12	1	-
3. นongจิก	231.526	12	76	11	2	-
4. โคกโพธิ์	339.414	12	81	12	2	-
5. ยะหริ่ง	196.829	18	81	15	3	-
6. ปะนาละ	144.058	10	52	9	1	-
7. มาบอ	216.136	13	58	10	1	-
8. สายบุรี	178.424	11	64	9	1	20
9. พู่งยางแดง	114.970	4	22	4	-	-
10. กะพ้อ	93.815	3	27	3	-	-
11. แม่ลาน	89.194	3	22	3	-	-
12. ไม้แก่น	55.201	4	17	3	-	-
รวม	1,940.356	115	638	101	12	37

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดปัตตานี, 2548

2.1.3 ประชากรและศาสนา

จังหวัดปัตตานีนับเป็นจังหวัดที่มีประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา เนื่องจากพื้นที่จังหวัดปัตตานีเคยเป็นอาณานิคมเก่าแก่และมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่ในอดีต ในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในบริเวณลุ่มน้ำปัตตานี ในปี 2548 มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 634,376 คน แยกเป็นประชากรชาย 313,132 คน และประชากรหญิง 321,244 คน จำนวนหลังครัวเรือน 141,507 หลังคาเรือน มีอัตราความหนาแน่นของประชากร 327 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 81.26 นับถือศาสนาอิสลามและเป็นศาสนิกชนที่ค่อนข้างเคร่งครัดต่อการปฏิบัติศาสนกิจ รวมทั้งนิยมใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ประชากรอีกร้อยละ 17.83 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 0.91 นับถือศาสนาอื่นๆ (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนจำแนกรายอำเภอ

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1.	อำเภอเมืองปัตตานี	57,795	60,507	118,302	34,126
2.	อำเภอสายบุรี	30,947	32,143	63,090	13,363
3.	อำเภอโคกโพธิ์	31,509	32,820	64,329	16,496
4.	อำเภอหนองจิก	34,699	33,971	68,670	13,648
5.	อำเภอปะนาเระ	21,211	21,876	43,087	9,478
6.	อำเภอมายอ	25,941	27,129	53,070	10,325
7.	อำเภอยะรัง	41,670	42,100	83,770	15,838
8.	อำเภอยะหริ่ง	38,727	39,214	77,941	15,070
9.	อำเภอทุ่งยางแดง	9,932	10,271	20,203	3,892
10.	อำเภอไม้แก่น	5,551	5,718	11,269	2,622
11.	อำเภอกะพ้อ	7,897	7,885	15,782	3,250
12.	อำเภอแม่ลาน	7,253	7,610	14,863	3,376
	รวมทั้งหมด	313,132	321,244	634,376	141,507

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดปัตตานี, 2548

2.1.4 สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดปัตตานีแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ประกอบด้วยพื้นราบชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด มีหาดทรายยาวและเป็นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ 10 - 30 กิโลเมตร พื้นที่ราบลุ่มบริเวณตอนกลาง และตอนใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน ที่ดินมีความเหมาะสมในการเกษตรกรรม และพื้นที่ภูเขาซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ อำเภอกะพ้อ และทางตะวันออกของอำเภอสายบุรี ลักษณะทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวทำให้มีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตรหลากหลายรูปแบบ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การทำนาข้าว การทำสวนผลไม้และสวนยางพารา รวมถึงการเกษตรตามไหล่เขาในลักษณะของสวนผสม พื้นที่ป่าไม้บริเวณภูเขาหลายแห่งยังคงมีสภาพสมบูรณ์ บางแห่งมีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ในสมัยโบราณต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน รวมพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ เช่น หาดทราย หาดเลน และพื้นที่อื่นๆ ที่ยังไม่ได้จำแนกประเภท

1) หาดทราย (Beach) เป็นบริเวณที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้นน้ำลง โดยมีวัตถุกำเนิดดินเป็นทรายจากทะเลและเปลือกหอยต่างๆ บางแห่งมีการทับถมทำให้หาดทรายกว้างขึ้นเรื่อยๆ บางแห่งมีการกัดเซาะพังทลายถูกคลื่นและกระแสน้ำทะเลพัดพาทรายไปยังที่อื่น หาดทรายจึงมีการเปลี่ยนแปลง

แปลงอยู่ตลอดเวลาตามทิศทางของกระแสน้ำในแต่ละฤดู หาดทรายบางแห่งมีลักษณะแคบเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของสันทรายที่อยู่ติดกับชายทะเล ทุกอำเภอที่ติดกับชายฝั่งทะเลจะมีหาดทราย ยกเว้นอำเภอเมือง ส่วนมากเป็นหาดโคลน เนื้อที่รวมกันของหาดทรายทั้งหมด 7.37 ตารางกิโลเมตร หรือ 0.35 ของเนื้อที่ทั้งหมด

2) สันทราย (Sand Ridge) สันทรายส่วนใหญ่จะวางตัวขนานกับชายฝั่งทะเลโดยมีขนาด รูปร่าง และความยาวแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับทิศทางของกระแสน้ำ ความแรงของคลื่น และอิทธิพลของแม่น้ำลำคลองที่พัดพาเอาดินตะกอนมาผสมกัน สันทรายที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลเป็นสันทรายที่มีอยู่มาก สันทรายในเขตจังหวัดปัตตานีพบในเขตอำเภอเมือง หนองจิก ยะหริ่ง ปะนาเระ ไม้แก่น และยังพบทางด้านเหนือของอำเภอโคกโพธิ์ ยะรัง และมายอ อีกด้วย มีพื้นที่รวมกันทั้งหมด 270.01 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 12.87 สันทรายบางแห่งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ เช่น ที่กรือเซะและจะบังติกอ เป็นต้น บางแห่งเป็นสวนมะพร้าวและสวนมะม่วงหิมพานต์

3) หาดเลน (Mud Flat) และที่ลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึง (Recent Fidal Flat) ได้แก่ บริเวณที่เป็นหาดโคลน และบริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ซึ่งมักอยู่ระหว่างสันทรายแต่น้ำทะเลยังขึ้นถึงอยู่ดินบริเวณนี้เป็นดินเหนียวที่เกิดจากตะกอนทะเล ดินบริเวณนี้จึงมีสภาพการระบายน้ำไม่ดี พบในเขตอำเภอเมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง และสายบุรี คิดเป็นพื้นที่รวมกันประมาณ 62.31 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 2.97 ส่วนมากเป็นป่าชายเลน บางส่วนใช้ทำนาเกลือ

4) ที่ลุ่มน้ำทะเลเคยขึ้นถึง (Former Tidal Flat) พบบริเวณที่เคยได้รับอิทธิพลจากทะเลมาก่อน เคยมีสภาพเป็นที่ลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึงมาก่อน เมื่อมีตะกอนทับถมมากขึ้นน้ำทะเลก็จะท่วมไม่ถึงอีกต่อไป แต่ก็มีบางแห่งที่ยังมีน้ำขึ้นถึงในบางช่วงเวลา ที่ลุ่มน้ำทะเลเคยขึ้นถึงพบในเขตอำเภอเมือง หนองจิก ยะหริ่ง ปะนาเระ สายบุรี ไม้แก่น มีพื้นที่รวมทั้งหมด 311.55 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 14.85 บางส่วนสามารถปลูกข้าวได้ บางส่วนเป็นที่ทิ้งร้างแต่อาจปรับปรุงเป็นสวนเกษตรผสมผสานได้

5) ที่ราบตะกอนน้ำพาและลานตะพักลุ่มน้ำ (Alluvial Plain and Alluvial Terrace) พื้นที่ดังกล่าวมีระดับความสูงถัดจากบริเวณทั้งสี่ข้างต้น ดินในบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์สูงเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำเป็นแหล่งปลูกพืชผักผลไม้ ความสมบูรณ์ดังกล่าวมาจากการทับถมของตะกอนลุ่มน้ำ ซึ่งมีธาตุอาหารจากดินตะกอนที่ถูกพัดพามาจากบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่นี้พบในทุกอำเภอ รวมกันมีเนื้อที่ประมาณ 805.34 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 38.40 ที่ราบตะกอนน้ำพาในเขตอำเภอยะรังมีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ในอดีต เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณในราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 ปัจจุบันมีร่องรอยของคูน้ำ คันดิน และทางน้ำเก่า มีโบราณสถานกว่า 40 แห่ง

6) ที่ลาดตะกอนเชิงเขาและบริเวณที่เหลื่อจากการสึกกร่อน (Piedmont Surface and Erosional Surface) เป็นพื้นที่ที่เชื่อมระหว่างที่ราบและภูเขาบางแห่งมีทางน้ำตัดผ่าน ดินที่อยู่ในบริเวณนี้มาจากที่สูงตอนบนเคลื่อนลงมาทับถม มีวัตถุต้นกำเนิดดินเป็นหินแกรนิต หินตะกอนเนื้อ

หยาบ และหินตะกอนเนื้อละเอียด พื้นที่กระจายอยู่ตามที่สูงบริเวณเชิงเขาซึ่งพบบริเวณรอบๆ ภูเขาตอนกลาง ภูเขาด้านตะวันตกเฉียงใต้ และภูเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีเนื้อที่ทั้งหมด 394.63 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 18.81 เป็นบริเวณที่ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ บางแห่งยังมีสภาพเป็นป่า

7) ภูเขา (Mountain) เป็นบริเวณที่มีความสูงมากบริเวณอื่นๆ โดยมีที่ลาดตะกอนเชิงเขาอยู่ถัดลงไปข้างล่าง ภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาบูโด มียอดสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 775 เมตร ตั้งอยู่ในเขตติดต่อกับจังหวัดนราธิวาส นอกจากนี้ยังมีเขาใหญ่ เขากูแบคูซอ เขามะรวด และเขาพ้อมิ่ง แนวเทือกเขาเหล่านี้ต่อเนื่องไปถึงยะลาและนราธิวาส เรียกรวมกันว่า สันกาลาคีรี นอกจากภูเขาที่กล่าวมาแล้วยังมีภูเขานขนาดเล็กปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น เขาบ่อทอง เขาเลาเม ฯลฯ หน่วยธรณีสัณฐานนี้ครอบคลุมพื้นที่ 214.40 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 10.22 บริเวณภูเขาและที่ลาดเชิงเขาหลายแห่งในอำเภอโคกโพธิ์ไปจนถึงจังหวัดยะลามีร่องรอยของการอยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ โดยพบขวานหินขัดและเครื่องเครื่องใช้สมัยโบราณในพื้นที่หลายแห่ง

8) พรุ ที่ลุ่มน้ำขัง และที่ลุ่มชื้นแฉะ (Swamp, Bog and Marsh) พรุปรากฏอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอไม้แก่นต่อเนื่องไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส สภาพพื้นที่มีน้ำขังตลอดเวลา มีชั้นของอินทรีย์วัตถุที่ยังไม่สลายตัว มีหญ้าและไม้ยืนต้นจำพวกเสม็ดและอื่นๆ หลายชนิด นอกจากนี้ยังมีพรุในเขตอำเภอสายบุรี และพรุในเขตอำเภอยะหริ่ง รวมพื้นที่ทั้งหมด 6.03 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น ร้อยละ 0.28 บางส่วนมีการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและการชลประทานไปบ้างแล้ว ที่ลุ่มน้ำขังเป็นบริเวณที่ลุ่มน้ำขังตลอดปีเช่นเดียวกับพรุมีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่บ้างเฉพาะริมบึง พบบริเวณชายฝั่งทะเลหรือริมฝั่งแม่น้ำเกิดจากการที่แม่น้ำเปลี่ยนทางเดินหรือมีคันดินธรรมชาติขวางกั้นทางเดินของน้ำพบในเขตอำเภอยะรัง ยะหริ่ง สายบุรี และกะพ้อ มีเนื้อที่ทั้งหมด 9.38 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.45 ที่ลุ่มชื้นแฉะ มีลักษณะคล้ายที่ลุ่มน้ำขังแต่จะมีน้ำน้อยกว่า มีพืชขึ้นปกคลุมน้อยกว่า ส่วนใหญ่เป็นพอกหญ้า พบเป็นแนวยาวขนานไปกับชายฝั่งทะเลในเขตอำเภอสายบุรีต่อเนื่องเข้าไปในเขตอำเภอปะนาเระ มีเนื้อที่ 8.04 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.38 ในฤดูแล้งใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ได้

9) พื้นที่ไม้ได้จำแนก ได้แก่ บริเวณที่เป็นตัวเมืองและเส้นทางคมนาคม มีพื้นที่รวมกันประมาณ 8.71 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.42 ของพื้นที่ทั้งหมด

2.1.5 สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดปัตตานีอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดผ่านประเทศไทยเป็นประจำซึ่งได้แก่ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นเดียวกับภาคอื่นๆ ของประเทศไทย แต่เนื่องจากจังหวัดปัตตานีอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นแหลมที่ยื่นลงไปในทะเล และอยู่เกือบปลายสุดด้านตะวันออกเฉียงใต้ สภาพของภูมิอากาศจึงผิดแปลกไปจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทยบ้าง จากสถิติกรมอุตุนิยมวิทยาสามารถแบ่งฤดูกาลของจังหวัดปัตตานีออกได้เป็น 2 ฤดูกาลใหญ่ๆ คือ

1) ฤดูฝน จะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนมกราคม เป็นระยะเวลา 9 เดือน โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนกันยายนเป็นระยะเวลา 5 เดือน ช่วงนี้จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ในช่วงนี้ฝนจะตกอย่างสม่ำเสมอแต่มีปริมาณไม่มากนัก ในแต่ละเดือนจะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 100 - 150 มิลลิเมตร ช่วงที่สองเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ได้รับมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทยเป็นช่วงที่มีฝนตกมาก โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคมปริมาณน้ำฝนสูงถึง 300 - 400 มิลลิเมตร

2) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน เป็นช่วงที่ได้รับลมซึ่งพัดมาจากบริเวณความกดอากาศสูงในทะเลจีนใต้ ในช่วงนี้จะมีฝนตกบ้างเล็กน้อย อุณหภูมิโดยทั่วไปจะสูงกว่าช่วงอื่นๆ ช่วงเวลาที่ร้อนที่สุดอยู่ในเดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม

จากลักษณะภูมิอากาศดังกล่าว แสดงว่าจังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น แบบมรสุมเขตร้อน (Am) โดยมีช่วงแล้งสั้นๆ แต่จากการวิเคราะห์ภูมิอากาศในระยะ 20 ปีที่ผ่านมาพบว่าจังหวัดปัตตานีมีช่วงแล้งยาวนานขึ้น ฤดูฝนกับฤดูแล้งสลับกันชัดเจนขึ้น มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นภูมิอากาศแบบสะวันนา (Aw) ชัดเจนขึ้น (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2541 : (3) 1 - 24)

ในปี พ.ศ. 2548 จังหวัดปัตตานีมีอุณหภูมิเฉลี่ย 28.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุด 38.0 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุด 18.0 องศาเซลเซียส จังหวัดปัตตานีมีปริมาณฝนเฉลี่ยในรอบ 30 ปี (พ.ศ.2494-2523) จำนวน 1916.3 มิลลิเมตร เดือนพฤศจิกายนมีฝนตกมากที่สุดเฉลี่ย 432.1 มิลลิเมตร เดือนกุมภาพันธ์ตกน้อยที่สุดเฉลี่ย 26.1 มิลลิเมตร ในระหว่างปี พ.ศ.2538-2548 จังหวัดปัตตานีมีปริมาณฝนอยู่ระหว่าง 1,281.1 - 2,568.3 มิลลิเมตรต่อปี ในปี พ.ศ.2548 มีฝนตก 2,427.2 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตก 151 วัน (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2541 : 3)

2.1.6 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ป่าไม้ จังหวัดปัตตานีมีเนื้อที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น 99,648 ไร่ จากข้อมูลล่าสุดพบว่า ในปี 2547 จังหวัดปัตตานีมีเนื้อที่ป่าไม้รวม 50,125 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของเนื้อที่ป่า (ป่าบก 26,937 ไร่ และป่าชายเลน 23,188 ไร่) ซึ่งได้มาจากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat - 5 ปี พ.ศ. 2546 - 2547 มาตราส่วน 1 : 50,000 จังหวัดมีพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 1 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติบูโด - สุไหงปาตี ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และอยู่ระหว่างประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน 1 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และสงขลา สภาพป่าส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานีเป็นป่าดงดิบ ป่าชายเลน และป่าพรุ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้ พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ท้องที่จังหวัดปัตตานีลดลงเหลือครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ป่าทั้งหมด สาเหตุเนื่องจากรายกรได้เข้าไปบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า เพื่อทำการเกษตรและทำสวนยางพารา พื้นที่ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ และการดำเนินงานของกรมป่าไม้ได้

ส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และฟื้นฟูร่วมจัดการป่าไม้ของชุมชนใน ลักษณะป่าชุมชน และโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกป่าเชิงเศรษฐกิจ สร้างอาชีพ สร้าง รายได้ของชุมชน ซึ่งคาดหวังว่าในอนาคตป่าไม้ของจังหวัดปัตตานีจะต้องมีเนื้อที่เพิ่มขึ้น

2) แหล่งน้ำ จังหวัดปัตตานีมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและ การดำรงชีพของประชากรแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่

(1) แม่น้ำปัตตานี มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสันกาลาศีรี บริเวณรอยต่อเขตแดน ประเทศไทย - มาเลเซีย ในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทางทิศใต้ไปทางทิศเหนือผ่าน อำเภอเบตง อำเภอธารโต อำเภอบันนังสตา กิ่งอำเภอกรงปินัง อำเภอเมืองยะลา ผ่านอำเภอยะรัง อำเภอหนองจิก และอำเภอเมืองปัตตานี มีความยาวประมาณ 210 กิโลเมตร พื้นที่ลุ่มน้ำ 4,979 ตาราง กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปี เป็นแม่น้ำสายสำคัญใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ผลิตกระแสไฟฟ้า และใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ตอนบนของแม่น้ำได้มีการสร้างเขื่อน บางกลางที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ความจุน้ำ 1,400 ล้านลูกบาศก์เมตร ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ 200 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง

(2) แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสันกาลาศีรี ในเขตอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส มีความยาวประมาณ 186 กิโลเมตร ไหลผ่านอำเภอจะนะ ศรีสาคร รือเสาะ จังหวัดนราธิวาส และอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไหลลงสู่ทะเลที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 4,600 ตารางกิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปี ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม

(3) คลองท่าเรือ เดิมมีต้นน้ำอยู่ที่บ้านห้วยน้ำเย็น บริเวณเขาแลเมาในตำบลปูโละปูโย อำเภอหนองจิก ต่อมากรมชลประทานได้พัฒนาขุดลอกเป็นคลองระบายน้ำสายใหญ่ ชื่อคลองดีหนึ่ง (D 1) และได้เพิ่มความยาวของคลองไปยังต้นน้ำจนถึงบ้านควนโนรี อำเภอโคกโพธิ์ เพื่อให้รับน้ำจาก บริเวณต้นน้ำได้มากขึ้น ปัจจุบันคลองท่าเรือมีความยาว 42 กิโลเมตร ไหลจากทิศใต้ไปทางทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านอำเภอโคกโพธิ์ ลงสู่ทะเลที่บ้านท่ายามู อำเภอหนองจิก สภาพลำน้ำมีคลอง สาขาย่อยหลายสาขาทำให้มีน้ำตลอดปี

(4) คลองสุโหงบารู (คลองใหม่) อยู่ในเขตอำเภอยะรัง เป็นการขุดเชื่อมแม่น้ำปัตตานี ในสมัยการปกครอง 7 หัวเมือง เนื่องจากลำน้ำปัตตานีเดิมเมื่อไหลผ่านถึงบ้านปริกก็จะ ไหลวกไป ตำบลคอตลอดันหยง ตำบลยาบี ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอหนองจิก แล้วจึงแยกมาออกที่บ้าน อาเนาะบุ โละ ตำบลยะรัง สู่ปากน้ำเมืองปัตตานีที่ตำบลสะบารัง ดังนั้นเรือแพที่มากำขายกับเมืองยะลาต้องผ่าน ค่านภาษีของหนองจิก เรือแพเหล่านี้จำเป็นต้องเสียภาษีให้แก่เมืองหนองจิกก่อนที่จะถึงด่านภาษีของ เมืองปัตตานี ทำให้เมืองปัตตานีขาดผลประโยชน์ในการเก็บภาษี เจ้าเมืองปัตตานีสมัยนั้น คือ สุลต่าน สุไลมาน ชารีฟุดิน ซาห์ จึงสั่งให้ขุดคลองลัดขึ้นตรงบ้านคลองใหม่สู่ตำบลยะรัง เขตพื้นที่ของเมือง ปัตตานี ความยาวประมาณ 7 กิโลเมตร

2.1.7 สภาพทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของจังหวัดปัตตานีเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และภาษา โดยทั่วไปแยกแวกคือออกเป็น 2 ส่วน คือ ไทยพุทธและไทยมุสลิม ประชากรประมาณร้อยละ 17.83 นับถือศาสนาพุทธ และประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 81.26 นับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดตามหลักคำสอนในคำภีร์อัลกุรอาน นับได้ว่าเป็นสังคมมุสลิม ซึ่งมีลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจนกลายเป็นวัฒนธรรมมุสลิมที่มีทั้งความเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น และลักษณะร่วมของวัฒนธรรมสากล วัฒนธรรมมุสลิมในพื้นที่แห่งนี้จะครอบคลุมทั้งด้านภาษาที่มีการใช้ภาษาอาหรับท้องถิ่น การสื่อสาร การอาชีพ การค้า การลงทุน การหารายได้ วิถีชีวิต ตั้งแต่การเกิดจนกระทั่งตาย เช่น การทำพิธีละหมาดในวันศุกร์ที่มีสยิด การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน พิธีการเข้าสู่นัด ประเพณีวันฮัจญ์รอ พิธีสมรสแบบมุสลิม เป็นต้น สำหรับประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นสังคมชนบทของชาวไทยพุทธ มีความสนิทสนมเป็นเครือญาติกัน ยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีชาวไทยพุทธทั่วไป ภาษาที่ใช้สื่อสาร คือ ภาษาถิ่นใต้ อย่างไรก็ตามชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่มีการปรับเปลี่ยนในทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืน (Assimilation) ไปมาหาสู่กัน การร่วมงานบุญ งานศพ การแต่งงานข้ามศาสนากัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเกิดการแลกเปลี่ยน การรับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียงกันหรือมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นเวลานาน ที่ทำให้รับเอาวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นที่ต่างจากตนเข้ามาปรับประยุกต์ เช่น ประเพณีกินเหนียว (มาแกปูละ) งานบุญงานการกุศล คีมน้ำชา (มาแกแต) ที่มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติคนต่างศาสนาต่าง ๆ ของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่บางส่วนมีความคล้ายคลึงกัน

2.1.8 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีมีฐานเศรษฐกิจแคบ เศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการผลิตสินค้าเพียงไม่กี่ชนิด เช่น การประมง นาข้าว ยางพารา และไม้ผล เป็นต้น โดยเฉพาะสาขาการประมงกลายเป็นเศรษฐกิจหลักของจังหวัดปัตตานีมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เนื่องจากสามารถขยายการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เกิดจากการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการทำประมงน้ำตื้นและทะเลน้ำลึก การมีท่าเรือที่เหมาะสม และการขยายตัวของทะเลเลี้ยงชายฝั่ง โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งกุลาดำและกุ้งขาวเชิงพาณิชย์อย่างหนาแน่นตลอดพื้นที่ชายฝั่งทะเล ในขณะที่เดียวกันการผลิตพืชผลทางการเกษตรมีมูลค่าลดลง ในปี พ.ศ. 2547 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดปัตตานี (GPP) มีมูลค่า 34,039 ล้านบาท มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 5.24 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคใต้ รายได้เฉลี่ย (Per Capita GPP) 59,895 บาทต่อหัวต่อปี สูงเป็นอันดับ 11 ของภาคใต้และอันดับที่ 36 ของประเทศไทย รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นจากปี 2546 โดยมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2,417 บาท และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปี 2547 ได้ลดลงจากปี 2546 คิดเป็นร้อยละ 3.26 จากตารางที่ 2.3 พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด

ตารางที่ 2.3 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประจำจังหวัดปัตตานี (GPP) และมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ (GRP) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ประจำปี พ.ศ. 2547

สาขาการผลิต	จังหวัดปัตตานี		Gross Regional Product (GRP) ภาคใต้		GDP	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
ภาคเกษตร	15,143	44.59	225,752	34.84	654,810	10.07
เกษตรกรรม การล่าสัตว์ และการป่าไม้	3,741	11.02	167,182	25.80	543,418	8.36
การประมง	11,402	33.58	58,570	9.04	111,392	1.71
ภาคนอกเกษตร	18,815	55.41	422,138	65.16	5,848,678	89.93
การทำเหมืองแร่	31	0.09	15,634	2.41	175,020	2.69
การผลิตอุตสาหกรรม	2,500	7.36	93,460	14.43	2,243,898	34.50
การไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา	350	1.03	15,465	2.39	210,896	3.24
การก่อสร้าง	954	2.81	22,874	3.53	198,537	3.05
การขายส่ง การขายปลีก ของใช้ในครัวเรือน	4,986	14.68	76,663	11.83	981,686	15.09
โรงแรม และภัตตาคาร	122	0.36	42,729	6.60	334,168	5.14
การขนส่ง คมนาคมและคลังสินค้า	939	2.77	29,295	4.52	496,565	7.64

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

สาขาการผลิต	จังหวัดปัตตานี		Gross Regional Product (GRP) ภาคใต้		* GDP	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
ตัวกลางทางการเงิน	446	1.31	13,852	2.14	234,899	3.61
บริการค้าปลีกหาริมทรัพย์ การให้เช่า	1,102	3.25	20,956	3.23	189,508	2.91
การบริหารราชการแผ่นดิน และการป้องกันประเทศ	2,303	6.78	30,513	4.71	295,638	4.55
การศึกษา	3,840	11.31	38,006	5.87	248,356	3.82
การบริการด้านสุขภาพ และงานสังคมสงเคราะห์	786	2.31	13,841	2.14	116,823	1.80
การบริการชุมชน สังคม และบริการส่วนบุคคลอื่น ๆ	424	1.25	8,502	1.31	114,462	1.76
ถูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล	34	0.10	349	0.05	8,222	0.13
ผลิตภัณฑ์จังหวัด	33,958		647,890		6,503,488	
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (บาท)	59,895		74,734		101,304	
ประชากร (1,000 คน)	567		8,669		64,197	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548

ประกอบด้วยสัดส่วนภาคเกษตรร้อยละ 44.59 และภาคนอกเกษตรคิดเป็นร้อยละ 55.41 สาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัด คือ สาขาการประมง มีมูลค่า 11,402 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 33.58 รองลงมา เป็นสาขาการขนส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ มีมูลค่า 4,986 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.68 สาขาการศึกษามีมูลค่า 3,840 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.31 และสาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์ และการป่าไม้มีมูลค่า 3,741 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.02 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.3) ฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดประกอบด้วย

1) ภาคเกษตร จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่เกษตรกรรม 982,331 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 81.00 ของพื้นที่จังหวัด ครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 76,265 ครัวเรือน โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ และผลผลิตในปี 2548 ดังนี้

(1) การทำนาข้าว พื้นที่ทำนาอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบเชิงเขาและบริเวณระหว่างหุบเขาซึ่งเป็นบริเวณที่เกิดจากตะกอนชายฝั่งทะเลและตะกอนฝั่งแม่น้ำ การทำนามี 2 ประเภท คือ ทำนาปีและนาปรัง ในฤดูทำนาปี 2547/2548 มีพื้นที่ทำทั้งนาปีและนาปรัง รวมเป็นเนื้อที่ 321,871 ไร่ รวมผลผลิตข้าว 123,567.71 ตัน มูลค่าการผลิต 770.96 ล้านบาท ครัวเรือนที่ทำนา 49,460 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.85 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งจังหวัด

(2) ยางพารา เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากของจังหวัด บริเวณที่ปลูกยางพาราส่วนมากจะเป็นเชิงเขา บนเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มของการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในพื้นที่นามากขึ้น ในปี 2548 มีพื้นที่ปลูกยางพารา 337,578 ไร่ เป็นพื้นที่เปิดกรีด 296,984 ไร่ แยกเป็นยางพันธุ์ดี 296,645 ไร่ และยางพันธุ์พื้นเมือง 339 ไร่ มีปริมาณผลผลิตรวม 78,749.74 ตัน คิดเป็นมูลค่าการผลิต 3,005.78 ล้านบาท ครัวเรือนที่ปลูกยางพารา 29,618 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.84 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งจังหวัด

(3) การทำสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น การทำสวนผลไม้และไม้ยืนต้นในพื้นที่จังหวัดปัตตานีมักเป็นอาชีพเสริม นอกเหนือจากการทำนาหรือปลูกยางพารา บริเวณที่มีการทำสวนผลไม้และไม้ยืนต้นกันมาก ได้แก่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ที่ราบเชิงเขา ไหล่เขา และบริเวณฝั่งทะเล ในปี 2548 มีพื้นที่ปลูกไม้ผลจำนวน 61,108 ไร่ มูลค่า 576.75 ล้านบาท ไม้ผลที่สำคัญ เช่น ลองกอง ทุเรียนเงาะ และส้มโอ เป็นต้น และมีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นจำนวน 94,902 ไร่ คิดเป็นมูลค่า 190.63 ล้านบาท ไม้ยืนต้นที่สำคัญ เช่น มะพร้าว สะตอ และหมาก เป็นต้น

2) การประมง จังหวัดปัตตานีมีความยาวชายฝั่งทั้งหมด 116.40 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่อำเภอติดชายทะเล 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอหนองจิก อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง อำเภอ ปะนาเร อำเภอสาขบุรี และอำเภอไม้แก่น ศักยภาพด้านการประมงที่สำคัญของจังหวัดปัตตานีแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การประมงทะเล การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และการประมงน้ำจืด

(1) การประมงทะเล จังหวัดปัตตานีมีท่าเทียบเรือ ซึ่งเรือประมงทะเลขนาดใหญ่สามารถเข้าเทียบท่าได้ นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้แหล่งทำการประมงในอ่าวไทยและแหล่งทำการประมง

ระหว่างประเทศ เรือประมงขนาดใหญ่และเล็กจึงหมุนเวียนเข้ามาเทียบท่าจังหวัดปัตตานีเพื่อขนถ่ายสินค้าจำนวนมาก ผลผลิตจากการประมงทะเลในปี 2548 เฉพาะที่ขึ้นที่ท่าเทียบเรือประมงจังหวัดปัตตานีมีปริมาณ 124,021.87 ตัน คิดเป็นมูลค่า 3,326,732,584 บาท ประกอบด้วยชนิดสัตว์น้ำที่สำคัญ เช่น ปลาเคย ปลาทุ ปลาทุแกก ปลาหมึก ปลาเบ็ด ปู กุ้ง เป็นต้น สัตว์น้ำที่จับได้จะใช้ประโยชน์ภายในจังหวัดส่วนหนึ่ง โดยนำไปใช้บริโภคและเป็นวัตถุดิบในโรงงานแปรรูปอาหารจากสัตว์น้ำและการแปรรูปในระดับพื้นบ้าน อีกส่วนหนึ่งจะส่งออกนอกจังหวัดปัตตานี ทั้งจังหวัดใกล้เคียงในภาคใต้และภาคอื่นๆ ของประเทศ การประมงทะเลประกอบด้วยกลุ่มชาวประมง 2 กลุ่มใหญ่ คือ

(1.1) กลุ่มชาวประมงพาณิชย์ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสายบุรี เครื่องมือประมงที่ใช้มากในการทำการประมง คือ อวนล้อมจับ จำนวน 225 ลำ รองลงมาเป็นอวนลาก 133 ลำ ลอบ 116 ลำ อวนครอบปลากะตัก 89 ลำ อวนรุน 40 ลำ อวนโค้นหมึก 33 ลำ และเรือเฝ้าสำหรับเป็นเรือบริวารในการทำการประมง 146 ลำ

(1.2) กลุ่มชาวประมงทะเลพื้นบ้าน กระจายครัวเรือนอยู่ตามชายฝั่งทะเลในอำเภอชายทะเลทั้ง 6 อำเภอ ลักษณะการดำเนินการ คือ จับแล้วขายวันต่อวัน กล่าวคือเมื่อได้ปลาหรือสัตว์น้ำมาก ก็จะนำไปขายให้พ่อค้าคนกลางที่รับซื้อเพื่อนำไปขายต่อในตลาดในเมืองทุกวัน บางส่วนเก็บไว้เป็นอาหาร ในปัจจุบันครอบครัวชาวประมงรายย่อยประสบปัญหาปริมาณสัตว์น้ำไม่เพียงพอต่อการยังชีพ อันเนื่องมาจากมีผู้ประกอบการประมงมากขึ้น และการทำประมงอย่างเข้มข้นและขาดการควบคุมชนิดเครื่องมือประมงที่ใช้ เครื่องมือประมงที่ใช้มากที่สุดในทำการประมงพื้นบ้าน คือ อวนลอย จำนวน 2,106 ลำ รองลงมาเป็นอวนลากขนาดเล็กชายฝั่ง 327 ลำ ลอบ 116 ลำ เบ็ด 172 ลำ และแหในการทำประมงตามริมชายฝั่ง

(2) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งสามารถสร้างอาชีพให้กับเกษตรกร และอาชีพที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก สัตว์น้ำที่นิยมเลี้ยงกันมาก คือ กุ้งทะเล และปลากะพงขาว รายละเอียดดังนี้

(2.1) การเลี้ยงกุ้งทะเล มีฟาร์มเลี้ยงกุ้งทะเลจำนวน 304 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 5,583.65 ไร่ มีการเลี้ยงมากที่สุดในเขตอำเภอหนองจิก จำนวน 154 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 3,264.35 ไร่ รองลงมา คือ อำเภอยะหริ่ง 84 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 1,287 ไร่ ในปี 2548 เกษตรกรนิยมเลี้ยงกุ้งขาวมากกว่ากุ้งกุลาดำ มีปริมาณผลผลิตกุ้งทะเลจากการเลี้ยง 10,093.97 ตัน คิดเป็นมูลค่า 1,342,924,644 บาท เป็นกุ้งขาว 9,015.11 ตัน มูลค่า 1,143,663,539 บาท และกุ้งกุลาดำ 1,078.86 ตัน มูลค่า 199,261,105 บาท

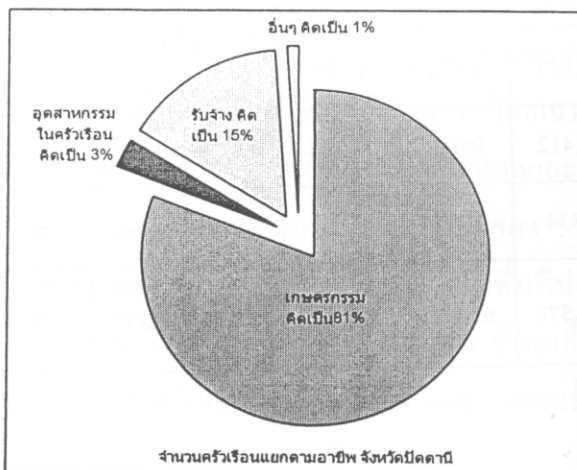
(2.2) การเลี้ยงปลาชายฝั่ง เกือบทั้งหมดเลี้ยงปลากะพงขาว และมีการเลี้ยงปลากะรังจำนวนเล็กน้อย เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการเลี้ยงปลาในกระชัง มีฟาร์มเลี้ยงปลาชายฝั่งจำนวน 1,470 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 191.40 ไร่ พื้นที่เลี้ยงมากที่สุดในเขตอำเภอยะหริ่ง จำนวน 651 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 145.78 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอสายบุรี 386 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 22.78 ไร่ ปริมาณผลผลิตจากการเลี้ยง 920.76 ตัน คิดเป็นมูลค่า 78,334,444 บาท

(3) การประมงน้ำจืด เนื่องจากจังหวัดปัตตานีมีแหล่งน้ำจืดซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการเกษตรที่สามารถสร้างผลผลิตปลาน้ำจืดให้กับเกษตรกร ในการจับสัตว์น้ำมาใช้บริโภคในครัวเรือนและหากเหลือจากการบริโภคก็สามารถจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การเลี้ยงปลาน้ำจืดก็สามารถสร้างงานให้กับเกษตรกรได้จำนวนมาก ทั้งการเลี้ยงเพื่อยังชีพใช้สำหรับบริโภคในครัวเรือน และการเลี้ยงเพื่อจำหน่าย จังหวัดปัตตานีมีฟาร์มเลี้ยงปลาน้ำจืดจำนวน 3,439 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 2,417.26 ไร่ มีการเลี้ยงมากที่สุดเขตอำเภอโคกโพธิ์ จำนวน 483 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 495.40 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอยะหริ่ง 640 ฟาร์ม พื้นที่เลี้ยง 375.08 ไร่ ปริมาณผลผลิตจากการเลี้ยง 2,206.97 ตัน คิดเป็น มูลค่า 69,354,338 บาท

3) ปศุสัตว์ การเลี้ยงปศุสัตว์ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน และเป็นอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้อาชีพหลัก ลักษณะการเลี้ยงส่วนใหญ่จะไม่เป็นระบบ กล่าวคือมักจะปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติมากกว่าการเลี้ยงในฟาร์มมาตรฐาน สัตว์เลี้ยง ได้แก่ วัว แพะ แกะ ควาย ไก่ และเป็ด เป็นต้น แต่เนื่องจากการสนับสนุนของหน่วยงานของภาครัฐที่มีการส่งเสริมโครงการด้านปศุสัตว์ อาทิ โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ และโครงการเกษตรเชิงพาณิชย์ (โครงการเลี้ยงแพะหนึ่งฟาร์มหนึ่งตำบล) เป็นต้น ทำให้การเลี้ยงเพื่อการค้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามจะนำเนื้อโค เนื้อแพะมาใช้สำหรับพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้ความต้องการเนื้อแพะค่อนข้างสูง ในปี 2548 พื้นที่จังหวัดมีปศุสัตว์จำนวนทั้งหมด 1,368,662 ตัว มีผู้เลี้ยงสัตว์จำนวน 72,144 ราย

2.1.9 สถานการณ์ผลิตทางการเกษตร

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานีประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 133,524 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 81 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างและอุตสาหกรรมในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15 และร้อยละ 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ตามลำดับ (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 จำนวนครัวเรือนแยกตามอาชีพ จังหวัดปัตตานี ปี 2548

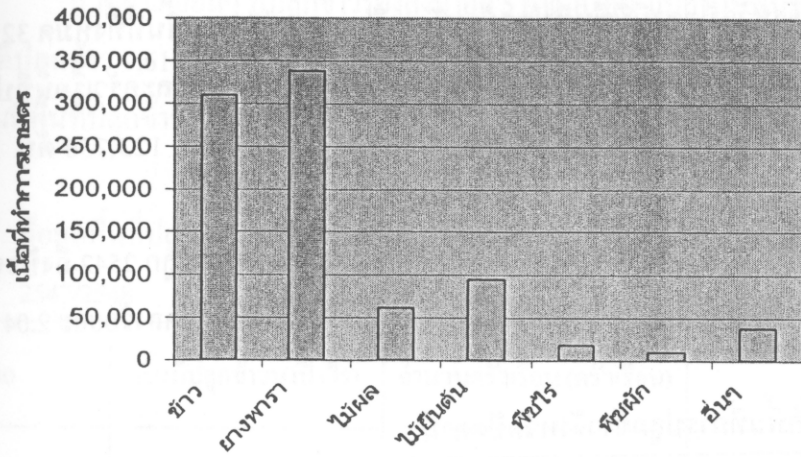
ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดปัตตานี, 2548

เนื้อที่ทำการเกษตรของจังหวัดปัตตานีมีทั้งสิ้น 869,426 ไร่ โดยอำเภอโคกโพธิ์มีเนื้อที่ทำการเกษตรมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 19 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด รองลงมาคือ อำเภอยะรัง มายอ และสายบุรี คิดเป็นร้อยละ 12 ร้อยละ 11 และร้อยละ 9 ของเนื้อที่ทำการเกษตรทั้งหมด ตามลำดับ (ตารางที่ 2.4) สำหรับอาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญ คือ ทำสวนยางพารา 337,578 ไร่ ทำนา 309,120 ไร่ ไม้ผลไม้ยืนต้น 156,010 ไร่ พืชไร่พืชผัก 27,953 ไร่ ที่เหลือมีการเลี้ยงสัตว์และประมง (ภาพที่ 2.3)

ตารางที่ 2.4 ข้อมูลพื้นที่ทำการเกษตรจังหวัดปัตตานี ปี 2548

อำเภอ	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)							รวมพื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ
	ข้าว	ยางพารา	ไม้ผล	ไม้ยืนต้น	พืชไร่	พืชผัก	อื่นๆ		
เมือง	16,215	300	1,074	4,495	861	981	8,118	32,044	4
ยะรัง	32,834	56,603	11,888	1,188	627	474	1,205	104,819	12
หนองจิก	40,223	9,368	2,500	5,943	5,615	1,369	10,681	75,699	9
โคกโพธิ์	51,623	84,660	12,236	8,864	1,789	1,129	920	161,221	19
ปะนาระ	20,600	6,059	1,868	19,813	1,209	307	4,602	54,458	6
มายอ	45,632	41,425	5,005	1,565	864	372	988	95,851	11
ทุ่งยางแดง	9,271	48,788	3,891	3,527	700	297	1,131	67,605	8
ไม้แก่น	5,860	1,580	1,561	5,518	404	109	3,334	18,366	2
กะพ้อ	10,190	32,632	4,484	6,432	0	0	68	53,806	6
แม่ลาน	14,500	27,917	4,875	1,319	615	993	2,150	52,369	6
สายบุรี	21,836	26,412	9,616	17,443	2,023	1,667	330	79,327	9
ยะหริ่ง	40,336	1,834	2,110	18,795	3,879	1,669	5,238	73,861	8
รวมทั้งจังหวัด	309,120	337,578	61,108	94,902	18,586	9,367	38,765	869,426	100

ที่มา: สำนักงานเกษตร จังหวัดปัตตานี, 2548

ภาพที่ 2.3 อาชีพเกษตรกรที่สำคัญ จังหวัดปัตตานี ปี 2548

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดปัตตานี, 2548

2.1.10 ลักษณะทั่วไปของการทำนาและพันธุ์ในจังหวัดปัตตานี

การทำนาของจังหวัดปัตตานี แบ่งได้เป็น 2 ฤดู คือ ฤดูทำนาปี และฤดูทำนาปรัง สำหรับการทำนาปี เกษตรกรจะเริ่มเตรียมดิน เตรียมแปลงตกแต่งกล้าตั้งแต่เดือนกันยายนถึงกลางเดือนตุลาคม และจะเริ่มปักดำตั้งแต่ตุลาคมถึงกลางเดือนพฤศจิกายน จนกระทั่งช่วงปลายเดือนมกราคมถึงกลางเดือนมีนาคมเกษตรกรจะไปเริ่มเก็บเกี่ยว ส่วนการทำนาปรังจะทำเฉพาะในเขตชลประทาน เกษตรกรจะเริ่มเตรียมแปลงตกแต่งกล้าตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนและจะเริ่มปักดำในช่วงหน้าฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน จนกระทั่งในช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายนจึงจะเริ่มเก็บเกี่ยว

สำหรับการใช้พันธุ์ข้าวของเกษตรกรในจังหวัดปัตตานีสามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1) ข้าวพันธุ์ส่งเสริม เป็นพันธุ์ข้าวที่ทางราชการแนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกทั้งข้าวไวต์ช่วงแสงและไม่ไวต์ช่วงแสง พันธุ์ข้าวที่ไม่ไวต์ช่วงแสงที่ปลูกมากในจังหวัดปัตตานี ได้แก่ พันธุ์ชัชชาติ 1, คลองหลวง 1, ปทุมธานี 1 พันธุ์ข้าวดังกล่าวจะปลูกในฤดูนาปีและนาปรัง โดยพันธุ์ที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุด ได้แก่ พันธุ์ชัชชาติ 1 โดยเฉพาะในฤดูการทำนาปรัง เนื่องจากให้ผลผลิตสูงและต้านทานต่อโรครวมทั้งเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลและเพลี้ยกระโดดหลังขาวได้ดี ส่วนในฤดูนาปีเกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์เล็บนกปัตตานี เขียวพัทลุง ฯลฯ

2) ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เป็นพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรในพื้นที่ปลูกมาช้านานแล้ว ได้แก่ ช่อสูง มะจามู อานะแมะ (ลูกแดง) จาเตะ ข้าวไทร ปาดินูชูด ข้างเหลือง มูดอ ข้าวเล็บมือนาง โดยเกษตรกรจะปลูกในช่วงฤดูนาปีเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงนิยมปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง

2.1.11 สถานการณ์ด้านการผลิตข้าว

จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรังรวมพื้นที่ทั้งหมด 321,871 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ทำนาปี 295,119 ไร่ (ตารางที่ 2.5 และ 2.6) นาปรัง 26,752 ไร่ และคร่าวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนามีทั้งสิ้น 76,265 ครัวเรือน ในปี 2548 มีผลผลิตข้าวรวมทั้งหมด 123,756 ตัน คิดเป็นมูลค่า 729,036,707.50 ล้านบาท (สถิติข้อมูลการเกษตรจังหวัดปัตตานี ปี 2548)

สำหรับการผลิตข้าวในจังหวัดปัตตานีตั้งแต่ปีการเพาะปลูก 2542 ถึงปัจจุบันพื้นที่การเพาะปลูกข้าวเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลง โดยในปี 2547/48 พื้นที่การเพาะปลูกลดลงร้อยละ 2.04 จาก ปี 2546

ตารางที่ 2.5 ข้อมูลพื้นที่การปลูกข้าวจังหวัดปัตตานี

ปีการเพาะปลูก	พื้นที่การปลูกข้าว (ไร่)			อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
	นาปี	นาปรัง	รวม	
2542/43	336,062	32,181	368,213	
2543/44	328,522	32,546	361,068	-1.94
2544/45	313,003	29,519	323,480	-5.14
2545/46	296,238	26,272	322,510	-5.56
2546/47	301,692	25,606	327,298	1.57
2547/48	295,119	26,752	321,871	-2.04

ที่มา : สถิติข้อมูลการเกษตร สำนักงานเกษตร จังหวัดปัตตานี, 2548

เกษตรกรส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานีนิยมทำข้าวนาปี โดยพื้นที่การปลูกข้าวนาปีส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ 7 อำเภอ คือ โคกโพธิ์ มายอ ยะหริ่ง ยะรัง หนองจิก สายบุรี และปานาเระ คิดเป็นร้อยละ 83.25 ของพื้นที่ปลูกข้าวนาปีทั้งหมด และรองลงมาปลูกในพื้นที่อีก 5 อำเภอ คือ แม่ลาน เมือง กะพ้อ ทูงยางแดง ไม้แก่น คิดเป็นร้อยละ 16.75 ของพื้นที่ปลูกข้าวนาปีทั้งหมด ตามลำดับ

จากข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปีของจังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548 ในพื้นที่ 7 อำเภอ ที่มีการปลูกข้าวนาปีมากที่สุด คือ

- อำเภอโคกโพธิ์ มีพื้นที่ปลูกข้าว 51,623 ไร่
- อำเภอมายอ มีพื้นที่ปลูกข้าว 45,632 ไร่
- อำเภอยะหริ่ง มีพื้นที่ปลูกข้าว 40,336 ไร่
- อำเภอหนองจิก มีพื้นที่ปลูกข้าว 34,843 ไร่
- อำเภอยะรัง มีพื้นที่ปลูกข้าว 30,817 ไร่
- อำเภอสายบุรี มีพื้นที่ปลูกข้าว 21,836 ไร่
- อำเภอปะนาเระ มีพื้นที่ปลูกข้าว 20,600 ไร่

ส่วนอำเภออื่นๆ ที่ปลูกข้าวรองลงมาอีก 5 อำเภอ คือ แม่ลานมีพื้นที่ปลูกข้าว 14,500 ไร่ เมืองมีพื้นที่ปลูกข้าว 9,611 ไร่ กะพ้อมีพื้นที่ปลูกข้าว 10,190 ไร่ ห้วยยางแดงมีพื้นที่ปลูกข้าว 9,271 ไร่ และไม้แก่นมีพื้นที่ปลูกข้าว 5,860 ไร่

ตารางที่ 2.6 ข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปีและพื้นที่ครอบครองต่อครัวเรือนจังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548

อำเภอ	พื้นที่ปลูกข้าวนาปี (ไร่)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	พื้นที่ครอบครอง/ครัวเรือน (ไร่/ครัวเรือน)
อำเภอเมือง	9,611	2,357	4.08
อำเภอยะรัง	30,817	7,892	3.90
อำเภอหนองจิก	34,843	4,771	7.30
อำเภอโคกโพธิ์	51,623	6,994	7.38
อำเภอปะนาเระ	20,600	3,878	5.31
อำเภอมายอ	45,632	5,160	8.84
อำเภอห้วยยางแดง	9,271	2,099	4.42
อำเภอไม้แก่น	5,860	1,296	4.52
อำเภอกะพ้อ	10,190	2,426	4.20
อำเภอแม่ลาน	14,500	2,045	7.09
อำเภอสายบุรี	21,836	4,802	4.55
อำเภอยะหริ่ง	40,336	5,740	7.03
รวม	295,119	49,460	5.72

ที่มา : สถิติข้อมูลการเกษตรจังหวัดปัตตานี, 2548

สำหรับการทำนาปรังในจังหวัดปัตตานี มีการทำนาปรังในพื้นที่ 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง ยะรัง หนองจิก ปานาเระ มายอ สายบุรี และยะหริ่ง ตามลำดับ (ตารางที่ 2.7)

จากข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังของจังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548 พบว่าอำเภอที่มีการปลูกข้าวนาปรังมากที่สุด คือ อำเภอเมือง คิดเป็นร้อยละ 24.69 รองลงมาเป็นอำเภอหนองจิกและยะหริ่ง คิดเป็นร้อยละ 20.11 และ 19.00 ตามลำดับ

ในปี 2548 จังหวัดปัตตานีมีผลผลิตเฉลี่ยข้าวนาปี คือ 384 กิโลกรัม/ไร่ ในขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยข้าวนาปรัง คือ 468 กิโลกรัม/ไร่ ซึ่งผลผลิตข้าวรวมเฉลี่ยตั้งแต่ปีการเพาะปลูก 2542 ถึง

ปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง โดยในปี 2545/2546 ผลผลิตรวมลดลงร้อยละ 3.45 จากปี 2544 และในปี 2547/2548 ผลผลิตรวมลดลงร้อยละ 1.59 จากปี 2546 (ตารางที่ 2.8)

ตารางที่ 2.7 ข้อมูลพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2547/2548

อำเภอ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	คิดเป็น (ร้อยละ)
เมือง	6,604	24.69
ยะรัง	2,017	7.54
หนองจิก	5,380	20.11
ปะนาเระ	3,749	14.01
มายอ	2,970	11.10
สายบุรี	950	3.55
ยะหริ่ง	5,082	19.00
รวม	26,752	100.00

ที่มา : สถิติข้อมูลการเกษตรจังหวัดปัตตานี, 2548

ตารางที่ 2.8 ผลผลิตข้าวนาปี และข้าวนาปรังจังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2542/2543 - 2547/2548

ปีการเพาะปลูก	ข้าวนาปี		ข้าวนาปรัง		ผลผลิตรวม (ตัน)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)		
2542/43	118,948	380	15,997	605	134,945	
2543/44	111,512	386	15,904	577	127,416	-5.58
2544/45	110,289	382	14,450	480	124,739	-2.10
2545/46	108,303	371	12,127	469	120,430	-3.45
2546/47	112,545	379	13,017	498	125,562	4.26
2547/48	111,084	384	12,486	468	123,570	-1.59

ที่มา : สถิติข้อมูลการเกษตรจังหวัดปัตตานี, 2548

2.1.12 ยุทธศาสตร์จังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ คือ “เป็นศูนย์กลางอาหารฮาลาล อิสลามศึกษา บนพื้นฐานคุณภาพชีวิตที่ดีและดินแดนแห่งสันติสุข” ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาคุณภาพการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาคุณภาพชีวิต โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา 7 ประการ ดังนี้

1) อุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ซึ่งมุ่งเน้นการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล พร้อมทั้งเชื่อมโยงปัจจัยการผลิตทางเกษตร เช่น โค แพะ พืชผัก สัตว์น้ำ เป็นต้น

2) อิสลามศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางอิสลามศึกษาของประเทศและเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงอิสลามศึกษานานาชาติ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพโรงเรียนคาทอลิก ปอเนาะ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

3) การเอาชนะความยากจน โดยการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษา วิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะการเพิ่มผลผลิตข้าว และการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร มีโครงการที่สำคัญ เช่น โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพภาคการเกษตร โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งหมู่บ้านเลี้ยงแพะ โครงการเพิ่มศักยภาพการเป็นฐานการผลิต การค้า การส่งออก เครื่องแต่งกายมุสลิม โครงการขยายพื้นที่การปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน โครงการหนึ่งฟาร์มหนึ่งตำบลในพื้นที่ของเกษตรกรที่ปล่อยทิ้งร้าง เป็นต้น

4) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เช่น โครงการคลังปูม้าเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง โครงการสร้างป่าพื้นบ้านอาหารพื้นเมือง เป็นต้น

5) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และธำรงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและยกระดับการศึกษาในทุกระดับให้ได้มาตรฐาน พัฒนาระบบสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชนในทุกภาคส่วน พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย พร้อมทั้งจะรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปัตตานี

6) การเสริมสร้างการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนา ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมใช้ประโยชน์ เน้นการบริหารราชการที่ให้ความสำคัญกับการบริการและความโปร่งใส การพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศที่ทันสมัย

7) การเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัย จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นจังหวัดจึงมีแนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยมุ่งเน้นในการเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง พร้อมทั้งเพิ่มขีดสมรรถนะของภาครัฐในการรักษาความปลอดภัย การบูรณาการแผนงานของทุกส่วนราชการ เช่น โครงการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการข่าวและการจัดชุดปฏิบัติการด้านการข่าว โครงการติดตั้งระบบโทรทัศน์วงจรปิดในเขตเมืองและจุดต่อแหลม โครงการฝึกอบรมหลักสูตรยุทธวิธีเชิงรุกและการป้องกันตนเอง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นยุทธศาสตร์ในภาพรวมแล้ว พบว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรโดยตรงจะมีเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของปัตตานีจะเป็นการถือครองเพื่อการเกษตรและประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้จังหวัดปัตตานีจึงมุ่งไปยังประเด็นของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงแนวทางแห่งความสามานฉันท์

การเอาชนะความยากจน ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร ได้แก่

1) โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพภาคการเกษตร โดยครัวเรือนเป้าหมายที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรจะมีรายได้สูงกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี

2) โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัด ปัตตานี โดยเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นสูงกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี

3) โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งหมู่บ้านเลี้ยงแพะ เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล โดยมีหมู่บ้านที่ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงแพะอำเภอละ 1 หมู่บ้าน (12 อำเภอ 12 หมู่บ้าน)

4) โครงการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอเพียง โดยจำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20

5) โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยครัวเรือนเป้าหมายที่ร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 10

6) โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็ง การสร้างรายได้และหลักประกันในการประกอบอาชีพประชาชนที่ได้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ

7) โครงการส่งเสริมการทำนาปรังในพื้นที่นาร้าง โดยให้มีพื้นที่ทำนาปรังเพิ่มขึ้นปีละ 5,000 ไร่ ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น 2.65 ล้านกิโลกรัม

และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษาวิจัยและพัฒนา (R&D) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร ได้แก่

1) โครงการวิจัยและพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยให้เกษตรกรใช้ชุดเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสม จำนวน 2 ชุด

2) โครงการวิจัยและพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร โดยให้เกษตรกรใช้ชุดเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสมในการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรอย่างน้อย 2 ชุด

แม้ว่าจะมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนามากถึง 49,460 ครัวเรือน และมีพื้นที่ทำนา 321,871 ไร่ หรือประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร แต่อาชีพทำนาก็ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากนัก เนื่องจากไม่ได้เป็นที่มาของผลิตภัณฑ์มวลรวมที่สำคัญของจังหวัดปัตตานี เหมือนสาขาการประมงและสาขาการชายฝั่ง การขายปลีกร การซ่อมแซมยานยนต์และจักรยานยนต์

แต่อาชีพทำนาก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้อาจเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร แม้ว่าในสภาพความเป็นจริงพื้นที่การเพาะปลูกจะลดลง แต่ก็ไม่มีการสำรวจข้อมูลจากภาครัฐถึงพื้นที่ที่ลดลง รวมถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้พื้นที่เพาะปลูกลดลง เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาลให้กับเกษตรกร และกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพทำนา และจากการกำหนดยุทธศาสตร์ของจังหวัดปัตตานีน่าจะเป็นคำตอบได้เป็นอย่างดีว่าอาชีพการทำนาของเกษตรกรในจังหวัดปัตตานี ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากน้อยเพียงไร

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิถีชีวิตของชาวนาประกอบด้วย วิธีการผลิต การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชาวนาด้วยกัน ระหว่างชาวนากับรัฐ ชาวนากับพ่อค้าคนกลาง และชาวนากับสังคมภายนอก และระบบความเชื่อหรือคุณค่าซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานในการประกอบอาชีพของชาวนาอย่างมาก องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ไม่สามารถแยกออกเป็นส่วนๆ ได้

สำหรับคนไทยได้บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักมาแต่โบราณจนข้าวเป็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมและวิถีชีวิตด้านต่างๆ ที่รวมกันขึ้นเป็นลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเป็นพื้นฐานรองรับให้สิ่งเหล่านี้วิวัฒนาการมาสู่ปัจจุบัน

2.2.1 วิธีการผลิตข้าว

1) รูปแบบวิธีการผลิตและระบบคุณค่าของชาวนาภาคใต้ประกอบด้วย พื้นที่ทำน่าน้ำเพื่อการทำนา การใช้ปุ๋ย เหตุผลการใช้ปุ๋ย พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ใช้ปลูกในอดีต พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในปัจจุบัน เหตุผลในการเลือกพันธุ์ข้าวปลูก วิธีการทำนาและอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาในอดีต วัตถุประสงค์ในการทำนาของชาวนาภาคใต้ การแบ่งงานกันทำและความสัมพันธ์ด้านแรงงานในการผลิตระหว่างสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านในการทำนาและความสัมพันธ์แบบพึ่งพา องค์การของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องและช่วยเหลือชาวนาในอดีต สาเหตุการมีหนี้สินและแหล่งเงินทุนของชาวนา ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา การทำงานในรอบวันของชาวนา ในช่วงฤดูต่างๆ

2) รูปแบบวิธีการผลิตแบบใหม่และแบบแผนในการทำนาแบบใหม่ ได้แก่ วิธีการทำนาและอุปกรณ์เครื่องมือในการทำนา วัตถุประสงค์ในการทำนาของชาวนาภาคใต้ การแบ่งงานกันทำและความสัมพันธ์ด้านแรงงานในการผลิตระหว่างสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านในการทำนาและความสัมพันธ์แบบพึ่งพา องค์การของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องและช่วยเหลือชาวนา สาเหตุของการมีหนี้สินและแหล่งเงินทุนของชาวนา ความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อการพัฒนา การทำงานในรอบวันของชาวนาในช่วงฤดูต่างๆ การจำหน่ายผลผลิต ความจำเป็นในการใช้เงินของชาวนารายได้อย่างอื่น นอกจากการทำนาและทัศนคติต่ออาชีพของชาวนาในปัจจุบัน

3) ผลกระทบจากการผลิตแบบใหม่ การปรับตัวของชาวนาในสภาพแวดล้อมและ ปัญหาปัจจุบันและการหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

(1) ผลกระทบจากการผลิตแบบใหม่ ได้แก่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อ ระบบนิเวศ

(2) ผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมการปรับตัวของชาวนาในสภาพแวดล้อมปัญหา ปัจจุบันและทางเลือกในการแก้ปัญหา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านระบบนิเวศ และด้านสังคม วัฒนธรรม

รูปแบบวิถีการผลิตและระบบคุณค่าเดิมของชาวนาภาคใต้เป็นวิถีการผลิตแบบพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคในครัวเรือน มีเหลือไว้ขาย เลี้ยงเพื่อนบ้าน และทำบุญเลี้ยงพระ มีลักษณะ การผลิตสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่วัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนมาจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในการดำรงชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติ เป็นวิถีผลิตที่มีความเหมาะสมกับวิถี ชีวิตของคนในยุคนั้น อันส่งผลให้เกิดภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อจัดการกับทรัพยากรทำให้เกิดพิธีกรรม ต่างๆ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ต้องการให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนรูปแบบวิถีการ ผลิตและแบบแผนพฤติกรรมในการทำงานแบบใหม่ได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปเกือบสิ้นเชิง ทั้ง วัตถุประสงค์ในการผลิต รูปแบบการผลิต เทคโนโลยีการผลิต ระบบความเชื่อพฤติกรรมการทำงาน เพื่อหารายได้ อันสืบเนื่องมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก คือ การกระทำของรัฐ และกระแสทุน นิยมโลก ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า แต่อย่างไรก็ตาม ชาวนาได้มีการปรับตัวท่ามกลางบริบทและปัญหาปัจจุบัน หาทางเลือกในการแก้ปัญหาด้านต่างๆ โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรตามลักษณะของอาชีพร่วมมือกันจัดระบบทั้งเรื่องทุน การผลิต การตลาด มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างองค์กรชุมชน และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาอาชีพและชุมชน (ปก แก้วกาญจน์, 2538)

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างข้าวกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1) ข้าวกับเศรษฐกิจ ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน ระดับครอบครัวคนไทยส่วนใหญ่อาศัยรายได้จากข้าวมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครัวเรือน ครอบครัวใดได้ข้าวมากถือว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง ระดับประเทศรัฐอาศัยรายได้หลักจากข้าวมาใช้ จ่ายในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ บางครั้งก็ใช้ข้าวแลกกับสินค้าอื่นๆ โดยตรงจากต่างประเทศ

2) ข้าวกับสังคม สังคมไทยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าว เช่น ในอดีตการกำหนดโครงสร้างและหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองต้องอาศัยเรื่องราวของข้าวและที่นาเป็นเกณฑ์

3) ข้าวกับวัฒนธรรม ข้าวเป็นบ่อเกิดและเป็นเสาหลักวัฒนธรรมไทยให้เกิดขึ้น คั้งอยู่ และวิวัฒนาการสืบมาเรื่องราวที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนาเป็นเรื่องราวที่ผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยมา นานกว่าเรื่องราวด้านอื่นๆ จนกลายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสรรค์แบบแผนพฤติกรรมเป็น เอกลักษณ์ไทย

2.2.3 ทักษะ (Attitude)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 393) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง แนวความคิด

Henerson, Morris and Fitz - Gibbon (1978) ได้กล่าวว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับทัศนคติมีลักษณะเช่นเดียวกับมโนทัศน์เชิงนามธรรมทั่วไปที่เกิดจากการสร้างขึ้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่มนุษย์คิด พูด หรือกระทำ หรืออาจเป็นการทำนายพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นผลรวมของความเข้าใจ ความรู้สึก และแนวโน้มในการตอบโต้ของเราต่อบุคคล วัตถุ หรือเรื่องราวทั้งปวง

ลัดดา กิติวิภาต (2532) ได้กล่าวไว้ว่า ทัศนคติเป็นความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือในทางลบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

Allport (1967) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิต ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อวัตถุและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปความหมายของทัศนคติได้ดังนี้

ทัศนคติ หมายถึง ผลรวมของความเข้าใจ แนวความคิดเห็นในทางบวกหรือทางลบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล โดยมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งอาจนำมาใช้ทำนายพฤติกรรมในอนาคต

การวัดทัศนคติ การวัดทัศนคติอาจทำได้หลายวิธี (ศักดิ์ สุนทรเสณี, 2531 อ้างถึงใน จรรยา สิทธิपालวัฒน์, 2539) ตัวอย่างเช่น

1) การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ศึกษาทัศนคติโดยใช้ประสาทหู และตาเป็นสำคัญ การสังเกตเป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว นำข้อมูลที่สังเกตนั้น ไปอนุมานว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นอย่างไร

2) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาจะต้องออกไปสอบถามบุคคลนั้นๆ ด้วยตนเองโดยอาศัยการพูดคุย ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมวางแผนล่วงหน้าว่าจะสัมภาษณ์ในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

3) แบบรายงานตนเอง (Self - Report) เป็นวิธีการศึกษาทัศนคติของบุคคลโดยให้บุคคลนั้นเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมาว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบดีหรือไม่ดี ซึ่งผู้เล่าจะบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาตามประสบการณ์และความสามารถที่มีอยู่ ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล วิธีการศึกษาทัศนคติโดยใช้แบบรายงานดังเองนี้ มักจะถูกสร้างขึ้นในรูปแบบของเครื่องมือวัดที่เรียกว่า มาตรวัด (Scale) เช่น มาตรวัดทัศนคติของเธอร์สโตน (Thurstone) มาตรวัดทัศนคติของลิเคิร์ต (Likert) มาตรวัดทัศนคติของออสกู๊ด (Osgood) มาตรวัดความห่างทางสังคมของโบการ์ดัส (Bogardus) มาตรวัดความคงที่ของทัศนคติตามวิธีของกัทท์แมน (Guttman) และมาตรหน้ายิ้มสำหรับเด็ก (The Smiling Faces Scales) เป็นต้น

4) เทคนิคการฉายออก (Projective Techniques) เป็นการวัดทัศนคติโดยการให้สร้างจินตนาการจากภาพโดยใช้ภาพเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลนั้นแสดงออกตามประสบการณ์ของตนเองและแต่ละคนจะมีลักษณะของการแสดงออกที่ไม่เหมือนกัน

5) การทำงานบางอย่างที่กำหนดให้ การวัดทัศนคติโดยวิธีนี้นักจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมที่บุคคลแสดงการทำงานบางอย่างที่กำหนดให้ นั้น เป็นผลมาจากความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลนั้นเอง โดยการวัดทัศนคติของบุคคลนั้นเอง

6) ปฏิกริยาการตอบสนองทางร่างกาย นักจิตวิทยาสังคมส่วนใหญ่มักจะรายงานผลการศึกษาด้านทัศนคติหรือการวัดทัศนคติ โดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้น (Intensity) หรือความรุนแรง (Extremity) ของทัศนคติกับปฏิกริยาการตอบสนองทางร่างกาย เช่น การตอบสนองต่อการช็อคไฟฟ้า อัตราการเต้นของหัวใจต่อนาที การขยายของม่านตา เป็นต้น

2.2.4 ฐานทรัพยากร ทรัพยากรพื้นฐานในการทำนา ประกอบด้วย

1) ปัจจัยที่สามารถควบคุมได้ ได้แก่

(1) แรงงาน หมายถึง แรงงานที่ใช้ในการทำนาทุกขั้นตอน ตั้งแต่เพาะปลูกไปจนกระทั่งการเก็บเกี่ยว ได้แก่

(1.1) แรงงานคน ถือว่าเป็นแรงงานในไร่นาของหมู่บ้านสำหรับทำงานในไร่นาเริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 10 ปี ขึ้นไป

(1.2) แรงงานสัตว์ หมายถึง แรงงานวัวควาย ซึ่งเป็นแรงงานหลักที่ชาวนาผู้ทำนาแบบพื้นบ้านใช้เตรียมดิน นวด ขนส่ง ลาก เข็นมาแต่โบราณ

(1.3) แรงงานเครื่องจักร เช่น รถไถนาเดินตาม รถอีแต๋น (รถสี่ล้อ) รถแทรกเตอร์ เครื่องนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ ซึ่งแรงงานเครื่องจักรเหล่านี้ได้เข้ามาแทนที่แรงงานคนและแรงงานสัตว์

(2) พื้นที่ทำนา หมายถึง สถานที่ที่จะปลูกข้าวซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัยจำเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในการทำนา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของที่ดิน รวมถึงกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินและชนิดของดินนั้นๆ สภาพดินในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นดินที่มีศักยภาพในการทำนาเกษตร แต่ยังมีพื้นที่ที่มีปัญหาในการจัดการเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร คือ บริเวณที่ราบลุ่มต่ำ และมีพื้นที่พรุในเขตอำเภอชะอวดและอำเภอเชียรใหญ่ ซึ่งต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นดินให้เหมาะแก่การประกอบอาชีพ

(3) ทุน หมายถึง เงินอันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อการทำนาและหมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับเตรียมดิน บำรุงรักษา เก็บเกี่ยว นวด ขนส่ง และแปรสภาพข้าว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการทำนา

(4) การจัดการ เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานประการหนึ่งในการทำนา การจัดการในการทำนาปลูกข้าว ได้แก่ การเลือกพันธุ์ข้าว การวางแผนเตรียมดิน การวางแผนปลูกข้าว การว่าจ้างหรือ

แลกเปลี่ยนแรงงาน หรือขอความช่วยเหลือแรงงาน การใช้เครื่องมือเครื่องใช้และการจัดจำหน่ายข้าว การดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่จะฟื้นฟูความเป็นอยู่ของชุมชนและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการทำนาข้าว ไร่นาสวนผสมเหล่านี้ไม่สามารถจะดำเนินการให้เป็นจริงได้ トラบโคที่ การจัดการด้านการตลาดยังไม่ดีพอและราคาตกต่ำ

2) ปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่

(1) น้ำ เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่อการทำนาเช่นเดียวกับที่มีความจำเป็นต่อร่างกาย แต่ จะมีความจำเป็นมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับนาแต่ละชนิด นอกจากนี้การที่ฝนตกและทำให้น้ำท่วม หลากทุกปี เป็นกลไกการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติประการหนึ่งแก่พื้นดิน และเป็นการ ชะล้างมลทินต่างๆ ของพื้นดินให้จืดจางลง น้ำท่วม น้ำหลากจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำนา สภาพน้ำในลุ่มน้ำปากพนังเริ่มเน่าเสียเนื่องจากการปิดประตูระบายน้ำ จึงต้องมีการบำบัดน้ำทิ้งโดยวิธี ธรรมชาติคือ การทำให้น้ำไหลเวียนขึ้นลงตามปกติ และการจัดการเรื่องน้ำจากแหล่งชุมชน และโรงงาน อุตสาหกรรมต่างๆ

(2) ลมฟ้าอากาศ การทำนามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยลมฟ้าอากาศเช่นเดียวกับ การมีชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นแสง อุณหภูมิ ความชื้น ลม ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำ นาทุกขั้นตอน ความสมดุลที่จะทำให้น้ำข้าวกล้าเจริญเติบโต ผลิดอกออกรวงสุก เก็บเกี่ยวตามปกติมา จากลมฟ้าอากาศเป็นสำคัญประการหนึ่ง ลมฟ้าอากาศเพื่อการทำนาในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ได้รับ อิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดจากมหาสมุทรอินเดีย ช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม และ อิทธิพลลมดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ช่วงเวลาเดียวกัน ลมมรสุมจะหอบไอน้ำจากทะเลเข้ามาทำให้เกิด ฝนตกสามารถทำนาปลูกข้าวได้ เมื่อชาวนาปลูกข้าวเสร็จถึงช่วงเดือนพฤศจิกายน - เมษายน ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดจากที่ราบสูงของจีน ซึ่งหอบเอาความแห้ง แล้ง หนาวเย็นมาสู่ประเทศไทยเป็นเหตุให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยเฉพาะข้าวสุกเร็วขึ้น

2.2.5 ข้อแตกต่างระหว่างเกษตรกรกับชนชั้นชาวนา

ในความเป็นจริงนั้นนับแต่อดีตสังคมการเกษตรของไทยถูกนิยามไว้ว่าเป็นสังคมของ การทำการผลิตที่มีความหลากหลาย มีระบบการเกี่ยวเนื่องกันของการใช้ปัจจัยและแรงงานในที่ดิน มี ระบบความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคมภายใต้ระบบการผลิตแบบนี้ แต่เดิมระบบการเกษตร นี้เป็นไปเพื่อยังชีพ ชนชั้นชาวนาจะยังคงรักษาระบบการหาอยู่หากินตามธรรมชาติและการผลิตเพื่อใช้ เอง บริโภคเอง เอาไว้ในระดับที่อย่างน้อยปลอดภัย หรือใกล้เคียงกับความปลอดภัยต่อการครองชีพ เพื่อจะอาศัยการพึ่งพาตนเองในการครองชีพ

แต่เมื่อประเทศผนวกระบบเศรษฐกิจเข้าสู่สังคมโลก ระบบเกษตรเพื่อการยังชีพนี้จึง เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์และเกี่ยวข้องกับกลไกตลาดในหลายระดับ แต่ถึงแม้จะผนวก ตัวเองเข้าสู่ระบบตลาด ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็ไม่อาจ พิจารณาการทำการเกษตรว่าเป็นเพียงระบบของการปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีการค้าถึงถึงการผสม

ส่วนปัจจัยทั้งที่ดิน ทุน และแรงงาน บนสมมติฐานของการมุ่งผลประโยชน์ส่วนบุคคล คือ การมีต้นทุนต่ำที่สุดและต้องการกำไรสูงที่สุด ดังที่นักเศรษฐศาสตร์เกษตรกระแสหลักเข้าใจ และปฏิเสธการมีอยู่ของระบบการหาอยู่หากินแบบนี้

ทั้งนี้เพราะภายใต้ระบบการเกษตรจนถึงปัจจุบันก็ยังคงพบว่า วิถีชีวิตของเกษตรกรนั้นอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครัวเรือนที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในเวลาเดียวกัน โดยจะต้องมีการตัดสินใจที่หลากหลาย ทั้งในกิจกรรมทางการผลิตที่ต้องอาศัยระบบการใช้แรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้างในกรณีที่ครัวเรือนมีแรงงานไม่เพียงพอ โดยแรงงานในครัวเรือนนี้อาจไม่ได้ทำการผลิตผลิตผลทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว แต่จะมีกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตอื่นๆ รวมถึงการใช้แรงงานในครัวเรือนเพื่อไปรับจ้างนอกที่ดินและงานที่ไม่ได้อยู่ในภาคการเกษตรด้วย นอกจากกิจกรรมการผลิตแล้วการตัดสินใจในส่วนของการหมุนเวียนรายได้ตัวเงินในครัวเรือนทั้งในส่วนที่หามาได้ ส่วนที่กู้ยืมมาและส่วนที่ต้องจ่ายออกไปก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน (Deere and De Janvry, 1979) เพราะในปัจจุบันรายได้ในครัวเรือนเกษตรนั้นอาจมีส่วนที่มาจากนอกภาคเกษตรที่เกิดจากสมาชิกในครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาและทักษะในการทำงานที่แตกต่างกันสามารถหามาได้ นอกจากนั้นแรงงานที่มีอยู่อาจมีการร่วมกันผลิตผลิตผลหลักในฤดูกาลหนึ่งๆ และแยกย้ายกันไปทำกิจกรรมอื่นนอกฤดูกาลผลิตได้ และโดยที่ครัวเรือนทางการเกษตรก็เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตผลของตนเองไปในเวลาเดียวกัน จึงไม่อาจใช้หน่วยย่อยของการวิเคราะห์ในลักษณะที่เป็นปัจเจกของตัวเกษตรกรแต่ละรายได้

จากที่ได้อธิบายและให้ภาพข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าการนิยามเกษตรกรและการเกษตรกรรมว่าเป็นเพียงลักษณะของการผลิตทางการเกษตร (Farm Production) และใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกษตรกระแสหลักอธิบายนั้นห่างไกลจากความเป็นจริงในสังคมเกษตรของไทยมาก สิ่งที่กำลังกล่าวถึงในที่นี้อาจนิยามได้ว่าแท้จริงแล้วตัวบุคคลและระบบการผลิตที่กำลังกล่าวถึงนี้อาจเรียกรวมว่าเป็นระบบการผลิตของชนชั้นชาวนา (Peasant) สิ่งที่น่าจะได้รับการกล่าวถึงและทำการศึกษาก็คือระบบเศรษฐกิจของชนชั้นชาวนา (Peasant Economics)

ทั้งนี้จากงานของ Ellis (1993) ที่ได้ทำการศึกษาระบบเศรษฐกิจของชนชั้นชาวนาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

“ชนชั้นชาวนา คือ ครัวเรือนที่ดำรงชีพโดยกิจกรรมทางการเกษตรเป็นหลัก ทำการผลิตโดยใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ครัวเรือนเหล่านี้จำเป็นต้องผนวกตัวเองเข้ากับระบบตลาดทั้งตลาดปัจจัยและตลาดผลิตผล ซึ่งโดยปกติแล้วเป็นตลาดที่ไม่สมบูรณ์”¹

สิ่งสำคัญที่ Ellis กล่าวถึงก็คือ การที่ชนชั้นชาวนาจำเป็นต้องผนวกระบบการผลิตแบบเดิมเข้ากับพลวัตของระบบเศรษฐกิจตลาดซึ่งเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ทั้งนี้ชนชั้นชาวนาที่ปรับตัวได้ก็สามารถใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์กับฐานะทางเศรษฐกิจของตนได้ แต่โดยส่วน

¹ “Peasants are households which derive their livelihoods mainly from agriculture, utilise mainly family labour in farm production, and are characterised by partial engagement in input and output markets which are often imperfect or incomplete” (Ellis, 1993; 13)

ใหญ่แล้วมักประสบกับข้อจำกัดมากกว่าเพราะแม้จะสามารถควบคุมต้นทุนเทคโนโลยีในระบบการผลิตของตนได้ แต่เมื่อผลผลิตเข้าสู่ตลาดความผันผวนของราคาเป็นสิ่งที่เกินขอบเขตอำนาจของชาวนา ดังนั้นหากจะพิจารณาแล้วชนชั้นชาวนาจำเป็นที่จะต้องมีการปรับกลวิธีดังที่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536) กล่าวไว้ว่า หัวใจของกลยุทธ์ของชาวนานั้นคือการสร้างความหลากหลาย (Diversification) ในทุกทางไม่ว่าจะเป็นการใช้และการจัดการด้านแรงงาน การแสวงหาเงินทุน (สินเชื่อทั้งในและนอกระบบ) เพื่อสร้างรายได้ โดยคำนึงถึงชนิดของพืชที่ปลูกซึ่งต้องเป็นพืชเศรษฐกิจตามฤดูกาล วิธีการเพาะปลูกที่ใช้ การอ้างอิงแบบแผนพฤติกรรมของวัฒนธรรมตลาดเสรีไปพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกันร่วมกับระบบอุปถัมภ์เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวของการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ชนชั้นชาวนาไม่อาจหลีกเลี่ยงและความห่อหุ้มหรือในทรัพยากร นอกจากนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ยังได้วางกรอบทฤษฎีที่จะใช้ในการศึกษาเศรษฐกิจของชนชั้นชาวนาไว้ด้วย ทั้งในด้านของการคำนึงถึงประสิทธิภาพการผลิต การตัดสินใจในความไม่แน่นอนและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในระบบการผลิตรวมถึงประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยที่สิ่งเหล่านี้ทั้งข้อแตกต่างระหว่างเกษตรกรกับชนชั้นชาวนา และแนวคิดทฤษฎีของชนชั้นชาวนาเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่เลยในกรอบการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์เกษตรกระแสหลักของไทยในปัจจุบัน

นอกจากนั้นในวิถีการผลิตของชนชั้นชาวนานั้น ในระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรของชาวนาแต่ละรายและทรัพยากรร่วมในชุมชน จะพบว่าชาวนานั้นมีระบบการจัดการในรูปของการรวมกลุ่ม การสร้างระบบความร่วมมือกันของแรงงานเพื่อที่จะทำการผลิต การเก็บเกี่ยวให้ทันกับฤดูกาล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งความร่วมมือในชุมชนนี้ปัจจุบันก็คล้ายตัวออกมาในรูปของการรวมกลุ่มเพื่อจัดการธุรกิจของชุมชน อันเป็นผลมาจากการปรับตัวเพื่อแข่งขันในระบบตลาดนั่นเอง ซึ่งแนวคิดธุรกิจชุมชนนี้เองที่นโยบายของรัฐบาลปัจจุบันเน้นย้ำที่จะสนับสนุน โดยที่ยังคงไม่มีความเข้าใจถึงรูปแบบที่หลากหลายของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและข้อจำกัดในกรณีของกลุ่มที่ล้มเหลวด้วยซ้ำ สิ่งเหล่านี้เป็นพลวัตใหม่ของชุมชนชาวนาซึ่งไม่ได้ถูกรวมอยู่ในการพิจารณาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเลย

จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการผลิตที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก อาศัยความรู้ทางการเกษตรจากรากเหง้าดั้งเดิมอันเป็นภูมิปัญญาของชาวนาที่เป็นไปเพื่อสมดุลแห่งธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มาสู่วิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตแบบใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยอาศัยปัจจัยภายนอกคือ เทคโนโลยี ทุน และภาครัฐ รวมทั้งการพึ่งพาตลาดมากขึ้นนั้น ในงานวิจัยฉบับนี้จักได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงพัฒนาการของวิถีการผลิตข้าว การจัดการทางการผลิตและเศรษฐกิจของชาวนาจังหวัดปัตตานีโดยเปรียบเทียบระหว่างวิถีการผลิตแบบพอเพียงกับวิถีการผลิตเชิงพาณิชย์

ทั้งนี้จากกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมที่เข้ามา ชาวนาจึงต้องมีการปรับตัวไปตามพลวัตของสังคมเพื่อความอยู่รอดด้วยการสร้างความหลากหลายซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้ในหลายมิติ

ดังนั้นในงานวิจัยฉบับนี้จึงนำเสนอองค์ความรู้ในมิติต่างๆ เช่น มิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยการพิจารณาถึงประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิต รวมถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจจากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน รวมถึงมิติทางสังคมซึ่งจะทำการศึกษาถึงวัฒนธรรม ระบบความเชื่อของชุมชนชาวนาในที่ถိုင် การสร้างเครือข่ายและระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมหรือในรูปของธุรกิจชุมชน รวมทั้งทิศทางการพัฒนาและผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวนา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับความหลากหลายอันเป็นรากฐานไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

2.2.6 การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรและการทำนาที่สำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรของประเทศได้ค้นพบว่าในช่วง 20 - 30 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงด้านการเกษตร กล่าวคือ ชาวนาได้หันหน้าไปประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ นอกเหนือจากการทำนามากขึ้น ทำให้มีรายได้สูงขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการใช้ที่ดิน เช่น มีระบบชลประทานเพิ่มขึ้นและมีการจัดสรรที่ดินของชาวนาบางส่วนเพื่อทำถนนหนทาง ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่าเปลี่ยนแปลงไป มีการสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น มีสถาบันการเงินที่ให้ชาวนาชนบทกู้ยืมไปทำการเกษตรเกิดขึ้น และชาวนา รู้จักยืมเงินจากสถาบันการเงิน โดยไม่รู้สึกลายเหมือนเช่นอดีต มีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกเพื่อผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้น (Kirby, 1970: 90-127)

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นลูกหลานของชาวนาย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองมากขึ้นโดยไม่เดินทางรอยพ่อแม่อีกต่อไป การทำเกษตรกรรมชาวญี่ปุ่นเปลี่ยนจากการใช้แรงงานของครอบครัวเป็นการใช้เงินตราไปว่าจ้างคนภายนอกมาทำนา และเกษตรกรเข้าร่วมกลุ่มต่างๆ ที่มีโชะเคียวคาชิมาชิ (บริษัทเศรษฐกิจ 2528: 293) การเปิดเสรีทางการค้าอันเป็นผลมาจากการประชุมรอบอุรุกวัย (The Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations) ทำให้นโยบายการค้าข้าวของญี่ปุ่นเปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง ญี่ปุ่นจึงอยู่ในฐานะที่ต้องแข่งขันการผลิตข้าวกับประเทศอื่นๆ ด้วย เนื่องจากขณะนี้ข้าวไทย ข้าวสหรัฐ และข้าวออสเตรเลียสามารถเข้าไปขายในตลาดญี่ปุ่นได้โดยรัฐบาลญี่ปุ่นไม่อาจจะกีดกันได้เหมือนเช่นที่เป็นอยู่ในอดีต ชาวนาญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนการทำนาแนวใหม่ พบว่าชาวนาพยายามใช้พื้นที่ทำนาแปลงใหญ่ขึ้นเพื่อให้สามารถใช้เครื่องจักรกลได้สะดวก การจัดการทำนาในรูปบริษัทโดยมีพนักงานทำนาค้าๆ กับการทำงานของพนักงานบริษัทธุรกิจทั้งหลาย พยายามใช้เฮลิคอปเตอร์หว่านข้าว พัฒนาบุคลากรที่ใช้ทำนา ตลอดจนการใช้จุลชีวะที่มีประสิทธิภาพ (Effective Microorganisms) เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพื่อให้ข้าวที่มีรสชาติที่ชวนรับประทานพร้อมๆ กับมีความปลอดภัย (Muraoka, 1995: 2 - 9)

ในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแม่แบบของการเกษตรยุคใหม่ก็พบการเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมหลายประการ โดยสรุปคือ

(1) มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ อันหลากหลายให้เกษตรกรสามารถเลือกใช้ โดยนวัตกรรมทางเกษตรส่วนใหญ่ได้มาจากการวิจัยของสถานีทดลองทางการเกษตรของรัฐและมาจากภาคเอกชนที่จำหน่ายอุปกรณ์ทางการเกษตร

(2) ขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรใหญ่ขึ้น ในช่วงปี 1983 ปรากฏว่าขนาดของพื้นที่ฟาร์มเพิ่มขึ้นจาก 150 เอเคอร์ เป็นเกือบ 450 เอเคอร์ ในขณะที่จำนวนฟาร์มลดลงจาก 6.3 ล้านฟาร์ม เหลือเพียง 2.4 ล้านฟาร์ม

(3) การทำการเกษตรกรรมมีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์อย่างเต็มที่ (Commercialization) การทำการเกษตรกรรมของเกษตรกรอเมริกันขณะนี้มุ่งที่จะทำกำไรเป็นหลัก การดำเนินการทางด้านเกษตรมีลักษณะเป็นรูปของบริษัท โดยเน้นประสิทธิภาพ (Efficiency) และการตัดสินใจที่มีเหตุผล (Rational decision making)

(4) การเกษตรมีลักษณะจำเพาะเจาะจง (Specialization) ในอดีตเกษตรกรอเมริกันเพาะปลูกพืชพันธุ์หลายๆ อย่าง อย่างละน้อยนิดเพื่อสนองความต้องการของครัวเรือน แต่ปัจจุบันนี้เกษตรกรจะปลูกพืชในลักษณะจำเพาะเจาะจงเป็นอย่างไร ไป และเพาะปลูกในปริมาณที่สูงเพื่อการพาณิชย์ เช่น เกษตรกรที่ปลูกข้าวก็ปลูกข้าวอย่างเดียว เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดก็ปลูกข้าวโพดอย่างเดียว เป็นต้น ซึ่งการเกษตรกรรมลักษณะนี้ทำให้การใช้เครื่องจักรกลเข้าช่วยสะดวกขึ้น การเพาะปลูกเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่แต่ละทำเล และทำให้การติดตามข่าวสารด้านนวัตกรรมเกษตรเฉพาะด้านเป็นไปได้ด้วยความสะดวก

(5) ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น (Increased Efficiency) “ประสิทธิภาพและความสามารถผลิตสูง” เป็นลักษณะของการผลิตทางการเกษตรในสังคมตะวันตกที่ผลผลิตทางการเกษตรต่อเอเคอร์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ เช่น ในปี 1950 ผลผลิตข้าวสาลีต่อเอเคอร์กับ 16.5 บูเชล (1 Buxshell เท่ากับ 8 แกลลอน) แต่พอมาถึงปี 1980 ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็น 33 บูเชล เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองแม้ว่าที่ดินเพาะปลูกอาจจะถูกเปลี่ยนสภาพเป็นทางหลวง สนามบิน และโรงงานอุตสาหกรรมบ้างจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าวิตกแต่อย่างใด

(6) ลักษณะการกระจุกตัว (Concentration) ของที่ดินที่ใช้ทำเกษตรกรรม ในขณะที่ขนาดของฟาร์มเพิ่มขึ้น และจำนวนฟาร์มลดลงนั้น ปรากฏว่าที่ดินเพื่อการเกษตรมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในเกษตรกรกลุ่มหนึ่งมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในปี 1986 ร้อยละ 5 ของเจ้าของพื้นที่เพาะปลูกควบคุมถึงร้อยละ 59 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด

(7) การใช้ที่ดินในลักษณะเข้มข้น (Intensification) การใช้ที่ดินแบบเข้มข้นที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกใช้มี 2 แบบ คือ (1) การปลูกพืชสองชนิดพร้อมๆ กันในพื้นที่เพาะปลูกเดียวกัน (Intercropping) และ (2) การเพาะปลูกหลายชนิดในลักษณะต่อเนื่องหรือสลับสับเปลี่ยนกัน (Multiple cropping) ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งวิธีนี้เป็นที่นิยมกันมากในสหรัฐอเมริกา การใช้ที่ดินอีกอย่างที่นิยมทำกันในอเมริกา คือ การปลูกพืชให้เป็นแถว โดยเว้นช่วงให้แคบลงต่ำกว่า 30 นิ้ว

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยเนื้อแท้ ได้พบการเปลี่ยนแปลงทางเกษตรกรรมที่แตกต่างจากประเทศพัฒนาแล้ว โดยมีลักษณะการทำเกษตรกรรมดังนี้

(1) ลักษณะการถือครองที่ดินในประเทศไทย พบว่าภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีผู้เป็นเจ้าของที่ดินในสัดส่วนที่สูงที่สุด คือ ร้อยละ 85 เท่ากัน ส่วนภาคกลางสัดส่วนของผู้เป็นเจ้าของที่ดินต่ำสุดคือร้อยละ 51.8 (เมธี กรองแก้ว และคณะ 2524) ด้วยเหตุนี้ชาวนาในภาคกลางที่เช่านาผู้อื่นทำกินจึงเป็นสัดส่วนที่สูงประมาณร้อยละ 23.9 ส่วนภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวนาที่เช่าที่ดินผู้อื่นทำกินอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำประมาณร้อยละ 4.6 และร้อยละ 6.2 ตามลำดับ

(2) การทำนาในเชิงพาณิชย์ในอดีต ในช่วงก่อนปี 2500 พบว่าการทำนาเพื่อการบริโภคและการแลกเปลี่ยนมากกว่า ส่วนในปัจจุบันนี้เศรษฐกิจของชนบทยึดถือเงินตราแทนการแลกเปลี่ยนสินค้ามากขึ้น กล่าวคือ ชาวนาจะนำข้าวที่เหลือกินไปขายในตลาดแล้วนำเอาเงินที่ได้จากการขายข้าวไปซื้อสินค้าที่จำเป็นบางอย่าง เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว ปลาทุ และเกลือ เป็นต้น (ชาติยากรรณสูตร 2537: 129 - 158)

(3) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เนื่องจากการทำนาไม่ทำในเชิงพาณิชย์อย่างแท้จริง ชาวนาจึงใช้เงินเพื่อการลงทุนในการซื้อปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์น้อยมาก ตลอดจนไม่นิยมซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ใหญ่ๆ ในการทำนา ยกเว้นชาวนาบางรายที่มีฐานะดีอาจจะซื้อเครื่องไถนาเพื่อรับจ้างไถนาผู้อื่น

(4) ขนาดพื้นที่ของการทำนา ขนาดพื้นที่ทำนามีขนาดเล็กมีชาวนาจำนวนไม่น้อยหันไปปลูกพืชอื่นแทน เช่น ผัก ผลไม้ เป็นต้น เพื่อเอาไปขายตลาดซึ่งทำให้มีรายได้ดีกว่า ในขณะที่ชาวนาบางคนปล่อยให้ทุ่งนารกร้างว่างเปล่า เพราะทำไปแล้วไม่คุ้มกับแรงงานและเงินทุนที่ลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาในภาคใต้ (ปีทมาวดี ชูชุกิ 2539: 7-8)

(5) การใช้ที่ดินในลักษณะเข้มข้น ในปัจจุบันชาวนาไทยทำนาปี นาปรังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตที่ชลประทานเข้าไปถึง รวมทั้งมีการทำไร่นาสวนผสมในหลายจังหวัดของประเทศไทย

(6) การยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ชาวนาไทยมีปัญหาด้านการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรมาก เนื่องจากขาดแคลนเงินทุน การยึดมั่นในการผลิตแบบดั้งเดิมการมีการศึกษาน้อย การอยู่ในวัยอายุมาก ระบบการตลาดไม่คล่องตัว เป็นต้น ยิ่งเป็นเกษตรกรที่เช่านาผู้อื่นด้วยแล้วจะยอมรับวิทยาการแผนใหม่ด้านการเกษตรเรื่องช้ามาก (รัชนีกร เศรษฐ 2526: 296)

2.2.7 การทำนาของชาวนาในภาคใต้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

สงบ ส่องเมือง (2545:27-28, 160 - 161) ทำการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา พบว่าการทำการเกษตรทางภาคใต้มีลักษณะเป็นเกษตรแบบผสมผสาน แม้ว่าจะมีหมู่บ้านเป็นชุมชนชาวนา ชาวสวน และทำนา ทำสวน เลี้ยงปลุสัตว์ ทำหลายอาชีพไปพร้อมกัน โดยยึดอาชีพหนึ่งอาชีพใดเป็นอาชีพหลักและอีกหนึ่งหรือสองอาชีพเป็นอาชีพเสริม ยกเว้นแต่เฉพาะครัวเรือนประมงพื้นบ้านที่เคยทำอาชีพประมงเป็นหลักและไม่นิยมทำอาชีพเสริม แต่ในปัจจุบันครัวเรือนมีอาชีพเสริมเป็นอาชีพรับจ้าง แรงงานรับจ้างในโรงงาน และค้าขายเพิ่มขึ้น โดยภาพรวมในด้านจำนวนครัวเรือน รายได้ การใช้พื้นที่ ภาคใต้เป็นภาคของชาวนามากกว่าชาวนาในปัจจุบัน ในรอบห้าทศวรรษสัดส่วนของชาวนาลดลงไปและสัดส่วนของการเป็น

ชาวสวนและเกษตรกรผสมผสานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แปรผันไปตามอัตราการผลิตลงของการเป็นชาวนา แต่อย่างไรก็ตามข้าวและวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวมีอิทธิพลสูงมากในชุมชนหมู่บ้านภาคใต้

ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่สี่สิบห้า การปรับเปลี่ยนและแปรรูปเศรษฐกิจการเกษตรทางภาคใต้ พบว่ามีการขยายพื้นที่ปลูกข้าวออกไปร่วมสี่แสนไร่ ซึ่งเป็นความพยายามของชาวนาภาคใต้ที่พยายามจะทำนาเพื่อกินและขาย และทำให้เกิดความเพียงพอขึ้นภายในชุมชนอย่างในอดีตที่ผ่านมา แต่กลับไม่สำเร็จเพราะภัยแล้ง น้ำท่วม และถูกตีตลาดจากข้าวภาคกลาง ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2520 จึงเริ่มลดทำนาหันไปทำสวนและทำอาชีพอื่นๆ เป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม และเริ่มมีการใช้ที่นาไถสักๆ แม่น้ำ ลำคลอง ชายฝั่งทะเลทำนาทุ่งด้วย การบุกเบิกที่ทำนาในอดีตโดยเฉพาะบริเวณชายพรุและป่าชายเลน จะทำนาได้ก็ภายใต้ระบบธรรมชาติที่เป็นปกติ มีน้ำฝนในนาสัปดาห์ไม่ให้ดินเปรี้ยวและเค็มที่อยู่ชั้นล่างซึมขึ้นมา ถ้าหากมีภัยแล้งบ่อยๆ ดินผิวนาจะเปลี่ยนเหมือนกับดินชั้นล่างเพราะไม่มีน้ำฝนกั้นไว้ การพัฒนาป่าพรุทางภาคใต้หลายแห่งประสบความล้มเหลวก็เพราะมีการขุดคลองร่องน้ำระบายน้ำฝนออกจากพรุ ทำให้ระบบนิเวศของพรุเสียสมดุล และซ้ำร้ายทำให้พรุแห้งไฟไหม้ป่าพรุง่ายขึ้นด้วย แท้จริงแล้วภาคใต้ไม่เหมาะสำหรับการลงทุนผลิตข้าว เพราะมีลุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับทำนายน้อย ไม่คุ้มกับการลงทุนสร้างระบบชลประทาน การทำนาจริงๆ ที่ผ่านมาก็ไม่ได้ทำเต็มพื้นที่ หรือถ้าทำเต็มพื้นที่ก็จะไม่ได้ผลผลิตส่วนหนึ่ง ข้อเท็จจริงปลายทศวรรษ 2510 ระบุว่าเนื้อที่นาที่ใช้ทำนาปีอยู่ระหว่าง 3.4 - 3.8 ล้านไร่ ที่เหลือปล่อยให้ว่างเปล่าหรือนำไปปลูกพืชอย่างอื่นมานานแล้ว ในทศวรรษหลังๆ ทำให้ชาวนาที่มีอาชีพทำนาอย่างเดียวและต้องปลูกข้าวเพื่อขายต้องล้มสลาย ทำให้แหล่งผลิตข้าวเพื่อการขายหรือส่งออกในอดีตอย่างเช่นบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง และริมขอบรอยต่อสามจังหวัด คือ พัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช กลายเป็นแหล่งชาวนายากจน ปัจจุบันได้ลดพื้นที่ทำนาปีลงไปมากแต่แหล่งที่ชาวนาทำนาเพื่อกินที่เหลือจึงขาย ตัวอย่างเช่น ลุ่มน้ำซา และลุ่มน้ำต่างๆ ในจังหวัดพัทลุงยังสามารถยื่นหยัดทำนาต่อมา โดยทำเป็นอาชีพเสริมหรือไม่ก็อาชีพหาอาชีพอื่นมาเป็นอาชีพเสริม แต่แหล่งทำนาเหล่านี้มักประสบปัญหาขาดคนทำนา เพราะคนรุ่นหลังๆ ที่มีการศึกษาไม่มีใครทำนาอีกต่อไป ปลายทศวรรษ 2520 มีการใช้พื้นที่ทำนาทางภาคใต้เพียง 3.7 ล้านไร่ หลังจากนั้นการทำนาจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศโดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนที่ตกและราคาข้าวเป็นสำคัญ แต่แนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ และมีความพยายามที่จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้นด้วยเพราะมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น โดยในปี 2540 สามารถให้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยสูง 318 กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นจากระดับ 264 กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก 2532 - 2533 ส่วนชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานหรือกลุ่มที่ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำก็จะหันไปทำนาปรังจาก 36,737 ไร่ ในปี 2520 เพิ่มขึ้นเป็น 211,682 ในปี 2531 โดยกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดพัทลุงมากกว่าสองในห้า

1) วัตถุประสงค์และกระบวนการทำนาของภาคใต้

ในอดีตชาวนาในภาคใต้ทำนาเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ ส่วนในปัจจุบันนี้นั้นวัตถุประสงค์ของการทำนามีทั้ง 2 อย่าง คือ เพื่อการบริโภคเป็นหลักและเพื่อการขาย ขึ้นอยู่กับท้องที่

เช่น ในท้องที่บางส่วนของอำเภอป่าพะยอม และอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งชาวนามักจะมีสวนผลไม้ และสวนยางพารา อยู่ด้วยนั้น การทำนามีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคเป็นหลัก ในเขตเหล่านี้มีรายได้จากการขายผลไม้ และยางพารา ในขณะที่ในบางท้องที่มีการทำนาอย่างเดี่ยว โดยไม่มีการทำสวนผลไม้ปะปนอยู่เลย เช่น ในท้องที่อำเภอปากพนังบางส่วนของ อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น การทำนาจะทำการขายเป็นหลัก ชาวนาจะเก็บไว้เพื่อบริโภคส่วนหนึ่ง และเก็บไว้เป็นพันธุ์ข้าวปลูกอีกส่วนหนึ่งที่เหลือจากนั้นจะขายหมด

การทำนาหรือการปลูกข้าวของเกษตรกรในภาคใต้ในอดีตมี 2 ประเภท คือ

(1) การทำข้าวไร่ การทำนาชนิดนี้ในที่ราบสูง หรือทำตามไหล่เขา ข้าวที่ปลูกจะเป็นพันธุ์ที่ไม่ต้องการน้ำมาก อาศัยน้ำฝนหรือน้ำค้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น วิธีการทำนาก็คือ ชาวนาใช้ไม้ปลายแหลมตีมแทงดินที่จะปลูกข้าวให้เป็นหลุมเล็กๆ ห่างกัน ประมาณหลุมละ 1 สอก แล้วใช้เมล็ดข้าวใส่ลงไปหลุมๆ ละ 2 - 3 เมล็ด ต่อจากนั้นก็กลบหลุมด้วยดินให้มิด

(2) การทำนาข้าว การทำนาประเภทนี้จะทำในที่ราบลุ่ม และมีวิธีการทำหลายอย่าง ตามลักษณะของพื้นที่ ฤดูกาล และกรรมวิธี เช่น ทำนาลุ่ม หรือนาพรุ นาดอน นาหยาม (นาปี) นาปรัง นาหว่าน และนาดำ เป็นต้น

การทำนาลุ่ม หรือนาพรุ หมายถึง การทำนาในที่ลุ่ม เช่น บางที่มีน้ำท่วมขังอยู่ตลอดทั้งปี ในขณะที่ การทำนาดอน เป็นการทำนาในนาที่ดินที่เป็นดินดอน หรืออยู่ในระดับที่สูงกว่า และไม่มีน้ำขังตลอดปีเหมือนนาพรุ น้ำจะจึงขังอยู่บ้างก็เพียงในฤดูนาเท่านั้น การทำนาหยาม หรือนาปี นั้นเกษตรกรต้องรอให้ฝนตกเสียก่อนจึงจะทำได้ เพราะอาศัยน้ำฝนเป็นสำคัญ ผู้ที่ทำนาปรัง จะอาศัยน้ำจากบหรือจากแหล่งน้ำอื่นๆ (เช่น แม่น้ำ ลำธาร) ที่มีอยู่แล้ว และอาจทำปีละ 2 ครั้ง ก็ได้ ถ้าน้ำในนาหรือแหล่งเก็บน้ำยังมีพอ ส่วนนาหว่านและนาดำ นั้น เป็นการเรียกชื่อตามกรรมวิธีของการปลูกข้าว กล่าวคือ นาหว่านเป็นการทำนาที่ชาวนาหว่านข้าว (โดยใช้มือหว่านทีละกำมือ) ลงไปในที่นาที่ได้ไถเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ในขณะที่นาดำเป็นวิธีการทำนาในแบบลักษณะที่ชาวนาดอนต้นกล้าจากที่อื่นแล้วนำเอาไปปักดำในที่นาที่เตรียมไว้ ซึ่งมักเป็นที่นาที่เป็นดินแฉะหรือมีน้ำขังอยู่ระดับหนึ่งแล้ว ในการดำนาจะใช้ไม้ทิ่มแทง ให้เป็นรูแล้วเอาต้นกล้าใส่ลงไป

ในบริเวณที่ราบลุ่มของแม่น้ำปากพนัง อันประกอบไปด้วยเนื้อที่นาบนเขตอำเภอปากพนัง เชียรใหญ่ หัวไทร และชะอวด (รวมทั้งเขตอำเภอรະโนคของจังหวัดสงขลา) ในอดีตล้วนแล้วแต่ทำนาหยาม กันทั้งสิ้น และมีกรรมวิธีในการปลูกข้าวแบบ นาหว่าน กันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่นาในภาคใต้ตอนบน (เช่น ชุมพร หรือสุราษฎร์ธานี) ที่มีการทำนาหยาม เช่น แต่มีวิธีการปลูกเป็นแบบ นาดำ (แทนที่จะเป็นนาหว่าน) เสียส่วนใหญ่ ว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว การทำนาดำให้ผลผลิตสูงกว่าการทำนาหว่านมาก แต่การทำนาดำนั้นมีกรรมวิธีที่สลับซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการทำนาหว่าน เช่น จะต้องทำที่นาให้เป็นเทือก หรือเป็นโคลนแหลกเหลวเสียก่อน โดยการไถคราดหลายๆ ครั้ง จะต้องมีน้ำขังอยู่ระดับหนึ่ง จะต้องถอนต้นกล้าจากแปลงอื่นมาปักดำ เป็นต้น ต้นกล้าที่

ย้ายมาปักดำส่วนใหญ่จะใช้นักหามา บางทีห่างจากที่ปักดำเป็นระยะทางหลายเมตรทีเดียว แม้แต่การถอนต้นกล้าก็มีความสลับซับซ้อนไม่ใช่น้อย เพราะต้องใช้มือถอนต้นกล้าที่สะกอก นอกจากนี้การปักดำใช้เวลาประมาณ 2 - 3 เดือนทีเดียว ที่จริงแล้วความยุ่งยากของกรรมวิธีของนาดำไม่ใช่เป็นอุปสรรคสำคัญของชาวนา สาเหตุที่แท้จริงก็คือที่ดินไม่เอื้อให้ทำนาดำ เช่น ไม่ได้อยู่ในที่ลุ่ม ไม่มีน้ำมากพอที่จะทำให้ดินเป็นเทือกได้ ตลอดจนไม่มีควายที่จะช่วยคราดหรือทำเทือกได้ต่างหาก

ในอดีตการปักดำกล้าข้าวมักจะทำโดยสมาชิกของครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ เช่น 6-9 คน เป็นต้น และการไถหว่าน หรือการออกปากให้เพื่อนบ้านเรือนเคียงมาช่วยปักดำ ก็เป็นสิ่งที่พบเห็นได้เสมอ การออกปากคนมาช่วยปักดำ เจ้าของงานจะต้องเลี้ยงข้าวปลาอาหารและของคาวหวานต่างๆ ตอบแทน

ในการทำนาในภาคใต้จะเริ่มขึ้นในราวเดือนหก เดือนเจ็ด หรือเดือนแปด (พฤษภาคม - กรกฎาคม) ของแต่ละปี ตอนนั้นฝนที่มากับลมมรสุมตะวันตกจะเริ่มตก ชาวนาจึงเริ่มไถนา เมื่อไถครั้งแรกแล้วจะทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน เพื่อให้หญ้าตายแล้วจะไถอีกครั้งที่สอง เรียกกันว่า ไถแปร หรือไถพรวน ชาวนาในลุ่มน้ำปากพนังมักเรียกว่า ไถตัดคลอง ในเขตอำเภอหลังสวนของจังหวัดชุมพร เรียกว่า ตัดขี้ไถ เมื่อไถแปรเรียบร้อยแล้วจะทิ้งช่วงไว้อีกประมาณ 10 - 15 วัน เพื่อตากดินและตากหญ้า แล้วจึงเริ่มหว่านเมล็ดข้าวลงไปพร้อมๆ กับไถอีกครั้ง เรียกว่า ไถกลบ หรือไถหว่าน การไถกลบเมล็ดข้าวที่หว่านลงไปไม่ให้เป็นอาหารของนก หนู เป็ด ไก่ ฯลฯ ประมาณ 2 เดือนต่อมาเมล็ดข้าวเหล่านั้นก็จะงอกเป็นต้นข้าว บางจุดต้นข้าวจะงอกหนาแน่น ในขณะที่บางจุดต้นข้าวจะงอกห่างๆ คอนันนี้เป็นหน้าที่ของชาวนาที่จะต้องตกแต่งดูแลต้นข้าวในนาของคนให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม นั่นคือ จุดใดที่มีต้นหญ้าก็จะพยายามถอนต้นหญ้าทิ้งเสีย จุดใดที่มีต้นข้าวหนาแน่นก็ถอนออกเสีย แล้วก็เอาไปปักดำเพื่อซ่อมเสริมในจุดที่ต้นข้าวงอกห่างๆ โดยอาศัยไม้ทุงเข้าช่วยเหมือนกับการทำนาคำ ต้นกล้าที่เหลือจะเอาไปปักดำในนาในที่ลุ่มที่ทำไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อชาวนาได้ตกแต่งนาของตนเรียบร้อยแล้ว ตลอดจนได้ทำการปักดำในที่ลุ่มที่ทำเทือกไว้ขั้นต่อไป ชาวนาก็จะรอกอการเคิบโตของข้าว ซึ่งใช้เวลาหลายเดือนกว่าต้นกล้าจะเคิบโตเต็มที่และออกรวง

ที่จริงมีการทำนาอีกชนิดหนึ่งที่สมควรจะเอ่ยถึง นั่นก็คือ การทำนาหว่านน้ำตม (“ตม” หมายถึง โคลนตม) การทำนาชนิดนี้มักจะทำเสริมนาหว่าน จะทำนาชนิดนี้ได้ที่ดินต้องเอื้อด้วย วิธีการทำก็คือ การทำที่นาให้และเป็นโคลนตม แล้วก็ใช้ “เมล็ดข้าวปลุก” ที่หมักไว้จนรากออกมาไปหว่านในโคลนตม ถ้าโคลนตมนั้นมีน้ำขังอยู่ก็จะระบายน้ำออกให้หมดเสียก่อนแล้วค่อยปล่อยน้ำเข้าไปในน้ำใหม่ เมื่อต้นข้าวโตพอสมควร

ในอดีตชาวนาในภาคใต้จะเก็บเกี่ยวข้าวได้ก็ต้องใช้เวลาประมาณ 8 - 10 เดือน กล่าวคือ เมื่อเริ่มหว่านราวเดือนพฤษภาคม ข้าวจะเริ่มออกรวงและสุกเหลืองอร่ามราวเดือนธันวาคม หรือมกราคม ช่วงนั้นเป็นช่วงหน้าแล้งหรือช่วงเริ่มต้นฤดูร้อนของภาคใต้ พื้นที่ของนาจะเริ่มแห้งพร้อมๆ กับการสุกของข้าว ชาวนาก็เริ่มเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งส่วนใหญ่จะไ้แรงงานจากครอบครัว

ครอบครัวที่มีสมาชิกมากๆ มักจะทำได้ข้าวในปริมาณที่มาก เมื่อข้าวในแปลงโคสุกชวานาจะต้องเก็บเกี่ยวให้เสร็จแล้วภายใน 1 - 2 เดือน มิฉะนั้นข้าวจะสุกมากจนรวงข้าวเปราะและแตกหักง่าย ทำให้ยากแก่การเก็บเกี่ยว โดยปกติแล้วข้าวแต่ละกระรวงจะสุกไม่พร้อมกัน ชวานาจึงสามารถเก็บเกี่ยวได้ทันเวลา ถ้าไม่ทันจริงๆ ชวานาจะไหว้วานให้เพื่อนบ้านมาช่วยเก็บเกี่ยวโดยให้ค่าตอบแทนครั้งต่อครั้งที่เดียว โดยปกติชวานาจะไม่ปล่อยให้ข้าวร่วงโดยเปล่าประโยชน์ โดยมีวิธีป้องกันคือ

(1) ไปไหว้วานญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านให้มาช่วยเก็บเกี่ยว แล้ววันหลังจะไปช่วยเก็บเกี่ยวเป็นการตอบแทน

(2) ไปจ้างเพื่อนบ้านเก็บเกี่ยวในอัตรา 20 - 25 เถียง ต่อข้าว 100 เถียง ซึ่งหมายความว่าเจ้าของจะได้ 75 - 80 เถียง ประมาณปลายเดือนมีนาคมของแต่ละปีการเก็บเกี่ยวจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ทุ่งนาจะเต็มไปด้วยขังข้าว (ต้นข้าวที่เมล็ดข้าวถูกเก็บเกี่ยวไปแล้ว) ในอดีตชวานาจะจุดไฟเพื่อเผาขังข้าว เพื่อเตรียมผัสนาไว้ปลูกอีกในปีต่อไป ผัสนาจึงอยู่ในสภาพที่ปลอดจากการทำนาประมาณปีละ 2 - 3 เดือนเท่านั้น (ราวเดือนมีนาคม เมษายน พฤษภาคม)

ข้าวที่ถูกเก็บเรียบร้อยแล้ว ซึ่งอยู่ในรูปของการผูกมัดเป็นเสียงๆ จะถูกนำไปเก็บรักษาไว้ในห้องข้าว การบรรทุกข้าวเสียงมาเก็บไว้ที่บ้านต้องทำโดยรีบด่วน เพราะถ้าเก็บไว้ในทุ่งนา ถ้าเกิดฝนตกขึ้นมาข้าวจะเสียหายได้

2) การจัดการผลิตข้าวของชวานาภาคใต้

การจัดการผลิตข้าวของชวานาภาคใต้พบว่า ชวานาทำนาทั้งในที่ลุ่มและที่ดอนประมาณร้อยละ 30 ของชวานาในภาคใต้ที่ทำนาในที่ดอนประมาณร้อยละ 50 ทำนาในที่ลุ่มและประมาณร้อยละ 20 ทำนาทั้งในที่ลุ่มและที่ดอนพร้อมๆ กัน ชวานาจะทำนาในที่ลุ่มหรือที่ดอนนั้นชวานาไม่มีอิสระในการเลือก แต่ขึ้นอยู่กับว่าที่ชวานามีอยู่นั้นอยู่ในที่ลุ่มหรือที่ดอนมากกว่า ชวานาส่วนใหญ่ของภาคใต้ใช้ที่ดินทำนาประมาณ 20 - 30 ไร่ เป็นที่น่าสังเกตว่าชวานาไม่ได้มีที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด แต่ได้เช่าที่ดินของผู้อื่นส่วนหนึ่งด้วย

แรงงานที่ใช้ในการทำนาจะใช้แรงงานคนและสัตว์ทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันนี้จะใช้แรงงานจากเครื่องจักรเป็นสำคัญ จะใช้แรงงานจากคนเพียงบางขั้นตอนเท่านั้น ส่วนแรงงานจากสัตว์นั้นจะไม่มีแล้วเพราะหันมาใช้เครื่องจักรแทน เช่น เวลาไถนา ในอดีตอาศัยแรงงานจากวัวหรือควาย แต่ปัจจุบันใช้รถไถเล็กหรือใช้รถแทรกเตอร์แทน เวลาสูบน้ำเข้าออกจากนาก็จะใช้เครื่องสูบน้ำแทนที่ใช้แรงงานคนโดยไม่เปลี่ยนแปลงก็คือ การหว่านข้าวและการปักดำ

วิธีการของการทำนา ในอดีตชวานาในภาคใต้จะทำ “นาหยาม” หรือทำนาปี แต่อย่างเดียวเพราะต้องพึ่งน้ำฝนตามธรรมชาติเป็นหลัก แต่ปัจจุบันนี้นอกจากทำนาปีไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ยังทำนาปรังอีกด้วย ชวานาที่ทำนาปรังได้นั้นเป็นชวานาที่อยู่ใกล้คลองชลประทานถ้าพิจารณาตาม “กรรมวิธี” ของการทำนา ในอดีตชวานาทำนา 3 ชนิด คือ ทำนาหว่าน (หว่านแห้ง) ทำนาหว่านน้ำท่วม และทำนาคำ ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้การทำนาทั้ง 3 ชนิด ดังกล่าวยังคงมีอยู่เหมือนเดิม แต่ที่นิยม

ทำกันมากที่สุด ก็คือ การทำนาหว่าน (หว่านแห้ง) เพราะได้ทำได้สะดวก ไม่ยุ่งยากในการทำ ที่จริง การทำนาหว่านน้ำตามให้ผลผลิตสูง แต่ชาวนาไม่นิยมทำมากนักเพราะมีขั้นตอนต่างๆ มากมาย ตลอดจนต้องใช้แรงงานมาก

การเลือกพันธุ์ข้าวพบว่าในอดีตชาวนาเลือกปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองปลูก เช่น ข้าวศรีรักษ์ ข้าวเล็บนก ข้าวลูกลาย ข้าวช่อนาง ข้าวช่อฝ้าย ข้าวนางขาว และข้าวปิ่นแก้ว เป็นต้น ปัจจุบันจะเลือกพันธุ์ส่งเสริมซึ่งเป็นพันธุ์ที่จากการศึกษาวิจัยทางการเกษตร และเจ้าหน้าที่เกษตรแนะนำให้ ชาวนาเพาะปลูก เช่น ข้าว กข. 25 ข้าวชัยนาท 1 ข้าวสุพรรณ และข้าวสังข์หยด เป็นต้น ข้าวเหล่านี้มักเป็นพันธุ์ข้าวเตี้ย ใช้เวลาเพาะปลูกสั้นกว่าในอดีต จึงเหมาะกับการทำนาปรัง ถึงแม้จะมีพันธุ์ข้าวใหม่ๆ เกิดขึ้นก็ตาม ชาวนาบางกลุ่มยังนิยมปลูกข้าวพื้นเมืองอยู่ด้วยเหมือนกัน

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำนาพบว่า ในอดีตชาวนาแทบจะไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการทำนาเลย ยกเว้นเงินซื้อผล และเกี่ยวข้าว ปาดข้าว มีดพรวน และซื้อปุ๋ยเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เงินทุนที่ใช้ในการทำนาสูงมาก กล่าวได้ว่าแทบทุกขั้นตอนของการทำนาต้องใช้เงินทั้งสิ้น เงินทุนที่ใช้ทำนามาจากแหล่งสำคัญ ดังนี้ คือ เงินสะสม เงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เงินจากการทำงานรับจ้าง เงินที่บุตรส่งมาให้

การใช้ปุ๋ยและแหล่งที่มาของปุ๋ย ในอดีตชาวนาใช้ปุ๋ยน้อยมาก เนื่องจากที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง ในกรณีที่ใช้ปุ๋ยบ้างก็เป็นปุ๋ยที่ได้มาจากมูลสัตว์ สำหรับในปัจจุบันดินไม่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนการโฆษณาชักจูงทางวิทยุและทางโทรทัศน์ให้ใช้ปุ๋ยมีมาก รวมทั้งทางราชการแนะนำให้ใช้ ทำให้ชาวนาใช้ปุ๋ยแทบทุกคน ปุ๋ยที่ชาวนาใช้ในปัจจุบันได้มาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และซื้อมาจากตลาดที่อยู่ในตัวอำเภอ ชาวนาจะเริ่มใช้ปุ๋ยครั้งแรกเมื่อต้นกล้าโตพอสมควร และใส่ปุ๋ยอีกครั้งเมื่อต้นข้าวกำลังจะตั้งท้อง ถึงแม้ว่าชาวนาได้รับคำแนะนำในเรื่องการใช้ปุ๋ยจากเจ้าหน้าที่เกษตร อยู่เสมอ แต่ชาวนาบางส่วนก็ยังใช้ปุ๋ยไม่ถูกต้องอยู่ดี ทำให้ดินในดินนาต้องกลายเป็นดินดานและทำให้ปุ๋ยไม่น้อยละลายไปกับน้ำไหลลงสู่ห้วยหนองคลองบึง ทำให้ปลาต่างๆ พลอยได้รับสารเคมี

รูปแบบของการเกี่ยวข้าว ในอดีตชาวนาในภาคใต้เกี่ยวร้อยละ 100 ใช้กะ เกี่ยวข้าวทีละรวงแล้วก็มีมัดข้าวหลายๆ รวงเข้าด้วยกันเป็นเลียงข้าว (ข้าว 1 เลียงหนักประมาณ 2 - 3 กิโลกรัม) การเกี่ยวเกี่ยวทีละรวงทำให้เสียเวลานานถึง 2 - 3 เดือนเลยทีเดียว ในปัจจุบันชาวนาส่วนใหญ่จะใช้เกี่ยวเกี่ยวข้าวแทน ซึ่งสามารถตัดข้าวได้ที่ละกำมือแทนที่จะได้ทีละรวงเหมือนสมัยก่อน เนื่องจากข้าวมักสุกไม่พร้อมกัน และข้าวหนามบางไม่เท่ากัน ชาวนาจึงมักอาศัยวิธีการเกี่ยวเกี่ยวทั้งสองแบบ คือ ทั้งใช้เกี่ยวตัด และจ้างรถเกี่ยวข้าวช่วยในจุดที่ต้นข้าวหนามแน่นก็ดี มีน้ำขังอยู่มาก ไม่อาจจะระบายออกได้ก็ดี ชาวนาจะใช้เกี่ยวตัดเอง หรือไม่ก็จ้างเพื่อนบ้านโดยจ่ายค่าตอบแทนในสัดส่วน 3:7 ซึ่งหมายถึงใน 10 ถังข้าวเปลือก ผู้รับจ้างจะได้ 3 ถัง เจ้าของนาจะได้ 7 ถัง หรือจุดใดที่ข้าวงอกหนาแน่นและไม่มีน้ำขังหรือขังน้อย ชาวนาที่จ้างรถเกี่ยวข้าวโดยจ่ายค่าจ้างไร่ละ 350 บาท ชาวนาที่จ้างรถเกี่ยวข้าวมักเป็นชาวนาที่ทำนาหลายๆ ไร่ และอยู่ในวิสัยที่จะจ้างได้เท่านั้น

สถานที่เก็บรักษาข้าว ในอดีตชาวนาจะมียุ้งข้าวสำหรับเก็บรักษาข้าวที่ได้เกี่ยวเรียบร้อยแล้ว ยุ้งข้าวจะสร้างแยกออกจากตัวบ้าน เพราะเชื่อว่ายุ้งข้าวมีขวัญข้าว นอกจากนี้ข้าวเลียงมีละอองทำให้คัน ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อคน หลังจากการเก็บเกี่ยวที่เสร็จและทำเป็นเลียงข้าวแล้วเสร็จ ชาวนาจะลำเลียงเอาเลียงข้าวจากทุ่งนามาจัดเรียงมาไว้บนยุ้งข้าวอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

ในปัจจุบันเราจะพบว่าชาวนามักจะไม่มียุ้งข้าวเป็นกิจจะลักษณะเหมือนเช่นในอดีต ประมาณร้อยละ 25 เท่านั้น การที่ชาวนาภาคใต้ในยุคปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่มียุ้งข้าวไม่ทำให้ชาวนาเดือดร้อน เนื่องจากในปัจจุบันการเก็บเกี่ยวข้าวของชาวนาเกือบทั้งหมดใช้เกี่ยวตัดหรือไม่ก็จ้างรถเกี่ยวข้าว ข้าวที่เก็บเกี่ยวได้จะเป็นรูปของข้าวเปลือกหรือเมล็ดข้าวพร้อมที่จะขายได้ทันที ชาวนาส่วนใหญ่อีกทำเช่นนั้น ข้าวเปลือกที่เหลือจากการขายก็เก็บไว้บริโภคบ้าง เก็บไว้ทำพันธุ์บ้าง ไว้เลี้ยงสัตว์บ้าง และมักจะบรรจุไว้ในกระสอบปุยที่ใช่แล้ว เพียงไม่กี่กระสอบจึงสามารถเก็บไว้ที่ใดก็ได้ ที่ปลอดภัย ฝนฟ้าอากาศ ปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆ และปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย

3) การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาในภาคใต้

จากการเปลี่ยนแปลงการทำนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน สถิติฯ นิยมญาติ (2542) ได้สรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาในภาคใต้ได้เป็นข้อดังต่อไปนี้

(1) การทำนาในภาคใต้ในอดีต ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ประการใด นั่นคือ ชาวนาจะใช้จอบ เสียม ปาดหญ้า ไถ คราด และวัวควาย ตลอดจนแรงงานคนเป็นหลัก ไม่ว่าจะหว่าน จะไถ จะดำนา จะเก็บเกี่ยว จะขนย้ายข้าวมาสู่บ้าน จะใช้แรงงานจากคนหรือสัตว์ทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ในกรณีการกำจัดต้นกก หลังจากการเก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้วจะมีการเผาซึ่งข้าว เพื่อเตรียมดินไว้ทำนาในปีต่อไป แต่ในดินนาบางแห่งโดยเฉพาะที่ลุ่มที่มีที่ดินเปียกและ (แห้งๆ ที่เข้าฤดูแล้งแล้ว) ไม่อาจจะเผาซึ่งข้าวได้ทำให้ดินหญ้าต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นกกขึ้นมากมายอย่างรวดเร็ว ชาวนาจะต้องทำลายต้นกกให้หมดจึงจะไถนาได้ ในการที่จะกำจัดต้นกกนั้นชาวนาต้องใช้ปาดหญ้า (ภาษาใต้หมายถึง เครื่องมือตัดหญ้าชนิดหนึ่ง มีด้ามยาว เวลาตัดแต่ละครั้งจะเหวี่ยงปาดหญ้าอย่างแรงจนไปตัดโคนต้นกกที่หลายๆ ต้น) และแรงคนเข้าช่วย ในพื้นที่แต่ละไร่ต้องใช้เวลาคัดหลายวันทีเดียว หรือในกรณีของการไถนาที่ใช้แรงงานคนเช่นกัน ซึ่งทำโดยใช้วัวคู่ ควายคู่ (หรือควายเดี่ยว) เทียมไถ และให้วัวหรือควายลากไปเรื่อยๆ โดยชาวนาจับคันไถและควบคุมการเดินของวัวหรือควาย โดยมีมือหนึ่งจับคันไถแล้วอีกมือหนึ่งถือไม้เรียวเพื่อตีบนหลังหรือสีข้าง ในกรณีที่สัตว์เดินไม่ตรงทิศทางที่ต้องการหรือเดินช้าเกินไป ทั้งชาวนาผู้กุมคันไถและวัวควายที่ลากคันไถต่างเหนื่อยด้วยกันทั้งคู่เพราะฤดูไถจะต้องไถตั้งแต่ 05.30 น. หรือรุ่งสางจนถึงเที่ยงวันเลยทีเดียว

(2) การทำนาในภาคใต้ในอดีตจะทำ “เพื่อการบริโภคมากกว่าทำเพื่อการค้าขาย” ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ชาวนาเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะไปเก็บรักษาไว้ที่ “ห้องข้าว” เพื่อไว้กิน ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้เงินทองบ้าง ก็เอาข้าวจากห้องข้าวไปนวดแล้วก็ขายเป็นถังหรือเกวียน การขายเป็นเกวียนมักจะทำในกรณีที่ชาวนาต้องการเงินเป็นจำนวนค่อนข้างมากเพื่อเอาไปซื้อเรือ ไปปลูกบ้าน

ซื้อที่ดินเพิ่มเติม ส่งเงินให้บุตรที่เรียนหนังสืออยู่ในต่างเมือง ฯลฯ มีบ้างเหมือนกันที่ขายข้าวไปเล่น การพนัน เช่น วัวชน และโปป๋น เป็นต้น

เพื่อให้การดำรงชีพเป็นไปอย่างราบรื่น และมีของกินของใช้อย่างเพียงพอ ชาวนาจะมีการแลกเปลี่ยนสินค้าอีกด้วย (แทนที่จะขายเพื่อเอาเงินเหมือนเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน) เช่น ชาวนาของหมู่บ้านหนึ่งเอาข้าวไปแลกกับผักผลไม้ของอีกหมู่บ้านหนึ่ง และการแลกเปลี่ยนเหล่านี้ไม่ได้เคร่งครัดหรือมีอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอนเหมือนการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการในระบบทุนนิยมแต่ประการใด เพราะการแลกเปลี่ยนแฝงไปด้วยการแลกเปลี่ยนมิตรไมตรีด้วย ทั้งยังเป็นการกระชับมิตรไมตรีให้แข็งแรงยิ่งขึ้น ในกรณีที่ผู้แลกเปลี่ยนได้รู้จักมักคุ้นกันอยู่ก่อนแล้ว

(3) ดันทุนในการผลิต ในอดีตชาวนาในภาคใต้จะลงทุนในการผลิตข้าวน้อยมาก กล่าวคือ เวลาจะใช้ปุ๋ยก็ใช้ปุ๋ยจากมูลวัวหรือมูลควาย เวลาไถนาที่ใช้คันไถที่สร้างขึ้นเอง โดยทำมาจากไม้ที่หามาได้จากป่า ที่ชื่อก็คือ “ผาล” (ภาษาใต้ หมายถึง เหล็กรูปสามเหลี่ยมที่แหลมคนใช้ประกบคันไถ และผาลนี้เองที่ตัดตัวดินให้แตกแยกเป็นชั้นๆ หรือเป็นร่องๆ) และ “กะ” (มีดเล็กๆ ที่ใช้ประกบเข้ากับแผ่นไม้เล็กๆ เพื่อใช้ตัดรวงข้าวที่ละรวง) เท่านั้น ที่จริงในบางปีชาวนาต้องซื้อวัวควายตัวใหม่ก็เนื่องมาจากตัวเก่าแก่เกินไปหรือถูกโจรขโมยไปเสีย หรือถูกฆ่าแกงในงหนบางอย่าง (เช่น งานศพ งานบวช และงานแต่งงาน เป็นต้น)

แรงงานที่ชาวนามุ่งเทไปกับการตัดหญ้า เตรียมดิน ไถนา หว่านข้าว เก็บเกี่ยว แลกหาม ฯลฯ ชาวนาในอดีตไม่คิดเป็นราคาค่างวดหรือคิดเป็นเงินทอง หรือเป็นต้นทุนแต่อย่างใด แม้แต่การไถหว่านให้เพื่อนฝูงมาช่วยเก็บเกี่ยวเป็นครั้งคราว และมีการเลี้ยงอาหารตอบแทนอย่างมโหฬาร “เปิดโก” ที่ทำเป็นอาหารเลี้ยงก็ไม่ได้คิดเป็นต้นทุนแต่อย่างใด ในอดีตชาวนาแทบไม่รู้จักคำว่า “ต้นทุนในการผลิต” ด้วยซ้ำไป

(4) การใช้ที่ดินในลักษณะเข้มข้น ในอดีตเนื่องจากการทำนาพึ่งพาน้ำฝนเป็นสำคัญ ชาวนาจึงไม่มีโอกาสทำนา 2 ครั้ง หรือ 5 ครั้งต่อ 2 ปี เหมือนปัจจุบัน ในอดีตในที่นาชาวนาจะทำนาอย่างเดียว หลังจากว่างเว้นจากการทำนาประมาณ 2 - 3 เดือน ที่นาจะว่างเปล่าหรือไม่ก็เป็นที่ปล่อยวัวควายให้กินหญ้าหรือกินซังข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยว มีชาวนาบางส่วน (ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำมาก) จะปลูกล้มเขียวหรือพืชผักอื่นๆ ลงในที่นาใกล้ๆ บ้านเพื่อให้ฝืนนาอุดมสมบูรณ์และเอาพืชผักไปบริโภค เหตุที่ชาวนาไม่ได้ปลูกพืชอื่นๆ สลับสับเปลี่ยนกับการทำนาก็ดี เป็นเพราะชาวนาได้ปลูกพืชผักต่างๆ ในบริเวณบ้าน (ซึ่งมีพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 2 - 4 ไร่ ต่อครอบครัว) เป็นประจำอยู่แล้ว และพืชผักก็เพียงพอต่อการบริโภคของครอบครัว นอกจากนั้นการปลูกพืชผักในอดีตไม่ได้ปลูกเพื่อการค้าขายหากำไรเหมือนเช่นปัจจุบัน แต่ปลูกเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเท่านั้น การปลูกผักในฝืนนาหลังการเก็บเกี่ยวหรือพร้อมๆ กับการทำนาจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด แม้แต่การเลี้ยงปลาในนาข้าวก็ไม่มี แต่ก็มีปลาอุดมสมบูรณ์เนื่องจากในนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่ลุ่มหรือที่เป็นนาบจะมีหนองน้ำที่ชาวนาขุดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลาอยู่แล้ว

(5) ขนาดของที่ดินถือครอง ในภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ตอนกลางในอดีต ชาวนามักจะมีที่ดินเป็นของตนเองกันแทบทุกครัวเรือนอย่างต่ำก็ 5 - 6 ไร่ อย่างสูงก็ประมาณ 50 - 60 ไร่ การใช้ที่ดินของชาวนาในอดีตดูเหมือนว่าจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าใดนัก เป็นต้นว่าบริเวณบ้านกินที่ดินไปถึง 4 - 5 ไร่ ก็มี 4 - 5 ไร่ ที่เป็นบริเวณบ้านนี้มักจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินด้วยจึงต้องใช้พื้นที่มาก นอกจากนั้นในอดีตแต่ละครอบครัวจะมีญาติพี่น้องมากมายระบบเครือญาติในอดีตมีความสำคัญยิ่ง และมีบทบาทสำคัญหลายประการ การมีบริเวณบ้านมากก็ดี มีบ้านค่อนข้างใหญ่ (ทั้งบนบ้านและใต้ถุนบ้าน) ก็ดี ทำให้การจัดงานบวช งานแต่งงาน งานศพ งานทำบุญต่างๆ ฯลฯ เป็นไปด้วยความสะดวก เนื่องจากการคมนาคมในอดีตไม่สะดวก ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงที่เดินทางมาร่วมงานจากต่างหมู่บ้านมักจะค้างคืนอย่างน้อย 2 - 3 คืน ทำให้บ้านของชาวนาในอดีตกว้างขวาง และมีบริเวณบ้านที่กินพื้นที่มาก หากบ้านใดมีที่พักไม่พอก็จะเกลี้ยไปพักค้างคืนที่บ้านญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้เคียง บางส่วนก็หลับนอนหน้าโรงหนังตะลุง (ซึ่งมักจะมีการแสดงหนังตะลุงในงานเสมอ)

เนื่องจากการทำนาในอดีตทำการบริโภคเป็นหลัก ขนาดของที่ดินที่ชาวนามีส่วนใหญ่มีอยู่จึงเพียงพอต่อการทำนาในแต่ละปี กล่าวโดยทั่วไปแล้วขนาดของที่ดินในอดีต (ในกรณีของภาคใต้นั้น) มีลักษณะการกระจายมากกว่ากระจุก กล่าวคือ ทุกๆ ครอบครัวมีขนาดของที่ดินใกล้เคียงกันนั่นเอง แต่เหตุที่ที่ดินของชาวนาบางครอบครัวมีน้อยกว่าบางครอบครัวจะเป็นเพราะการแบ่งสรรมรดกที่ดินระหว่างลูกๆ ของบางครอบครัวเป็นไปในลักษณะที่ไม่ยุติธรรม หรือบางครอบครัวที่มีลูกหลานเป็นโจรหรืออาชญากร อาจจะต้องคดีถึงโรงถึงศาลทำให้ต้องขายที่ดินเพื่อการต่อสู้คดี หรือไม่ได้ขาย แต่เอาไปจำนองไว้กับผู้ที่ฐานะค่อนข้างดีในชุมชน และสุดท้ายที่ดินก็ถูกยึดไป มีบางกรณีที่หัวหน้าครอบครัวมีหนี้สินจากการพนัน (เช่น วัวชน โป่ปั่น ไพ่ ฯลฯ) มากมายจนต้องขายที่ดินให้กับผู้อื่นเพื่อเอาเงินไปใช้หนี้ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นชาวนาบางคนขายที่ดินเพื่อส่งเสียให้บุตรเรียนหนังสือ และบุตรเรียนไม่ดีพอเมื่อเรียนจบไปแล้ว ก็ได้งานที่ไม่มียาได้สูงพอที่จะทำให้พ่อแม่สามารถซื้อที่นาคืนหรือไถ่ถอนที่นาคืนได้ (ในกรณีที่เอาที่ดินไปจำนองไว้กับผู้อื่น) ชาวนาบางคนกล่าวรำพันว่า “ถ้าไม่ส่งลูกเรียน กูจะไม่จน หรือไม่หมดที่หมดทาง (ที่ดิน) เหมือนเช่นที่เป็นอยู่” กล่าวโดยสรุปแล้ว ชาวนาในอดีตส่วนใหญ่จะมีที่ดินเป็นของตนเอง และเพียงพอต่อการทำนาทั้งสิ้น

(6) การยอมรับนวัตกรรมทางเกษตร ในอดีตชาวนาในภาคใต้ทำนาโดยปราศจากการมีนวัตกรรมทางเกษตร ถ้าจะกล่าวว่า ชาวนาในอดีตไม่ยอมรับนวัตกรรมทางเกษตรก็ไม่ถูกต้องนัก เพราะทางราชการเองแทบไม่ได้หยิบยื่นสิ่งใหม่ๆ ให้แก่ชาวนาเลย กล่าวคือ พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ก็ไม่มี ปุ๋ยก็ไม่มี เครื่องจักรไถนาที่ไม่มี เครื่องเก็บเกี่ยวก็ไม่มี เครื่องนวดก็ไม่มี ฯลฯ การทำนาในอดีตจึงทำแบบโบราณโดยอาศัยแรงงานของคนและสัตว์เป็นหลัก ว่ากันตามความเป็นจริงแล้วการไม่มีนวัตกรรมทางเกษตรก็มีส่วนคืออย่างมากในแง่ที่ว่าชาวนาไม่ต้องเสียเงินทองในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ทำนา เท่ากับว่าต้นทุนในการผลิตอยู่ในระดับต่ำมากๆ การทำนาในอดีตจึงไม่ขาดทุนมีแต่กำไรอย่างเดียว ยกเว้นเสียแต่ว่าถ้าปีไหนฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวนาจะเดือดร้อนเพราะการทำนาไม่ได้ผล

ข้อดีอีกอย่างหนึ่งของการทำนาที่ปราศจากวัชกรรมทางเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ใช้ปุ๋ยเคมีก็คือ ทำให้ชาวนาและประชาชนทั่วไปได้บริโภคข้าวสารที่บริสุทธิ์ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีทุกชนิด

แม้แต่การสีข้าว ในอดีตนั้นตามชนบทแท้ๆ เครื่องสีข้าวจะเป็นเครื่องสีข้าวที่ชาวนาทำขึ้นเองโดยอาศัยวัสดุในท้องถิ่น และหมุนเครื่องสีข้าวโดยกำลังคน ส่วนโรงสีที่สีข้าวใช้เครื่องจักรที่พอจะมีอยู่บ้างก็มักจะอยู่ในตลาดของอำเภอเท่านั้น

ถึงแม้ว่าการทำนาในอดีตจะไม่มีวัชกรรมทางเกษตรเข้าช่วยก็ตาม แต่สามารถกล่าวได้ว่าผลผลิตของข้าวไม่ได้อยู่ในระดับต่ำแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะว่าในนาข้าวมักจะมีปลาจากหนอง บึงขึ้นไปหากินอาหารตามนาข้าวด้วย ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินดีกว่าปกติ อันเป็นผลทำให้ผลผลิตต่อไร่สูง หนูกี้ดี ตี๊กแตงกี้ดี หรือศัตรูพืชชนิดอื่นๆ ก็ดี ปรากฏว่ามีน้อยมาก เนื่องจากระบบนิเวศน์ไม่ได้ถูกทำลาย เช่น หนูนางจะถูกกำจัดโดยงูต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติในทุ่งนา ซึ่งผิดกับในปัจจุบันนี้ที่ประชากรหนูมีมาก เพราะชาวนานิยมจับงูไปขายตามท้องตลาดทำให้ขาดสิ่งที่เป็นกำจัดหนู ในทำนองเดียวกันแมลงต่างๆ ที่เป็นศัตรูของข้าวก็มีมากเพราะนกต่างๆ ที่คอยจับแมลงกินเป็นอาหารถูกชาวบ้านจับโดยวิธีการต่างๆ ไปขายแทบหมดสิ้น

สงบ ส่งเมือง (2545:27-28, 160 - 161) ทำการศึกษาประเด็นการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวของภาคใต้ พบว่า

(1) การผลิตข้าวของภาคใต้มีการใช้พันธุ์ข้าวน้อยชนิดลงไปโดยเน้นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง แต่ยังไม่นิยมใช้ทั้งพันธุ์ข้าวส่งเสริมและพันธุ์พื้นเมือง ชาวนาที่เลือกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองให้เหตุผลของการเลือกว่า ข้าวพันธุ์พื้นเมืองให้ข้าวเปลือกน้ำหนักดี ขายได้ราคาดี ทนต่อความแห้งแล้ง ด้านโรคและแมลงง่าย ในขณะที่ชาวนาที่เลือกพันธุ์ส่งเสริมให้เหตุผลว่า พันธุ์ส่งเสริมให้ผลผลิตต่อไร่สูง ขายได้ราคาดี ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำ สุกพร้อมกัน และไม่มีข้าวพันธุ์อื่นปน

(2) การทำนาปรังหรือปลูกข้าวปีละหลายครั้งเพิ่มขึ้น ในขณะที่มีการลดทำนาปีรวมทั้งภาคมากกว่าร้อยละ 45 นับตั้งแต่ปี 2520 พื้นที่ทำนาปรังเพิ่มขึ้นประมาณ 6 เท่าในช่วงเวลา 8 ปี โดยจังหวัดพัทลุงทำนาปรังมากที่สุดมากกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำนาปรังในภาคใต้ทั้งหมด รองลงมาเป็นสงขลา นครศรีธรรมราช ปัตตานี ประมาณร้อยละ 16, 13, 9 ของพื้นที่ทำนาปรังทั้งหมดทางภาคใต้ ในขณะที่การทำนาปีลดลงเกือบสิ้นเชิงในจังหวัดตรัง พังงา และนราธิวาส และมีเพียง 6 จังหวัดเท่านั้นที่ยังทำนาปีเกินครึ่งหนึ่งของพื้นที่นาคือ จังหวัดนครศรีธรรมราช สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และพัทลุง เพราะมีการทำนาลดลงเพียงร้อยละ 48, 46, 28.6, 16.9, 14.6, และ 5.3 ของพื้นที่นาทั้งหมดตามลำดับ

(3) การทำนาส่วนใหญ่จะผลิตข้าวเพื่อบริโภคและขาย และส่วนน้อยที่ผลิตเพื่อขายหรือบริโภคแต่เพียงอย่างเดียว

(4) การทำนาทุกขั้นตอนมีการใช้แรงงานจ้างมากขึ้น แหล่งเงินทุนการทำนาส่วนใหญ่มาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทุนส่วนตัว กลุ่มออมทรัพย์ เงินกู้

อำพน แสงดี (2546: 128-135) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนาของชาวบ้านในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2504 – 2545) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนาของชาวนามีผลเนื่องจากปัจจัยด้านจำนวนประชากรในครัวเรือนชาวนาลดลง การอพยพย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพในเมืองทำให้ขาดแรงงานช่วยทำนา ระดับการศึกษาของบุตรหลานชาวนาที่สูงขึ้นจึงไม่กลับมาทำนาและพ่อแม่เองก็ไม่ส่งเสริมให้บุตรทำนาแต่อยากให้รับราชการมากกว่า

ส่วนปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติพบว่า ดินที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมคุณภาพลงหรือไม่ก็ขาดการปรับปรุงบำรุงดิน และขนาดถือครองที่นาต่อครอบครัวมีขนาดเล็กลง การมีระบบชลประทานทำให้ชาวนาสามารถทำนาใช้ทั้งน้ำฝนจากแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำจากชลประทาน ทำนาได้จำนวน 2 - 3 ครั้งต่อปี แต่การใช้ปุ๋ยและสารเคมีในแปลงนาอย่างเข้มข้นส่งผลให้พืชพรรณธรรมชาติหลายชนิดหมด จำนวนสัตว์น้ำลดลงทั้งสัตว์น้ำในนาและสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ

ปัจจัยด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำนา พบว่า ชาวนาปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริมแทนพันธุ์พื้นเมือง เพราะให้ผลผลิตต่อไร่สูง สามารถปลูกได้ปีละ 2 ครั้ง ใช้น้ำน้อย ดูแลรักษาง่าย และสะดวกในการเก็บเกี่ยวส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนา ในการเตรียมดินใช้รถไถนา รถแทรกเตอร์ และรถไถนาแบบเดินตาม ทำให้ทุ่นเวลาในการเตรียมดิน และการเพิ่มแปลงนาในการไถมีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิต การใช้ยาศัตรูพืชในแปลงนา รวมทั้งการนำเครื่องสูบน้ำมาชักน้ำเข้านาเพื่อบำรุงรักษาต้นข้าวให้ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย ในการเก็บเกี่ยวจะใช้รถเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องอบข้าว เพื่อช่วยลดขั้นตอนการทำงานและทุ่นแรงงาน

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนา พบว่า การเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อการค้าเพื่อให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน และพ่อค้าคนกลางลดลง แต่ชาวนาได้รับความช่วยเหลือเพิ่มขึ้นจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านพันธุ์ข้าวที่ปลูก แหล่งเงินทุน แหล่งน้ำ เครื่องไถนา ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่โพสพ การทำขวัญข้าว การเซ่นไหว้เจ้าที่นา ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามทำนาแบบดั้งเดิมค่อยๆ มีความสำคัญลง ประเพณีการลงแขกที่เป็นระบบการช่วยเหลือกันในด้านแรงงานปรับเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานแทน ในขณะเดียวกันกระแสการบริโภคนิยมประกอบกับรายได้มากขึ้นชาวนาจึงใช้ของฟุ่มเฟือยแทนการประหยัด ในด้านเศรษฐกิจพบว่าชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ก็มีรายจ่ายเพิ่มขึ้นด้วย ครัวเรือนชาวนามีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากขึ้น มีเงินออมสามารถส่งลูกเรียนระดับสูงขึ้น

4) สาเหตุและผลกระทบของนาร้างในภาคใต้

สถิตย์ นิยมญาติ (2542) กล่าวว่า ชาวนาในอดีตมีความขยันขันแข็งกว่าในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะในอดีตต้องใช้แรงงานคนและสัตว์อย่างเดียว ไม่สามารถใช้เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรงใดๆ เหมือนเช่นในปัจจุบัน ชาวนาภาคใต้ในปัจจุบันมีความขยันน้อยกว่าในอดีต และขยันน้อยกว่าชาวนาในเอเชียหลายๆ ประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวนาจีน เกาหลี และญี่ปุ่น ชาวนาภาคใต้ของไทยส่วนใหญ่จะทำนาประมาณปีละ 8 เดือน ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง โดยมีเวลาว่างประมาณ 4 เดือน

ในช่วงว่างเว้นจากการทำนา 4 เดือนนั้น ร้อยละ 80 ของชาวนาจะทำงานบางอย่าง ในขณะที่ร้อยละ 20 จะไม่ทำงานอะไรเลย เนื่องจากชาวนากลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์อย่างรุนแรง และขาดน้ำในการปลูก ตลอดจนอยู่ในเขตที่มีอุปสรรคด้านต่างๆ ในขณะที่ทัศนคติต่ออาชีพทำนาในทางลบเพิ่มขึ้น และชาวนาเกือบทั้งหมดไม่ต้องการให้ลูกหลานทำนาเหมือนพ่อแม่ แต่อยากให้เรียนหนังสือสูงๆ มากกว่าเพื่อจะไม่ได้ทำนาเหมือนพ่อแม่อีกต่อไป เหตุที่ชาวนาทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาชีพทำนาเป็นเพราะสาเหตุสำคัญๆ หลายอย่าง เช่น

- (1) การทำนาไม่สามารถจะทำให้ร่ำรวยได้
- (2) อาชีพทำนาไม่ได้รับการยกย่องนับถือเหมือนอาชีพอื่น ๆ
- (3) อาชีพทำนาเป็นอาชีพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดเวลา
- (4) อาชีพทำนาเป็นอาชีพที่ต้องลำบากตรากตรำตลอดเวลา
- (5) การกินอยู่ของชาวนาไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนอาชีพอื่น ๆ
- (6) รายได้ของชาวนามีรายได้ไม่แน่นอน

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญๆ ของการทำนา ในอดีตนั้นชาวนามีปัญหาเรื่องดินฟ้าอากาศมากที่สุด กล่าวคือ ถ้าฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็ดี ตกน้อยก็ดี ตกมากเกินไปจนน้ำท่วมก็ดี จะเป็นอุปสรรคต่อการทำนาทั้งสิ้น ในปัจจุบันนี้ปัญหาเรื่องดินฟ้าอากาศยังคงมีอยู่ แต่ไม่รุนแรงเหมือนในอดีต เนื่องจากชาวนามีแหล่งน้ำจากระบบชลประทานเข้าช่วยอีกส่วนหนึ่ง ในอดีตชาวนามีปัญหาเรื่องศัตรูพืชพอสมควร แต่ไม่รุนแรงเหมือนในปัจจุบันเพราะในปัจจุบันระบบนิเวศน์ถูกทำลายไปมาก รวมทั้งการใช้สารเคมีที่ไม่ค่อยถูกต้องเหมาะสม ทำให้ศัตรูพืชบางชนิดคือยาและเพิ่มจำนวนมากขึ้น แทนที่จะลดลง

ชวลิต อังวิยาธร (2544: 30-32) ศึกษาเรื่องการแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา พบว่าสาเหตุที่ชาวนากลุ่มทะเลสาบสงขลาทิ้งนาเกิดจากสาเหตุ 5 ประการ คือ

(1) หลังเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2518 เป็นต้นมา ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บางปีตมมาก บางปีแล้งมาก เพราะระบบนิเวศวิทยาทางภาคใต้เสียสมดุลไปมาก การทำนาจึงไม่ค่อยได้ผลอย่างสมัยก่อน เช่น ทำได้ผลเพียงปีเดียว แต่อีก 2 - 3 ปีเสียหายติดต่อกัน และการรुक้าของน้ำเค็มจากปากลี้กเข้าสู่ต้นน้ำทุกทีนั้น ไม่ใช่สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ชาวนาทำนาไม่ได้ผล เพราะชาวนาแถบนี้ทำนาก็เกือบทั้งหมด

(2) ระบบการค้าข้าวที่มีเจ้าแก่โรงสีเป็นตัวกลาง ทำให้การขายข้าวไม่ได้ราคา ราคาข้าวสารแพงแต่ราคาข้าวเปลือกถูกและการทะเลาะของข้าวจากภาคกลางลงสู่จังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ ทำให้การปลูกข้าวขายไม่คุ้มทุน ชาวนาจึงตัดสินใจหันไปหาอาชีพอื่น ถ้ามีการทำนาก็จะทำนาไว้กินเหลือกินจึงขายและขายเฉพาะภายในชุมชน

(3) การสืบทอดอาชีพทำนาของรุ่นลูกหลาน กล่าวคือชาวนาทำนาเป็นอาชีพหลักสามารถเลี้ยงลูกส่งเรียนระดับสูง เมื่อลูกชาวนาจบการศึกษา ไม่มีลูกคนใดเลยที่กลับมาทำนาอย่างบิดา

มารดา และเมื่อไม่มีใครรับช่วงจะจ้างคนอื่นทำนาก็ไม่คุ้มกับการลงทุน และหากครวเรือนมีลูกหลายคน ก็ต้องแบ่งที่นาให้ลูกหลานจนที่นากลายเป็นแปลงเล็กลง เมื่อลูกหลานส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาก่อนข้างสูงไม่กลับมาทำนาก็ทิ้งร้างเป็นส่วนใหญ่

(4) การขยายตัวของการทำนาทุ่งในพื้นที่นาข้าว กล่าวคือหลังเกิดอุทกภัยซ้ำในปี 2531 ทำให้นาข้าวล้มเป็นบริเวณกว้าง ในพื้นที่จังหวัดริมขอบทะเลสาบสงขลาและชวนาในเขตอำเภอชายทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวนาขายที่นาให้กับนายทุนขุดบ่อทำนาทุ่ง และหลังจากนั้นเป็นต้นมานาทุ่งขยายวงกว้างลึกเข้ายังพื้นที่ที่เคยเป็นนาข้าวทุกที ไม่นานหลังจากนั้นเกิดปัญหากรณีพิพาทระหว่างนาข้าวกับนาทุ่งเกี่ยวกับน้ำเค็มซึมทะเลลึกเข้าสู่นาข้าวของชาวนาในเขตดังกล่าว ระหว่างปี 2534 - 2535 ค่าจ้างแรงงานที่เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งที่ค่อนข้างสูง ุงใจให้ชาวนาทิ้งนาไปรับจ้างเลี้ยงกุ้ง และบางรายที่มีฐานะค่อนข้างดีไปร่วมทุนหรือลงทุนทำนาทุ่งในที่นาของตนเอง ในระยะนี้จึงมีการทิ้งนากันมากกว่ายุคใดๆ ที่เคยเป็นมา

(5) จากปัญหาต่างๆ ข้างต้นร่วมกับภาวะการทำนาที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นและภาระหนี้สินของชาวนา ทำให้ชาวนาส่วนหนึ่งต้องนำที่นาไปจำนำกับนายทุนหรือเจ้าของโรงสี ดังนั้นหากการทำนาครั้งนั้นล้ม ก็มีโอกาที่ผืนนาแปลงนั้นจะหลุดจันอง และนายทุนหรือเจ้าของโรงสีก็ไม่คิดจะทำนาเองจึงปล่อยทิ้งร้าง

ปรีชา จันศรีแก้ว (2546: 58-63) ศึกษาวิเคราะห์เรื่องโครงการแนวทางการแก้ปัญหา
นาร้าง ม. 1 บ้านคอกช้าง ต. หารเทา อ.ปากพะยูน จ. พัทลุง พบว่าปัญหาในพื้นที่ซึ่งนำไปสู่การไม่ทำนามีสาเหตุหลัก 6 ประการ คือ

(1) การไม่มีน้ำใช้ในการทำนา เพราะการดำเนินนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านมีแหล่งน้ำ โดยใช้งบประมาณของรัฐขุดลอก คูคลองธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติขนาดเล็ก เป็นที่เพาะพันธุ์ปลา และพืชผักที่เป็นประโยชน์มหาศาลไม่สามารถคิดมูลค่าได้ มีสายห้วยเล็กๆ ส่งน้ำลงพื้นที่หนองคล้า ต่อเมื่อหนองน้ำนี้ถูกขุดแปลงพื้นที่เป็นอ่างน้ำลึกขนาดประมาณ 7 ไร่ ลึก 7 - 8 เมตร แต่ไม่สามารถดึงน้ำในอ่างมาใช้เพื่อการเกษตร การพัฒนาที่ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นการทำลายโดยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของภาครัฐ ในปี 2542 เมื่อช่วงฤดูกาลทำนาเริ่มขึ้นแต่ขาดน้ำฝนทำให้ทำนาไม่ได้จะไปหาน้ำจากแหล่งน้ำเดิมก็เอาน้ำมาได้ ชุมชนไม่สามารถดึงน้ำในอ่างนี้มาใช้ประโยชน์ได้เพราะต้องใช้เครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่จึงเอาน้ำมาใช้ได้ หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่มีเครื่องสูบน้ำให้ ส่งผลให้เริ่มเกิดพื้นที่นาร้างขึ้น

ในปี 2543 - 2546 ฝนตกน้อยขาดน้ำ ทำนาไม่ได้ นาร้างมากขึ้น ทำให้ชุมชนเริ่มหาที่พึ่งใหม่ หางานทำต่างพื้นที่บ้างขายแรงงานไปเช่า - กลับเย็น บางครอบครัวได้ย้ายเข้าไปอยู่ในเมืองนานๆ จึงกลับบ้าน คนเฒ่าคนแก่อยู่กับบ้าน เลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน เลี้ยงเป็ด เลี้ยงวัวไปตามประสา ขุดบ่อเลี้ยงปลาบ้าง บางรายเปลี่ยนที่นาเป็นแปลงยางคร่อง บางรายเปลี่ยนคืนมาเป็นแปลงหญ้าให้วัวที่เหลือปล่อยให้ร้าง

(2) วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป เนื่องจากวิถีการดำรงชีพในปัจจุบัน ทำให้คนฉาบฉวยทำอะไรที่ย่างยากไม่ค่อยได้เหมือนแต่ก่อน การไม่เอาใจใส่ในพื้นที่นา การทำนาที่มีหลายขั้นตอนใช้เวลานาน จึงไม่อยากทำตัดปัญหาไม่ทำนา เหล่านี้ทำให้นาร้าง ถ้าคนไหนไม่ตัดปัญหาก็จะไม่ทำเอง จ้างไปหมดทุกขั้นตอนกลายเป็นผู้จัดการนาแทนที่จะเป็นชาวนา ส่งผลให้วัฒนธรรมการออกปาก ใช้แรงงานร่วมกันค่อยๆ ลดลงจากพื้นที่จนเกือบไม่มีให้เห็น เพราะค่าแรงเป็นของที่มีค่าในสังคมปัจจุบัน การจะไปขอให้ใครมาช่วยจึงเป็นเรื่องที่เกรงใจ ต่างคนต่างก็ทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของครอบครัวเอง แรงงานคนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นเครื่องจักรใช้อำนาจเงินเพื่อลดความยุ่งยาก

(3) ต้นทุนการทำนาสูงขึ้น เนื่องจากชาวนาปัจจุบันมีการจ้างไถ ดำนา จ้างตัด ทุกอย่างด้วยค่าแรงที่สูงขึ้น ต้องใช้เครื่องจักรเทคโนโลยีมากขึ้น การใส่ปุ๋ยและใช้สารเคมีมีผลให้กำไรน้อยลง

(4) ชาวนามีอาชีพทางเลือกเพิ่มขึ้น เกิดรายได้เปรียบเทียบกับระหว่างอาชีพ ทำให้ชุมชนได้ขยายการทำมาหากินสู่พื้นที่อื่นๆ เช่น ซื้อสวนยางนอกพื้นที่ ช่วงหน้าฝนทำนา ทำนาเสร็จไปทำสวนยาง บางครอบครัวทำงานตลอดเวลา คือ คัดคยงตอนหัวรุ่งถึงเกือบเที่ยง ตอนบ่ายว่างๆ จึงจะทำนา ซึ่งจะทำแต่พอกิน ทำทันฤดูกาล ที่เหลือปล่อยว่าง และมีหลายครัวเรือนที่มีแนวโน้มที่จะไม่ทำเลยเพราะอาชีพอื่นพอเลี้ยงครอบครัว การทำนาจึงเพียงทำไว้แก่กินในครัวเรือน

(5) การทิ้งข้าวพันธุ์พื้นเมืองและหันมาปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม

(6) ปัจจัยทางด้านขาดแรงงานช่วยทำนา พ่อแม่ไม่สนับสนุนให้ลูกทำนาเพราะเห็นว่าเหนื่อย ยาก ทำแล้วไม่รวย และเป็นแค่ชาวนาไม่มีเงินเดือน รายได้ไม่แน่นอน เลือกที่จะทำนาส่งลูกเรียนให้สูงที่สุด

แนวทางการแก้สาเหตุของนาร้างในระยะยาวของพื้นที่ เพื่อให้ใช้ที่นาให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งก่อให้เกิดรายได้และเกิดอาชีพ รวมทั้งการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ดังนั้นชุมชนเสนอให้ต้องจัดการน้ำในพื้นที่ทั้งหมดให้ได้และต้องเพียงพอ สร้างกระบวนการวิจิตรคู่การร่วมกันต่อการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สูงสุดและสนับสนุนการเกษตรด้านต่างๆ สนับสนุนต่อการสร้างจิตสำนึกให้เกิดการลดต้นทุน ลดการใช้สารเคมีและยามาแมลง สนับสนุนให้คนใช้แรงงานและเครื่องจักรขนาดเล็กที่มีอยู่แล้วในครัวเรือน รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ สร้างทางเลือกอาชีพในชุมชนให้มากขึ้น และส่งเสริมการผลิตครบวงจร สนับสนุนให้ศึกษาพันธุ์ข้าว พืชที่ปลูกต่อสภาพพื้นที่ ที่ดอน ที่ลุ่ม คนที่มีพื้นที่มากควรจัดการอย่างไร พื้นที่น้อยควรทำเกษตรแบบไหน รวมไปถึงศึกษาการจัดการน้ำต่อการเกษตรด้านอื่นๆ ด้วย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวม

1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถิติการผลิตข้าวของจังหวัดปัตตานี รวมถึงแนวทางการพัฒนาจังหวัด นโยบาย โครงการแก้ปัญหาความยากจนจากภาครัฐในพื้นที่ กระบวนการนโยบายต่างๆ ที่ไปกระทบกับวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชาวนาในจังหวัดปัตตานี เช่น พัฒนาการของพื้นที่เพาะปลูก ปริมาณการผลิต ผลผลิตต่อไร่ เป็นต้น ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการด้านพันธุ์ข้าว มาตรการและโครงการต่างๆ จากภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการผลิตข้าว โครงการชลประทานในพื้นที่และสัมฤทธิ์ผลของโครงการชลประทาน เป็นต้น ข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวเก็บรวบรวมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค สำนักงานชลประทานเขต 17 รวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดในสถาบันการศึกษาภาคใต้ และการสืบค้นข้อมูลจาก Website ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิได้กำหนดไว้ 5 รูปแบบ ดังนี้

2.1) สำรวจเบื้องต้น (Presurvey)

การศึกษาถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการผลิตข้าวและปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ เป็นต้น

2.2) การสัมภาษณ์เชิงลึก

ทีมวิจัยได้ออกสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) บุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 50 คน 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสายบุรี และอำเภอยายอ บุคคลที่ให้ข้อมูลหลักทั้ง 50 คนดังกล่าวประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำชาวนา ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำศาสนา ผู้แทนจากสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรจังหวัด ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ ผู้แทนจากสำนักงานชลประทานเขต 17 ผู้แทนจากศูนย์ขยายพันธุ์ข้าว ผู้แทนจากสถาบันส่งเสริมปัจจัยการผลิต ผู้แทนจากสถานีพัฒนาที่ดิน และสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 โดยรายละเอียดบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักที่ทีมวิจัยได้เข้าสัมภาษณ์ได้นำเสนอไว้ในภาคผนวกที่ 1

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นทีมวิจัยได้ใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วย 6 ประเด็นหลักๆ คือ (1) พัฒนาการของการทำนาในจังหวัดปัตตานี (2) พัฒนาการของพื้นที่นาร้าง (3) ปัจจัยที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจที่มีผลต่อนาร้าง (4) ปัจจัยเชิงเศรษฐกิจที่มีผลต่อนาร้าง (5) สาเหตุอื่นๆที่ก่อให้เกิดปัญหาการร้าง และ (6) ผลกระทบจากปัญหาการร้าง (ภาคผนวกที่ 2)

2.3) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

หลังจากสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อประเด็นปัญหาการร้างในจังหวัดปัตตานีเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้จัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชาวนาในพื้นที่รวม 6 เวที เฉพาะเวทีที่ 1 ซึ่งจัดที่อำเภอปะนาเระ ที่ทีมวิจัยผนวกผู้เข้าร่วมประชุมจาก 2 อำเภอ คือ อำเภอปะนาเระ และอำเภอยะหริ่ง เข้าร่วมการประชุมในเวทีเดียว ทั้งนี้เนื่องจากการเดินทางของผู้เข้าร่วมประชุมจากอำเภอยะหริ่งไปอำเภอปะนาเระค่อนข้างสะดวก ส่วนอำเภอที่เหลือ คือ อำเภอสาบบุรี มายอ เมืองหนองจิก และโคกโพธิ์ ทีมวิจัยจัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นอำเภอละ 1 เวที

สำหรับวัตถุประสงค์ของการประชุม จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม วันและสถานที่จัดประชุม และวิธีการประชุม มีรายละเอียดดังนี้

(1) วัตถุประสงค์ของการประชุม

(1.1) เพื่อให้ทีมวิจัยนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นถึงสาเหตุและผลกระทบจากปัญหาการร้างในจังหวัดปัตตานี

(1.2) เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากที่ประชุมถึงสาเหตุและผลกระทบจากปัญหาการร้าง พร้อมทั้งหาแนวทางการพัฒนาและแก้ปัญหานาร้างอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดปัตตานี

(2) จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยชาวนาในพื้นที่ แกนนนำชาวนา ผู้นำชุมชน และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ทีมวิจัยกำหนดให้แต่ละเวทีมีผู้เข้าร่วม 50 คน ยกเว้นเวทีที่อำเภอปะนาเระที่กำหนดให้มีผู้เข้า 100 คน เนื่องจากได้ผนวกอำเภอยะหริ่งเข้ามาด้วย ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

(3) วันและสถานที่จัดประชุม

แต่ละเวทีจัด 1 วัน ระหว่างเวลา 08:30 -15.00 น. ทุกเวทีจัดที่ห้องประชุมสหกรณ์การเกษตรประจำอำเภอ

(4) วิธีการประชุม

ทีมวิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของการประชุม และนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นถึงสาเหตุและผลกระทบจากปัญหาการร้างในจังหวัดปัตตานี จากนั้นจะเปิดโอกาสให้เวทีประชุมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นสาเหตุและผลกระทบจากปัญหาการร้าง ตลอดจนแนวทางการพัฒนาและแก้ปัญหานาร้างอย่างสร้างสรรค์ในจังหวัดปัตตานี

ข้อสังเกตจากการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชาวนาในพื้นที่ทั้ง 6 เวที คือ แต่ละเวทีมีผู้เข้าร่วมประชุมเกือบครบตามเป้าหมายที่กำหนด (ดูจำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมได้ในภาคผนวกที่ 3 ถึง 8) ทุกเวทีเกษตรกรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น (ดูความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละเวทีได้ ในภาคผนวกที่ 9 ถึง 14)

2.4) การสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview)

เป็นการสำรวจข้อมูลภาคสนามในระดับครัวเรือนเกษตรกร อำเภอละ 100 ราย รวม 700 ราย เริ่มต้นโดยการเลือกตำบลและหมู่บ้านตัวอย่างจาก 7 อำเภอที่เลือกศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์การเลือกตำบลและหมู่บ้านที่มีการทำนาอย่างหนาแน่น และเมื่อได้หมู่บ้านที่ทำการศึกษาแล้ว ได้สุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (Structured Questionnaire) (ภาคผนวกที่ 15)

2.5) การจัดสัมมนาทางวิชาการ

ทีมวิจัยได้กำหนดให้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาทั้งหมด ในรูปของร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยบุคคลจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ทั้งจากภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ชาวนา รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ รวมประมาณ 300 คน และเพื่อเปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นจากที่ประชุม รวมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อทีมวิจัยจะได้รวบรวมข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงรายงานวิจัยฉบับสุดท้ายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามด้วยปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รุนแรงขึ้นโดยลำดับ และเพื่อความปลอดภัยของชาวนาผู้เข้าร่วมประชุมและทีมวิจัยเอง ทีมวิจัยจึงตัดกิจกรรมการสัมมนาทางวิชาการไป

3.2) วิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีวิเคราะห์ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณด้วยวิธีการทางสถิติที่เหมาะสม เช่น สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์

- (1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
- (2) โครงสร้างการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินของครัวเรือน
- (3) โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นา
- (4) สภาพการผลิตข้าวของชาวนา
 - (4.1) ทรัพย์สินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนา
 - (4.2) ประสบการณ์และลักษณะการทำนา
 - (4.3) พันธุ์ข้าวและการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว
 - (4.4) ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ย
 - (4.5) ศัตรูพืชและการกำจัดศัตรูพืช

- (4.6) แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา และการควบคุมระดับน้ำ
- (4.7) การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาผลผลิต
- (5) ปังจัยที่ใช้ในการผลิตข้าว
- (6) การใช้แรงงานในการทำนา
 - (6.1) การเตรียมดิน
 - (6.2) การปลูก
 - (6.3) การจัดการน้ำ
 - (6.4) การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว
 - (6.5) การใส่ปุ๋ย
 - (6.6) การเก็บเกี่ยว
 - (6.7) หลังการเก็บเกี่ยว
- (7) การกระจายการผลผลิตข้าว
- (8) ตลาดข้าวของเกษตรกร
- (9) การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา
 - (9.1) การปลูกข้าวนาปี
 - (9.2) การปลูกข้าวนาปรัง
- (10) ทักษะของชาวนาค่ออาชีพทำนาในปัจจุบัน
 - (10.1) ด้านเศรษฐกิจ
 - (10.2) ด้านสังคม
- (11) ความเห็นของชาวนาที่มีต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอย (Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์

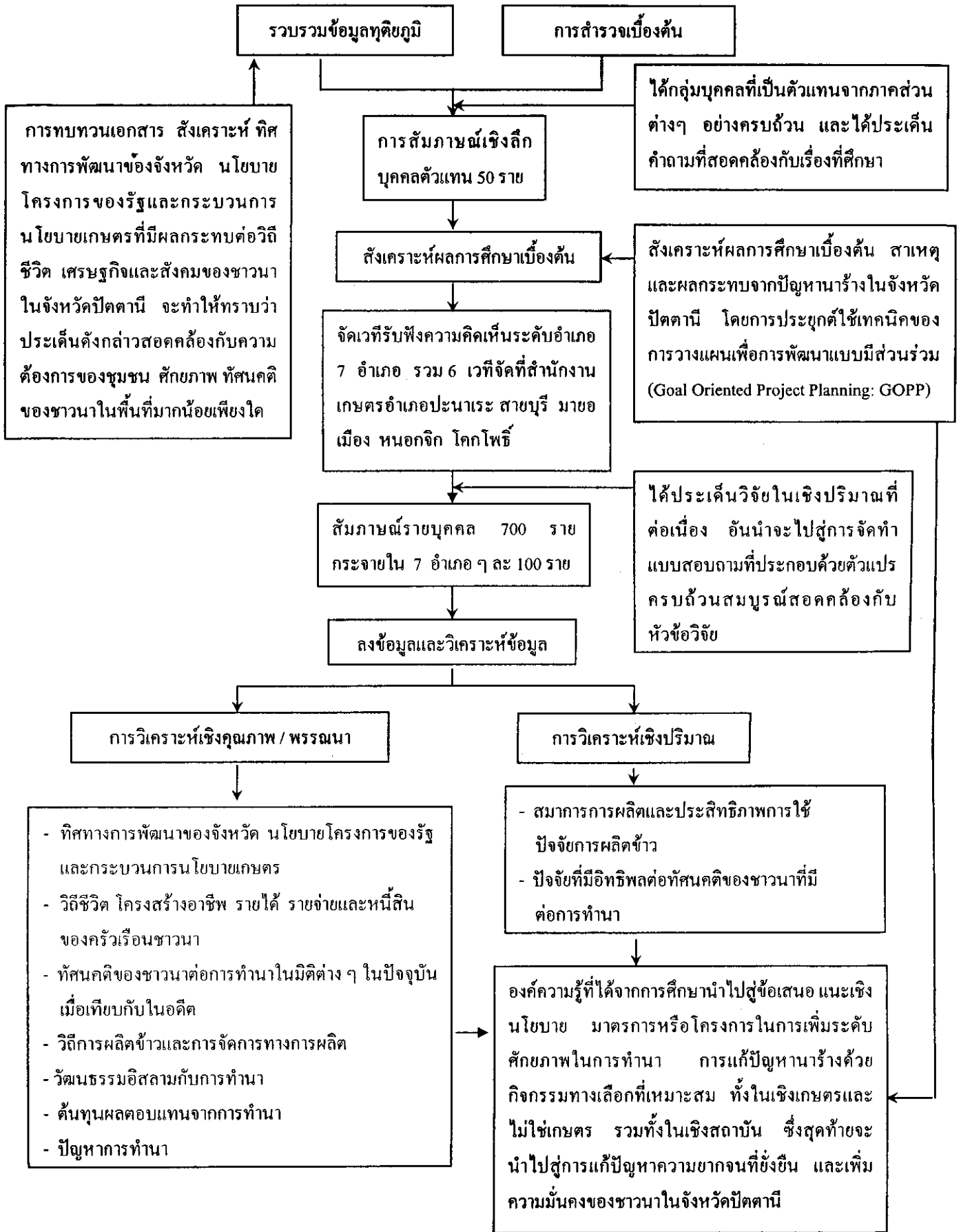
- (1) สมการการผลิตข้าว
- (2) ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว
 - (2.1) ประสิทธิภาพทางเทคนิค
 - (2.2) ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

ใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับระดับทัศนคติของชาวนาค่ออาชีพทำนา

นอกจากนั้นทีมวิจัยได้ประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ต่อปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานี โดยนำเทคนิคของการวางแผนเพื่อการพัฒนาแบบมีเป้าหมาย (Goal Oriented Project Planning: GOPP) มาประยุกต์ในการสังเคราะห์

ขั้นตอนที่สำคัญของ GOPP ก็คือ ขั้นตอนการสร้างแผนภูมิปัญหาด้านไม้ (Problem Tree) จากการสังเคราะห์ข้อมูลปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานี ทีมวิจัยพบว่าปัญหาหลักหรือปัญหาเริ่มต้น

(Starter Problem) ในการสร้างแผนภูมิปัญหาต้น ไม้คือ “พื้นที่นาร้างในจังหวัดปัตตานีมีมากขึ้น” จากนั้นทีมวิจัยจึงเริ่มสังเคราะห์สาเหตุหลัก (Direct Causes) และสาเหตุรอง (Indirect Causes) ที่ก่อให้เกิดปัญหานาร้าง จากนั้นจะสังเคราะห์ถึงผลกระทบหลัก (Direct Effects) และผลกระทบรอง (Indirect Effects) ที่เกิดจากปัญหาการเพิ่มขึ้นของพื้นที่นาร้าง ในที่สุดก็จะได้แผนภูมิปัญหานาร้างสำหรับสำหรับกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ตลอดโครงการได้แสดงไว้ในภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

บทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก 50 ราย และชาวนาที่ให้สัมภาษณ์รายบุคคล 700 ราย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โครงสร้างการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินของครัวเรือน โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นา สภาพการผลิตข้าวของชาวนา ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตข้าว การใช้แรงงานในการทำนา การกระจายการผลิตข้าว ตลาดข้าวของเกษตรกร การวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา ทักษะของชาวนาต่ออาชีพทำนาในปัจจุบัน ความเห็นของชาวนาที่มีต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทักษะของชาวนาต่ออาชีพทำนา และสุดท้ายสาเหตุและผลกระทบจากปัญหานาร้าง แต่ละหัวข้อมีการละเอียดดังนี้

4.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

4.1.1 ลักษณะทางสังคมของครัวเรือน

ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปทางสังคมประกอบด้วย เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษาสูงสุดและสถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน แสดงผลการศึกษาดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

1) เพศและอายุของหัวหน้าครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวนาส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 79.7 และเพศหญิงร้อยละ 20.3 มีอายุอยู่ในช่วง 51 - 60 ปี ร้อยละ 33.5 ช่วงอายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 32.2 ช่วงอายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 20.1 ช่วงอายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 12.3 และอายุน้อยกว่า 30 ปี ร้อยละ 1.9 มีอายุเฉลี่ยเท่า 52.2 ปี ซึ่งจะพบว่าหัวหน้าครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายและค่อนข้างสูงวัย

2) ศาสนา

การนับถือศาสนาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.0 นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธร้อยละ 9.7 ศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.30 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับภาพรวมประชากรของจังหวัดปัตตานีที่มีประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติศาสนกิจและถือหลักศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิต

3) ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48.0 มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ร้อยละ 21.7 มีการศึกษาค่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 18.8 ไม่ได้รับการศึกษา และได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย

ปริญญาตรีหรือสูงกว่า และอื่นๆ ร้อยละ 5.7 4.2 1.3 และ 0.3 ตามลำดับ จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา และมีหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษาในสัดส่วนค่อนข้างสูง แต่ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามมักจะได้รับการศึกษาจากโรงเรียนปอเนาะ

ตารางที่ 4.1 ลักษณะทางสังคมของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
เพศของหัวหน้าครอบครัว		
- ชาย	588	79.7
- หญิง	142	20.3
อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)		
- น้อยกว่า 30	13	1.9
- 31 - 40	86	12.3
- 41 - 50	226	32.2
- 51 - 60	235	33.5
- มากกว่า 60	141	20.1
เฉลี่ย	52.2	
ศาสนาของหัวหน้าครัวเรือน		
- อิสลาม	630	90.0
- พุทธ	68	9.7
- คริสต์	2	0.3
ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน		
- ไม่ได้ศึกษา	132	18.8
- ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	152	21.7
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6	336	48.0
- ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) / ปวช.	40	5.7
- ชั้นมัธยมศึกษาปลาย (ม.4-ม.6) / ปวส. / ปวท.	29	4.2
- ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	9	1.3
- อื่นๆ เช่น	2	0.3
สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน		
- โสด	14	2.0
- สมรส	634	90.5
- หย่าร้าง	19	2.7
- ม่าย	33	4.7

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
จำนวนบุตร (คน/ครัวเรือน)		
- น้อยกว่า 3	154	22.1
- 3-4	282	40.3
- 5-6	176	25.1
- มากกว่า 6	88	12.6
เฉลี่ย	4.2	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)		
- น้อยกว่า 4	89	13.0
- 4-5	271	39.0
- 6-7	213	30.0
- 8-9	89	13.0
- มากกว่า 9	39	6.0
เฉลี่ย	5.7	
โครงสร้างอายุสมาชิกในครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)		
- ต่ำกว่า 8	0.70	12.5
- 8-14	1.00	16.9
- 15-65	3.80	67.2
- มากกว่า 65	0.20	3.5
รวม	5.7	

4) สถานภาพ

สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือนพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.5 มีสถานภาพสมรส และมีสถานภาพม้าย หย่าร้าง และ โสดร้อยละ 4.7 2.7 และ 2.0 ตามลำดับ

5) จำนวนบุตรและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนบุตรในครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนบุตร 3 - 4 คน ร้อยละ 40.3 มีบุตร 5 - 6 คน ร้อยละ 25.0 มีบุตรน้อยกว่า 3 คน ร้อยละ 22.1 และมีบุตรมากกว่า 6 คน ร้อยละ 12.6 จำนวนบุตรเฉลี่ยเท่ากับ 4.2 คนต่อครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิก 4 - 5 คน ร้อยละ 39.0 มีสมาชิก 6 - 7 คน ร้อยละ 30.0 มีสมาชิก 8 - 9 คน มีสมาชิกน้อยกว่า 3 คน ร้อยละ 13.0 และมีสมาชิกมากกว่า 9 คนร้อยละ 6.0 ตามลำดับ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยเท่ากับ 5.7 คน จากผลการศึกษาพบว่า ขนาดครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนขนาดกลางถึงขนาดใหญ่มีจำนวนสมาชิกและ

บุตรค่อนข้างมาก เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับศาสนาอิสลามซึ่งมีมุมมองต่อการคุมกำเนิดว่าเป็น การกระทำที่ผิดหลักศาสนา

6) โครงสร้างอายุสมาชิกในครัวเรือน

โครงสร้างอายุสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกครัวเรือนอยู่ในช่วงอายุ 15 - 65 ปี มีจำนวน 3.80 คน คิดเป็นร้อยละ 67.2 อายุต่ำกว่า 8 ปี จำนวน 0.70 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ช่วงอายุ 8 - 14 ปี จำนวน 1.00 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และอายุมากกว่า 65 ปี จำนวน 0.20 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนในพื้นที่ศึกษามีจำนวนแรงงาน (อายุ 15 - 65 ปี) ต่อครัวเรือนค่อนข้างสูง และมีวัยพึ่งพิง (อายุต่ำกว่า 8 ปีและอายุมากกว่า 65 ปี) ต่อครัวเรือนค่อนข้างต่ำ

4.1.2) ลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนประกอบด้วย อาชีพหลัก อาชีพเสริม โครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือน สถานะภาพทางเศรษฐกิจ รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ โครงสร้างรายได้และภาระหนี้สินของครัวเรือน แสดงผลการศึกษาดังนี้ (ตารางที่ 4.2)

1) อาชีพหลัก

อาชีพหลักของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพทำนาร้อยละ 41.5 อาชีพสวนยางพาราร้อยละ 29.6 อาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 9.7 อาชีพค้าขายร้อยละ 9.0 และร้อยละ 10.2 ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ ปลูกผัก รับราชการ สวนผลไม้ และประมงทะเล เป็นต้น

2) อาชีพเสริม

อาชีพเสริมของครัวเรือนชาวนาพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพทำนาร้อยละ 58.6 รับจ้างทั่วไปร้อยละ 25.7 เลี้ยงสัตว์หรือปศุสัตว์ร้อยละ 18.3 สวนยางพาราร้อยละ 13.1 ทำไร่หรือปลูกผักร้อยละ 11.9 และอาชีพค้าขาย สวนผลไม้ รับราชการ ประมงทะเล ร้อยละ 8.9 7.9 2.6 และ 1.0 ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะมีอาชีพเสริมโดยเฉพาะอาชีพรับจ้างทั่วไป และรับจ้างกรีดยางพาราเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญของชาวนาในพื้นที่ศึกษา

3) โครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือน

โครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างใช้แรงงานจำนวน 1.30 คน คิดเป็นร้อยละ 33.5 ทำงานในฟาร์มหรือทำงานในพื้นที่การเกษตรของครัวเรือน เช่น ทำนา สวนยางพารา สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และทำไร่ เป็นต้น ใช้แรงงานจำนวน 1.80 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 ทำงานนอกภาคเกษตร เช่น รับจ้างทั่วไป บริษัท ห้างร้าน และโรงงาน เป็นต้น ใช้แรงงานจำนวน 0.50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.2 ทำงานรับจ้างทางการเกษตร เช่น การรับจ้างกรีดยาง รับจ้างเกี่ยวข้าวและรับจ้างในฟาร์มตัวอย่าง เป็นต้น และใช้แรงงานจำนวน 0.20 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เช่น ร้านอาหาร แทงปาล์ม และรับจ้างกรีดยาง เป็นต้น

ตารางที่ 4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
อาชีพหลักของครัวเรือน		
- ทำนา	290	41.5
- สวนยางพารา	207	29.6
- รับจ้างทั่วไป	68	9.7
- ค้าขาย	63	9.0
- เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์	18	2.6
- ทำไร่/ปลูกผัก	15	2.2
- รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	13	1.9
- สวนผลไม้	9	1.3
- ประมงทะเล	7	1.0
- อาชีพอื่นๆ	9	1.3
อาชีพเสริมของครัวเรือน*		
- ทำนา	410	58.6
- รับจ้างทั่วไป	180	25.7
- เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์	128	18.3
- สวนยางพารา	92	13.1
- ทำไร่/ปลูกผัก	83	11.9
- ค้าขาย	62	8.9
- สวนผลไม้	55	7.9
- รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	18	2.6
- ประมงทะเล	7	1.0
- อาชีพอื่นๆ	31	4.4
โครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)		
- ทำงานในฟาร์ม	1.30	34.2
- ทำงานรับจ้างทางการเกษตร	0.50	13.1
- ทำงานนอกภาคเกษตร	1.80	47.4
- ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย	0.20	5.3
รวม	3.80	
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน		
- รายได้เท่ากับรายจ่าย	383	54.7
- รายได้มากกว่ารายจ่าย	92	13.1
- รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	225	32.2

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
รายได้ของครัวเรือน (บาท/ปี)		
- น้อยกว่า 30,001	67	9.6
- 30,001 – 60,000	213	30.4
- 60,001 – 90,000	134	19.1
- 90,001 – 120,000	100	14.3
- 120,001 – 150,000	74	10.5
- มากกว่า 150,000	113	16.1
เฉลี่ย	99,300	
แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน*		
- ทำงานในฟาร์ม	337	48.1
- ทำงานรับจ้างทางการเกษตร	189	27.0
- ทำงานนอกภาคเกษตร	421	60.2
- ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย	62	8.8
โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ทำงานในฟาร์ม	30,000	30.2
- ทำงานรับจ้างทางการเกษตร	18,300	18.4
- ทำงานนอกภาคเกษตร	43,800	44.1
- ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย	7,200	7.3
รวม	99,300	
ภาระหนี้สินของครอบครัว		
- มี	310	44.3
- ไม่มี	390	55.7

หมายเหตุ: * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนแรงงานทำงานภาคนอกเกษตรค่อนข้างสูง ซึ่งแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่มีทักษะ มีระดับการศึกษา และบางรายเป็นแรงงานรับจ้างทำงานในโรงงาน บริษัท ห้างร้านต่างๆ โดยเฉพาะโรงงานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหารทะเล และประมงเป็นแหล่งรองรับแรงงานรับจ้างที่สำคัญในพื้นที่ เป็นต้น ในด้านการจ้างงานรับจ้างทางการเกษตรพบว่า มีแรงงานทำงานรับจ้างกรีดยาง รับจ้างเกี่ยวข้าวและรับจ้างในฟาร์มตัวอย่าง โดยเฉพาะการจ้างกรีดยางในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงเป็นอาชีพที่นิยมของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา และการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเด็นค้นพบในเวทีสัมมนากลุ่มย่อยพบว่า ในบางพื้นที่ศึกษาเกือบทุกครัวเรือนจะมีสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานยังประเทศมาเลเซีย และบาง

พื้นที่ทุกครัวเรือนจะมีอย่างน้อยหนึ่งคนที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่าง ครัวเรือนชาวนามีสัดส่วนแรงงานในครัวเรือน ไปทำงานประเทศมาเลเซียค่อนข้างต่ำ

4) สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับรายได้เท่ากับ รายจ่ายร้อยละ 54.7 รายได้น้อยกว่ารายจ่ายร้อยละ 32.2 และรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 13.1 ตามลำดับ จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ครัวเรือนมีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับรายได้เท่ากับ หรือมากกว่ารายจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางสังคมของมุสลิมที่ไม่นิยมการก่อหนี้และเน้นวิถีชีวิต ไม่ฟุ่มเฟือยตามหลักศาสนาอิสลาม

5) รายได้ของครัวเรือน

รายได้ของครัวเรือนพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ในช่วง 30,001 - 60,000 บาทต่อปี ร้อยละ 30.4 รายได้ 60,001 - 90,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.1 มีรายได้ 90,001 - 120,000 บาทต่อปี ร้อยละ 14.3 มีรายได้มากกว่า 150,000 บาทต่อปี ร้อยละ 16.1 มีรายได้ 120,001 - 150,000 บาทต่อปี ร้อยละ 10.5 และ รายได้ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 9.6 ระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน เท่ากับ 99,300 บาทต่อปี

6) แหล่งที่มาของรายได้

แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการทำงาน นอกภาคเกษตรร้อยละ 60.2 จากการทำงานในฟาร์มร้อยละ 48.1 ทำงานรับจ้างทางการเกษตรร้อยละ 27.0 และทำงานที่ประเทศมาเลเซียร้อยละ 8.8 จากการศึกษาพบว่า แหล่งรายได้หลักของชาวนาในพื้นที่ศึกษามีรายได้หลักจากการทำงานภาคเกษตรและการทำงานในฟาร์ม

7) โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการทำงานนอกภาคเกษตร จำนวน 43,800 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.1 มีรายได้จากการทำงานในฟาร์ม 30,000 บาทต่อ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 30.2 มีรายได้จากการทำงานรับจ้างทางการเกษตร 18,300 บาท/ครัวเรือน คิด เป็นร้อยละ 18.4 และรายได้จากการทำงานในประเทศมาเลเซีย 7,200 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.3 จากผลการศึกษาพบว่า สัดส่วนรายได้หลักของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมาจากการทำงานนอกภาค เกษตร รองลงมาเป็นการทำงานในฟาร์ม ในขณะที่รายได้จากการทำงานในประเทศมาเลเซียมีส่วน รายได้ค่อนข้างต่ำ

8) ภาระหนี้สินของครัวเรือน

ภาระหนี้สินของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนร้อยละ 55.7 ไม่มีภาระหนี้สิน และครัวเรือน ร้อยละ 44.3 มีภาระหนี้สิน จำนวนหนี้เฉลี่ยเท่ากับ 56,700 บาท

4.2 โครงสร้างการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินของครัวเรือน

โครงสร้างการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินของครัวเรือนประกอบด้วย ขนาดการถือครองที่ดิน ลักษณะการถือครองที่ดิน และโครงสร้างการใช้ที่ดินของครัวเรือน แสดงผลการศึกษาดังนี้ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 โครงสร้างการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
ขนาดการถือครองที่ดิน (ไร่/ครัวเรือน)		
- น้อยกว่า 6	309	44.1
- 6 - 10	240	34.3
- 11 - 20	118	16.8
- มากกว่า 20	33	4.8
เฉลี่ย	7.8	
ลักษณะการถือครองที่ดิน *		
- ที่ดินของตนเอง	570	81.4
- ที่ดินเช่าของผู้อื่น	22	3.1
- ที่ดินของผู้อื่นให้ทำแบบแบ่งครึ่ง	137	19.5
- ที่ดินของผู้อื่นให้ทำฟรี	11	1.5
โครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือน (ไร่)		
- ที่นา	4.3	55.2
- สวนยางพารา	2.3	29.5
- สวนผลไม้	0.6	7.7
- ทำไร่/ปลูกผัก	0.3	3.8
- อื่นๆ	0.3	3.8
รวม	7.8	

หมายเหตุ: * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1) ขนาดการถือครองที่ดิน

ขนาดการถือครองที่ดินพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีขนาดการถือครองที่ดินน้อยกว่า 6 ไร่ ร้อยละ 44.1 ขนาดถือครองที่ดิน 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 34.3 ขนาดถือครองที่ดิน 11 - 20 ไร่ ร้อยละ 16.8 และมีขนาดการถือครองที่ดินมากกว่า 20 ไร่ ร้อยละ 4.8 ค่าเฉลี่ยขนาดการถือครองที่ดินเท่ากับ 7.8 ไร่ เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนมุสลิมที่มีบุตรค่อนข้างมาก การแบ่งสรรที่ดินของครัวเรือนจึงมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยตามลำดับ ทำให้ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ถือครองที่ดินค่อนข้างต่ำ

2) ลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีที่ดินเป็นของตนเองร้อยละ 81.4 ที่ดินของผู้อื่นให้ทำแบบแบ่งครึ่งร้อยละ 19.5 ที่ดินเช่าของผู้อื่นร้อยละ 3.1 และร้อยละ 1.5 เป็นที่ดินของผู้อื่นแบบให้ทำฟรี จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวนาส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเองและมีเพียงส่วนน้อยมีที่ดินเช่าของผู้อื่น

3) โครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือน

โครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างใช้ที่ดินเพื่อการทำนาจำนวน 4.3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 55.2 สวนยางพาราจำนวน 2.3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.5 สวนผลไม้จำนวน 0.6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.7 ทำไร่หรือปลูกผักจำนวน 0.3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.8 และใช้ที่ดินเพื่อการใช้งานอื่น ๆ เช่น คอกหมูเลี้ยงสัตว์ ที่ว่างเปล่า จำนวน 0.3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.8 ซึ่งพบว่า ครัวเรือนจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ทำนามากที่สุด รองลงมาเป็นสวนยางพารา และพื้นที่สวนผลไม้ และทำไร่อีกเล็กน้อย อย่างไรก็ตามพื้นที่แต่ละส่วนมีขนาดเล็ก

4.3 โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นา

โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นาประกอบด้วย ขนาดการถือครองที่นา ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่นา โครงสร้างการใช้ที่นาของครัวเรือน พื้นที่นาทำเอง ที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต ที่นาทำฟรี ที่นาให้เช่า ที่นาร้างและระยะเวลาการทิ้งร้างที่นา แสดงผลการศึกษาดังนี้ (ตารางที่ 4.4)

1) ขนาดการถือครองที่นา

ขนาดการถือครองที่นาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีขนาดการถือครองที่นา 3 - 5 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 45.6 มีที่น่าน้อยกว่า 3 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 30.7 มีที่นา 6 - 10 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 19.4 มีที่นามากกว่า 10 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.3 ค่าเฉลี่ยการถือครองที่นาเท่ากับ 4.5 ไร่ต่อครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนมีพื้นที่การถือครองที่นาขนาดเล็ก ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการจัดเวทีสัมมนากลุ่มย่อยซึ่งพบว่า ชาวนาทั่วไปมีพื้นที่ทำนาต่อครัวเรือนไม่เกิน 5 ไร่เท่านั้น การทำนาในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นผลิตเพื่อให้มีข้าวบริโภคภายในครัวเรือน และเน้นการใช้แรงงานภายในครัวเรือน

2) ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่นา

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่นาพบว่า กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษามีที่นาทำเองร้อยละ 74.7 ที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิตร้อยละ 23.7 ที่นาร้างร้อยละ 21.4 ที่นาให้ทำนาฟรี ร้อยละ 13.7 และที่นาให้เช่าร้อยละ 1.3 จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวนาในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีที่นาทำเองและที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต ในขณะที่ชาวนาบางรายมีที่นาให้ทำนาฟรี และที่นาเช่าซึ่งมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ และในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีที่นาร้างในสัดส่วนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะชาวনারายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองที่นาขนาดเล็กมีแนวโน้มการทิ้งร้างเพิ่มขึ้น

3) โครงการสร้างการใช้ประโยชน์ที่นาของครัวเรือน

โครงการสร้างการใช้ประโยชน์ที่นาของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย มีที่นาทำเองจำนวน 2.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.2 ที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิตจำนวน 0.82 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.2 ที่นาทิ้งร้างจำนวน 0.77 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.1 นอกจากนั้นจะเป็นที่นาให้เช่าและที่นาให้ทำนาฟรีจำนวน 0.11 และ 0.05 ไร่ ตามลำดับ จากการศึกษาพบว่า การใช้ประโยชน์ที่นาของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นที่นาทำเองและที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต และครัวเรือนมีสัดส่วนพื้นที่นาร้างค่อนข้างสูง

ตารางที่ 4.4 โครงการสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นาของครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=700)	ร้อยละ
ขนาดการถือครองที่นา (ไร่/ครัวเรือน)		
- น้อยกว่า 3	215	30.7
- 3 - 5	319	45.6
- 6 - 10	136	19.4
- มากกว่า 10	30	4.3
เฉลี่ย	4.5	
ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่นา *		
- ที่นาทำเอง	523	74.7
- ที่นาให้ให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต	166	23.7
- ให้ทำนาฟรี	12	13.7
- ที่นาให้เช่า	13	1.3
- ที่นาร้าง	150	21.4
โครงการสร้างการใช้ประโยชน์ที่นาของครัวเรือน (ไร่)		
- ที่นาทำเอง	2.75	61.2
- ที่นาให้ให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต	0.82	18.2
- ให้ทำนาฟรี	0.05	1.0
- ที่นาให้เช่า	0.11	2.4
- ที่นาร้าง	0.77	17.1
รวม	4.5	
ที่นาทำเอง (เฉพาะครัวเรือนที่มีที่นาทำเอง, ไร่/ครัวเรือน)	(n=523)	
- น้อยกว่า 3	200	38.2
- 3 - 5	262	50.1
- 6 - 10	53	10.1
- มากกว่า 10	8	1.5
เฉลี่ย	3.6	

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ที่นาที่ให้เพื่อนบ้านทำแบบเบ่งครึ่งผลผลิต (เฉพาะครัวเรือนที่มีที่นาลักษณะนี้, ไร่/ครัวเรือน) - น้อยกว่า 3 - 3 - 5 - 6 - 10 - มากกว่า 10 เฉลี่ย	(n=166) 72 74 19 1	43.4 44.6 11.4 0.6
ที่นาทำฟรี (เฉพาะครัวเรือนที่มีที่นาทำฟรี, ไร่/ครัวเรือน) - น้อยกว่า 3 - 3 - 5 - มากกว่า 5 เฉลี่ย	(n=12) 7 4 1	58.3 33.3 8.3
ที่นาให้เช่า (เฉพาะครัวเรือนที่มีที่นาให้เช่า, ไร่/ครัวเรือน) - น้อยกว่า 3 - 3 - 5 - มากกว่า 5 เฉลี่ย	(n=20) 6 12 2	30.0 60.0 10.0
ที่นาจ้าง (เฉพาะครัวเรือนที่มีที่นาจ้าง, ไร่/ครัวเรือน) - น้อยกว่า 3 - 3 - 5 - 6 - 10 - มากกว่า 10 เฉลี่ย	(n=150) 77 57 12 2	51.3 38.0 8.0 2.7
ระยะเวลาการทิ้งร้างที่นา (ปี) - น้อยกว่า 4 - 4 - 5 - 6 - 10 - 11 - 15 - มากกว่า 15 เฉลี่ย	(n=150) 34 42 51 17 7	22.8 27.9 33.8 11.0 4.4

หมายเหตุ: * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4) ที่นาทำเอง

ขนาดพื้นที่นาที่ทำนาด้วยตัวเองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีที่นาที่ทำนาเอง 3 - 5 ไร่ ร้อยละ 50.1 มีพื้นที่นาทำเองน้อยกว่า 2 ไร่ ร้อยละ 38.2 มีพื้นที่นา 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 10.1 และมีขนาดพื้นที่นาทำเองมากกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 1.5 ค่าเฉลี่ยพื้นที่นาที่ทำนาด้วยตัวเองเท่ากับ 3.6 ไร่ต่อครัวเรือน ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวนาที่มีนาทำเองมีพื้นที่นาขนาดเล็กและมีจำนวนแปลงที่นาเฉลี่ยเท่ากับ 4 แปลงต่อครัวเรือน หรือค่าเฉลี่ยต่อแปลงเท่ากับ 0.9 ไร่ต่อแปลง ซึ่งเป็นลักษณะของชาวনারายย่อยที่ผลิตเพื่อให้มีข้าวบริโภคภายในครัวเรือนมากกว่าการผลิตข้าวเพื่อขายเชิงการค้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในบทที่ 5 (สาเหตุ และผลกระทบจากนาร้าง) พบว่าการทำนาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการทำนาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามพบว่า มีการผลิตข้าวเพื่อขายเชิงการค้าในพื้นที่อำเภอป่านาระ ซึ่งชาวนาจะผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขายให้กับศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 16 และการรวมกลุ่มชาวนาผลิตข้าวเพื่อขายเชิงการค้าในพื้นที่อำเภอหนองจิกและอำเภอโคกโพธิ์ ลักษณะการผลิตข้าวเชิงการค้านี้จะมีพื้นที่นาขนาดใหญ่และอาจมีการรวมพื้นที่นาของชาวนา และกลุ่มชาวนาเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้พื้นที่นาขนาดใหญ่ที่คุ้มกับการลงทุนทำนาเชิงการค้า

5) ที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต

ขนาดพื้นที่ให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิตพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 44.6 มีที่นาให้เพื่อนบ้านทำกินแบบแบ่งครึ่งผลผลิต 3 - 5 ไร่ น้อยกว่า 2 ไร่ ร้อยละ 43.4 ระหว่าง 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 11.4 และที่มากกว่า 11 ไร่ ร้อยละ 0.6 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.4 ไร่ต่อครัวเรือน ผลจากการศึกษาพบว่า ลักษณะการทำนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต สามารถพบได้โดยทั่วไปในพื้นที่ ทั้งนี้ลักษณะการทำนาแบบนี้ บางกรณีผู้ขอทำเป็นลงทุนปัจจัยการผลิตทั้งหมด บางกรณีมีการลงทุนในส่วนปัจจัยการผลิตร่วมกันและผลผลิตที่ได้จะมีแบ่งปันกันระหว่างเจ้าของที่นากับผู้ขอทำ ซึ่งพบว่าผู้ขอทำส่วนใหญ่เป็นชาวนาไม่มีที่นาของตนเองหรือมีความสามารถในการทำนามากแต่มีพื้นที่นาลน้อย

6) ที่นาทำฟรี

ขนาดพื้นที่นาทำฟรีพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีที่นาทำฟรีขนาดน้อยกว่า 3 ไร่ ร้อยละ 58.3 ที่นาทำฟรี 3 - 5 ไร่ ร้อยละ 33.3 และที่นาทำฟรีขนาดมากกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 8.3 ค่าเฉลี่ยพื้นที่นาทำฟรีเท่ากับ 2.6 ไร่ต่อครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า พื้นที่นาให้ทำฟรีส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก โดยเจ้าของที่นาจะให้พื้นที่นาฟรีแก่ชาวนาที่ทำนาอยู่แล้วและมีพื้นที่นาอยู่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากเจ้าของที่นามิ่มุมมองว่าการเปล่าที่นาว่างไม่เกิดประโยชน์และจะก่อให้เกิดวัชพืช เช่น กกและกระจูด ขึ้นในที่นาซึ่งจะเป็นการยากลำบากในการปรับพื้นที่นาถ้าต้องการกลับมาทำนาอีกครั้ง ดังนั้นการให้ที่นาทำฟรีเป็นการช่วยรักษาดูแลที่นาไว้ และเป็นความเอื้อเฟื้อแก่เพื่อชาวนาดด้วยกัน

7) ที่นาให้เช่า

ขนาดพื้นที่นาให้เช่าพบว่า คราวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีที่นาให้เช่า 3 - 5 ไร่ ร้อยละ 60.0 ที่นาให้เช่าน้อยกว่า 3 ไร่ ร้อยละ 30.0 ที่นาให้เช่าขนาดมากกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 10.0 ค่าเฉลี่ยพื้นที่นาให้เช่าเท่ากับ 3.6 ไร่ต่อครัวเรือน โดยเจ้าของที่นาส่วนใหญ่คิดค่าเช่าเป็นเงินสดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 460 บาทต่อไร่ต่อปี และบางรายจะคิดค่าเช่าเป็นข้าวเปลือกมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 60 กก.ต่อไร่ต่อปี ผลจากการศึกษาพบว่า การให้เช่าที่นาในพื้นที่ศึกษาพบได้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่เจ้าของที่นานิยมให้พื้นที่ทำนาแบบนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต มากกว่านาให้เช่า

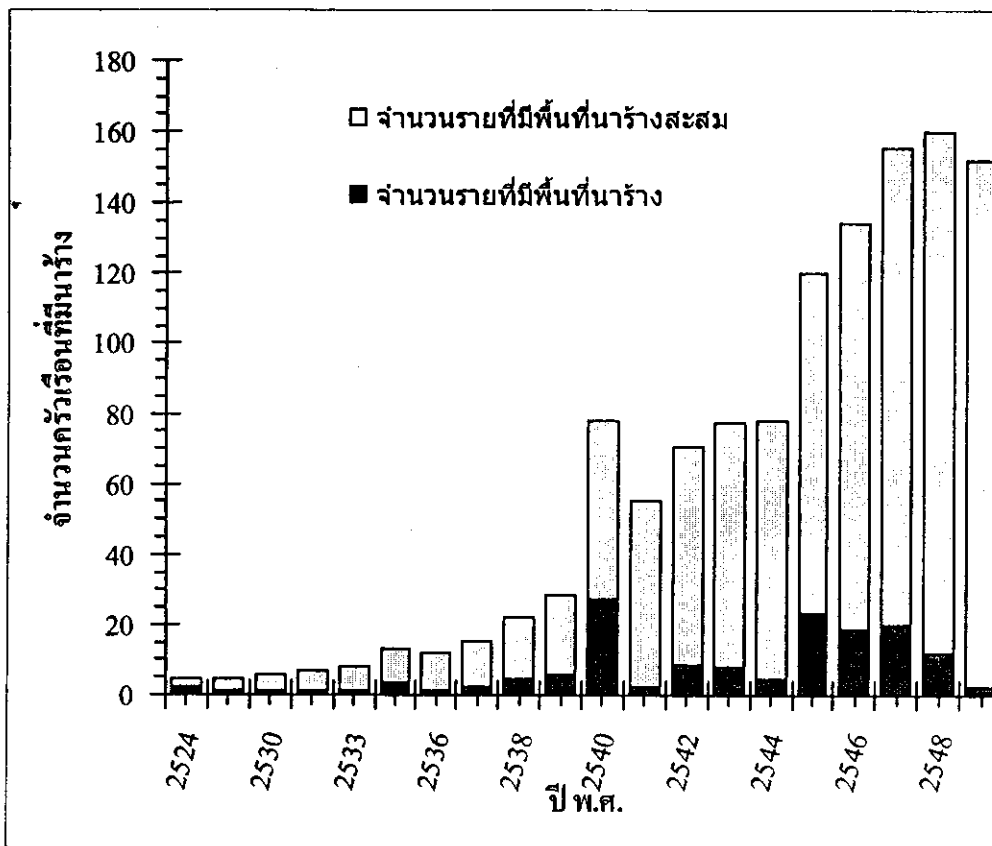
8) ที่นาร้าง

ขนาดพื้นที่นาร้างพบว่า คราวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีที่นาร้างพื้นที่น้อยกว่า 3 ไร่ ร้อยละ 51.3 พื้นที่นาร้าง 3 - 5 ไร่ ร้อยละ 38.0 พื้นที่นาร้าง 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 8.0 และพื้นที่นาร้างมากกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 2.7 ค่าเฉลี่ยพื้นที่นาร้างเท่ากับ 3.5 ไร่ต่อครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าพื้นที่นาร้างส่วนใหญ่มีขนาดเล็กไม่เกิน 5 ไร่ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการจัดรับฟังความคิดเห็นกลุ่มย่อยในพื้นที่พบว่า ชาวนาที่มีพื้นที่ที่นาขนาดเล็กมีการทิ้งนาร้างอย่างรุนแรงมากกว่าชาวนาที่มีพื้นที่นาร้างขนาดใหญ่ ทั้งนี้การทิ้งนาร้างพบได้โดยทั่วไปในพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอหนองจิก อำเภอเมือง อำเภอมาบตาพุดและอำเภอโคกโพธิ์ พบว่ามีความรุนแรงของการทิ้งนาร้างค่อนข้างสูง ในขณะที่พื้นที่อำเภอปาดังกระแสง อำเภอชะอวด และอำเภอสาวยุริชาวันายังคงทำนาอยู่โดยทั่วไป

9) ระยะเวลาการทิ้งร้างที่นา

ผลการศึกษาระยะเวลาและแนวโน้มการทิ้งร้างที่นาในพื้นที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทิ้งร้างในระยะเวลา 6 - 10 ปี ร้อยละ 33.8 ระยะเวลาทิ้งร้าง 4 - 5 ปี ร้อยละ 27.9 ระยะเวลาการทิ้งร้างน้อยกว่า 4 ปี ร้อยละ 22.8 ระยะเวลาทิ้งร้าง 11 - 15 ปี ร้อยละ 11.0 และระยะเวลาทิ้งร้างมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 4.4 ค่าเฉลี่ยระยะเวลาทิ้งร้างเท่ากับ 6.4 ปี ทั้งนี้ปรากฏการณ์ทิ้งร้างที่นาเกิดในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงสำคัญกล่าวคือ ในช่วงปี 2524 - 2539 หรือระยะเวลาการทิ้งร้างมากกว่า 11 ปี พบว่ามีการปล่อยทิ้งร้างที่นาสะสมอย่างต่อเนื่องแต่มีจำนวนรายค่อนข้างน้อย

ช่วงหลังปี 2540 หรือระยะเวลาการทิ้งร้างไม่เกิน 10 ปี โดยเฉพาะในปี 2540 พบว่าการทิ้งร้างเพิ่มขึ้นอย่างผิดปกติ จำนวน 28 ราย ซึ่งผลจากการจัดเวทีสัมมนาในกลุ่มย่อยให้เหตุผลว่าเป็นผลกระทบเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ที่ส่งผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยของชาวนาจนต้องปล่อยที่นาทิ้งร้าง ในช่วงปี 2541 - 2544 จำนวนทิ้งร้างก็เริ่มลดลงตามภาวะเศรษฐกิจที่ฟื้นตัวขึ้นนั่นเอง และในช่วงปี 2545 - 2547 จำนวนทิ้งร้างเพิ่มสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นผลเนื่องจากการที่ชาวนาต้องประสบกับธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมขังทุกปีและประสบปัญหาหาล้มติดต่อกันหลายปี ทำให้ชาวนาเริ่มทิ้งนาร้างเพิ่มขึ้น แต่ในช่วงหลังปี 2548 ถึงปัจจุบันสถานการณ์พื้นที่นาร้างลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากผลของนโยบายการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาร้างเป็นนาปลูกข้าวของภาครัฐ และราคาข้าวพาราที่สูงขึ้นทำให้ชาวนาเริ่มปรับพื้นที่นาร้างเป็นสวนยางพาราเพิ่มขึ้น (ภาพที่ 4.1)

ภาพที่ 4.1 พัฒนาการของนาข้าว ระหว่าง ปี 2524 - 2548

4.4 สภาพการผลิตข้าวของชาวนา

สภาพการผลิตข้าวของชาวนาที่จะนำเสนอในหัวข้อนี้ประกอบด้วย ทรัพยากรสินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ประสิทธิภาพและลักษณะการทำนา พันธุ์ข้าวและการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ย ศัตรูพืชและการกำจัดศัตรูพืช แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา และการควบคุมระดับน้ำ การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาผลผลิต

4.4.1 ทรัพยากรสินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

ทรัพยากรสินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนาที่ทำการศึกษามีประกอบด้วย รถไถ 4 ล้อ รถไถเดินตาม รถปักอิฐ เครื่องสูบน้ำ ท่อสูบน้ำ เครื่องฉีดยาฆ่าแมลง เครื่องเกี่ยวนา เครื่องนวด/ฝัด ฝั้ง ฉาง โรงเรือนที่เก็บอุปกรณ์ และอุปกรณ์ต่างๆ เช่น คันไถ จานไถ คราด จอบ เสียม รถพ่วง รถรุนรถเข็น และอื่นๆ เป็นต้น สัดส่วนการครอบครองทรัพยากรสินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนาดังกล่าวปรากฏดังตารางที่ 4.5

1) รถไถ 4 ล้อ

เกษตรกรมีรถไถ 4 ล้อเป็นของตนเอง จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.29 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีรถไถ 4 ล้อ 1 คัน จำนวน 11 ราย และมีรถไถ 4 ล้อมากกว่า 1 คัน จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 68.75 และร้อยละ 31.25 ของเกษตรกรที่มีรถไถ 4 ล้อเป็นของตนเองตามลำดับ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ทรัพย์สินฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

ทรัพย์สิน	เป็นของตนเอง (ราย)	ร้อยละ
1 รถไถสี่ล้อ	16	2.29
2 รถไถเดินตาม	287	41.0
3 รถปิคอัพ	13	1.86
4 เครื่องสูบน้ำ	14	2.00
5 ท่อสูบน้ำ	16	2.29
6 เครื่องพ่นสารเคมี	56	8.00
7 รถเกี่ยวนวด	32	4.57
8 เครื่องนวด/ ฝัด	81	11.57
9 ชั่ง ฉาง	483	69.00
10 โรงเรือน, ที่เก็บอุปกรณ์	2	0.29
11 อุปกรณ์ต่างๆ	493	70.43

หมายเหตุ : อุปกรณ์ต่างๆในที่นี้ ได้แก่ คันไถ, งานไถ, คราด, จอบ, เสียม, รถพ่วง, รถรุ่น, รถเข็น และอื่นๆ

2) รถไถเดินตาม

เกษตรกรมีรถไถเดินตามเป็นของตนเอง จำนวน 287 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.00 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีรถไถเดินตาม 1 คัน จำนวน 286 ราย และมีรถไถเดินตาม 2 คัน จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.65 และร้อยละ 0.35 ของเกษตรกรที่มีรถไถเดินตามเป็นของตนเองตามลำดับ

3) รถปิคอัพ

เกษตรกรมีรถปิคอัพเป็นของตนเอง จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.86 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรมีรถปิคอัพเป็นของตนเองรายละ 1 คัน

4) เครื่องสูบน้ำ

เกษตรกรมีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเอง จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.00 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรมีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเองรายละ 1 เครื่อง

5) ท่อสูบน้ำ

เกษตรกรมีท่อสูบน้ำเป็นของตนเอง จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.29 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีท่อสูบน้ำ 1 ท่อ จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 68.75 ของเกษตรกรที่มีท่อสูบน้ำของตนเอง รองลงมา มี 4 ท่อ จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75 ของ

เกษตรกรที่มีท่อสูบน้ำของตนเอง และมี 5 ท่อ จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 ของเกษตรกรที่มีท่อสูบน้ำของตนเอง

6) เครื่องฉีดพ่นสารเคมี

เกษตรกรมีเครื่องฉีดพ่นสารเคมีเป็นของตนเอง จำนวน 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.00 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีเครื่องฉีดพ่นสารเคมีเฉลี่ยครัวเรือนละ 1 เครื่อง

7) รถเกี่ยวนา

เกษตรกรมีรถเกี่ยวนาเป็นของตนเอง จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.57 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีรถเกี่ยวนาเฉลี่ยครัวเรือนละ 1 คัน

8) เครื่องนวด/ฝัด

เกษตรกรมีเครื่องนวด/ฝัดเป็นของตนเอง จำนวน 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.57 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีเครื่องนวด/ฝัด 1 เครื่อง จำนวน 79 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.53 ของเกษตรกรที่มีเครื่องนวด/ฝัดของตนเอง และมีเครื่องนวด/ฝัด 2 เครื่อง จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.47 ของเกษตรกรที่มีเครื่องนวด/ฝัดของตนเอง

9) ยุ้งฉาง

เกษตรกรมียุ้งฉางเป็นของตนเอง จำนวน 483 ราย คิดเป็นร้อยละ 69.0 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มียุ้งฉาง 1 ยุ้ง จำนวน 482 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.8 ของเกษตรกรที่มียุ้งฉางของตนเอง และมียุ้งฉาง 2 ยุ้ง จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.2 ของเกษตรกรที่มียุ้งฉางของตนเอง ตามลำดับ

10) โรงเรือน, ที่เก็บอุปกรณ์

เกษตรกรมีโรงเรือนที่เก็บอุปกรณ์เป็นของตนเอง จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.29 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีโรงเรือน ที่เก็บอุปกรณ์เฉลี่ยครัวเรือนละ 1 โรงเรือน

11) อุปกรณ์ต่างๆ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีอุปกรณ์อื่นๆ เป็นของตนเอง จำนวน 493 ราย คิดเป็นร้อยละ 70.43 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรมีอุปกรณ์ต่างๆ 1 ชิ้น จำนวน 150 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.43 ของเกษตรกรที่มีอุปกรณ์ต่างๆ ของตนเอง รองลงมา มี 2 ชิ้น จำนวน 144 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.21 และมี 3 ชิ้น จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.11 ซึ่งเกษตรกรที่มีอุปกรณ์อื่นๆ เป็นของตนเอง มากกว่า 4 ชิ้น มีจำนวนทั้งสิ้น 90 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.25 ของเกษตรกรที่มีอุปกรณ์ต่างๆ ของตนเอง

4.4.2 ประสิทธิภาพและลักษณะในการทำงาน

สำหรับสภาพการผลิตเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการทำงาน และลักษณะหรือวิธีการทำงาน ผลการศึกษาพบว่า (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ประสิทธิภาพและลักษณะการทำนา

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. ประสิทธิภาพในการทำนา		
น้อยกว่า 5 ปี	80	11.4
5-10 ปี	180	25.7
11-15 ปี	100	14.3
16 -20 ปี	138	19.7
21 – 25 ปี	47	6.7
26 – 30 ปี	73	10.5
มากกว่า 30 ปี	82	11.7
ค่าเฉลี่ย (ปี)	18.5	
2. การปลูกข้าวนาปี		
ปลูก	659	94.1
ไม่ปลูก	41	5.9
3. ขนาดพื้นที่ปลูกข้าวนาปี		
น้อยกว่า 1 ไร่	80	11.4
1-5 ไร่	514	73.4
6-10 ไร่	92	13.2
มากกว่า 10 ไร่	14	2.0
ค่าเฉลี่ย (ไร่)	3.8	
4.การปลูกข้าวนาปรัง		
ปลูก	206	29.4
ไม่ปลูก	494	70.6
5. ขนาดพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง		
น้อยกว่า 1 ไร่	70	10.0
1-5 ไร่	559	79.9
6-10 ไร่	59	8.4
มากกว่า 10 ไร่	12	1.7
ค่าเฉลี่ย (ไร่)	3.6	

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
6. วิธีการทำนาที่ทำเป็นหลัก		
นาหว่านสำรวย/ หว่านแห้ง	69	9.9
นาหว่านแห้งคราดกลบ	52	7.4
นาหว่านน้ำตม	53	7.6
นาดำ	526	75.1
7. วิธีการเตรียมดิน*		
ใช้รถไถเดินตาม	590	84.3
ใช้รถแทรกเตอร์	77	11.0
อื่นๆ ใช้วัว	7	1.0
8. การเตรียมดินดังกล่าวใช้วิธีการใด		
จ้าง	371	53.0
เครื่องจักรตัวเอง	329	47.0

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1) ประสิทธิภาพในการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 60 มีประสิทธิภาพในการทำนาตั้งแต่ 5 - 20 ปี โดยชาวনার้อยละ 25.7 มีประสิทธิภาพในการทำนาอยู่ในช่วง 5 - 10 ปี รองลงมา ร้อยละ 19.1 มีประสิทธิภาพในการทำนา 16 - 20 ปี ร้อยละ 14.3 มีประสิทธิภาพในการทำนา 11 - 15 ปี และชาวนามีประสิทธิภาพในการทำนาเฉลี่ย 18.5 ปี เนื่องจากคนที่ยังทำนาอยู่ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นพ่อ แม่ที่สืบทอดการทำนามากจากบรรพบุรุษทำให้มีประสบการณ์ในการทำนามานาน

2) การปลูกข้าวนาปีและพื้นที่ปลูกข้าวนาปี ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 94.1 ปลูกข้าวนาปี และชาวনার้อยละ 5.9 ไม่ปลูกข้าวนาปี สาเหตุที่ชาวนาบางส่วนไม่ทำนาปีเนื่องจากประสบปัญหา น้ำท่วมในช่วงหน้าฝนที่มีการทำนาปี ทำให้ทำนาในช่วงดังกล่าวไม่ได้ สำหรับชาวนาที่ปลูกข้าวนาปี ร้อยละ 73.4 มีพื้นที่ในการเพาะปลูกอยู่ในช่วง 1 - 5 ไร่ และมีพื้นที่ในการปลูกข้าวนาปีเฉลี่ย 3.8 ไร่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่าชาวนามีพื้นที่นาต่อครัวเรือนไม่เกิน 5 ไร่ จากผลการศึกษาชาวนาส่วนใหญ่เป็นชาวนามีพื้นที่ในการทำนาน้อย เนื่องจากการทำนาเพื่อใช้บริโภค ในครัวเรือนเป็นหลัก

3) การปลูกข้าวนาปรังและพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ชาวনার้อยละ 29.4 ปลูกข้าวนาปรัง และชาวনার้อยละ 70.6 ไม่ปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาส่วนใหญ่ที่ไม่ทำนาปรังเนื่องจากขาดแคลนน้ำในการทำนาทั้งในส่วน of น้ำชลประทานไม่ทั่วถึง และมีน้ำชลประทานแต่มีปัญหาในเรื่องของการจัดการน้ำสำหรับนำไปใช้ในการปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาโดยส่วนใหญ่จึงไม่ปลูกข้าวนาปรัง สำหรับ

ชาวนาที่ปลูกข้าวนาปรัง ร้อยละ 79.9 มีพื้นที่ในการเพาะปลูกอยู่ในช่วง 1 - 5 ไร่ และมีพื้นที่ในการปลูกข้าวนาปรังเฉลี่ย 3.6 ไร่ เนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่ใช้ที่นาเดิมจากการทำนาปีในการทำนาปรัง พื้นที่ปลูกข้าวนาปีและนาปรังโดยเฉลี่ยจึงใกล้เคียงกัน และการทำนาปรังเป็นการทำนาเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลักเช่นเดียวกับกรณีของการทำนาปีข้าวนาปี

4) วิธีการทำนาและการเตรียมดิน ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 75.1 ทำนาค้ำ ชาวนาที่เหลือจะทำนาโดยวิธีการอื่นๆ เช่น การทำนาหว่านสำรวย/หว่านแห้ง นาหว่านแห้งคราดกลบ และนาหว่านน้ำคม การทำนาโดยวิธีต่างๆ ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 84.3 เตรียมดินโดยใช้รถไถเดินตาม มีบางส่วนใช้รถแทรกเตอร์ และเป็นที่น่าสังเกตว่ายังมีชาวนาบางส่วนที่ยังใช้วัวในการเตรียมดิน ซึ่งการเตรียมดินโดยวิธีการข้างต้นชาวนาร้อยละ 53.0 เตรียมดินโดยการจ้าง และร้อยละ 47.0 เตรียมดินโดยใช้เครื่องจักรของตัวเอง จากผลการศึกษาก็จะเห็นว่าชาวนาเกือบครึ่งมีเครื่องจักรในการเตรียมดินเป็นของตนเอง

4.4.3 พันธุ์ข้าวและการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว

สภาพการผลิตเกี่ยวกับประเภทพันธุ์ข้าว ชนิดพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในปี 2549/2550 และการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว ผลการศึกษาพบว่า (ตารางที่ 4.7)

1) ประเภทและชนิดพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก ในปีการเพาะปลูก 2549/2550 ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ทำนาโดยใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง และร้อยละ 29.3 ใช้พันธุ์ส่งเสริม เพราะเป็นการทำนาทำเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และในการบริโภคชาวนานิยมบริโภคข้าวพันธุ์พื้นเมืองมากกว่าข้าวพันธุ์ส่งเสริม จากพันธุ์ข้าวทั้งสองประเภทเมื่อพิจารณาตามชนิดของพันธุ์ข้าว พบว่าชาวนาส่วนใหญ่ ร้อยละ 36.0 ปลูกข้าวพันธุ์มะจานู ร้อยละ 24.6 ปลูกข้าวพันธุ์เล็บนก และร้อยละ 21.6 ปลูกข้าวพันธุ์อื่นๆ เช่น พันธุ์ปิ่นยี เกษตรแดง สีอง่า เขียง ระโนด บาโระ กือลาแซ เวาะปูเต๊ะ กูหา เทียน เมล็ดเหลือง ลิมะ กาแสด และกำป็น

2) วิธีการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 75.0 ใช้พันธุ์ข้าวของตนเองที่ได้เก็บไว้ส่วนหนึ่งนอกเหนือจากการขายและการบริโภคในครัวเรือนเพื่อใช้เป็นพันธุ์ข้าวในการทำนาครั้งต่อไป ร้อยละ 17.4 ซื้อพันธุ์ข้าวจากเกษตรกรด้วยกัน ร้อยละ 17.0 แลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกับเกษตรกรด้วยกัน และชาวนาส่วนที่เหลือได้รับพันธุ์ข้าวโดยซื้อจากร้านค้า ได้รับฟรีจากทางราชการ ซื้อจากทางราชการ และอื่นๆ คือได้รับพันธุ์ข้าวฟรีจากเจ้าของที่ดินและเพื่อนบ้าน กรณีนี้เป็นลักษณะของการทำนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต ที่เจ้าของที่ดินจะเตรียมปัจจัยการผลิตบางส่วนไว้ให้ เช่น พันธุ์ข้าวและปุ๋ย ซึ่งจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการตกลงกันระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้ที่ทำนา จากผลการศึกษา มีชาวนาบางส่วนที่มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกัน แสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเกื้อกูลกันที่ยังมีอยู่ในสังคมของชาวนา (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 พันธุ์ข้าวและการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. ประเภทพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก		
พันธุ์สังเสริม	205	29.3
พันธุ์พื้นเมือง	495	70.7
2. ชนิดพันธุ์ข้าวที่ปลูกในปี 2549/2550*		
พันธุ์ชัยนาท	77	11.0
พันธุ์ปทุมธานี	24	3.4
พันธุ์เล็บนก	134	19.1
พันธุ์ช่อสูง	172	24.6
พันธุ์มะจานู	252	36.0
อื่นๆ	151	21.6
3. วิธีการได้มาซึ่งพันธุ์ข้าว*		
ได้รับฟรีจากทางราชการ	27	3.9
ซื้อจากทางราชการ	9	1.3
ซื้อจากร้านค้า	53	7.6
ซื้อจากเกษตรกร	122	17.4
แลกเปลี่ยนกับเกษตรกร	119	17.0
ของตนเอง	525	75.0
อื่นๆ	13	1.9

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.4.4 ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ย

สภาพการผลิตเกี่ยวกับปุ๋ยที่ใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ประเภทของปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้ การได้มาซึ่งปุ๋ยอินทรีย์ประเภทต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า (ตารางที่ 4.8)

1) ประเภทปุ๋ยที่ใช้ ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 87.6 ใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนา ร้อยละ 8.0 ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และร้อยละ 4.4 ใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชาวนาส่วนใหญ่ยังใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนา ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะในการทำนาปุ๋ยเป็นต้นทุนการผลิตที่มากเป็นอันดับสองรองจากค่าจ้างไถเตรียมดิน ทำให้มีชาวนาบางส่วนเริ่มหาวิธีการลดต้นทุนในการทำนา โดยหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งมีราคาต่ำกว่าปุ๋ยเคมีเพื่อจะช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ในบางส่วน (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ประเภทปุ๋ยที่ใช้	(n= 700)	
ปุ๋ยเคมี	613	87.6
ปุ๋ยอินทรีย์	56	8.0
ใช้ทั้งสองอย่าง	31	4.4
2. ประเภทปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้*	(n= 87)	
ปุ๋ยหมัก	22	25.3
ปุ๋ยคอก	46	52.9
ปุ๋ยพืชสด	36	41.4
น้ำหมักชีวภาพ	18	20.7
3. วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยหมัก	(n= 22)	
ซื้อ	8	36.4
ทำเอง	14	63.6
ได้รับฟรี	-	-
แลกเปลี่ยนกัน	-	-
4. วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยคอก	(n= 46)	
ซื้อ	5	10.9
ทำเอง	31	67.4
ได้รับฟรี	9	19.6
แลกเปลี่ยนกัน	1	2.1
5. วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยพืชสด	(n= 36)	
ซื้อ	4	11.1
ทำเอง	24	66.7
ได้รับฟรี	4	11.1
แลกเปลี่ยนกัน	4	11.1
6. วิธีการได้มาซึ่งน้ำหมักชีวภาพ	(n= 18)	
ซื้อ	15	83.3
ทำเอง	2	11.1
ได้รับฟรี	1	5.6
แลกเปลี่ยนกัน	-	-

หมายเหตุ : * เด็กตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2) ประเภทปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้และวิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยอินทรีย์ ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 52.9 ใช้ปุ๋ยคอก โดยส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยคอกที่ทำเอง รองลงมาร้อยละ 41.4 ใช้ปุ๋ยพืชสด โดยเป็นปุ๋ยพืชสดที่ทำเอง ร้อยละ 25.3 ใช้ปุ๋ยหมัก โดยเป็นปุ๋ยหมักที่ทำเองเช่นเดียวกัน และร้อยละ 20.7 ใช้น้ำหมักชีวภาพ โดยน้ำหมักชีวภาพที่ใช้ส่วนใหญ่จะ ได้มาจากการซื้อ ในลักษณะของการซื้อหัวเชื้อและนำมาผสมเองเป็นน้ำหมักชีวภาพ จากผลการศึกษา ประเภทของปุ๋ยอินทรีย์ที่ชาวนานิยมใช้ คือ ปุ๋ยคอกเนื่องจากสามารถหาได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ได้เลยโดยไม่ต้องมีการจัดทำหรือผ่านขั้นตอนในการเตรียมใดๆ

4.4.5 ศัตรูพืชและวิธีการกำจัดศัตรูพืช

สภาพการผลิตเกี่ยวกับการรบกวนของศัตรูพืช ชนิดของศัตรูพืช การกำจัดศัตรูพืช และการกำจัดวัชพืช ผลการศึกษพบว่า (ตารางที่ 4.9)

1) การรบกวนของศัตรูพืชและชนิดของศัตรูพืช ในการทำนาชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 98.7 ประสบปัญหาการรบกวนของศัตรูพืช และร้อยละ 1.3 ไม่มีศัตรูพืชรบกวน โดยชนิดของศัตรูพืชส่วนใหญ่ที่รบกวนชาวนา คือ หนอน ร้อยละ 72.6 รองลงมา คือ ปูนา ร้อยละ 69.6 นก ร้อยละ 59.7 หอยเชอรี่ ร้อยละ 44.0 หนอนม้วนใบ ร้อยละ 27.9 แมลงสิง ร้อยละ 21.9 หนอนกอ ร้อยละ 12.0 และอื่นๆ คือ ตั๊กแตน ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ

2) การกำจัดศัตรูพืชและวิธีการกำจัดศัตรูพืช จากการประสบปัญหาศัตรูพืชรบกวนในการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 54.1 มีการกำจัดศัตรูพืช และชาวนาร้อยละ 45.9 ไม่มีการกำจัดศัตรูพืช จากผลการศึกษา มีชาวนาเกือบครึ่งที่ประสบปัญหาศัตรูพืชรบกวนแล้วไม่มีการกำจัดศัตรูพืช อาจจะเนื่องมาจากการทำนาโดยส่วนใหญ่ทำไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และถ้ามีการกำจัดศัตรูพืช อาจจะทำได้ต้นทุนในการทำนาสูงขึ้นทำให้ไม่คุ้ม ชาวนาจึงไม่ให้ความสำคัญกับการกำจัดศัตรูพืชสำหรับชาวนาอีกส่วนหนึ่งที่มีการกำจัดศัตรูพืช ส่วนใหญ่ชาวนาจะใช้สารเคมี และใช้วิธีการในการกำจัดศัตรูพืช จากการที่ชาวนาส่วนใหญ่ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช น่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนในการทำนาสูง

3) การกำจัดวัชพืชและวิธีการกำจัดวัชพืช วัชพืชเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่รบกวนการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 67.4 มีการกำจัดวัชพืช และชาวนาร้อยละ 32.57 ไม่มีการกำจัดวัชพืช โดยชาวนาส่วนใหญ่กำจัดวัชพืชโดยการถอน และมีบางส่วนที่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช

จากผลการศึกษาพบว่า ชาวนามีการกำจัดวัชพืชในสัดส่วนที่สูงกว่าการกำจัดศัตรูพืช อาจจะเนื่องมาจากวิธีการในการกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่จะใช้วิธีการถอน ทำให้ไม่มีผลต่อค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการทำนา ส่วนวิธีการกำจัดศัตรูพืชโดยส่วนใหญ่จะใช้สารเคมี ซึ่งมีผลต่อค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการทำนา ชาวนาเกือบครึ่งจึงหลีกเลี่ยงที่จะกำจัดศัตรูพืช แต่มีการกำจัดวัชพืช (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 ศัตรูพืชและวิธีการกำจัดศัตรูพืช

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. การรบกวนของศัตรูพืช	(n= 700)	
มี	691	98.7
ไม่มี	9	1.3
2. ชนิดของศัตรูพืช*	(n= 700)	
หนอนม้วนใบ	195	27.9
หนอนกอ	84	12.0
หอยเชอรี่	308	44.0
แมลงสิง	153	21.9
นก	418	59.7
หนู	508	72.6
ปูนา	487	69.6
อื่นๆ	30	4.3
3. การกำจัดศัตรูพืช	(n= 700)	
กำจัด	359	54.1
ไม่กำจัด	321	45.9
4. วิธีการกำจัดศัตรูพืช*	(n= 359)	
ใช้สารเคมี	218	60.7
ใช้วิธีกล	155	43.2
ใช้สารชีวภาพ	27	7.5
อื่นๆ	44	12.3
5. การกำจัดวัชพืช	(n= 700)	
กำจัด	472	67.4
ไม่กำจัด	228	32.6
6. วิธีการกำจัดวัชพืช*	(n= 472)	
ใช้สารเคมี	75	15.9
ใช้การถอน	384	81.4

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.4.6 แหล่งน้ำและการควบคุมระดับน้ำ

สภาพการผลิตเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ความเพียงพอของน้ำ และการควบคุมระดับน้ำ ผลการศึกษาพบว่า (ตารางที่ 4.10)

1) ที่นาอยู่ในหรือนอกเขตชลประทาน พื้นที่นาของชาวนาร้อยละ 50.3 อยู่ในเขตชลประทาน และมีพื้นที่นาร้อยละ 49.7 อยู่นอกเขตชลประทาน โดยที่นาของชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานส่วนใหญ่ร้อยละ 44.3 อยู่ต้นน้ำ ร้อยละ 36.5 มีที่นาอยู่ปลายน้ำ และร้อยละ 19.3 มีที่อยู่กลางน้ำ

2) แหล่งน้ำและความเพียงพอของน้ำที่ใช้ในการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 81.3 ใช้น้ำฝนในการทำนา รองลงมา ร้อยละ 49.7 ใช้น้ำจากคลองชลประทาน ร้อยละ 16.7 ใช้น้ำจากคลองธรรมชาติ และร้อยละ 3.1 ใช้น้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล) ตามลำดับ

ชาวนาที่ใช้น้ำฝนในการทำนาส่วนใหญ่ร้อยละ 52.0 มีปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอ และร้อยละ 48.0 มีปริมาณน้ำฝนเพียงพอ

ชาวนาที่ใช้น้ำใต้ดินในการทำนาส่วนใหญ่ร้อยละ 81.8 มีปริมาณน้ำใต้ดินไม่เพียงพอ และร้อยละ 18.2 มีปริมาณน้ำใต้ดินเพียงพอ

ชาวนาที่ใช้น้ำจากคลองธรรมชาติในการทำนาส่วนใหญ่ร้อยละ 65.8 มีปริมาณน้ำจากคลองธรรมชาติเพียงพอ และร้อยละ 34.2 มีปริมาณน้ำจากคลองธรรมชาติไม่เพียงพอ

ชาวนาที่ใช้น้ำจากคลองชลประทานในการทำนาส่วนใหญ่ร้อยละ 71.6 มีปริมาณน้ำจากคลองชลประทานเพียงพอ และร้อยละ 28.5 มีปริมาณน้ำจากคลองชลประทานไม่เพียงพอ

จากผลการศึกษาพบว่า ระบบชลประทานในจังหวัดปัตตานีค่อนข้างทั่วถึงและเพียงพอ แต่ในบางพื้นที่จะมีปัญหาในเรื่องของการจัดการน้ำให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การควบคุมระดับน้ำ ในการทำนาชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 62.3 มีการควบคุมระดับน้ำ และร้อยละ 37.7 ไม่มีการควบคุมระดับน้ำ (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 แหล่งน้ำและการควบคุมระดับน้ำ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ที่นาอยู่ในหรือนอกเขตชลประทาน	(n= 700)	
ในเขตชลประทาน	348	49.7
นอกเขตชลประทาน	352	50.3
2. ที่ตั้งของที่นาในเขตชลประทาน	(n= 348)	
ต้นน้ำ	154	44.3
กลางน้ำ	67	19.2
ปลายน้ำ	127	36.5

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
3. แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา *	(n= 700)	
น้ำฝน	569	81.3
น้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล)	22	3.1
คลองธรรมชาติ	117	16.7
คลองชลประทาน	348	49.7
4. ความเพียงพอของน้ำฝน	(n= 569)	
เพียงพอ	273	48.0
ไม่เพียงพอ	296	52.0
5. ความเพียงพอของน้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล)	(n= 22)	
เพียงพอ	4	18.2
ไม่เพียงพอ	18	81.8
6. ความเพียงพอของน้ำจากคลองธรรมชาติ	(n= 117)	
เพียงพอ	77	65.8
ไม่เพียงพอ	40	34.2
7. ความเพียงพอของน้ำจากคลองชลประทาน	(n= 348)	
เพียงพอ	249	71.5
ไม่เพียงพอ	99	28.5
8. การควบคุมระดับน้ำ	(n= 700)	
ควบคุม	436	62.3
ไม่ควบคุม	264	37.7

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.4.7 การเก็บเกี่ยวและการจัดเก็บผลผลิต

สภาพการผลิตเกี่ยวกับวิธีการเก็บเกี่ยวข้าว แรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว วิธีการนวดข้าว และสถานที่ในการจัดเก็บผลผลิต ผลการศึกษาพบว่า (ตารางที่ 4.11)

1) วิธีการเก็บเกี่ยว ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 68.1 เก็บเกี่ยวโดยใช้แกระ รองลงมา ร้อยละ 37.6 เก็บเกี่ยวโดยใช้เคียว และร้อยละ 2.4 เก็บเกี่ยวโดยใช้เครื่องจักร จากผลการศึกษาชาวนาส่วนใหญ่ใช้แกระในการเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นลักษณะการเกี่ยวข้าวที่นิยมใช้กันมากทางภาคใต้ ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่มีขนาดเล็กทำให้สามารถเกี่ยวข้าวโดยใช้แกระได้

สำหรับชาวนาที่เกี่ยวข้าวโดยใช้เคียว/แกระส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวแรงงาน แลกเปลี่ยน และใช้แรงงานจ้าง จะเห็นได้ว่าชาวนาบางส่วนยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงานในการเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนามที่มีมาตั้งแต่ในอดีต และยังคงมีอยู่ในปัจจุบันแต่อาจจะไม่มากเหมือนในอดีต

2) วิธีการนวดข้าว ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 47.6 นวดข้าวโดยการฝัด ร้อยละ 29.1 นวดข้าวโดยใช้เครื่องจักร และร้อยละ 13.3 นวดข้าวโดยใช้ทั้งสองอย่าง

3) สถานที่จัดเก็บข้าว ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 80.9 เก็บข้าวไว้ในยุ้ง และร้อยละ 19.1 เก็บข้าวไว้ที่บ้าน

ตารางที่ 4.11 การเกี่ยวเกี่ยวและการจัดเก็บผลผลิต

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. วิธีการเกี่ยว*		
ใช้เครื่องจักร	17	2.4
ใช้เคียว	263	37.6
ใช้แกระ	477	68.1
2. แรงงานที่ใช้ในการเกี่ยวเกี่ยวกรณีใช้เคียว/แกระ*		
แรงงานในครอบครัว	621	88.7
แรงงานจ้าง	76	10.9
แรงงานแลกเปลี่ยน	83	11.9
3. วิธีการนวดข้าว		
ฝัด	403	57.6
ใช้เครื่องจักร	204	29.1
ใช้ทั้งสองอย่าง	93	13.3
4. สถานที่จัดเก็บข้าว		
ยุ้ง	566	80.9
บ้าน	134	19.1
นางประจำหมู่บ้าน	-	-

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5 ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตข้าว

การศึกษาการใช้ปัจจัยการผลิตข้าวทั้งนาปีและนาปรังในหนึ่งรอบการผลิตในส่วนนี้จำแนกปัจจัยการผลิตออกเป็น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ สารเคมีกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช สารเคมีกำจัดวัชพืช น้ำมันเชื้อเพลิง ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.12)

เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตในส่วนของปุ๋ยเคมีมากที่สุด คิดเป็นเงินเท่ากับ 404.7 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 63.6 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด สำหรับข้าวนาปี และคิดเป็นเงินเท่ากับ 432.0 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 56.9 สำหรับข้าวนาปรัง ซึ่งปุ๋ยเคมีที่เกษตรกรใช้ ได้แก่ ปุ๋ยยูเรีย หรือปุ๋ยสูตร 16-20-0 และปุ๋ยสูตร 46-0-0 เป็นต้น รองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในน้ำมันเชื้อเพลิง โดยการปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรังมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันประมาณร้อยละ 17

สำหรับการใช้เมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร พบว่าการปลูกข้าวนาปรังมีส่วนการใช้เมล็ดพันธุ์คิดเป็นร้อยละ 16.8 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด ในขณะที่การปลูกข้าวนาปีมีส่วนการใช้เมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 11.6 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด

เมื่อพิจารณาการใช้สารเคมีของเกษตรกรจะพบว่า พื้นที่ที่ทำการศึกษานี้มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัจจัยการผลิตในสัดส่วนค่าสูงสุด คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.9 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.8 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด สำหรับข้าวนาปี และคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยเท่ากับ 29.1 บาทต่อไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 3.8 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด สำหรับข้าวนาปรัง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรในพื้นที่หันมาใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น ซึ่งสามารถทำเองได้มีราคาถูกกว่า โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

ตารางที่ 4.12 มูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลือง จำแนกตามชนิดของปัจจัย

ปัจจัยการผลิต	เป็นเงิน (บาท/ไร่)			
	นาปี	ร้อยละ	นาปรัง	ร้อยละ
การใช้เมล็ดพันธุ์	73.9	11.6	127.8	16.8
การใช้ปุ๋ย				
- ปุ๋ยเคมี	404.7	63.6	432.0	56.9
- ปุ๋ยอินทรีย์	15.7	2.5	42.7	5.6
การใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช	19.2	3.0	20.7	2.7
การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช	11.7	1.8	8.4	1.1
การใช้น้ำมันเชื้อเพลิง	111.2	17.5	128.4	16.9
รวม	636.4	100.0	761.0	100.0

4.6 การใช้แรงงานในการทำงาน

แรงงานในการปลูกข้าวแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ แรงงานภายในครัวเรือน แรงงานแลกเปลี่ยน และแรงงานจ้าง ซึ่งการใช้แรงงานแตกต่างกันในแต่ละกิจกรรมการผลิต เช่น การเตรียมดิน การปลูก การจัดการน้ำ การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว การใส่ปุ๋ย การเก็บเกี่ยว และหลังเก็บเกี่ยว

1) การใช้แรงงานในการปลูกข้าวในปี

สำหรับการผลิตข้าวในปีของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา พบว่า การใช้แรงงานของเกษตรกรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 10.26 วันงานต่อไร่ โดยมีการใช้แรงงานในครัวเรือนเท่ากับ 5.88 วันงานต่อไร่ แรงงานแลกเปลี่ยนเท่ากับ 2.42 วันงานต่อไร่ และแรงงานจ้างเท่ากับ 1.96 วันงานต่อไร่ เมื่อพิจารณาแยกตามกิจกรรมในการผลิตปรากฏว่ามีการใช้แรงงานส่วนใหญ่ในกิจกรรมการเก็บเกี่ยวเท่ากับ 3.28 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.01 รองลงมาได้แก่ กิจกรรมการปลูก การเตรียมดินแปลงกล้า การเตรียมดินแปลงปลูก และหลังการเก็บเกี่ยว มีการใช้แรงงานเท่ากับ 2.07 1.33 1.27 และ 0.97 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.14 12.95 12.33 และ 9.45 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 การใช้แรงงานในการผลิตข้าวในปีจำแนกตามประเภทของแรงงานและกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

กิจกรรม	แรงงานครัวเรือน (วันงาน/ไร่)	แรงงานแลกเปลี่ยน (วันงาน/ไร่)	แรงงานจ้าง (วันงาน/ไร่)	รวม (วันงาน/ไร่)	ร้อยละ
การเตรียมดินแปลงกล้า	0.85	0.32	0.17	1.33	12.95
การเตรียมดินแปลงปลูก	0.28	0.07	0.92	1.27	12.33
การปลูก	1.18	0.59	0.30	2.07	20.14
การจัดการน้ำ	0.37	0.02	0.01	0.40	3.93
การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว	0.33	0.05	0.01	0.39	3.83
การใส่ปุ๋ย	0.48	0.06	0.01	0.55	5.35
การเก็บเกี่ยว	1.67	1.12	0.49	3.28	32.01
หลังเก็บเกี่ยว	0.73	0.19	0.05	0.97	9.45
รวมทั้งหมด	5.88	2.42	1.96	10.26	100.00

2) การใช้แรงงานในการปลูกข้าวนาปรัง

จากการสำรวจการใช้แรงงานการผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกร พบว่าการใช้แรงงานของเกษตรกรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5.45 วันงานต่อไร่ โดยมีการใช้แรงงานในครัวเรือนเท่ากับ 3.18 วันงานต่อไร่ แรงงานแลกเปลี่ยนเท่ากับ 1.89 วันงานต่อไร่ และแรงงานจ้างเท่ากับ 0.39 วันงานต่อไร่ เมื่อพิจารณาแยกตามกิจกรรมในการผลิตปรากฏว่ามีการใช้แรงงานส่วนใหญ่ในกิจกรรมการเก็บเกี่ยวเท่ากับ 1.50 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.58 รองลงมาได้แก่ กิจกรรมการปลูก การเตรียมดินแปลงกล้า หลังการเก็บเกี่ยว และการเตรียมดินแปลงปลูก มีการใช้แรงงานเท่ากับ 1.10 1.04 0.63 และ 0.49 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.22 19.04 11.59 และ 8.96 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.14)

จะเห็นได้ว่าในการผลิตข้าวของเกษตรกรจังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานครัวเรือนในการผลิตเป็นหลัก เนื่องจากเกษตรกรประกอบอาชีพทำนาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก ประกอบกับมีพื้นที่นาโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีขนาดเล็ก นอกจากนี้บางครัวเรือนมีการใช้แรงงานจ้างและแรงงานแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยการผลิตร่วมด้วย สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่แรงงานวัยทำงานในครอบครัวโดยเฉลี่ยต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่เพื่อไปทำงานรับจ้าง เช่น ประเทศมาเลเซีย หรือในเขตเมืองหรือนิคมอุตสาหกรรม โดยในกิจกรรมการเก็บเกี่ยวมีการใช้แรงงานมากที่สุดทั้งในการปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรัง เพราะชาวนาในปัตตานีส่วนใหญ่ยังนิยมใช้กระะในการเกี่ยวข้าว ซึ่งสามารถเกี่ยวข้าวได้ที่ลรวง ดังนั้นแรงงานจึงใช้วันงานต่อไร่มากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ

ตารางที่ 4.14 การใช้แรงงานในการผลิตข้าวนาปรังจำแนกตามประเภทของแรงงานและกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2549

กิจกรรม	แรงงานครัวเรือน (วันงาน/ไร่)	แรงงานแลกเปลี่ยน (วันงาน/ไร่)	แรงงานจ้าง (วันงาน/ไร่)	รวม (วันงาน/ไร่)	ร้อยละ
การเตรียมดินแปลงกล้า	0.72	0.28	0.04	1.04	19.04
การเตรียมดินแปลงปลูก	0.31	0.00	0.18	0.49	8.96
การปลูก	0.50	0.55	0.05	1.10	20.22
การจัดการน้ำ	0.15	0.01	0.00	0.16	2.92
การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว	0.14	0.13	0.00	0.27	4.95
การใส่ปุ๋ย	0.21	0.05	0.00	0.26	4.74
การเก็บเกี่ยว	0.68	0.72	0.11	1.50	27.58
หลังเก็บเกี่ยว	0.47	0.16	0.00	0.63	11.59
รวมทั้งหมด	3.18	1.89	0.39	5.45	100.00

4.7 การกระจายการผลิตข้าว

จากการสอบถามเกษตรกรที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 516 ราย พบว่าแต่ละครัวเรือนผลิตข้าวได้เฉลี่ย 1,611.1 กิโลกรัมต่อครัวเรือน โดยผลผลิตส่วนใหญ่ใช้เพื่อบริโภคเองภายในครัวเรือนสูงถึง 1,150.5 กิโลกรัมต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 71.4 ของผลผลิตข้าวนาปีทั้งหมด นอกจากนี้ผลผลิตส่วนหนึ่งถูกนำไปขายเป็นค่าเช่าที่ดินจำนวน 145.9 กิโลกรัมต่อครัวเรือน และชะภาคจำนวน 123.4 กิโลกรัมต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.1 และ 7.7 ตามลำดับ ทั้งนี้ผลผลิตที่เหลือจากกิจกรรมดังกล่าวจะถูกนำไปขายหรือบางส่วนเก็บไว้ทำพันธุ์ เลี้ยงสัตว์ และให้เพื่อนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 11.9 เป็นต้น

สำหรับการสำรวจเกษตรกร 117 รายที่ปลูกข้าวนาปรัง พบว่าสัดส่วนการกระจายของผลผลิตมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ใช้เพื่อบริโภคเองมากที่สุดจำนวน 815.6 กิโลกรัมต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69.1 ของผลผลิตข้าวนาปรังทั้งหมด อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรังนำผลผลิตไปขายเป็นสัดส่วนที่มากกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี คือ จำนวน 158.8 กิโลกรัมต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.5 ในขณะที่ผลผลิตข้าวนาปีที่นำไปขายเป็นจำนวนเพียง 114.4 กิโลกรัมต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.1 เท่านั้น

จะเห็นได้ว่า เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดปัตตานีประกอบอาชีพทำนาเพื่อเลี้ยงชีพเป็นหลัก เนื่องจากผลผลิตข้าวที่ได้ใช้เพื่อบริโภคเองทั้งสิ้น 1,966.1 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 70.4) รองลงมาคือ นำไปขายและใช้เป็นค่าตอบแทนการใช้ที่ดินเฉลี่ย 273.2 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 9.8) และ 213.4 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 7.6) และผลผลิตที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 12.1 ถูกนำไปชะภาค ทำพันธุ์ เลี้ยงสัตว์ และให้เพื่อนบ้าน (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 การกระจายผลผลิตข้าว

การกระจายผลผลิต	จำนวนเฉลี่ย (กก./ครัวเรือน)				ปริมาณการใช้	
	ข้าวนาปี	ร้อยละ	ข้าวนาปรัง	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
บริโภคเอง	1,150.5	71.4	815.6	69.1	1,966.1	70.4
ทำพันธุ์	58.4	3.6	60.3	5.1	118.7	4.3
เลี้ยงสัตว์	7.7	0.5	1.1	0.1	8.8	0.3
ขาย	114.4	7.1	158.8	13.5	273.2	9.8
ค่าเช่า	145.9	9.1	67.5	5.7	213.4	7.6
ชะภาค	123.4	7.7	62.6	5.3	186.0	6.7
ให้เพื่อนบ้าน	10.9	0.7	14.0	1.2	24.9	0.9
รวม	1,611.1	100.0	1,179.9	100.0	2,791.0	100.0

4.8 ตลาดข้าวของเกษตรกร

การศึกษาตลาดข้าวเป็นการศึกษาสถานที่รองรับผลผลิตข้าวที่ชาวนาต้องการขาย ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

ชาวนาขายผลผลิตให้กับโรงสี พ่อค้าคนกลาง สหกรณ์การเกษตร นำไปขายเองที่ตลาด ศูนย์ขยายพันธุ์พืช และอื่นๆ คือ เพื่อนบ้าน (ตารางที่ 4.16) แต่จากผลการศึกษาชาวนาที่ขายผลผลิตจะมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากชาวนาในจังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ในการทำนาค่อนข้างเล็กดังผลการศึกษาค้างต้น ทำให้ผลผลิตที่ผลิตได้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ มีผลผลิตบางส่วนที่เหลือจึงจะนำไปขาย และมีชาวนาบางส่วนที่ทำนาในเชิงการค้า คือ ทำไว้เพื่อขายแต่มีปริมาณที่น้อยมาก

จากผลการศึกษาพบว่า ชาวนาส่วนใหญ่จะขายผลผลิตให้กับโรงสี ซึ่งน่าจะเป็นโรงสีที่มีอยู่ภายในชุมชน และขายให้กับพ่อค้าคนกลางในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวนายังใช้ช่องทางขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางที่มีสัดส่วนที่สูงพอสมควร ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ราคาข้าวที่ชาวนาได้รับค่อนข้างต่ำ (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 สถานที่ขายผลผลิต

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. สถานที่ขายผลผลิต*		
พ่อค้าคนกลาง	53	7.6
สหกรณ์การเกษตร	45	6.4
ศูนย์ขยายพันธุ์พืช	2	0.3
นำไปขายเองที่ตลาด	20	2.9
โรงสี	54	7.7
อื่นๆ	9	1.3

หมายเหตุ : * เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.9 การวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว

ในการศึกษานี้ได้ใช้สมการการผลิตแบบ Cobb - Douglas เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับปัจจัยการผลิต ในที่นี้จะทำการวิเคราะห์ทั้งสมการการผลิตข้าวนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549 และข้าวนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549 ของเกษตรกรในจังหวัดปัตตานี และเพื่อขจัดปัญหาความแตกต่างกันในหน่วยวัดของตัวแปร ดังนั้นงานศึกษานี้จึงเลือกใช้ตัวแปรที่มีคุณสมบัติเป็นมูลค่าทางการเงิน ซึ่งสะท้อนการตัดสินใจของเกษตรกรในการใช้ปัจจัยการผลิต ณ ราคาค่าของปัจจัยการ

ผลิตแต่ละชนิดตามกลไกตลาด นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงมูลค่าผลตอบแทนทางการเงินที่ได้รับอันเป็นผลมาจากมูลค่าของเงินทุกหน่วยที่ได้ใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด

สำหรับตัวแปรและหน่วยวัดที่ใช้ในการศึกษามี ดังนี้

• ตัวแปรตาม ที่ใช้ในสมการการผลิตข้าว คือ

Y = มูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกทั้งหมดซึ่งเก็บเกี่ยวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต ด้วยการประเมินมูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกจากราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้ (หน่วย : บาท/ไร่)

ตัวแปรอิสระ ที่ใช้ในสมการการผลิตข้าว คือ

ADF = ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์ทุน ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

ARF = ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ทุน ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

LF = ค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน จากการใช้แรงงานในครัวเรือน แรงงานแลกเปลี่ยน และแรงงานจ้าง ในทุกกิจกรรมการผลิต โดยคำนวณจากจำนวนวันทำงานคูณกับอัตราค่าจ้าง 170 บาทต่อวันทำงาน ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VF0 = ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VF1 = ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ย โดยคำนวณจากการรวมค่าใช้จ่ายในปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VC = ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VO = ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VF2 = ค่าใช้จ่ายด้านสารเคมีกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืช ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VF3 = ค่าใช้จ่ายด้านสารเคมีกำจัดวัชพืช ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

VF4 = ค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งถูกใช้ในการผลิตข้าวต่อพื้นที่ 1 ไร่ในหนึ่งรอบการผลิต (หน่วย : บาท/ไร่)

1) ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตข้าวนาปีกับปัจจัยการผลิตโดยใช้ข้อมูลเกษตรกร จำนวน 442 ราย และประมาณการสมการการผลิตโดยใช้วิธี OLS (Ordinary Least Squares) สามารถแสดงในรูปของ Natural Logarithms ได้ดังนี้

$$\text{LNY} = 4.8817 + 0.1182 \text{ LNVF0} + 0.1921 \text{ LNVC} + 0.1625 \text{ LNFL}$$

(12.7357)^{***} (2.8595)^{***} (3.6370)^{***} (4.6390)^{***}

หรือ

$$Y = 131.855 * VF0^{0.1182} * VC^{0.1921} * LF^{0.1625}$$

Adjusted R-squared = 0.125

F-statistic = 22.092

(0.000)^{***}

หมายเหตุ : ค่าในวงเล็บ หมายถึง ค่าสถิติ t (t-value) ของพารามิเตอร์

- * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90
- ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95
- *** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

จากสมการการผลิต เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด โดยพิจารณาจากค่า t-value ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์ของค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และเมื่อทำการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตทุกตัว โดยพิจารณาจากค่า F-value พบว่าปัจจัยการผลิตทุกชนิดในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงานสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิตข้าวได้ร้อยละ 12.5 (พิจารณาจากค่า Adjusted R - squared = 0.125) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 87.5 เป็นปัจจัยอื่นๆ อีกที่เป็นตัวกำหนดผลผลิตข้าว แต่มิได้นำมาใช้ในสมการการผลิต เช่น ปริมาณน้ำฝน เทคโนโลยีและการจัดการ เป็นต้น (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ค่าสถิติที่สำคัญและระดับนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยการผลิตข้าวนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

Dependent Variable: LNY

Method: Least Squares

Date: 06/02/07 Time: 15:08

Sample (adjusted): 1 698

Included observations: 442 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LNFL	0.1625	0.0350	4.6390	0.0000
LNVC	0.1921	0.0528	3.6370	0.0003
LNVF0	0.1182	0.0413	2.8595	0.0044
C	4.8817	0.3833	12.7357	0.0000
R-squared	0.1314272	Mean dependent var		7.9047708
Adjusted R-squared	0.1254781	S.D. dependent var		0.7312377
S.E. of regression	0.6838234	Akaike info criterion		2.0867744
Sum squared resid	204.81512	Schwarz criterion		2.1237999
Log likelihood	-457.1772	F-statistic		22.09184
Durbin-Watson stat	0.6493476	Prob(F-statistic)		0.000000

เมื่อพิจารณาเครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกกับปัจจัยการผลิตที่ใช้ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน มีค่าเป็นบวก แสดงว่า ปัจจัยการผลิตทั้งสามชนิดนี้มีความสัมพันธ์กับมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกในทิศทางเดียวกัน และทำให้มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตเป็นบวก

สำหรับการวิเคราะห์สมการการผลิตแบบ Cobb-Douglas ค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดจะแสดงถึงค่าความยืดหยุ่นของมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกที่มีต่อปัจจัยการผลิตชนิดนั้น (Output Elasticity of Input) และผลรวมของค่าความยืดหยุ่นจะแสดงถึงผลตอบแทนต่อขนาดการผลิต (Returns to Scale) โดยค่าความยืดหยุ่นจะแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการ

ผลิตทั้งหมดจากสมการการผลิตในอัตราร้อยละ 1 พร้อมกัน จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงไปเป็นร้อยละเท่าใด โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกในปีมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายปุ๋ยเคมีมากที่สุด คือ มีความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.1921 หมายความว่า เมื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยเคมีขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.1921 โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่ รองลงมา คือ ค่าใช้จ่ายด้านแรงงานมีความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.1625 หมายความว่า เมื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านแรงงานขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.1625 โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่ และค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์มีความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.1182 หมายความว่า เมื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.1182 โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาค่าความยืดหยุ่นรวมของปัจจัยการผลิตทั้ง 3 ชนิดเท่ากับ 0.4728 แสดงว่า ลักษณะการผลิตข้าวของเกษตรกรอยู่ในระยะผลตอบแทนเพิ่มขึ้น (Increasing returns) คือ หากค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.4728

2) ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2549

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับปัจจัยการผลิตโดยใช้ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรังจำนวน 56 ราย และประมาณการสมการการผลิตโดยใช้วิธี OLS (Ordinary Least Squares) สามารถแสดงในรูปของ natural logarithms ได้ดังนี้

$$\text{LNY} = 5.0636 + 0.2942 \text{LNVF0} + 0.2199 \text{LNVF4}$$

(7.8657)^{***} (4.3595)^{***} (2.0619)^{***}

หรือ

$$Y = 151.1665 * VF0^{0.2942} * VF4^{0.2199}$$

Adjusted R-squared = 0.2803

F-statistic = 11.7138

(0.000)^{***}

หมายเหตุ : ค่าในวงเล็บ หมายถึง ค่าสถิติ t (t-value) ของพารามิเตอร์

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

จากสมการการผลิต เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด โดยพิจารณาจากค่า t-value ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์ของค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และเมื่อทำการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตทุกตัวโดยพิจารณาจากค่า F-value พบว่าปัจจัยการผลิตทุกชนิดในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิตข้าวได้ร้อยละ 28.04 (พิจารณาจากค่า Adjusted R - squared = 0.2804) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 71.96 เป็นปัจจัยอื่นๆ อีกที่เป็นตัวกำหนดผลผลิตข้าว แต่มิได้นำมาใช้ในสมการการผลิต เช่น ปริมาณน้ำฝน เทคโนโลยีและการจัดการ เป็นต้น (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ค่าสถิติที่สำคัญและระดับนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยการผลิตข้าวนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549

Dependent Variable: LNY

Method: Least Squares

Date: 06/05/07 Time: 15:31

Sample (adjusted): 124 689

Included observations: 56 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LNVF0	0.2942	0.0675	4.3595	0.0001
LNVF4	0.2199	0.1067	2.0619	0.0441
C	5.0636	0.6438	7.8657	0.0000
R-squared	0.306533	Mean dependent var		7.579491
Adjusted R-squared	0.280365	S.D. dependent var		0.656365
S.E. of regression	0.556803	Akaike info criterion		1.718873
Sum squared resid	16.43157	Schwarz criterion		1.827374
Log likelihood	-45.1284	F-statistic		11.7138
Durbin-Watson stat	1.300775	Prob(F-statistic)		0.000061

เมื่อพิจารณาเครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกกับปัจจัยการผลิตที่ใช้ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของ

ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงมีค่าเป็นบวก แสดงว่าปัจจัยการผลิตทั้งสองชนิดนี้มีความสัมพันธ์กับมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกในทิศทางเดียวกัน และทำให้มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตเป็นบวก

จากการศึกษาค่าความยืดหยุ่นพบว่า การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกนาปรังมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายเมล็ดพันธุ์มากที่สุด คือ มีความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.2942 หมายความว่า เมื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายในการใช้เมล็ดพันธุ์ขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2942 โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่ ในขณะที่ค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิง มีความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.2199 หมายความว่า เมื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2199 โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาค่าความยืดหยุ่นรวมของปัจจัยการผลิตทั้ง 2 ชนิดเท่ากับ 0.5142 แสดงว่า ลักษณะการผลิตข้าวของเกษตรกรอยู่ในระยะผลตอบแทนเพิ่มขึ้น (Increasing returns) คือ หากค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.5142

4.10 การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว

4.10.1) ประสิทธิภาพทางเทคนิค

การวัดประสิทธิภาพทางเทคนิค เป็นการพิจารณาว่าถ้าปัจจัยการผลิตเปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย แล้วทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงไปเท่าใด โดยกำหนดให้ระดับของปัจจัยการผลิตชนิดอื่นๆ คงที่ ณ ค่ามัธยิมเรขาคณิต หรือค่าเฉลี่ยเรขาคณิต

ประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตข้าวในปี ในปีการเพาะปลูก 2548/2549

จากการศึกษาสมการการผลิตข้าวในปี พบว่าปัจจัยการผลิตที่ทำให้มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตมีค่าเป็นบวก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และการใช้แรงงาน กล่าวคือ ถ้าใช้ปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดดังกล่าวเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้มูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้เมล็ดพันธุ์ โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ณ ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต มีค่าเท่ากับ 4.8192 นั่นคือ หากใช้เมล็ดพันธุ์เพิ่มขึ้น 1 บาทต่อไร่ จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเท่ากับ 4.8192 บาทต่อไร่ นอกจากนี้เมื่อพิจารณามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมี โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ณ ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต มีค่าเท่ากับ 1.4335 นั่นคือ หากใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น 1 บาทต่อไร่ จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเท่ากับ 1.4335 บาทต่อไร่ เช่นเดียวกันนี้เมื่อทำการพิจารณามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้แรงงาน โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ณ ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต มีค่าเท่ากับ 0.0587 นั่นคือ หากใช้แรงงานเพิ่มขึ้น 1 บาทต่อไร่ จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเท่ากับ 0.0587 บาทต่อไร่

ประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตข้าวนาปรัง ในปีการเพาะปลูก 2549

จากการศึกษาสมการการผลิตข้าวนาปรัง พบว่าปัจจัยการผลิตที่ทำให้มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตมีค่าเป็นบวก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง กล่าวคือ ถ้าใช้ปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดดังกล่าวเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้มูลค่าของผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้เมล็ดพันธุ์ โดยกำหนดค่าใช้จ่ายอื่นๆ คงที่ ณ ค่าเฉลี่ยราคาชนิด มีค่าเท่ากับ 4.4117 นั่นคือหากใช้เมล็ดพันธุ์เพิ่มขึ้น 1 บาทต่อไร่ จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเท่ากับ 4.4117 บาทต่อไร่ เช่นเดียวกันนี้เมื่อทำการพิจารณามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง โดยกำหนดค่าใช้จ่ายอื่นๆ คงที่ ณ ค่าเฉลี่ยราคาชนิดมีค่าเท่ากับ 3.2817 นั่นคือ หากใช้น้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้น 1 บาทต่อไร่ จะทำให้มูลค่าผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเท่ากับ 3.2817 บาทต่อไร่

4.10.2) ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

ระดับผลผลิตที่จะทำให้กำไรหรือผลตอบแทนสูงสุดในทางเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่ระดับการผลิตที่ให้ผลผลิตสูงสุดเสมอไป แต่จะเป็นระดับที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด ดังนั้นประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจเป็นประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตที่เกิดขึ้นเมื่อมีการใช้ปัจจัยการผลิตจนก่อให้เกิดกำไรสูงสุด โดยการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดจะต้องใช้ปัจจัยชนิดนั้นจนกระทั่งมูลค่าของผลผลิตส่วนเพิ่ม (Value of Marginal Product : VMP) เท่ากับ ราคาของปัจจัยการผลิตชนิดนั้น ซึ่งมูลค่าของผลผลิตส่วนเพิ่มเท่ากับผลผลิตส่วนเพิ่ม (Marginal Physical Product : MPP) คูณด้วยราคาของผลผลิต และสามารถเขียนแสดงได้ดังนี้

$$VMP_{X_i} = P_{X_i} \quad \text{หรือ} \quad MPP_{X_i} * P_Y = P_{X_i}$$

กำหนดให้ :

VMP_{X_i}	=	มูลค่าของผลผลิตส่วนเพิ่มจากการใช้ปัจจัยการผลิต X_i
MPP_{X_i}	=	ผลผลิตส่วนเพิ่มจากการใช้ปัจจัยการผลิต X_i
P_Y	=	ราคาของผลผลิต Y
P_{X_i}	=	ราคาของปัจจัยการผลิต X_i

ในการศึกษานี้ตัวแปรที่ใช้ทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามอยู่ในรูปมูลค่าทางการเงิน ดังนั้นค่าของผลผลิตส่วนเพิ่มจากการใช้ปัจจัยการผลิต X_i (MPP_{X_i}) จะเท่ากับมูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิต (Marginal Value Product : MVP) ซึ่งเท่ากับมูลค่าของผลผลิตส่วนเพิ่มจากการใช้ปัจจัยการผลิต X_i (VMP_{X_i}) ต่อเงินลงทุนในปัจจัยชนิดนั้น 1 บาท หรือกล่าวโดยสรุปคือ การใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุดจะต้องใช้ปัจจัยการผลิตชนิดนั้นจนกระทั่งมูลค่าผลผลิตที่ได้รับเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดนั้นมีค่าเท่ากับ 1 บาทพอดี ภายใต้ข้อสมมติที่ว่าตลาดของผลผลิตและตลาดของปัจจัยการผลิตเป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ และหากมูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิต

จากการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดใดมีค่ามากกว่า 1 แล้วก็ควรเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดนั้น หรือหากมูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดใดมีค่าน้อยกว่า 1 แล้วก็ควรลดการใช้ปัจจัยการผลิตชนิดนั้น

ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของการผลิตข้าวนาปี ในปีการเพาะปลูก 2548/2549

ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมในการผลิตข้าวนาปี แสดงในตารางที่ 4.19 พบว่ามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้เมล็ดพันธุ์มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่าการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินในด้านเมล็ดพันธุ์น้อยกว่าจุดที่เหมาะสม ดังนั้นควรเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ขึ้นอีกจนกระทั่งทำให้ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ได้กำไรสูงสุด เช่นเดียวกับ มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า การผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินในด้านปุ๋ยเคมีน้อยกว่าจุดที่เหมาะสม ดังนั้น ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมีขึ้นอีกจนกระทั่งทำให้ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ได้กำไรสูงสุด ในขณะที่มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้แรงงานมีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า การผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินในด้านการใช้แรงงานมากกว่าจุดที่เหมาะสม ดังนั้นควรลดค่าใช้จ่ายด้านการใช้แรงงานลงอีกจนกระทั่งทำให้ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ได้กำไรสูงสุด

ตารางที่ 4.19 ประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยในการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

ปัจจัยการผลิต	มูลค่าผลผลิตส่วนเพิ่ม	ควรใช้ปัจจัย (เพิ่มขึ้น/ลดลง)
เมล็ดพันธุ์	4.8192	เพิ่มขึ้น
ปุ๋ยเคมี	1.4335	เพิ่มขึ้น
แรงงาน	0.0587	ลดลง

ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของการผลิตข้าวนาปรัง ในปีการเพาะปลูก 2549

ผลการวิเคราะห์ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมในการผลิตข้าวนาปรัง แสดงในตารางที่ 4.20 พบว่ามูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้เมล็ดพันธุ์มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า การผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินในด้านเมล็ดพันธุ์น้อยกว่าจุดที่เหมาะสม ดังนั้นควรเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ขึ้นอีกจนกระทั่งทำให้ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ได้กำไรสูงสุด เช่นเดียวกับ มูลค่าส่วนเพิ่มของผลผลิตจากการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงที่มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า การผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินในด้านน้ำมันเชื้อเพลิงน้อยกว่าจุดที่เหมาะสม ดังนั้นควรเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นอีกจนกระทั่งทำให้ระดับการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ได้กำไรสูงสุด

**ตารางที่ 4.20 ประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยในการผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี
ปีการเพาะปลูก 2549**

ปัจจัยการผลิต	มูลค่าผลผลิตส่วนเพิ่ม	ควรรใช้ปัจจัย (เพิ่มขึ้น/ลดลง)
เมล็ดพันธุ์	4.4117	เพิ่มขึ้น
น้ำมันเชื้อเพลิง	3.2817	เพิ่มขึ้น

4.11 การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ โดยพิจารณาทั้งต้นทุนที่เป็นตัวเงิน และต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน สำหรับต้นทุนที่เป็นตัวเงิน หมายถึง ต้นทุนที่เกษตรกรจ่ายออกไปจริงเป็นเงินสด ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร ส่วนต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน หมายถึง ต้นทุนที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายออกไปจริงเป็นเงินสด หรือเป็นปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเอง ซึ่งได้ประเมินให้สำหรับค่าปัจจัยต่างๆ ที่เป็นของผู้ผลิตเอง ได้แก่ แรงงานครอบครัว แรงงานแลกเปลี่ยน ต้นทุนค่าเสียโอกาส เงินลงทุนระยะสั้น ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การเกษตร สำหรับผลตอบแทนจากการทำนาสามารถหาได้โดยนำจำนวนผลผลิตข้าวเปลือกทั้งหมดที่เกษตรกรผลิตได้คูณหนึ่งรอบการผลิตคูณด้วยราคาที่เกษตรกรขายได้ ซึ่งแสดงวิธีการคำนวณดังต่อไปนี้

การคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ มีวิธีการดังนี้

- ต้นทุนผันแปร = ค่าแรงงาน + ค่าวัสดุการเกษตร + ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร + ต้นทุนค่าเสียโอกาสเงินทุนระยะสั้น
- ค่าแรงงาน = ค่าแรงงานในการเตรียมดินแปลงกล้า + ค่าแรงงานในการเตรียมดินแปลงปลูก + ค่าแรงงานในการปลูก + ค่าแรงงานในการจัดการน้ำ + ค่าแรงงานในการป้องกันกำจัดศัตรูข้าว + ค่าแรงงานในการใส่ปุ๋ย + ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว + ค่าแรงงานหลังเก็บเกี่ยว (คำนวณโดยนำ จำนวนวันทำงานต่อไร่ x อัตราค่าจ้าง 170 บาทต่อวันต่อคน)
- ค่าวัสดุปัจจัยการผลิต = จำนวนวัสดุปัจจัยแต่ละชนิดที่ใช้ x ราคาของวัสดุปัจจัยนั้น (ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืช ค่าสารเคมีแมลงและศัตรูพืชอื่น และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง)
- ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร = ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เฉลี่ยในรอบการผลิต

ต้นทุนค่าเสียโอกาสเงินลงทุน
ระยะสั้น = ต้นทุนผันแปรที่เป็นตัวเงิน x อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์
ปี 2549 ร้อยละ 0.75 ต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2549) ตาม
ระยะเวลาการปลูก 4 เดือน

ต้นทุนคงที่ทั้งหมด = ค่าเช่าที่ดิน+ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การเกษตรทั้งหมด
ค่าเช่าที่ดิน = อัตราค่าเช่าเป็นผลผลิตที่แปรเป็นมูลค่าทางการเงิน โดยการประเมิน
จากราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ในท้องถิ่น คิดเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่
เป็นตัวเงิน

ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร = [มูลค่าซื้อขาย x เปอร์เซ็นต์ใช้งาน] / อายุการใช้งาน

การคำนวณผลตอบแทนการผลิตข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ มีวิธีการดังนี้

ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) = จำนวนผลผลิตข้าวเปลือกทั้งหมดที่ผู้ผลิตผลิตได้ต่อหนึ่งรอบการผลิตคิด
เฉลี่ยต่อพื้นที่ปลูกข้าว 1 ไร่

ราคาผลผลิต (บาท/กก.) = ราคาผลผลิตข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้

รายได้เฉลี่ย (บาท/ไร่) = ผลผลิตเฉลี่ย x ราคาผลผลิต

รายได้สุทธิ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนผันแปรทั้งหมด

กำไรทางเศรษฐศาสตร์ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนทั้งหมด

กำไรทางบัญชี (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด

กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย (บาท/กก.) = กำไรทางเศรษฐศาสตร์/ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่

4.11.1 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/49

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของเกษตรกรใน
การจัดการด้านการผลิต และเป็นตัวชี้วัดความอยู่รอดของเกษตรกร

จากการศึกษาต้นทุนพบว่าต้นทุนทั้งหมดในการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรเท่ากับ
3,212.11 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,159.33 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 36.09 ของ
ต้นทุนทั้งหมด และต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินเท่ากับ 2,052.78 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 63.91 ของต้นทุน
ทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาออกเป็นต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ พบว่าต้นทุนผันแปรทั้งหมดเท่ากับ
2,567.96 บาทต่อไร่ ต้นทุนคงที่ทั้งหมดเท่ากับ 644.15 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.95 และ 20.05
ตามลำดับ สำหรับต้นทุนผันแปรทั้งหมดประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นตัวเงินและต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน
เท่ากับ 1,154.33 และ 1,431.62 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.95 และ 55.05 ของต้นทุนผันแปรทั้งหมด

ตามลำดับ โดยสามารถจำแนกต้นทุนผันแปรออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ค่าแรงงาน ค่าวัสดุการเกษตร ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร และต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินทุนระยะสั้น เท่ากับ 1,744.66 636.40 184.01 และ 2.89 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 67.94 24.78 7.17 และ 0.11 ของต้นทุนผันแปรทั้งหมด ตามลำดับ ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ในการจ้างแรงงานและค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ส่วนต้นทุนคงที่ทั้งหมดประกอบด้วยต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินเท่ากับ 639.15 บาทต่อไร่ โดยจำแนกต้นทุนคงที่เป็นค่าเช่าที่ดิน ซึ่งเกษตรกรจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินในรูปของผลผลิตข้าวที่ทำได้และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร เท่ากับ 236.47 และ 402.68 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.53 และ 12.54 ของต้นทุนคงที่ทั้งหมด ตามลำดับ (ตารางที่ 4.21)

สำหรับผลตอบแทนจากการทำนาปี พบว่าผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเท่ากับ 661.31 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้เท่ากับ 6.78 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 4,483.68 บาท เมื่อหักต้นทุนผันแปรทั้งหมดจะเป็นรายได้สุทธิของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรมีต้นทุนผันแปรทั้งหมดน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,915.72 บาทต่อไร่ และเมื่อนำรายได้เฉลี่ยต่อไร่หักด้วยต้นทุนทั้งหมดจะพบว่ามีกำไรทางเศรษฐศาสตร์เท่ากับ 1,271.57 บาทต่อไร่ ในขณะที่เมื่อนำรายได้เฉลี่ยต่อไร่หักด้วยต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด พบว่าเกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเท่ากับ 3,324.35 บาทต่อไร่ และหากนำกำไรทางเศรษฐศาสตร์มาหารด้วยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่จะได้กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีกำไรเฉลี่ยต่อหน่วยเท่ากับ 1.92 บาทต่อกิโลกรัม

ตารางที่ 4.21 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปีเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี
ปีการเพาะปลูก 2548/2549

(บาทต่อไร่)

กิจกรรมการผลิตข้าว	ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนไม่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนรวม	ร้อยละ
ต้นทุนผันแปร				
แรงงาน	333.92	1,410.74	1,744.66	
ค่าวัสดุการเกษตร	636.40	0.00	636.40	
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์	184.01	0.00	184.01	
ต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินทุน	0.00	2.89	2.89	
รวมต้นทุนผันแปร	1,154.33	1,413.62	2,567.96	79.95

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

(บาทต่อไร่)

กิจกรรมการผลิตข้าว	ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนไม่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนรวม	ร้อยละ
ต้นทุนคงที่				
ค่าเช่าที่ดิน	5.00	236.47	241.47	
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร	0.00	402.68	402.68	
รวมต้นทุนคงที่	5.00	639.15	644.15	20.05
รวมต้นทุนทั้งหมด	1,159.33	2,052.78	3,212.11	100.00
ผลตอบแทน				
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)			661.31	
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)			6.78	
รายได้เฉลี่ย (บาท/ไร่) = ผลผลิตเฉลี่ย x ราคาผลผลิต			4,483.68	
รายได้สุทธิ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนผันแปรทั้งหมด			1,915.73	
กำไรทางเศรษฐศาสตร์ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนทั้งหมด			1,271.57	
กำไรทางบัญชี (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด			3,324.35	
กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย (บาท/กก.) = กำไรทางเศรษฐศาสตร์ / ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่			1.92	

4.11.2 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาปรังปีการเพาะปลูก 2549

จากการศึกษาต้นทุนพบว่าต้นทุนทั้งหมดในการผลิตข้าวนาปรังของเกษตรกรเท่ากับ 2,705.84 บาทต่อไร่ โดยเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,313.15 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.63 ของต้นทุนทั้งหมด และต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,392.69 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 51.37 ของต้นทุนทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาออกเป็นต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ พบว่าต้นทุนผันแปรทั้งหมดเท่ากับ 2,177.80 บาทต่อไร่ และต้นทุนคงที่ทั้งหมดเท่ากับ 528.04 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 80.43 และ 19.66 ตามลำดับ สำหรับต้นทุนผันแปรทั้งหมดประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นตัวเงินและต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,313.15 และ 864.66 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 60.30 และ 39.70 ของต้นทุนผันแปรทั้งหมดตามลำดับ โดยสามารถจำแนกต้นทุนผันแปรออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ค่าแรงงาน ค่าวัสดุการเกษตร ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร และต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินทุนระยะสั้น เท่ากับ 927.12 717.40 530 และ 3.28 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.57 32.94 24.34 และ 0.15 ของต้นทุนผันแปรทั้งหมดตามลำดับ ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ในการจ้างแรงงานและค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ส่วนต้นทุนคงที่

ทั้งหมดประกอบด้วยต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินเท่ากับ 533.04 บาทต่อไร่ โดยจำแนกต้นทุนคงที่เป็นค่าเช่าที่ดิน ซึ่งเกษตรกรจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินในรูปของผลผลิตข้าวที่ทำได้และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร เท่ากับ 189.53 และ 343.51 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.56 และ 64.44 ของต้นทุนคงที่ทั้งหมด ตามลำดับ (ตารางที่ 4.22)

สำหรับผลตอบแทนจากการทำนาปรัง พบว่าผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรเท่ากับ 510.8 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้เท่ากับ 6.30 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,218.04 บาท เมื่อหักต้นทุนผันแปรทั้งหมดจะเป็นรายได้สุทธิของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรมีต้นทุนผันแปรทั้งหมดน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,040.24 บาทต่อไร่ และเมื่อนำรายได้เฉลี่ยต่อไร่หักด้วยต้นทุนทั้งหมดจะพบว่ามีกำไรทางเศรษฐศาสตร์เท่ากับ 507.20 บาทต่อไร่ ในขณะที่เมื่อนำรายได้เฉลี่ยต่อไร่หักด้วยต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด พบว่าเกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเท่ากับ 1,899.89 บาทต่อไร่ และหากนำกำไรทางเศรษฐศาสตร์มาหารด้วยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่จะได้กำไรเฉลี่ยต่อหน่วยซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีกำไรเฉลี่ยต่อหน่วยเท่ากับ 0.99 บาทต่อกิโลกรัม (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกร จังหวัดปัตตานี
ปีการเพาะปลูก 2549

(บาทต่อไร่)

กิจกรรมการผลิตข้าว	ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนไม่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนรวม	ร้อยละ
ต้นทุนผันแปร				
แรงงาน	65.75	861.38	927.12	
ค่าวัสดุการเกษตร	717.40	0.00	717.40	
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	530.00	0.00	530.00	
ต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินทุน	0.00	3.28	3.28	
รวมต้นทุนผันแปร	1,313.15	864.66	2,177.80	80.34
ต้นทุนคงที่				
ค่าเช่าที่ดิน	5.00	184.53	189.53	
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร	0.00	343.51	343.51	
รวมต้นทุนคงที่	0.00	528.04	528.04	19.66
รวมต้นทุนทั้งหมด	1,313.15	1,392.69	2,705.84	100.00
ผลตอบแทน				

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

(บาทต่อไร่)

กิจกรรมการผลิตข้าว	ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนไม่เป็นตัวเงิน	ต้นทุนรวม	ร้อยละ
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)			510.80	
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)			6.30	
รายได้เฉลี่ย (บาท/ไร่) = ผลผลิตเฉลี่ย x ราคาผลผลิต			3,218.04	
รายได้สุทธิ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนผันแปรทั้งหมด			1,040.24	
กำไรทางเศรษฐศาสตร์ (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนทั้งหมด			507.20	
กำไรทางบัญชี (บาท/ไร่) = รายได้เฉลี่ย - ต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด			1,899.89	
กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย (บาท/กก.) = กำไรทางเศรษฐศาสตร์ / ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่			0.99	

4.12 ทักษะคติของชาวนาคืออาชีพทำนาในปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีการทำนายน้อยลง ชาวนาบางส่วนที่ยังทำนาอยู่มีทัศนคติอย่างไรต่อการทำนา ในการวัดทัศนคติต่อการทำนาจะสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

4.12.1 ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่าระดับทัศนคติของชาวนาคือการทำนาในด้านเศรษฐกิจ ชาวนามีทัศนคติไม่ดีในประเด็น “การทำนาในปัจจุบันใช้ต้นทุนการผลิตสูง” เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่เห็นว่าต้นทุนในการทำนาในปัจจุบันสูงขึ้นทำแล้วไม่คุ้ม ชาวนาบางส่วนจึงเลิกทำนาส่งผลให้มีนาร้างขึ้นมาก และชาวนาที่ระดับทัศนคติที่ไม่สู้ดีในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4.23)

- 1) ราคาข้าวที่ ได้รับ ไม่จูงใจให้เกษตรกรหันมาสนใจทำนา
- 2) ตลาดรองรับผลผลิตข้าวของชาวนามีไม่เพียงพอ
- 3) ผู้รับซื้อกดราคา
- 4) การทำนากว่าจะมีรายได้เกิดขึ้นต้องใช้เวลาหลายเดือน
- 5) การทำนาสร้างรายได้ให้กับชาวนาในจังหวัดปัตตานีน้อยมาก
- 6) การทำนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไม่แน่นอน
- 7) การทำนาทำให้ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนด
- 8) การทำนาทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น
- 9) ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนการทำนาในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างดี
- 10) ชาวนาไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการส่งเสริมการทำนาในจังหวัดปัตตานี

จากผลการศึกษานอกจากชาวนาจะมีทัศนคติไม่ดีในเรื่องของต้นทุนในการทำนาแล้ว ในประเด็นอื่นๆ ที่เหลือทั้งหมดชาวนาก็มีทัศนคติในประเด็นนั้นๆ ไม่สู้ดี ทั้งในเรื่องของราคาข้าว ตลาดรองรับผลผลิตข้าว รายได้ที่ได้รับการทำนา ภาวะหนี้สิน ตลอดจนการสนับสนุนจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมในโครงการของภาครัฐที่เกี่ยวกับการทำนา เป็นที่น่าสังเกตว่าทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในด้านเศรษฐกิจไม่ดีนัก ซึ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างมีความจำเป็นมากในการดำรงชีวิต ดังนั้นทำให้ชาวนาเลิกทำนามากขึ้นเรื่อยๆ และอาจจะยังมีการเลิกทำนาเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต

ตารางที่ 4.23 ระดับทัศนคติต่อการทำนาด้านเศรษฐกิจ

ประเด็น	คะแนนความ คิดเห็นเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	ระดับทัศนคติ
1. การทำนาในปัจจุบันใช้ต้นทุนการผลิตสูง	3.51	เห็นด้วยมาก	ไม่ดี
2. ราคาข้าวที่ได้รับไม่พอใจให้เกษตรกรหันมาสนใจทำนา	3.26	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
3. ตลาดรองรับผลผลิตข้าวของชาวนามีไม่เพียงพอ	2.94	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
4. ผู้รับซื้อข้าวคกราคา	2.96	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
5. การทำนากว่าจะมีรายได้เกิดขึ้นต้องใช้ เวลาหลายเดือน	3.48	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
6. การทำนาสร้างรายได้ให้กับชาวนาใน จังหวัดปัตตานีน้อยมาก	3.33	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
7. การทำนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับ เกษตรกรไม่แน่นอน	3.35	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
8. การทำนาทำให้ไม่สามารถชำระหนี้สิน ได้ตามกำหนด	3.00	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
9. การทำนาทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น	2.67	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
10. ภาครัฐสนับสนุนและส่งเสริมการทำ นาในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างดี	2.33	เห็นด้วยน้อย	ไม่สู้ดี
11. ชาวนาไม่มีส่วนร่วมในการกำหนด โครงการส่งเสริมการทำนาในจังหวัด ปัตตานี	2.88	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี

4.12.2 ด้านสังคม

จากการศึกษาพบว่าระดับทัศนคติของชาวนาต่อการทำนาในด้านสังคม ชาวนามีทัศนคติไม่สู้ดีในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4.24)

- 1) เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ
- 2) เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมสืบทอดการทำนา
- 3) เด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้น ไม่นิยมกลับมาทำนา
- 4) เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี
- 5) อาชีพการทำนาไม่ได้รับการยกย่องเหมือนอาชีพอื่น
- 6) การเห็นเพื่อนบ้านเลิกทำนามีส่วนให้ชาวนาเลิกทำนามากขึ้น
- 7) การจัดสรรการใช้น้ำชลประทานระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำเป็นไปอย่างไม่มีความ

ประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวนามีทัศนคติไม่สู้ดีในทั้งสองประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเด็กรุ่นใหม่ๆ ในพื้นที่ คือ ไม่นิยมสืบทอดการทำนาโดยเฉพาะเด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้น ถ้าหากว่าเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำนาแล้วต่อไปใครจะเป็นคนทำนา และชาวนาที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำนาที่ไม่ใช่เป็นอาชีพที่อยากทำจริงๆ แต่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ทำมาก็เลยทำต่อ เพื่อให้มีความมั่นคงทางด้านอาหารเท่านั้น ส่วนประเด็นอื่นๆ ชาวนามีระดับทัศนคติดีปานกลาง ดังนี้

- 1) ชาวนาที่ยังสืบทอดการทำนาอยู่เป็นเพราะคิดว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ
- 2) เด็กรุ่นใหม่ในพื้นที่ควรสืบทอดการทำนา
- 3) อาชีพทำนามีส่วนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น
- 4) อาชีพทำนาทำให้เกิดการเกื้อกูลกันในชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่าชาวนาอยากให้เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจหรือสืบทอดการทำนาให้มากขึ้น เนื่องจากชาวนามีทัศนคติค่อนข้างดีว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ ทำให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น เพราะการทำนาส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยกันทำภายในครอบครัวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี และยังมีการช่วยกันทำระหว่างเพื่อนชาวนาด้วยกันทำให้เกิดความเกื้อกูลกันในสังคม

4.13 ความเห็นของชาวนามีต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ในปัจจุบันมีการทำนายน้อยลงโดยมีการปรับเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ดังนั้นชาวนาที่ยังทำนาอยู่มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ ซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพ อาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสมหากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ และความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ตารางที่ 4.24 ระดับทัศนคติต่อการทำนาด้านสังคม

ประเด็น	คะแนนความ คิดเห็นเฉลี่ย	ระดับทัศนคติ	ระดับทัศนคติ
1. เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อ สืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ	3.25	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
2. เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมสืบทอดการทำนา	3.49	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
3. เด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้นไม่นิยมกลับมาทำนา	3.49	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
4. เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียง เพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี	3.48	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
5. อาชีพทำนาไม่ได้รับการยกย่องเหมือน อาชีพอื่นๆ	3.10	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
6. การเห็นเพื่อนบ้านเลิกทำนามีส่วนให้ ชาวนาเลิกทำนามากขึ้น	2.67	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
7. การจัดสรรการใช้น้ำชลประทานระหว่าง ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ	3.04	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่สู้ดี
8. ชาวนาที่ยังสืบทอดการทำนาอยู่เป็นเพราะ คิดว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ	3.04	เห็นด้วยปานกลาง	ดีปานกลาง
9. เด็กวัยรุ่นในพื้นที่ควรสืบทอดการทำนา	3.34	เห็นด้วยปานกลาง	ดีปานกลาง
10. อาชีพทำนามีส่วนให้สมาชิกในครอบครัว อยู่กันอย่างอบอุ่น	3.08	เห็นด้วยปานกลาง	ดีปานกลาง
11. อาชีพทำนาทำให้เกิดการเกื้อกูลกันในชุมชน	3.09	เห็นด้วยปานกลาง	ดีปานกลาง

4.13.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพ

หากชาวนามีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอาชีพ ชาวนามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนอาชีพ ดังนี้ (ตารางที่ 4.25)

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพที่ชาวนาเห็นด้วยมาก หรือมีความจำเป็นมากถ้าหากจะเปลี่ยนจากอาชีพทำนาไปทำอาชีพอื่นๆ คือ

- 1) อาชีพใหม่มีรายได้มากกว่าอาชีพทำนา
- 2) รายได้ของอาชีพใหม่ต้องสม่ำเสมอ และเพียงพอ
- 3) อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.25 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ประเด็น	คะแนนความคิดเห็นเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
1. อาชีพใหม่มีรายได้มากกว่าอาชีพทำนา	3.55	เห็นด้วยมาก
2. รายได้ของอาชีพใหม่ต้องสม่ำเสมอและเพียงพอ	3.54	เห็นด้วยมาก
3. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม	3.51	เห็นด้วยมาก
4. อาชีพใหม่ต้องเป็นกิจกรรมที่ตัวเองพอมีความรู้บ้าง	3.31	เห็นด้วยปานกลาง
5. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่รัฐให้การสนับสนุน	3.23	เห็นด้วยปานกลาง
6. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากที่ดินเดิม	2.91	เห็นด้วยปานกลาง
7. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน	3.44	เห็นด้วยปานกลาง

จากผลการศึกษาจะเห็นว่าชาวนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับอาชีพใหม่ถ้าจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนในด้านรายได้ ซึ่งชาวนาเห็นว่าสำหรับการทำงานมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน โดยสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ชาวนามีความคิดเห็นว่าการทำนานั้นกว่าจะได้เงินสดต้องใช้เวลาหลายเดือน และอาจจะประสบกับปัญหาล่มเนื่องจากน้ำท่วมทำให้รายได้ไม่มีความแน่นอน ถ้ามีการปรับเปลี่ยนอาชีพปัจจัยที่พิจารณา คือ รายได้จากอาชีพใหม่จะต้องมากกว่าและมีความแน่นอนกว่าอาชีพทำนา นอกจากนั้นชาวนายังคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่ในบริเวณพื้นที่นาจะมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้นถ้าชาวนาจะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่น อาชีพใหม่จะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเดิมที่มีสภาพดีอยู่แล้ว

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพที่ชาวนาเห็นด้วยปานกลาง หรือมีความจำเป็นปานกลางถ้าหากจะเปลี่ยนจากอาชีพทำนาไปทำอาชีพอื่นๆ คือ

- 1) อาชีพใหม่ต้องเป็นกิจกรรมที่ตัวเองพอมีความรู้บ้าง
- 2) อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่รัฐให้การสนับสนุน
- 3) อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากที่ดินเดิม
- 4) อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

เนื่องจากชาวนาเห็นว่าอาชีพทำนาภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เท่าที่ควร โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวนาให้ข้อสังเกตว่า การทำสวนยางพารามีกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพาราที่ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่ชาวสวนยาง แต่ทำไมการทำนาซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนไทยไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับการทำนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ดังนั้นถ้าจะเปลี่ยนอาชีพจึงพิจารณาการสนับสนุนจากภาครัฐด้วย

4.13.2 อาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสม หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ

หากชานามีการปรับเปลี่ยนอาชีพ ชานาเห็นว่าอาชีพที่เหมาะสม คือ การทำสวนยางพารา ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ทำไร่ ทำประมง ทำสินค้า OTOP ทำงานก่อสร้าง เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น ทำร้านอาหาร ทำสวนผลไม้ ทำสวนปาล์ม และอื่นๆ เช่น รับจ้าง ปอกกระเทียม หาไม้พินขาย โดยอาชีพหรือกิจกรรมที่ชานาคิดว่าเหมาะสมนั้น มีชานาบางส่วนได้ทำเป็นอาชีพเสริมอยู่แล้ว (ตารางที่ 4.26)

จากผลการศึกษาชานาโดยส่วนใหญ่เห็นว่าอาชีพที่มีความเหมาะสมหากเลิกทำนา คือ การทำสวนยางพารา เนื่องจากราคาขายค่อนข้างสูงในช่วงที่ทำการศึกษ และจะได้รับเงินสดทุกเช้าที่ออกไปกรีดยาง โดยมีบางพื้นที่ที่ทำการศึกษได้เปลี่ยนแปลงจากนาข้าวมาเป็นนาขากันมากขึ้น ในขณะที่พืชอีกชนิดหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกในนาแทนการปลูกข้าว คือ ปาล์ม แต่จากผลการศึกษาชานาให้ความสนใจเกี่ยวกับการทำสวนปาล์มน้อยมาก

ตารางที่ 4.26 อาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสม หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. ทำสวนยาง	96	13.7
2. ค้าขาย	90	12.9
3. รับจ้างทั่วไป	58	8.3
4. เลี้ยงสัตว์ เช่นเลี้ยงไก่	52	7.4
5. ปลูกผัก	15	2.1
6. ทำไร่	10	1.4
7. ทำประมง	7	1.0
8. ทำสินค้าOTOP	4	0.6
9. ทำงานก่อสร้าง	3	0.4
10. เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น	3	0.4
11. ทำร้านอาหาร	2	0.3
12. ทำขนม	2	0.3
13. ทำสวนผลไม้	1	0.1
14. ทำสวนปาล์ม	1	0.1
15. อื่นๆ เช่น ปอกกระเทียม หาไม้พิน	2	0.3

4.13.3 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ชาวนามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหากเปลี่ยนจากอาชีพทวนไปทำอาชีพอื่น โดยชาวนาต้องการการสนับสนุนในด้านต่างๆ คือ การสนับสนุนด้านเงินทุน การจัดหาตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน การฝึกอบรม และให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ การสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมและดูแลด้านอาชีพที่มีความมั่นคงให้ประชาชน เพิ่มระบบชลประทานให้ทั่วถึงมากขึ้น เพิ่มและจัดสรรพื้นที่ทำกิน เพิ่มค่าจ้างรายวัน จัดตั้งสหกรณ์ในหมู่บ้าน ควบคุมและดูแลราคาผลผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และอื่นๆ เช่น ลดต้นทุนในการทำนา และลดภาษี (ตารางที่ 4.27)

จากผลการศึกษาสิ่งที่ชาวนาต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐมากที่สุด คือ สนับสนุนด้านเงินลงทุนในอาชีพใหม่ เนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่จะไม่มีเงินออมที่มากพอสำหรับการนำมาลงทุน

ตารางที่ 4.27 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ

รายการ	จำนวน (n= 700)	ร้อยละ
1. สนับสนุนด้านเงินลงทุน	176	25.1
2. จัดหาตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน	42	6.0
3. ฝึกอบรม และให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ	28	4.0
4. สนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น รถไถ ปู๋ย	28	4.0
5. ส่งเสริมและดูแลด้านอาชีพที่มีความมั่นคงให้ประชาชน	25	3.6
6. เพิ่มระบบชลประทานให้ทั่วถึงมากขึ้น	15	2.1
7. เพิ่มและจัดสรรพื้นที่ทำกิน	13	1.9
8. เพิ่มค่าจ้างรายวัน	13	1.9
9. จัดตั้งสหกรณ์ในหมู่บ้าน	5	0.7
10. ควบคุมดูแลราคาผลผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม	5	0.7
11. อื่นๆ เช่น ลดต้นทุนในการทำนา และลดภาษี	2	0.3

4.14 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา

นอกจากการวิเคราะห์เชิงพรรณนาถึงระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาดังหัวข้อที่ 4.13 แล้ว ทีมวิจัยได้วิเคราะห์เชิงปริมาณเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 - 65 ปี และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม ซึ่งเป็นตัวแปรตาม (Dependent Variables) กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) โดยใช้สถิติไคสแควร์ในการทดสอบผลการวิเคราะห์ที่มีดังนี้

1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคม

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.28 พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 5 ตัว คือ ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 - 65 ปี และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม ต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.28 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคม

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม	ค่าไคสแควร์	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว	0.137	NS
จำนวนบุตร	0.226	NS
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน	1.450	NS
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15-65 ปี	0.009	NS
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม	0.009	NS

หมายเหตุ NS ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.29 พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 2 ตัว คือ ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติ

ของชวานาค่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = .01$ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อยกว่าค่าเฉลี่ยมีทัศนคติต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ย และกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มากกว่าค่าเฉลี่ยมีทัศนคติต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่น้อยกว่าค่าเฉลี่ย

ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอีก 3 ตัวที่เหลือ คือ จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 - 65 ปี และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์มต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติของชวานาค่ออาชีพทำนาด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4.29 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชวานาค่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม	ค่าไคสแควร์	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว	8.269	**
จำนวนบุตร	0.868	NS
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน	10.092	**
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15-65 ปี	0.006	NS
จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม	0.713	NS

หมายเหตุ NS หมายถึงไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

** หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = .01$

4.15 สาเหตุและผลกระทบจากปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานี

หากอิงข้อมูลจากทางราชการ โดยเฉพาะจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี พบว่าในปี 2548 จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่นา 323,786 ไร่ เป็นพื้นที่นาร้าง 61,906 ไร่ หรือร้อยละ 19.12 ในขณะที่จากการศึกษาของทีมวิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวในหัวข้อที่ 2.3.1 ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2549 กลับพบว่าตัวเลขพื้นที่นาร้างของทางราชการห่างไกลจากความเป็นจริงมาก กล่าวคือตัวเลขนาร้างในจังหวัดปัตตานีสูงถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด หรือพื้นที่นาถูกทิ้งร้างถึง 129,514 ไร่

สาเหตุและผลกระทบจากปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานีที่ทีมวิจัยสังเคราะห์ขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและปรับปรุงหลังจากการรับฟังความคิดเห็นมีสาระในรายละเอียด ดังนี้

4.15.1 สาเหตุปัญหาหาร้างในจังหวัดปัตตานี

สาเหตุหลัก (Direct Causes) ที่ก่อให้เกิดปัญหาหาร้างมี 5 ประเด็น คือ (1) พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า (2) การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ (3) นำท่วมขังที่นา (4) การขายที่นาให้นายทุน และ (5) ทักษะคหกิจของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง (ภาพที่ 4.2)

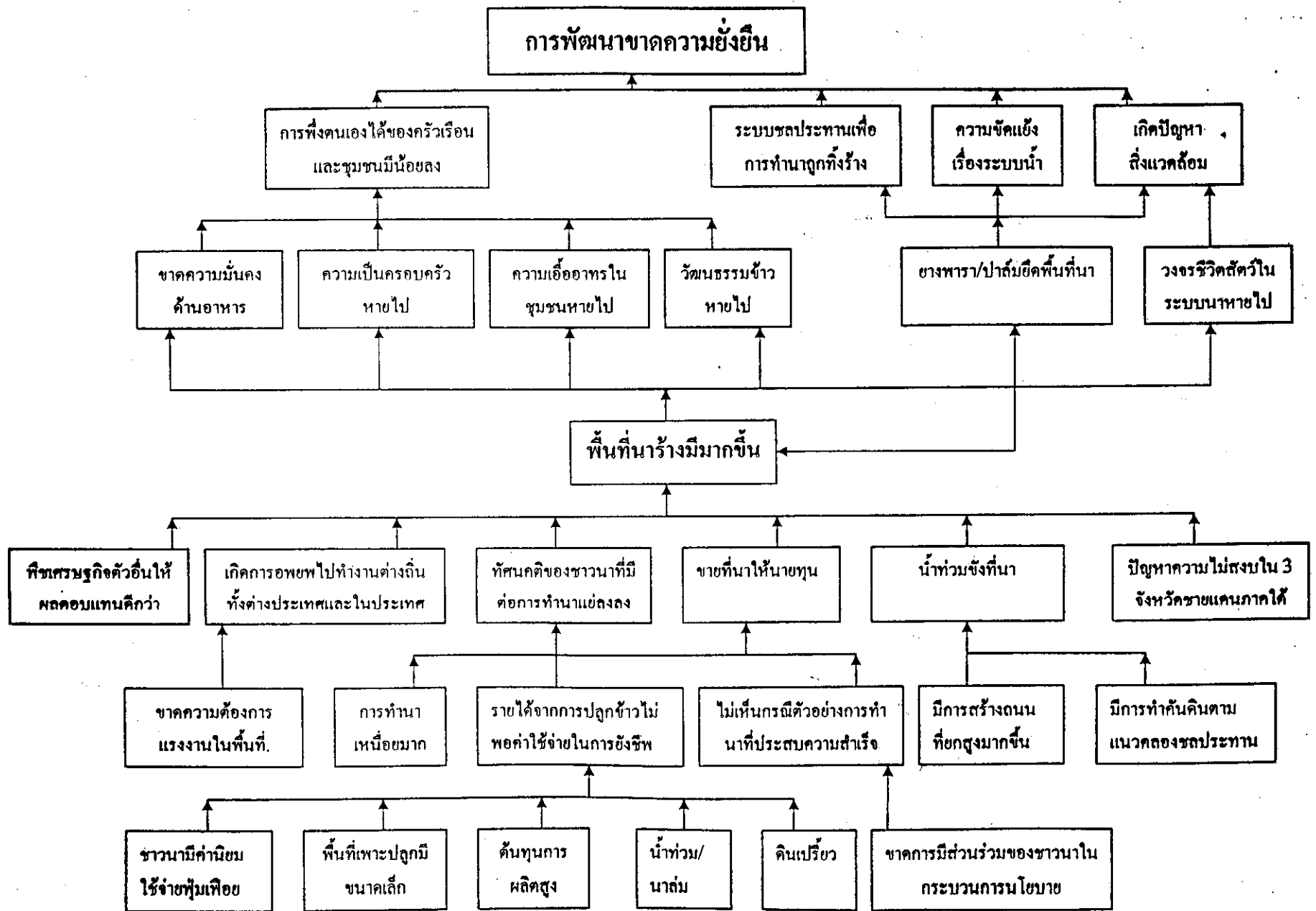
1) พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากของจังหวัด บริเวณที่ปลูกยางพาราส่วนมากจะเป็นเชิงเขา บนเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มของการขยายพื้นที่ปลูกยางในพื้นที่นามากขึ้น ในปี 2548 มีพื้นที่ปลูกยางพารา 337,578 ไร่ เป็นพื้นที่เปิดกรีด 296,984 ไร่ แยกเป็นยางพันธุ์ดี 296,645 ไร่ และยางพันธุ์พื้นเมือง 339 ไร่ มีปริมาณผลผลิตรวม 78,749.74 ตัน คิดเป็นมูลค่าการผลิต 3,005.78 ล้านบาท คราวเรือนที่ปลูกยางพารา 29,618 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.84 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งจังหวัด

การทำสวนไม้ผล และไม้ยืนต้น เกษตรกรจังหวัดปัตตานีก็ให้ความสนใจทำกันไม่น้อย แม้เกษตรกรส่วนหนึ่งนิยมทำเป็นอาชีพเสริมก็ตาม นอกเหนือจากการทำนาหรือปลูกยางพารา บริเวณที่มีการทำสวนผลไม้และไม้ยืนต้นกันมาก ได้แก่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ที่ราบเชิงเขา ไหล่เขา และบริเวณฝั่งทะเล ในปี 2548 มีพื้นที่ปลูกไม้ผล จำนวน 61,108 ไร่ มูลค่า 576.75 ล้านบาท ไม้ผลที่สำคัญ เช่น ลองกอง ทูเรียน เงาะ และส้มโอ เป็นต้น และมีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นจำนวน 94,902 ไร่ คิดเป็นมูลค่า 190.63 ล้านบาท ไม้ยืนต้นที่สำคัญ เช่น มะพร้าว สะตอ และหมาก เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ พล หอศิริธรรม (ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปัตตานี) และ มนูญ แวนแก้ว (พนักงานสินเชื่อ สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549) พบว่าสาเหตุที่สำคัญของปัญหาหาร้างเกิดจากเกษตรกรให้ความสนใจกับการทำสวนยางพาราและสวนผลไม้มากขึ้น เพราะชาวบ้านมีความคิดว่าการทำนานั้นกว่าจะได้เงินสดต้องใช้เวลาหลายเดือน ตั้งแต่การเตรียมดิน หว่าน/ ปักดำ ดูแลรักษา เก็บเกี่ยวต้องใช้เวลา 4 - 6 เดือน ขึ้นกับชนิดพันธุ์ข้าว ยิ่งกว่านั้นในบางฤดูกาลที่โชคไม่เข้าข้างเกษตรกรต้องประสบกับปัญหาล่มเนื่องจากน้ำท่วมเสียอีก

ในขณะที่การทำสวนยางพาราเกษตรกรจะได้เงินสดทุกๆ เข้าที่ออกไปกรีด กรณีการทำสวนยางพารานั้น จากการศึกษาพบว่าชาวนาที่ทำนาอยู่ในจังหวัดปัตตานีจำนวนมากที่มีพื้นที่สวนยางพาราในจังหวัดยะลา และพบว่าชาวนาที่ไม่มีสวนยางพาราก็นิยมไปรับจ้างกรีดยางทั้งในจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และนราธิวาส ซึ่งก็ยิ่งให้รายได้ที่สูงกว่าการทำนาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงที่ภาวะราคายางพาราอยู่ในเกณฑ์ดีเช่นปัจจุบัน เป็นเหตุให้ชาวนาในปัตตานีละทิ้งที่นาให้ร้างมากขึ้น

ภาพที่ 4.2 สาเหตุและผลกระทบจากนาร้างในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

สำหรับที่นาที่ปล่อยให้ร้างนั้น บางฤดูก็มีเพื่อนบ้านมาขอทำกินแบบแบ่งครึ่ง หรือเรียกว่าการนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต และจากการศึกษาพบว่าทุกอำเภอของจังหวัดปัตตานี ชาวนาที่ไม่มีที่นา หรือมีแต่น้อยมากต่างนิยมทำนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต กันมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ ดังที่สมนึก จุลเอียด (เกษตรอำเภอปานาเระ) (สัมภาษณ์ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “ปัจจุบันคนทำนาคือคนที่ไม่มينا แต่คนที่ไม่ทำนาคือคนมีนาหรือเจ้าของนา กล่าวคือคนที่ไม่มيناแต่ไม่ต้องการซื้อข้าวกินก็มักนิยมไปขอทำนาในที่นาของผู้ที่มีนาแต่ไม่ยอมทำ โดยแบ่งผลผลิตกันคนละครึ่ง ซึ่งการทำนาแบบแบ่งกันคนละครึ่งกลายเป็นวิธีการทำนาโดยทั่วไปของจังหวัดปัตตานีก็ว่าได้”

สำหรับเงื่อนไขในการทำนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิตนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ทั้งนี้ขึ้นกับการตกลงกันของคู่กรณีเป็นสำคัญ บางกรณีเจ้าของที่นาเตรียมดินให้ ส่วนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยให้คู่กรณีจ่าย บางกรณีเจ้าของที่นาเตรียมดินและจัดหาเมล็ดพันธุ์ให้ ส่วนปุ๋ยให้คู่กรณีเป็นคนออก และก็พบในบางกรณีที่เจ้าของที่นาให้คู่กรณีทำฟรีโดยไม่หวังค่าตอบแทนใดๆ

2) การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ

การอพยพของคนในวัยแรงงานของครอบครัวชาวนาไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศมาเลเซีย เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ที่นาถูกปล่อยให้ร้างมากขึ้น ทั้งนี้เพราะไม่มีสมาชิกในครัวเรือนที่จะอยู่ช่วยทำนาให้กับทางครอบครัว

การไปทำงานต่างถิ่นนั้นเช่นไปทำงานก่อสร้าง เป็นพนักงานในโรงแรม ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานลูกโป่ง โรงงานอุตสาหกรรมยาง โรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลในปัตตานี การคัดแยกปลาที่ทำเรือปัตตานี โดยพบว่าจะมีหัวหน้างานคอยนำคนงานจากหมู่บ้านเข้าไปทำงานคัดแยกปลาตลอดเวลา โดยจะเข้ามาได้ถึงหมู่บ้าน(สมพล สิริโชค และ คำนิง สุขแก้ว, สัมภาษณ์ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549 และ มงคล สังสร, สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤศจิกายน 2549) นอกจากนั้นยังนิยมไปใช้แรงงานกรีดยางในจังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

สำหรับการไปทำงานในต่างประเทศนั้น จากการศึกษาพบว่าคนในวัยแรงงานที่เป็นคนไทยมุสลิมทุกอำเภอนิยมอพยพไปทำงานในประเทศมาเลเซีย หลายพื้นที่ในจังหวัดปัตตานีจะมีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย บางครอบครัวปิดบ้านไปกันทุกคนก็มี การไปทำงานในประเทศมาเลเซียที่นิยมมากที่สุด คือ การไปเปิดร้านขายอาหาร โดยมีเมนูยอดนิยม คือ คัมยำกุ้ง บ้างก็ไปเป็นพนักงานในร้านอาหาร ไปรับจ้างกรีดยาง รับจ้างแทงปลา รับจ้างเกี่ยวข้าว เป็นคนงานในเรือประมง เป็นต้น (มระ อิงสุข และมะเด็น ลาเตะ, สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2549)

สาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้คนในวัยแรงงานไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ คือ การขาดความต้องการแรงงาน (Demand for Labour) ในพื้นที่ โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา นักลงทุนใหม่ขาดความมั่นใจในการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ นักลงทุนเดิมหรือกิจการเดิมเลิกการขายการลงทุนหรือปิดกิจการ

ไป เศรษฐกิจโดยรวมซบเซาอย่างมากส่งผลให้คนหนุ่มสาวต้องตกงานหรือว่างงาน ส่วนหนึ่งจึงต้องอพยพไปทำงานในประเทศมาเลเซียโดยปริยาย

ข้อสังเกตที่น่าสนใจที่ค้นพบจากการศึกษา คือ การไปทำงานในประเทศมาเลเซีย บ้างก็ประสบความสำเร็จมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ แต่บางส่วนก็ไม่ประสบความสำเร็จมีรายได้น้อยในระดับที่ไม่แตกต่างจากการทำงานในประเทศ และส่วนใหญ่ยืนยันว่าหากมีงานทำในประเทศก็คงไม่ต้องอพยพไปทำงานในประเทศมาเลเซีย อยู่บ้านเราดีกว่า

กรณีโครงการฟาร์มตัวอย่าง จัดเป็นโครงการที่พยายามสร้างงานให้กับชาวบ้านในพื้นที่ โดยในจังหวัดปัตตานีมีโครงการฟาร์มตัวอย่างกระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ถึง 6 โครงการ โครงการฟาร์มตัวอย่างเป็นโครงการตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จุดประสงค์ของการทำฟาร์มตัวอย่าง คือ ต้องการให้แรงงานที่ฟาร์มจ้างมาทำงานได้มีทักษะในการทำฟาร์มรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชผัก การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยงปลา เป็นต้น โครงการหวังว่าเมื่อแรงงานทำงานในฟาร์มไปสักระยะเวลาหนึ่ง ก็จะออกไปทำฟาร์มรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดที่บ้านของตัวเอง

สำหรับกรณีศึกษาโครงการฟาร์มตัวอย่างในอำเภอปะนาเระที่ทีมวิจัยได้เข้าไป สัมภาษณ์ผู้จัดการฟาร์ม 2 ท่าน คือ คุณสมมาตร เข้มทอง และ คุณอัครเดช เจ๊ะคอเราะห์ (วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549) มีข้อสรุปที่น่าสนใจดังนี้

(1) โครงการฟาร์มตัวอย่างอำเภอปะนาเระ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 บนพื้นที่ 501 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่ราษฎรถึง 93 ราย ร่วมกันบริจาค ในจำนวนผู้บริจาค่นั้นเป็นคนไทยพุทธ 91 ราย เป็นคนไทยมุสลิม 2 คน กิจกรรมหลักๆ ที่ฟาร์ม เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยงปลา และการเพาะเห็ด โดยรายได้ร้อยละ 60 มาจากการปลูกผัก รองลงมาร้อยละ 30 เป็นรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ที่เหลือเป็นรายได้จากการเพาะเลี้ยงปลาและการเพาะเห็ด

(2) ผักที่ปลูกมีกว่า 40 ชนิด แต่ที่ปลูกมากมีอยู่ไม่กี่ชนิด เช่น ผักกวางดั่ง ผักคะน้า ผักกาดขาว แตงกวา แตงร้าน และข้าวโพดหวาน เป็นต้น ตลาดผลผลิตทั้งหมดอยู่ในจังหวัดปัตตานี เช่น อำเภอข้างเคียง และอำเภอเมือง มีทั้งการขายปลีกและขายส่ง มีทั้งการนำผลผลิตไปส่งถึงตลาด และมีทั้งที่พ่อค้ามารับผักถึงที่

(3) แรงงานที่ฟาร์มจ้างมาทำงานจึงมีมากถึง 209 คน (ได้รับค่าจ้างรายวันๆ ละ 150 บาท จ่ายค่าแรงทุกสองสัปดาห์) มีผู้จัดการฟาร์ม 2 คน เป็นคนไทยพุทธ 1 คน และไทยมุสลิม 1 คน มีการบริหารงานแบบแบ่งเป็นฝ่ายๆ ฝ่ายการปลูกพืชผัก ฝ่ายการเลี้ยงสัตว์ ฝ่ายการเพาะเลี้ยงปลา ฝ่ายเพาะเห็ด ฝ่ายเพาะซากลำไย ฝ่ายดูแลป่าไม้ (พื้นที่ส่วนใหญ่ของฟาร์มตัวอย่างกว่าร้อยละ 70 เป็นพื้นที่ป่าไม้) ฝ่ายแปรรูป และฝ่ายอำนวยการ

(4) เครื่องจักรกลของฟาร์มมีจำนวนไม่มาก กล่าวคือมีรถไถเดินตาม 2 คัน รถยกทรง 2 คัน รถอีแต่น 1 คัน และเครื่องตัดหญ้า 6 ตัว

(5) ปัจจุบันฟาร์มมีค่าใช้จ่ายต่อเดือนสูงถึง 1.2 ล้านบาท ในขณะที่รายได้จากการขายผลผลิตตกเฉลี่ย 8,000 - 10,000 บาทต่อวัน หรือประมาณ 270,000 บาทต่อเดือนเท่านั้น รายได้ยังต่ำกว่ารายจ่ายถึงกว่า 4 เท่า ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ปลูกผักที่ดำเนินการอยู่จริงในปัจจุบันมีเพียง 50 ไร่เท่านั้น ฟาร์มมีแผนขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปอีกในอนาคต นอกจากนั้นยังมีการหาช่องทางเพิ่มรายได้ด้วยการนำปลาที่เพาะเลี้ยงมาแปรรูปเป็นข้าวเกรียบขายส่งไปยังกรุงเทพฯ มีโครงการเลี้ยงเป็นบารำโครงการเพาะกล้าพันธุ์ไม้ขาย เป็นต้น

ข้อสังเกตจากกรณีศึกษาดังกล่าวมี 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง แม้จุดประสงค์ของการทำฟาร์มตัวอย่าง คือ ต้องการให้แรงงานที่ฟาร์มจ้างมาทำงาน ได้มีทักษะในการทำฟาร์มรูปแบบต่างๆ โดยหวังว่าเมื่อแรงงานทำงานในฟาร์มไปสักระยะหนึ่งก็จะออกไปทำฟาร์มรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดที่บ้านของตนเอง แต่ข้อเท็จจริงคือ แรงงานทั้งหมดกลับมีความประสงค์ที่จะเป็นลูกจ้างของโครงการมากกว่า

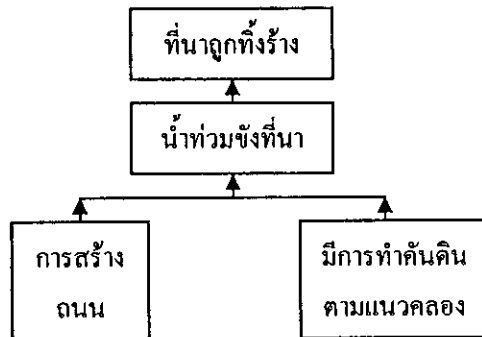
ประการที่สอง เคยมีความพยายามของทางสำนักงานเกษตรอำเภอปะนาเระที่จะขยายผลตัวแบบจากโครงการฟาร์มตัวอย่างมาที่หลังสำนักงานฯ บนเนื้อที่ 9 ไร่ โดยหวังดึงเกษตรกรในละแวกนั้นเข้าร่วมโครงการในลักษณะแบกรับความเสี่ยงร่วมกัน แต่ในที่สุดเกษตรกรก็ไม่สนใจ (สมนึก จุลเอียด (เกษตรอำเภอ), สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งก็เป็นเรื่องยืนยันว่าเกษตรกรสนใจที่จะเป็นลูกจ้างมีรายได้ประจำหรือรายวันมากกว่าที่จะเข้าไปปรับกิจการร่วมกัน

ประการที่สาม แม้ผลการดำเนินงานจะประสบกับภาวะขาดทุนอย่างมาก แต่การสร้างงานให้กับชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 209 คนดังกล่าว เป็นการช่วยชาวบ้านได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงนั้นหมายถึงค่าจ้างของแรงงานกว่า 900,000 บาทต่อเดือน จะนำไปสู่การจับจ่ายใช้สอย การชำระหนี้แหล่งต่างๆ ที่เคยก่อหนี้ไว้ เรียกว่าเงินจำนวนดังกล่าวได้ทบทวีขึ้นในพื้นที่เพิ่มอีกหลายเท่าตัว ส่วนทางอ้อมนั้นพบว่าโครงการฟาร์มตัวอย่าง ได้เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนอีกมากมาย เพราะการทำงานในฟาร์มซึ่งเท่ากับการได้ทำงานในพื้นที่ แรงงานซึ่งส่วนใหญ่คือเกษตรกร ไม่ต้องเดินทางไปทำงานในตัวจังหวัดปัตตานีหรือจังหวัดอื่นๆ การได้ทำงานในพื้นที่ใกล้บ้านได้เปิดโอกาสให้แรงงานเกือบทุกครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์มตัวอย่างหันมาทำกิจกรรมเสริมรายได้ด้วยการเลี้ยงโค และเลี้ยงไก่ เป็นต้น

3) น้ำท่วมขังที่นา

ปัญหาน้ำท่วมขังที่นาและเป็นการท่วมซ้ำซาก เป็นเหตุให้ชาวนาขาดและละทิ้งที่นาให้ร้างในที่สุด จากการศึกษาพบว่าในอดีตการเกิดปัญหาน้ำท่วมที่นาจนประสบปัญหานาล่มจะมีน้อยมาก เว้นแต่บางปีที่มีฝนตกอย่างหนักจนเกิดสภาพน้ำท่วมใหญ่จึงจะสร้างความเสียหายให้กับนาข้าว แต่ปัจจุบันกลับพบว่าชาวนาบางพื้นที่ต้องประสบกับปัญหานาล่มถี่มากทั้งๆ ที่ไม่ได้มีฝนตกอย่างหนักจนเกิดสภาพน้ำท่วมใหญ่ก็ตาม สาเหตุสำคัญที่ทำให้ที่นาบางพื้นที่ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วม

ซ้ำซากจนทำให้ที่นาต้องถูกปล่อยทิ้งร้าง คือ การสร้างถนนที่ยกพื้นสูงและปัญหาคันคลองส่งน้ำ ขวางทางน้ำ (ภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.3 สาเหตุที่ทำให้น้ำท่วมขังซ้ำซากจนเป็นเหตุให้ที่นาถูกทิ้งร้าง

(1) การสร้างถนนที่ยกพื้นสูงมาก

ข้าราชการ แสงอรุณ นักวิจัยพันธุ์ข้าวจากสถาบันส่งเสริมปัจจัยการผลิต อำเภอโคกโพธิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 14 พฤศจิกายน 2549) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า พื้นที่เกษตรในจังหวัดปัตตานีที่เหมาะสมกับการทำนายน้อย แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนาร้างเนื่องจากมีปัญหา น้ำท่วมขัง เพราะจากการก่อสร้างถนนสายหนองจิก - อำเภอเมือง ที่ไปขวางทางน้ำโดยทำตัวเหมือนเขื่อนขวางทางน้ำ จนเกิดลักษณะหนองน้ำล้อมหน้าล้อมหลัง ทั้งนี้เป็นเพราะการสร้างถนนของทางการไม่ได้ศึกษาทิศทางการไหลของน้ำ รวมทั้งมิได้เจาะช่องระบายน้ำให้เพียงพอให้เกิดน้ำท่วมรุนแรงมากขึ้น ทำให้ล้มตมติดต่อกัน 2 - 3 ปี ชาวนาที่เลิกทำนาจนกลายเป็นนาร้างในที่สุด

เช่นเดียวกับข้อสังเกตของ สมพล สิทธิโชค เกษตรอำเภอหนองจิก (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ว่าสภาพนาร้างในพื้นที่อำเภอหนองจิกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาน้ำท่วมติดต่อกันมาหลายปีโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2540 2543 และ 2548 ตามลำดับ เหตุผลหนึ่งเกิดจากถนนสาย 43 ที่สร้างขึ้นไปกีดขวางทางน้ำจนก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากเป็นเหตุให้ชาวนาขาดความมั่นใจในการที่จะทำนาต่อไป

(2) มีการทำคันดินตามแนวคลองชลประทาน

โครงการชลประทานในจังหวัดปัตตานีมี 3 ขนาด ดังนี้ (สำนักงานชลประทานเขต 17, 2549)

โครงการขนาดใหญ่ มี 1 โครงการ

เริ่มดำเนินการก่อสร้างตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2511 และก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี 2540 มีพื้นที่ส่งน้ำ 275,800 ไร่ โดยพื้นที่หัวงานอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในขณะที่พื้นที่รับน้ำ

ทั้งหมดของโครงการอยู่ในจังหวัดปัตตานี และไม่ถึงร้อยละ 10 ของพื้นที่ส่งน้ำเป็นชลประทานเกรด 1 ที่มีการจัดรูปที่ดิน มีคลองไส้ไก่ถึงแปลงนา (สำนักงานชลประทานเขต 17 , 2549)

โครงการขนาดกลาง มี 1 โครงการ

เริ่มดำเนินการก่อสร้างตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 และก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี 2543 มีพื้นที่ส่งน้ำ 5,512 ไร่ โดยพื้นที่ห้วงงานอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในขณะที่พื้นที่รับน้ำทั้งหมดของโครงการอยู่ในจังหวัดปัตตานี (สำนักงานชลประทานเขต 17 , 2549)

โครงการขนาดเล็ก มี 151 โครงการ

โครงการชลประทานขนาดเล็กของจังหวัดปัตตานีจนถึงปี พ.ศ. 2548 มีทั้งสิ้น 75 โครงการ โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปของฝาย โครงการขนาดเล็กมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ

- (1) เพื่อให้สามารถเสริมการทำนาหรือเพาะปลูกพืชได้อย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี
- (2) เพื่อให้มีน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค
- (3) เพื่อให้มีน้ำสำหรับการเพาะปลูกพืชผักในฤดูแล้งได้
- (4) เพื่อให้มีน้ำสำหรับการเลี้ยงปลาในหมู่บ้าน
- (5) เพื่อให้มีน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์

หากพิจารณาถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการชลประทานในจังหวัดปัตตานีในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สกัดด้านการชลประทาน (สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2549) สรุปได้ว่าไม่ค่อยมีสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร กล่าวคือโครงการขนาดใหญ่ซึ่งมีพื้นที่ส่งน้ำ 275,800 ไร่ แต่เกษตรกรกลับใช้ประโยชน์จากการชลประทานเพียงประมาณร้อยละ 50 - 60 ตั้งแต่เริ่มเปิดในปี 2540 เป็นระยะประมาณ 8 - 9 ปีที่ผ่านมา

ในขณะที่โครงการขนาดกลางซึ่งสำนักงานชลประทานที่ 17 เคยวางเป้าหมายให้มีพื้นที่ส่งน้ำ 40,000 ไร่ แต่ในที่สุดทำได้เพียง 5,512 ไร่ เนื่องจากบริเวณโครงการมีสภาพพื้นที่ที่ไม่ค่อยเหมาะสมต่อการจัดทำโครงการชลประทาน กล่าวคือพื้นที่บางส่วนเป็นที่เนินที่ดอน เป็นป่าพรุ และบางส่วนเป็นสวนมะพร้าว เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นจากพื้นที่ส่งน้ำจำนวนดังกล่าวเกษตรกรใช้ปลูกข้าวกันเพียงประมาณ 2,000 ไร่ หรือร้อยละ 36 ของพื้นที่ส่งน้ำเท่านั้น

สำหรับโครงการขนาดเล็ก พบว่ามีสัมฤทธิ์ผลของโครงการประมาณร้อยละ 50 ของเป้าหมายที่วางไว้

ในขณะที่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ส่วนอื่นๆ กลับพบปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับคลองส่งน้ำชลประทานที่สร้างขึ้น

จากการสัมภาษณ์ สมนึก จุลเอียด เกษตรอำเภอ ปานาละ (16 พฤศจิกายน 2549) พบว่าการทำคันดินตามแนวคลองชลประทานทำให้พื้นที่นาที่ชาวนาเคยทำนาอยู่เดิมกลับไม่สามารถทำนาได้อีกต่อไป เพราะในหน้าน้ำมักจะท่วมขัง และคันเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้หน้าร้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้ทัศนะของ ชินยง พิชมงคล หัวหน้าศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว อำเภอหนองจิก

และ จรัญ ชุมศิลป์ เจ้าหน้าที่ศูนย์ (สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2549) ว่าบางพื้นที่ของอำเภอปะนาเระ มีการถมคันดินตามแนวคลองชลประทานสูงมาก ทำให้บางช่วงโดยเฉพาะในฤดูฝนคันดินดังกล่าวจะไปขวางทางน้ำ ทำให้มีน้ำขังเป็นเวลานานชาวบ้านทำนาไม่ได้ในที่สุด

ข้อสังเกตที่น่าสนใจจากการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อปัญหานาร้าง โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการชลประทานในพื้นที่ทั้ง 6 เวที มีดังนี้

(1) ผู้เข้าร่วมประชุมต่างยืนยันปัญหาการทำคันดินยกสูงตามแนวคลองชลประทานที่เป็นคลองส่งน้ำเป็นคันเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหานาร้าง เนื่องจากน้ำท่วมขังในช่วงหน้าน้ำหรือในฤดูฝน และปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นในทุกอำเภอที่ทีมวิจัยเข้าไปจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

(2) ในฤดูแล้งคลองชลประทานที่เป็นคลองส่งน้ำกลับก่อปัญหาอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือระดับน้ำจะลึกลงไปในท้องคลอง ทำให้ดินในที่นา 2 ฝั่งคลองแห้งสนิทไม่สามารถทำนาได้

(3) โครงการสร้างฝายขนาดเล็กลงของสำนักงานชลประทานเขต 17 ได้สร้างปัญหาให้กับการทำนาในฤดูฝน เพราะจะเกิดปัญหาน้ำท่วมขังจนไม่สามารถทำนาได้

(4) ในบางพื้นที่ทางชลประทานได้สร้างคลองใส่ไก่อู่ในระดับต่ำกว่าแปลงนา เป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่สามารถระบายน้ำลงสู่แปลงนาได้

(5) ในบางพื้นที่ทางชลประทานจะเข้าไปก่อสร้างคลองใส่ไก่อู่แต่กลับติดปัญหาตรงที่ชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมสละที่ดินของตนเองเพื่อการก่อสร้าง

(6) ชาวนาที่อยู่ปลายน้ำไม่ค่อยได้รับน้ำจากระบบชลประทาน เพราะชาวบ้านที่อยู่ต้นน้ำดึงน้ำไปใช้หมด

(7) การจ่ายน้ำของทางชลประทานดีมาก แต่ยังมีปัญหาการระบายน้ำ

4) การขายที่นาให้นายทุน

ยีนยง พิชมงคล หัวหน้าศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี (สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2549) ได้ให้ข้อสังเกตว่า บริเวณตัวเมืองหรือชานเมืองพื้นที่ที่เคยเป็นที่นามาก่อนถูกเปลี่ยนมือจากชาวบ้านไปสู่ผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ หรือนายทุนเสียเป็นจำนวนมาก จึงแลเห็นพื้นที่นาร้างเป็นจำนวนมากในบริเวณตัวเมืองหรือชานเมืองปัตตานี หรือ สมพล สิทธิโชค เกษตรอำเภอหนองจิก (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ที่ดินก่อนปี 2540 ในบริเวณตำบลคอนรัก อำเภอหนองจิก ที่นาของชาวบ้านถูกเปลี่ยนมือไปสู่มีือนายทุนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพื้นที่นาตั้งแต่ขอบถนนลึกเข้าไปประมาณ 100 เมตร กลายเป็นที่ของนายทุนเกือบทั้งหมด

ในขณะที่เสียงสะท้อนจากผู้เข้าร่วมประชุมเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อปัญหานาร้างต่างก็ยืนยันปัญหาการเปลี่ยนมือของที่นาหรือการขายที่นาจากชาวบ้านให้กับนายทุน พร้อมกับตั้งข้อสังเกตว่า การซื้อที่นาจากชาวบ้านของนายทุนส่วนใหญ่มีขึ้นเพื่อเก็งกำไรเป็นหลักไม่ได้มีเจตนาซื้อที่นาจากชาวบ้านเพื่อการทำนาแต่อย่างใด จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดปัญหานาร้างมากขึ้น โดยเฉพาะ

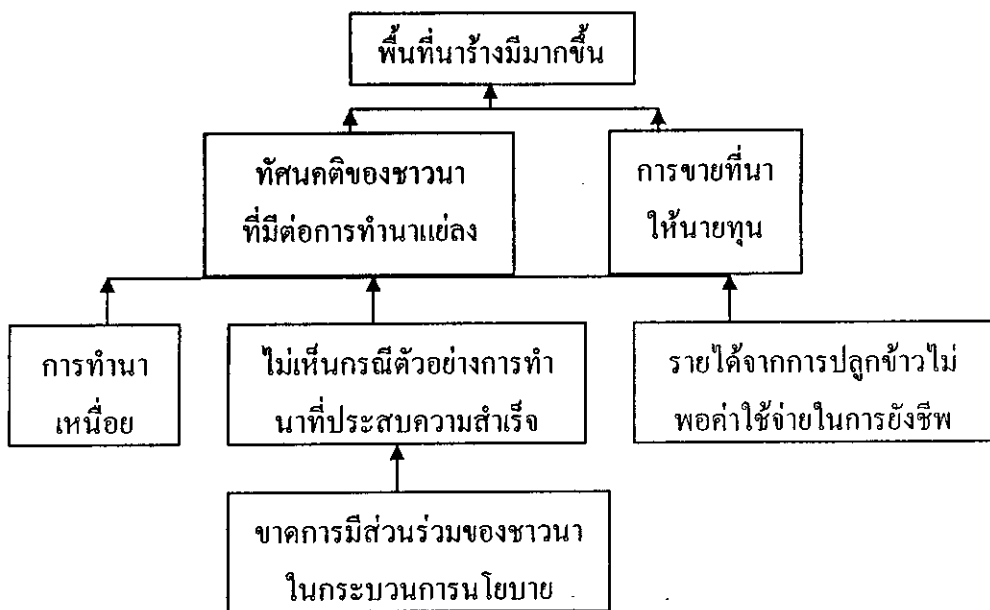
บริเวณ 2 ข้างทางของถนนสายหลักของจังหวัดในระยะประมาณ 40 เมตรจากขอบถนน และหากสังเกตที่นาบริเวณดังกล่าวก็จะพบเห็นพืชตระกูลกก กระจุค และปรีอ เป็นต้น

5) ทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง

จากการศึกษาพบว่าทศนคติของชาวนาที่มีต่ออาชีพทำนาแย่งเป็นลำดับ อาชีพทำนาไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เปรียบเสมือนอาชีพที่ไม่มีศักดิ์ศรี ชาวนาจำนวนไม่น้อยคิดว่าอาชีพทำนาไม่สามารถสร้างความร่ำรวยให้กับตนเองได้ ชาวนารุ่นพ่อแม่ไทยพุทธส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกของตนเองมาสานต่ออาชีพทำนาจากพ่อแม่ ในขณะที่ไทยมุสลิมจะมีทศนคติต่อการทำนาที่ดีกว่าไทยพุทธ กล่าวคือคนไทยมุสลิมจะไม่คิดใจหากลูกของตนเองจะยึดอาชีพการทำนาต่อจากพ่อแม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบคุณค่าที่มีต่ออาชีพทำนาระหว่างคนไทยพุทธและไทยมุสลิมจะมีความแตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุปต่อประเด็นทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนา คือ เมื่อทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาโดยรวมแย่ง ส่งผลให้ที่นาส่วนหนึ่งถูกทิ้งร้างไปทำงานอย่างอื่นหรือทำนาเฉพาะนาปีปล่อยที่นาว่างไว้ในฤดูนาปรัง ทั้งที่บางพื้นที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการทำนาปรัง

สำหรับสาเหตุที่มีส่วนทำให้ชาวนาต้องตัดสินใจขายที่นาให้นายทุน และทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่งนั้น จากการศึกษาสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้ (ภาพที่ 4.4)

ภาพที่ 4.4 สาเหตุที่ทำให้ชาวนาขายที่นาให้นายทุน – ทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่งจนเป็นเหตุให้ที่นาถูกทิ้งร้าง

(1) ชาวารู้สึกว่าการทำนาเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย

สมนึก จุลเอียด เกษตรอำเภอบ้านนาเร (สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549) ได้สรุปให้เห็นถึงความเหนื่อยยากจากการทำนาไว้ว่า “การทำนาที่อำเภอบ้านนาเรส่วนใหญ่จะเป็นนาปี โดยนิยมใช้พันธุ์พื้นเมืองที่หลากหลาย เช่น พันธุ์ช้างแดง ลูกงอบ ลูกโฆ สองพี่น้อง และมะจะนู เป็นต้น ส่วนนาปรังนั้นทำกันเป็นส่วนน้อย เพราะชาวบ้านบอกว่าเหนื่อยมากแล้วจากการทำนาปี โดยเฉพาะช่วงเก็บเกี่ยว เพราะชาวนาที่อำเภอบ้านนาเรกว่าร้อยละ 90 ยังนิยมใช้แคะในการเก็บข้าว ซึ่งพื้นที่เพียง 1 ไร่ หากใช้แคะในการเก็บต้องใช้เวลานานถึง 5 วัน (หรือถ้าจะจ้างชาวบ้านช่วยเก็บก็ต้องใช้มีค่าจ้างสูงถึง 1,000 บาทต่อไร่) ด้วยเหตุนี้หลังการเก็บข้าวนาปี ชาวนาจึงไม่ค่อยอยากจะทำนาปรังต่อเนื่องกันไป โดยไม่ได้พัก” สำหรับชาวนาที่ทิ้งที่นาให้กร้างส่วนหนึ่งก็เกิดจากความรู้สึกว่าอาชีพทำนาเป็นอาชีพที่เหนื่อยยากใช้ระยะเวลาหลายเดือนตั้งแต่เตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว และเป็นงานที่ต้องทำท่ามกลางแสงแดด

(2) ชาวนาไม่เห็นกรณีตัวอย่างการทำนาที่ประสบความสำเร็จ

หากว่ากันตามประสาชาวบ้านก็จะพูดได้ว่าชาวนาไม่เคยเห็นกรณีตัวอย่างการทำนาแล้วรวย แน่นอโนมมองดังกล่าวเป็นมุมมองตามแนวเศรษฐกิจกระแสหลักที่ยึดเอาตัวเงินเป็นที่ตั้ง ซึ่งก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ ที่ปัตตานี ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาเพียงเพื่อให้ได้ข้าวไว้บริโภคเท่านั้น ซึ่งจะเหมาะสมกับวิถีการผลิตแนวเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) มากกว่า แต่ทว่าแนวคิดเศรษฐกิจกระแสหลัก (Main Stream Economics) ซึ่งให้ความสำคัญที่เงินตรามากกว่าได้เข้าครอบงำความคิดของพี่น้องชาวนาไปหมดแล้ว ดังนั้นหากมีทางเลือกใดที่ทำให้ตนเองมีความมั่งคั่งมากกว่าชาวนาจึงจะเลือกทางเลือกนั้น แน่นอนการทำงานนอกภาคเกษตร (Off-Farm Activity) จึงถูกชาวนาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ หรือเลือกพืชเศรษฐกิจที่ให้รายได้สุทธิเชิงเปรียบเทียบสูงกว่าการทำนาแทน

นอกจากนั้นยังพบว่าโครงการต่างๆ ที่ทางรัฐบาลกลางหรือทางจังหวัดจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพการทำนาในจังหวัดปัตตานีก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ มิได้ส่งเสริมให้ชาวนาเกิดกระบวนการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ จากการศึกษาพบว่ากระบวนการนโยบายมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ผลจากการดำเนินโครงการเป็นเช่นนั้น รูปธรรมของโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการทำนาที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เช่น โครงการชลประทาน โครงการนาสาธิต 400 ไร่ และโครงการเพิ่มผลผลิตจากนาข้าวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทีมวิจัยมีข้อสรุปของ 3 โครงการโดยสังเขป ดังนี้

(2.1) โครงการชลประทาน

แน่นอนว่าการชลประทานเพื่อการปลูกข้าวในจังหวัดปัตตานีได้อำนวยประโยชน์ให้กับชาวนาได้มีน้ำทำนาในหลายพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันระบบชลประทานโดยรวมก็ยังมีปัญหาอีกมากที่รอคอยการแก้ไขดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้สันทัดด้านการชลประทาน (7 พฤศจิกายน 2549) พบว่า การกำหนดนโยบาย/โครงการชลประทานจังหวัดปัตตานี กำหนดมาจากส่วนกลางคือกรมชลประทาน เป็นหลัก ชาวนาในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในการดำเนินโครงการแต่อย่างใด กล่าวได้ว่ามิได้มีการประเมินความพร้อมหรือความต้องการของชาวนาแต่อย่างใด เรียกว่าเมื่อมีงบประมาณก็ตัดสินใจก่อสร้างโครงการทันที ผลที่เกิดขึ้นคือบางพื้นมีน้ำอุดมสมบูรณ์ แต่ชาวนาที่ทำนาปรังกันน้อยมาก หรือไม่ทำแม้กระทั่งนาปีปล่อยให้ร้างไว้เลยๆ

(2.2) โครงการนาสาธิต 400 ไร่

โครงการสาธิตการทำนาหว่านน้ำตมช่วงปี พ.ศ. 2548 เป็นโครงการนำร่อง การแก้ปัญหาความยากจนของชาวนา ซึ่งรัฐเห็นว่าปัตตานีเป็นพื้นที่ที่มีปัญหานาร้างอย่างหนาแน่น พื้นที่นาถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าซ้ำเติมปัญหาเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งของความยากจนของจังหวัด โครงการสาธิตการทำนาหว่านน้ำตมจึงถูกกำหนดขึ้น โดยเป็นการกำหนดและตัดสินใจมาจากรัฐบาล หรือกระทรวงเกษตรนั่นเอง โครงการดังกล่าวจัดขึ้นในพื้นที่ 400 ไร่ ของตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ เพราะเป็นโครงการนาสาธิตทางการจูงมุ้งงบประมาณรวมทั้งเครื่องจักรกลลงไปเต็มที่ ผลผลิตจากโครงการอยู่ในเกณฑ์ดี คือ ได้ผลผลิตในระดับ 700 กิโลกรัม/ไร่ อย่างไรก็ตามหลังจากโครงการจบสิ้นลง สภาพทุ่งนาสาธิตดังกล่าวก็ถูกทิ้งร้างเต็มไปด้วยพืชตระกูลกระจุก กก และปรีอ เป็นต้น โครงการดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างของความล้มเหลวของโครงการที่กำหนดและตัดสินใจดำเนินโครงการ โดยปราศจากการมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยเฉพาะชาวนาในพื้นที่

(2.3) โครงการเพิ่มผลผลิตจากนาข้าวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ชายแดนภาคใต้

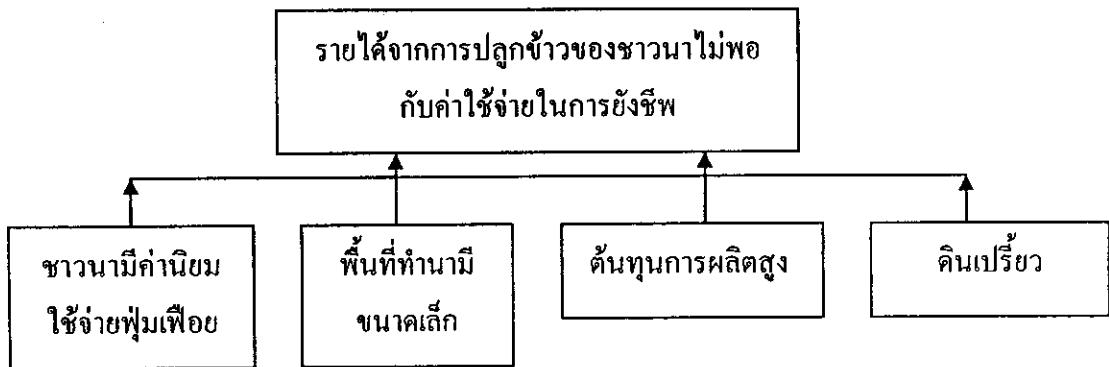
ในปี พ.ศ. 2548 ทางจังหวัดได้ดำเนินโครงการเพิ่มผลผลิตจากนาข้าวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โครงการดังกล่าวริเริ่มและกำหนดโดยภาคประชาชนของจังหวัดปัตตานี โดยภาคประชาชนจัดทำโครงการเสนอของบสนับสนุนจากงบประมาณของจังหวัด หรือของ CEO นั่นเอง แต่ด้วยเงื่อนไขของการสนับสนุนจากของ CEO ไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนรับบสนับสนุนไปดำเนินโครงการโดยลำพังได้ จึงต้องดำเนินโครงการดังกล่าวร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ดำเนินโครงการ 5,000 ไร่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 600 คน โครงการฯ สนับสนุนการไถนาเตรียมดินให้ ให้เมล็ดพันธุ์ ฟรี ปุ๋ยฟรี สารกำจัดหอยเชอรี่ฟรี และให้ปุ๋ยขาวปรับสภาพดินฟรี สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานีรับหน้าที่ด้านการจัดฝึกอบรมและจัดหาพันธุ์ ในขณะที่กองอำนวยการสร้างเสริมสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ. สสส. จชต.) รับหน้าที่ในการจัดหาปุ๋ย สารกำจัดหอยเชอรี่ ปุ๋ยขาว และเครื่องจักรกลที่ใช้ในโครงการ

อย่างไรก็ตามแม้ขณะนี้ศึกษาจะยังไม่มีการประเมินผลโครงการนี้ แต่จากการสัมภาษณ์ ชุมพล อุทยมกุล นักวิจัยกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี

(7 พฤศจิกายน 2549) พบข้อสังเกตว่ามีความพยายามจากคนบางกลุ่มที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินโครงการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าว

(3) รายได้จากการปลูกข้าวไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ

สาเหตุประการสุดท้ายที่มีส่วนทำให้ชาวนาต้องตัดสินใจขายที่นาให้นายทุนและทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง คือ ชาวนาเห็นว่ารายได้จากการปลูกข้าวไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ โดยเฉพาะทั้งปัจจัยสี่ จากการศึกษาพบว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้รายได้จากการปลูกข้าวของชาวนาไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ ประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ (ภาพที่ 4.5)

ภาพที่ 4.5 สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการปลูกข้าวของชาวนาไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ

(3.1) ชาวนามีค่านิยมใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

ข้อมูลที่ได้ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและคำยืนยันของผู้เข้าร่วมประชุมเวที แสดงความคิดเห็นต่อปัญหานาร้าง พบว่าชาวนาในจังหวัดปัตตานีโดยส่วนใหญ่ก็มีค่านิยมไม่ค่อยแตกต่างจากคนในสังคมเมือง กล่าวคือมีค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย ซื้อมอเตอร์ไซด์ และโทรศัพท์มือถือเป็นต้น เรียกว่ารักความสะดวกสบาย ด้านหนึ่งบอกว่ารายได้จากการปลูกข้าวของชาวนาไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งกลับบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย กล่าวโดยสรุปคือเมื่อรายได้จากการปลูกข้าวของชาวนาไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ก็แน่นอนความพยายามที่จะประกอบอาชีพอย่างอื่นที่คิดว่าดีกว่า และการเอาใจออกห่างจากอาชีพการทำนาก็เกิดขึ้น

(3.2) พื้นที่ทำนามีขนาดเล็ก

ในปี 2548 จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 309,120 ไร่ มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนา 49,460 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี, 2548) หรือมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวโดยเฉลี่ย 6.25 ไร่ ซึ่งเรียกว่ามีพื้นที่ทำนาต่อครัวเรือนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลับพบว่าปัจจุบันชาวนาจริงๆ โดยทั่วไปในทุกอำเภอที่เป็นพื้นที่ศึกษามีพื้นที่ทำนาต่อครัวเรือนไม่เกิน 5 ไร่เท่านั้น ในเมื่อพื้นที่ทำนามีขนาดเล็กผลผลิตรวมที่ได้รับก็จะน้อยส่งผลให้รายได้รวมต่ำ รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายก็จะต่ำไปด้วย

(3.3) ต้นทุนการผลิตสูง

ค่าใช้จ่ายที่สำคัญที่สุดในการทำนาในจังหวัดปัตตานี คือ ค่าจ้างไถเตรียมดิน โดยค่าเตรียมดินจะแกว่งตัวอยู่ระหว่าง 700 - 1,100 บาทต่อไร่ ขึ้นกับสภาพแปลงนามากมิกก กระจูด ปรีอ ขึ้นหนาแน่นแค่ไหน และโดยสภาพของดินนาที่ปัตตานีค่อนข้างเป็นดินเปรี้ยว หากที่นาถูกปล่อยว่างไว้เพียง 1 - 2 ฤดู พืชจำพวกกก กระจูด และปรีอ จะเข้ามายึดที่นาทันที ซึ่งทำให้การไถนาเตรียมดินยากขึ้นเป็นเหตุให้ค่าจ้างเตรียมดินแพงกว่าระดับปรกติ

รองจากค่าจ้างไถเตรียมดินจะเป็นค่าปุ๋ย หากใช้ปุ๋ยเคมีต้นทุนค่าปุ๋ยจะอยู่ในระดับ 400 - 500 บาทต่อไร่ ส่วนค่าเก็บเกี่ยวหากจ้างรถจักรเก็บเกี่ยวจะต้องเสียค่าจ้าง 500 - 600 บาทต่อไร่ หากจ้างเก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้เสียวค่าจ้างจะตกราว 600 บาทต่อไร่ และหากจ้างโดยใช้แกระเก็บเกี่ยวค่าจ้างจะตกราว 1,200 บาทต่อไร่ และจากการศึกษาพบว่าปัจจุบันการเก็บเกี่ยวข้าวของชาวนาในจังหวัดปัตตานีจะใช้ทั้งสามรูปแบบ (แต่ที่อำเภอปะนาเระชาวนาจำนวนมากยังนิยมเก็บเกี่ยวด้วยแกระ) หากรวมค่าใช้จ่ายปลีกย่อยอื่นๆ ก็จะพบว่าต้นทุนในการทำนาในจังหวัดปัตตานีอยู่ในระดับประมาณ 2,162 บาทต่อไร่

(3.4) ดินเปรี้ยว

ดินเปรี้ยวเป็นปัญหาที่พบโดยทั่วไปสำหรับที่นาในจังหวัดปัตตานี บางพื้นที่มีสภาพเป็นป่าพรุ บริเวณที่ประสบปัญหามากผลผลิตต่อไร่ที่ได้ก็จะไม่สูงมาก อย่างไรก็ตามจากการทำนาในจังหวัดปัตตานีก็ยังให้ผลผลิตข้าวที่ความชื้นไม่เกิน 14 % โดยเฉลี่ย 600 กิโลกรัมต่อไร่

นอกจากนั้นดังได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ (3.3) ว่าที่นาที่มีปัญหาดินเปรี้ยว หากถูกปล่อยว่างไว้เพียง 1 - 2 ฤดู พืชจำพวกกก กระจูด ปรีอ จะเข้ามายึดที่นาทันทีเป็นผลให้ค่าใช้จ่ายในการเตรียมดินสูงขึ้นไปอีก

จากตัวเลขขนาดพื้นที่ทำนาต่อครัวเรือน ต้นทุนการผลิต และผลผลิตต่อไร่ โดยสังเขปดังกล่าว หากราคาผลผลิตข้าวความชื้นไม่เกิน 14 % อยู่ที่ 7 บาทต่อกิโลกรัม และพื้นที่นาโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 5 ไร่ จะสามารถคำนวณผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30 ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่จากการทำนาโดยสังเขป

รายการ	หน่วย	บาท
ต้นทุนการผลิต	(บาท/ไร่)	2,162
รายได้รวม(720 ก.ก./ไร่ *7 บาท/ก.ก.)	(บาท/ไร่)	5,040
รายได้สุทธิ	(บาท/ไร่)	2,878
รายได้สุทธิ(5 ไร่/ครัวเรือน - ทำนา 1 ครั้ง/ปี)	(บาท/ครัวเรือน)	14,390
รายได้สุทธิ(5 ไร่/ครัวเรือน - ทำนา 2 ครั้ง/ปี)	(บาท/ครัวเรือน)	28,780
รายได้สุทธิต่อเดือน	(บาท/ครัวเรือน)	2,398

จากตารางที่ 4.30 การขานนามมีที่นาเฉลี่ย 5 ไร่/ครัวเรือน และทำนา 2 ครั้ง/ปี ขวานจะมีรายได้สุทธิต่อเดือน 2,398 บาท/ครัวเรือน แต่ถ้าทำนาเพียง 1 ครั้ง/ปี ขวานจะมีรายได้สุทธิต่อเดือนต่ำเพียง 1,199 บาท/ครัวเรือนเท่านั้น และที่สำคัญคือขวานาในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่ทำนาเพียง 1 ครั้งเท่านั้น จึงสรุปได้ว่าหากขวานาทำนาเพื่อขายข้าวหรือทำเชิงการค้ารายได้จำนวนดังกล่าวจึงไม่เพียงพอต่อการยังชีพอย่างแน่นอน ขวานาที่ยังคงทำนาอยู่ในปัจจุบันจึงทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ

เมื่อขวานามีวัตถุประสงค์ในการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ แน่แน่นอนว่าแหล่งรายได้เพื่อการยังชีพในครัวเรือน รวมทั้งค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและค่าใช้จ่ายทางสังคมต่างๆ จึงต้องมาจากการเกษตรอื่นๆ จากการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชผัก การรับจ้างกรีดยาง การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมยางและอาหารทะเล การก่อสร้าง รวมทั้งอาศัยรายได้จากการไปทำงานในประเทศมาเลเซีย เป็นต้น

4.15.2 ผลกระทบจากนาร้าง

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหานาร้างมี 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม และผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

1) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร ผลกระทบต่อความเป็นครอบครัว ผลกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชน ผลกระทบต่อวัฒนธรรมข้าว (ภาพที่ 4.2)

(1) ผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร

แม้ทัศนคติของขวานาในจังหวัดปัตตานีโดยรวมแย่งลงดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น ยิ่งโดยเฉพาะในหมู่คนหนุ่มสาวการทำงานในโรงงานหรือไปทำงานในประเทศมาเลเซียดูเหมือนจะให้ความรู้สึกที่คิดว่าการทำนา แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีขวานาจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะคนรุ่นพ่อแม่อายุยังให้ความรู้สึกว่าการทำนาเป็นอาชีพที่มีความสำคัญ และยังคงต้องทำต่อไปโดยไม่มีข้อกังขา

ดังกรณี อับดุลเลาะห์ ตาแม โต๊ะอิหม่าม ตำบลสาบีน อำเภอยะหริ่ง (สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งเปิดบ้านเป็นร้านขายของชำและขายน้ำชา กาแฟ แต่ท่านก็ยังต้องทำนาและทำนาด้วยตัวเสียดๆ ท่านมีทัศนคติที่ดีมากต่ออาชีพการทำนา โดยได้ให้ข้อสังเกตว่า “ไม่มีเงินเจ็ดวันไม่รู้สึกรู้สึก แต่อดข้าววันเดียวรู้สึกทันที” ทั้งนี้โต๊ะอิหม่ามเองมีความกังวลใจต่อการละทิ้งนาของครอบครัวใหม่และการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปปลูกปาล์ม น้ำมัน และกรณีของ มะนา อิงสุ แกนนำขวานา อำเภอปานาเระ (สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2549) ได้ให้ทัศนะต่อการทำนาว่า “การทำนาทำให้ครอบครัวมีความมั่นใจได้อย่างน้อยทุกๆ ทุกคนจะมีข้าวกิน” หรือกรณี มงคล สังข์สร ประธานสหกรณ์การเกษตรหนองจิก (สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549) ได้ให้ทัศนะที่ดีต่ออาชีพทำนาว่า การทำนาสามารถช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือนไม่ต้องซื้อข้าวกิน มีเวลาว่างก็ปลูกผักไว้รับประทานเองได้ที่เหลือก็ขาย

จาก 3 กรณีดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าการทำนาหรือการปลูกข้าวมีความหมายต่อชาวนาในจังหวัดปัตตานีค่อนข้างมากทีเดียวโดยเฉพาะชาวนาไทยมุสลิม ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากขนาดครอบครัวของไทยมุสลิมค่อนข้างใหญ่ คือ มีบุตรโดยเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน การทำนาจึงมีความหมายต่อพี่น้องไทยมุสลิมในแง่ของความมั่นคงทางอาหารนั่นเอง

(2) ผลกระทบต่อความเป็นครอบครัว

อาชีพทำนากับความเป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การที่ยังมีคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ยึดที่นาเป็นฐานในการผลิตอาหารจะส่งผลกระทบต่อความผูกพันกันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับพ่อแม่แน่นแฟ้นมากขึ้น ดังเช่น อารีย์ สักคีเมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่โรงเรียนทำนา ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “หากพ่อแม่ยังทำนาอยู่แม่จะทำเพื่อบริโภคเป็นหลัก ในช่วงปักดำและช่วงเก็บเกี่ยวพวกลูกๆ ที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นก็มักจะกลับมาช่วยพ่อแม่ทำกิจกรรมดังกล่าว” หรือกรณี มงคล สังข์สร ประธานสหกรณ์การเกษตรหนองจิก (สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549) ได้ให้ทัศนะที่ดีต่ออาชีพทำนาว่า “การทำนามีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้คนในครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา”

ความผูกพันกันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับพ่อแม่ผ่านกิจกรรมการทำนาจะให้ความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าการที่คนในครอบครัวได้เจอกันในช่วงเทศกาลโดยทั่วไป กล่าวคือการได้เจอกันในช่วงเทศกาลโดยทั่วไป นั้นคนที่ไปเป็นพ่อแม่ หรือปู่ย่า ตายาย อาจจะได้สวดคำหรือของฝากจากลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นและกลับมาเยี่ยมบ้าน ในขณะที่การกลับบ้านของสมาชิกในครัวเรือนเพื่อช่วยพ่อแม่ปักดำหรือเก็บเกี่ยวข้าว ลูกๆ จะได้เห็นเหงื่อและความเหนื่อยยากของพ่อแม่ในการผลิตอาหาร จะได้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการใช้แรงงาน และที่สำคัญคือจะได้เห็นว่าการพึ่งตนเองด้านความมั่นคงทางอาหารนั้นมีความจำเป็น

(3) ผลกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชน

ปัญหาการว่างนอกจากจะกระทบต่อความเป็นครอบครัวแล้ว ยังกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชนอีกด้วย ดังที่ อารีย์ สักคีเมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่โรงเรียนทำนา ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ได้สะท้อนให้เห็นภาพว่า “ในช่วงหน้านั้นนั้นทุกครั้งทีไปคูนาจะมีปลาติดไม้ติดมือกลับบ้านมาด้วย หากได้ปลามากก็จะนำมาแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน หากได้ปลาน้อยก็จะนำมาแกงที่บ้านจากนั้นจะแบ่งแกงให้เพื่อนบ้าน”

ข้อสะท้อนว่าด้วยความเอื้ออาทรกันในชุมชนที่เกิดจากการทำนาในลักษณะการแบ่งปันปลาที่หาได้จากท้องนาดังกล่าวได้รับการยืนยันจากเวทีประชุมเพื่อเสนอความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการว่าง ในวันที่ 28 ธันวาคม 2549 ซึ่งจัดขึ้นที่ สหกรณ์การเกษตร อำเภอโคกโพธิ์ นอกจากนั้นจากการศึกษายังพบว่าชาวนาทั้ง 7 อำเภอที่ทำการศึกษา ยังมีการเอื้ออาทรต่อกันและกันในช่วงเก็บเกี่ยวข้าว กล่าวคือยังคงมีกิจกรรมที่เรียกว่า “แชร์แรงงาน” ให้เห็นอยู่บ้างในทุกอำเภอลักษณะของ “แชร์แรงงาน” ในการเก็บเกี่ยวข้าว คือ สมาชิกภายในกลุ่มจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป

เก็บเกี่ยวข้าวแต่ละแปลงของสมาชิกตามลำดับความสูงของข้าวเปลือกที่แต่ละแปลงๆ จนหมด กิจกรรม “แซร์แรงงาน” ดังกล่าวมีทั้งในชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิม

(4) ผลกระทบต่อวัฒนธรรมข้าว

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ของชาวนาในจังหวัดปัตตานีที่ยังมีให้เห็นจนถึงปัจจุบันมีมากมาย ตั้งแต่พิธีแรกข้าว พิธีเกี่ยวข้าว พิธีลาซัง และพิธีนำข้าวขึ้นฉาง กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปลูก จนกระทั่งเก็บเกี่ยวได้เป็นเมล็ดข้าวเปลือก ชาวนาจะประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกิจกรรม เป็นระยะๆ

(4.1) พิธีแรกข้าว

เมื่อจะเริ่มดำนาหรือเริ่มปักดำต้นกล้า ชาวนาจะกำหนดฤกษ์โดยวันที่ดีเพื่อปักดำกล้าแรกสัก 5 7 หรือ 9 กอในบริเวณมุมใดมุมหนึ่งของแปลงนา หลังจากนั้นจึงปักดำกันจริง พิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสบายใจว่า หลังจากปักดำไปแล้วจะไม่มีศัตรูข้าวมารบกวน ไม่ต้องประสบกับปัญหาเสียหายหรือนาถ่ม เรียกว่าปักดำแล้วจะได้มีข้าวกินนั่นเอง (อับดุลเลาะห์ สาแม โต๊ะอิหม่าม, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549)

(4.2) พิธีเกี่ยวข้าว

ในช่วงเก็บเกี่ยวข้าวเมื่อข้าวเริ่มสุกแล้วก่อนเก็บเกี่ยวทั้งแปลง ชาวนาจะหาฤกษ์ยามยามดีวันดีโดยจะเริ่มไปนาประมาณตี 5 ก่อนรุ่งสาง เพื่อไปเก็บเกี่ยวข้าวมาก่อนประมาณครึ่งกำมือเก็บแล้วจะนำมาไว้ในฉาง พิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสบายใจว่าจะไม่มีนกกและ หนูมาทำลายข้าว (อับดุลเลาะห์ สาแม โต๊ะอิหม่าม, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549)

(4.3) พิธีลาซัง

พิธีลาซัง (ข้าว) จะทำกันที่แปลงนาหลังการเก็บเกี่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอขมาต่อแม่โพธิ์สพในกรณีที่มีการล่วงเกินต่อแปลงนา ค่อดันข้าว หรือต่อเมล็ดข้าว และเพื่อขอขอบคุณแม่โพธิ์สพที่ประทานข้าวมาให้ด้วยการทำนาประสบความสำเร็จจะทำกันเฉพาะในหมู่บ้านไทยพุทธเป็นหลัก (ศิลาป คัมภีระพงษ์ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลปะนาเระ, สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549)

(4.4) พิธีนำข้าวขึ้นฉาง

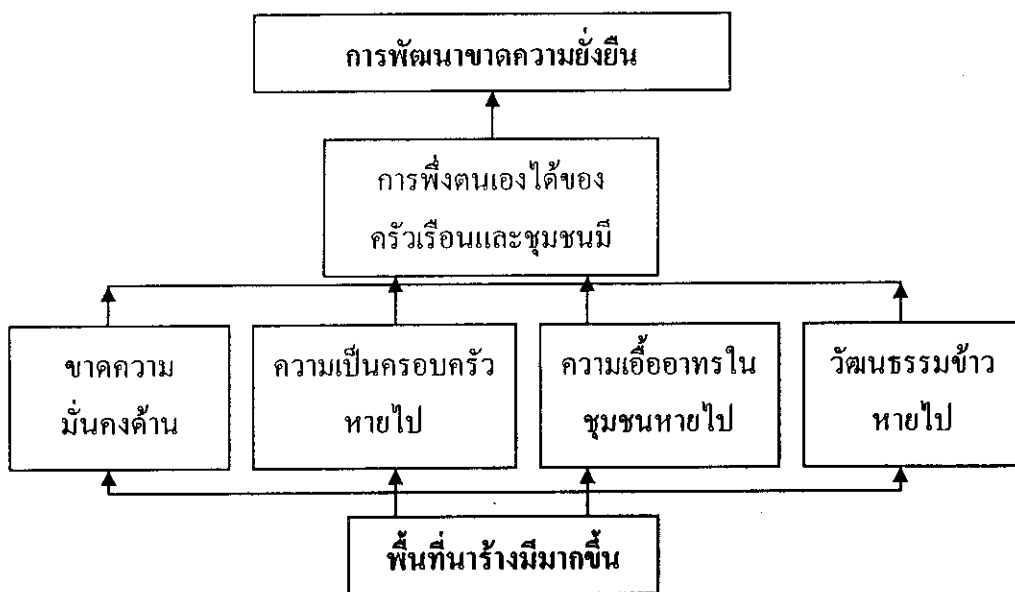
พิธีนำข้าวขึ้นฉางหรือพิธีทำขวัญข้าวจะทำที่ฉางรวมของหมู่บ้านจะทำกันก่อนที่จะนำข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้วเข้าเก็บไว้ในฉาง โดยจะทำกันทั้งพิธีทั้งทางพราหมณ์ พุทธ และอิสลาม พร้อมๆ กันในจุดเดียว ในพิธีจะมีกิจกรรมต่างๆ หลากหลาย เช่น มีการตกแต่งบายศรีข้าว ทำพิธีการเล่นแต่งงานของกลุ่มสาว มีการตำครกสามสาก (มุ่งเน้นความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน) มีการนำข้าวมาประกวด เป็นต้น และที่สำคัญคือจะมีการนำข้าวของชาวบ้านที่นำมาขึ้นเก็บที่ฉางหมู่บ้าน ข้าวในฉางหมู่บ้านดังกล่าวเก็บไว้ในกรณีที่ใครในหมู่บ้านเดือดร้อนต้องการนำไปเป็นพันธุ์ปลูกก็มานำไปใช้ได้ (นิล คงพูนเพิ่ม, สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549)

นอกจากทั้ง 4 พิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำนาแล้ว การนำข้าวเปลือกออกจากฉางเพื่อนำไปสีเป็นข้าวสารเพื่อบริโภคก็จะต้องดูแลอย่างดี การเข้ายุ้งจะพูดกับใครไม่ได้ต้องเจียบสงบเพื่อเป็นการเคารพข้าว และยุ้งข้าวต้องอยู่แยกต่างหากเพื่อต้องการความสงบของข้าว (อับดุลเลาะห์ สามแม โต๊ะอิหม่าม, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549)

สำหรับชาวไทยมุสลิมในทางศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง “ชะกาต” หรือการบริจาคทานทรัพย์สินให้แก่บุคคล 8 กลุ่ม โดยบุคคล 8 กลุ่ม ที่สามมารถรับ “ชะกาต” ได้ คือ คนเปลี่ยนศาสนา (เช่น เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาพุทธเป็นมุสลิม) คนจน เด็กศึกษาเล่าเรียน ผู้สอนศาสนา คนที่ตกเป็นทาส คนเดินทางที่ไม่มีทรัพย์สิน โต๊ะอิหม่าม คนคิดหนีสิน โดยชาวนาจะต้องบริจาคข้าวเปลือกในอัตรา 80 กิโลกรัมต่อข้าวเปลือกที่ผลิตได้ 1,000 กิโลกรัม ส่วนในช่วงเทศกาลถือศีลอด ชาวไทยมุสลิมทุกคนต้องบริจาคข้าวสารให้กับส่วนกลางในชุมชนในอัตราคนละ 1 ทะนาน หรือถ้าไม่บริจาคข้าวสารก็สามารถบริจาคในรูปของเงินแทนได้ในอัตราคนละ 40 บาท อย่างไรก็ตามจากการศึกษาปรากฏว่าร้อยละ 80% ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีปัจจุบันจ่ายในรูปข้าวสาร ซึ่งแน่นอนคนที่ไม่ได้ทำนาก็ต้องไปซื้อข้าวมาบริจาค

การ “ชะกาต” ข้าวจึงกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชาวนาในรูปแบบของการเอื้อเฟื้อกันในสังคม อับดุลเลาะห์ สามแม โต๊ะอิหม่าม (สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549) ได้ให้ทัศนะว่า “ข้าวที่ได้จากการทำนาที่ไม่ผ่านการบริจาคในรูปของ “ชะกาต” จะถือว่าเป็นข้าวไม่บริสุทธิ์บริโภคไปก็จะมีเลือดเนื้อ”

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม ที่เกิดจากปัญหานาร้าง ทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ส่งผลให้การพึ่งตนเองได้ของครัวเรือนและชุมชนมีน้อยลง และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืน (ภาพที่ 4.6)

ภาพที่ 4.6 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคม ที่เกิดจากปัญหานาร้าง

2) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยการขีดครองพื้นที่นาของยางพารา - ปาล์มน้ำมัน และผลกระทบต่อกรหายไปของวงจรชีวิตสัตว์ในทีนา (ภาพที่ 4.2)

2.1) การขีดครองพื้นที่นาของยางพารา - ปาล์มน้ำมัน

ในเมื่อพื้นที่นาถูกปล่อยทิ้งร้างโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ประกอบกับทางราชการเองโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ให้การส่งเสริมยางพาราและปาล์มน้ำมันจึงกลายมาเป็นพืชหนึ่งที่เกษตรกรนำเข้ามาปลูกทดแทนในพื้นที่นาร้าง แต่ที่นาสนใจคือที่นาที่ไม่ได้ร้างเกษตรกรก็สนใจ และเริ่มปลูกพืชทั้งสองชนิดดังกล่าวเช่นเดียวกัน

(1) การปลูกยางพาราในทีนา

การทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในจังหวัดปัตตานีมาช้านาน โดยในปี 2548 มีพื้นที่ปลูกยางพารา 337,578 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี, 2548) หรือร้อยละ 39 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมดของจังหวัด และจัดเป็นพืชที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุดในบรรดาพืชเศรษฐกิจทั้งหมด

การส่งเสริมขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในนาร้างเป็นโครงการที่ดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี ภายใต้ยุทธศาสตร์เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย มีเป้าหมายเพื่อขยายพื้นที่ปลูกยางในนาร้างให้ได้ทั้งหมด 6,000 ไร่ คาดว่าผลสำเร็จโครงการจะสามารถให้ผลผลิตยางพาราในพื้นที่เพิ่มขึ้น 690,000 กก./ปี มีรายได้เพิ่มขึ้นปีละ 20.70 ล้านบาทต่อปี ใช้ระยะเวลาดำเนินงานในระหว่างปี 2547 – 2550

จากการสัมภาษณ์ ประวิทย์ เรืองประสบ หัวหน้าสำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดปัตตานี (วันที่ 9 พ.ย. 2549) พบว่าในปีงบประมาณ 2549 สำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง (สทย.) จังหวัดปัตตานี ได้รับการสนับสนุนจากงบ CEO ของจังหวัดให้ดำเนินโครงการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราของเกษตรกรในทีนาที่ปล่อยทิ้งร้าง ในพื้นที่ 2,216 ไร่ ใช้งบประมาณ 3,245,000 บาท แยกเป็นอำเภอเมือง 79 ราย 302 ไร่ อำเภอโคกโพธิ์ 214 ราย 1,108 ไร่ และอำเภอสายบุรี 189 ราย 806 ไร่ ภายใต้โครงการดังกล่าวเกษตรกรจะได้รับ การสนับสนุน 1,200 บาทต่อไร่ ในเวลา 1 ปี โดยจะสนับสนุนกล้าพันธุ์ยาง ปุ๋ยรองก้นหลุม และปุ๋ยบำรุง หลังจากนั้นจะสนับสนุนเฉพาะปุ๋ยโดยก่อบประมาณผูกพันทุกปี

ในปีงบประมาณ 2550 สำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง (สทย.) จังหวัดปัตตานี ได้รับงบประมาณจากแหล่งเดียวกันในพื้นที่ 8,000 ไร่ (คาดว่าเป็นพื้นที่นาร้างราวร้อยละ 70) ในขณะที่ทำการศึกษาโครงการดังกล่าวกำลังอยู่ระหว่างการรับสมัครสมาชิก

การปลูกยางพาราในพื้นที่นาร้างหรือนาที่ยังไม่ร้างแต่เจ้าของที่นาสนใจที่เปลี่ยนแปลงการทำงานไปสู่อาชีพการทำสวนยางพาราในจังหวัดปัตตานี มีข้อสังเกตที่น่าสนใจดังนี้

(1.1) การปลูกยางในพื้นที่นาทาง สกย. ยังไม่มีองค์ความรู้ทางวิชาการที่เพียงพอว่าสัมฤทธิ์ผลจะเป็นเช่นไร สกย.เพียงพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ กล่าวคือพื้นที่นาต้องไม่ใช่เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ต้องเป็นพื้นที่ที่มีสวนยางเก่าอยู่ใกล้เคียง และมีการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกปลูกยางก่อนเข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้ไม่ให้เกิดการสงเคราะห์ในพื้นที่พร

(1.2) มีเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งเดิมมีอาชีพทำนาและไม่เคยมีความรู้ใดๆ เกี่ยวกับยางเลย แต่เมื่อราคาสูงขึ้นก็มีความสนใจปลูกยางด้วยเช่นกัน

(1.3) สมพล สิทธิโชค เกษตรอำเภอนองจิก และ คำนึ่ง สุขแก้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (สัมภาษณ์วันที่ 9 พ.ย. 2549) ได้ให้ข้อคิดเห็นต่อกรณีการปลูกยางในนาว่า เนื่องจากสภาพที่นามีระดับน้ำตื้น ทำให้ต้นยางสามารถเติบโตได้ดีเพียงในช่วง 2 ปีแรก แต่หลังจากนั้นต้นยางจะแคระแกรน มีถึงอายุกรีดมันจะให้น้ำยางน้อยกว่ายางที่ปลูกในที่ดอน นอกจากนั้นการปลูกยางในที่นามีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาน้ำท่วมอีกด้วย

(1.4) จากการสัมภาษณ์ จิราพรรณ ชัชวาลชัยพรรณ (21 พฤศจิกายน 2549) ทำให้พบว่าปัจจุบันปัญหาพื้นที่นาร้างมิได้มีเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น จังหวัดอื่นๆ เช่น สตูล พัทลุง สงขลา และตรัง เป็นต้น ก็ประสบกับปัญหานาร้างเช่นเดียวกัน สำหรับจังหวัดพัทลุง ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรไปปลูกในพื้นที่นาของตัวเองมากขึ้นเป็นลำดับ และปลูกเข้าไปในพื้นที่ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นนาร้าง นาที่ไม่ร้างก็มีการปลูกยางพารากันอย่างต่อเนื่องจนไม่อาจควบคุมได้ เหตุผลที่สำคัญคือเกษตรกรเชื่อว่าราคาขายพาราจะยังคงสูงต่อไปนั่นเอง

(1.5) ทิมวิชัยได้เข้าสัมภาษณ์ ผ่องศรี สุขรุ่ง ซึ่งเป็นหมอดินอาสาตำบลปิ่นเต่า อำเภอดงขนุน จังหวัดพัทลุง (21 พฤศจิกายน 2549) พบว่าหมอดินอาสาท่านนี้ได้ปลูกยางพาราในพื้นที่นาของตนเองโดยการยกร่องเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา บนพื้นที่ 4 ไร่ ผลปรากฏว่าในปีแรกก็กรีดได้มันให้ผลผลิต 1.5 กิโลกรัมต่อไร่ แต่ในปีที่สองผลผลิตต่อไร่ก็ลดลงเหลือเพียง 1 กิโลกรัมต่อไร่ และในปีที่สามมันกลับไม่ให้ผลผลิตเลย จนต้องโค่นสวนยางพาราดังกล่าวทิ้งในที่สุด ข้อสังเกตสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ คือ ยางพาราที่ปลูกในพื้นที่นาโดยการยกร่องนั้น ลำต้นจะโตเป็นปรกติเฉพาะใน 3 ปีแรกเท่านั้น หลังจากนั้นลำต้นจะโตช้ามาก ยางที่ครบอายุที่กรีดได้จะมีขนาดลำต้นที่เล็กกว่าปรกติมาก และแน่นอนปัญหาความไม่สมบูรณ์ของลำต้นย่อมส่งผลต่อผลผลิตอย่างแน่นอน

(2) การปลูกปาล์มน้ำมันในที่นา

ในระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ที่ทั่วโลกประสบกับปัญหาวิกฤติพลังงาน ราคาน้ำมันดีเซลพุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับรัฐบาลเองก็มีนโยบายส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อการผลิตไบโอดีเซลเป็นพลังงานทดแทน หากสัญญาไปมาทั่วภาคได้ในพื้นที่ที่มีการทำนาหรือพื้นที่ที่มีนา

ที่ถูกทิ้งร้างก็จะพบเห็นป้ายผ้าที่แสดงข้อความว่า “เปลี่ยนนาร้างเป็นนาปาล์ม” ของบริษัทเองจนราย
หนึ่งโฆษณากระจายไปทั่ว

การส่งเสริมขยายพื้นที่ปลูกปาล์มในนาร้าง นับเป็น โครงการที่มีความ
ความก้าวหน้าของผลดำเนินงานและมีการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มในนาร้างเป็นจำนวนมากที่สุด โดย
โครงการได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการในวันที่ 16 พฤศจิกายน 2547 ให้ดำเนิน
งานภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ มีชื่อโครงการว่า “โครงการฟื้นฟูพื้นที่นา
ร้างเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน” มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันจำนวน 85,000 ไร่ ประกอบด้วย
พื้นที่ในเขตนิคมสหกรณ์บาเจาะและปิเหล็ง จำนวน 35,000 ไร่ และพื้นที่นาร้างในจังหวัดยะลา ปัตตานี
และนราธิวาส จำนวน 50,000 ไร่ ระยะเวลาดำเนินงานในช่วงปี 2547 – 2552

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานี สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 ก็ขานรับ
นโยบายดังกล่าวของรัฐบาล จัดทำโครงการฟื้นฟูนาร้างเพื่อการปลูกปาล์มน้ำมันในจังหวัดปัตตานี

จากการสัมภาษณ์ ปรีชา ช่วยชู หัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานี (10
พฤศจิกายน 2549) พบว่าหน้าที่ของสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานี คือ การจัดการการใช้ที่ดินและ
การแก้ปัญหาที่ดินที่มีปัญหา รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกร การแก้ปัญหาที่ดินที่มีปัญหา เช่น
ดินเปรี้ยว ดินทรายจัด ดินเสื่อมโทรม เป็นต้น งานหลักสำหรับการจัดการการใช้ที่ดิน คือ การ
อนุรักษ์ดินและน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก และการสร้างบ่อเก็บน้ำ เป็นต้น

บทบาทสำคัญของสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานีที่มีต่อการปลูกปาล์ม
น้ำมันในพื้นที่นาร้างของจังหวัดเริ่มขึ้นหลังเหตุการณ์ความไม่สงบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

สำหรับความก้าวหน้าของ โครงการฯ ดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าใน
ปีงบประมาณ 2547 โครงการฯ ได้รับการสนับสนุนจากงบกลาง 16.3 ล้านบาท เพื่อพื้นที่ปลูกปาล์ม
น้ำมัน 2,306 ไร่ กระจายใน 5 อำเภอ คือ หนองจิก ยะรัง โคกโพธิ์ มายอ และยะหริ่ง โดยส่วนใหญ่
เป็นอำเภอหนองจิก ยะรัง (ตารางที่ 4.31) ในปีงบประมาณ 2548 โครงการฯ ได้ตั้งงบประมาณไว้ 97 ล้าน
บาท แต่งบประมาณดังกล่าวถูกตัดไปเพราะโดนดึงจากกองอำนวยการส่งเสริมสันติสุขในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชด.) ด้านความปลอดภัย อย่างไรก็ตามปีงบประมาณ 2549 โครงการฯ
ได้รับการสนับสนุนจากงบบูรณาการหรืองบ CEO เป็นเงิน 39.6 ล้านบาท เพื่อพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน
5,048 ไร่ กระจายใน 9 อำเภอ คือ หนองจิก ยะหริ่ง พังยางแดง ยะรัง เมือง มายอ โคกโพธิ์ ปานระ
และสายบุรี โดยส่วนใหญ่เป็นอำเภอยะหริ่ง (ตารางที่ 4.32) (ปรีชา ช่วยชู หัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดิน
จังหวัดปัตตานี, สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤศจิกายน 2549)

ตารางที่ 4.31 พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวนเกษตรกรที่ร่วมโครงการในจังหวัดปัตตานี จำแนกตาม
อำเภอ ปีงบประมาณ 2547

อำเภอ	พื้นที่ (ไร่)	เกษตรกร (ราย)
หนองจิก	966	53
ยะรัง	736	169
โคกโพธิ์	251	52
มายอ	206	43
ยะหริ่ง	147	38
รวม	2306	355

ที่มา: รวบรวมจากสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานี , 2549

ตารางที่ 4.32 พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวนเกษตรกรที่ร่วมโครงการในจังหวัดปัตตานี จำแนกตาม
อำเภอ ปีงบประมาณ 2549

อำเภอ	พื้นที่ (ไร่)	เกษตรกร (ราย)
หนองจิก	1,445	119
ยะหริ่ง	801	175
ทุ่งยางแดง	83	3
หนองจิก	1,445	119
ยะหริ่ง	801	175
ทุ่งยางแดง	83	3
ยะรัง	573	98
เมือง	307	15
มายอ	525	62
โคกโพธิ์	791	141
ปานาระ	180	9
สายบุรี	343	34
รวม	5,048	656

ที่มา: รวบรวมจากสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดปัตตานี , 2549

การปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้างในจังหวัดปัตตานีมีข้อสังเกต ดังนี้

(2.1) เพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐบาลในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบกับรัฐบาลส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน สำหรับการผลิตน้ำมัน ไบโอดีเซลเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติราคาน้ำมัน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 พิจารณาแล้วเห็นว่าพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพื้นที่นาร้างอยู่เป็นจำนวนมาก จึงใช้เครือข่ายหมอดินทั้งในระดับหมู่บ้านและในระดับตำบล จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในระดับพื้นที่ เพื่อค้นหาความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง แม้มีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยสนใจทำเกษตรผสมผสาน แต่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 คิดว่าการเกษตรผสมผสานนั้นเป็นโครงการในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจึงเดินทางโครงการปลูกปาล์มในพื้นที่นาร้างต่อไป

(2.2) โครงการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้างของจังหวัดปัตตานีนั้น นอกจากจะเป็นโครงการประเภทกำหนดจากบนลงล่าง (Top Down Approach of Development) แล้ว การตัดสินใจดำเนินโครงการนี้ยังขาดองค์ความรู้ที่ด้านความเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพชีวภาพ และเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่อีกด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่คิดเพียงว่าไหนๆ ก็เป็นนาร้างไปแล้วปล่อยให้ที่นาร้างว่างเปล่าก็ไม่เป็นประโยชน์แต่อย่างใด

(2.3) ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ปัจจัยสำคัญที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 ให้นโยบายต่อสถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดปัตตานี ในการพิจารณาเกษตรกรเข้าร่วมโครงการคือ ในเน้นความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และชุดดินที่เหมาะสมเป็นสำคัญ กล่าวคือพื้นที่ใดเป็นที่ลุ่มและชุดดินเหมาะสมกับการทำนาเป็นหลัก สำนักงานฯ ก็อยากให้เกษตรกรใช้ทำนาเท่านั้น พื้นที่นาใดที่ชุดดินไม่ค่อยเหมาะสมต่อการทำนา และถูกปล่อยทิ้งร้างมาเป็นระยะเวลาาน เช่น 5 - 10 ปีมาแล้ว ก็จะส่งเสริมให้ทำการปลูกปาล์มน้ำมันทดแทน แต่ในเชิงปฏิบัตินั้นสำนักงานฯ ปล่อยให้เป็นที่นาของสถานีพัฒนาที่ดินในพื้นที่เป็นผู้ตัดสินใจ จึงเป็นเหตุให้มีพื้นที่นาที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว มีระบบชลประทานอุดมสมบูรณ์ถูกนำไปปลูกปาล์มน้ำมันเป็นจำนวนไม่น้อย

(2.4) องค์ความรู้ที่พอจะนำมาเทียบเคียงต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายในการนำปาล์มน้ำมันไปปลูกในพื้นที่นาร้าง คือ การปลูกปาล์มน้ำมันในบริเวณพรุบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งผลผลิตต่อไร่ของปาล์มน้ำมันอยู่ที่ประมาณ 2 ตัน เมื่อเทียบกับประมาณ 3 ตัน ในภาพรวมของประเทศ (จिरาพรหม ชัชวาลชัยพรหม, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งแน่นอนว่าต้นทุนการผลิตต่อกิโลกรัมของการปลูกปาล์มน้ำมันในบริเวณพรุบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ย่อมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามสำหรับผลผลิตต่อไร่ของปาล์มน้ำมันที่ปลูกในพื้นที่นาร้างในจังหวัดปัตตานีก็ยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นอย่างไร จึงต้องรองจนกว่ามันให้ผลผลิตเท่านั้น (จिरาพรหม ชัชวาลชัยพรหม, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤศจิกายน 2549)

(2.5) เกษตรกรที่ร่วมโครงการจะได้รับการฝึกอบรมและการดูงาน การปลูกปาล์มที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ ได้รับการสนับสนุนการยกร่องแปลงปลูก (เพราะพื้นที่ โครงการส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม) ฟรี ได้รับการกล้าพันธุ์ฟรี ปุ๋ยฟรีเป็นเวลา 3 ปี

(2.6) อย่างไรก็ตามในเมื่อเป็นโครงการที่จัดหาปัจจัยการผลิตให้ฟรี ทุกอย่าง โครงการดังกล่าวจึงได้รับการตอบสนองจากเกษตรกรค่อนข้างดี มีเกษตรกรสนใจร่วม โครงการมากกว่างบประมาณที่ได้รับ (จิราพรรณ ชัชวาลชัยพรรณ เศรษฐกร 7 สำนักงานพัฒนาที่ดิน เขต 12, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤศจิกายน 2549)

(2.7) ชาวนาหรือเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่เข้าร่วมโครงการนาที่มี อยู่ก็ไม่ได้ทำอยู่แล้วโดยคิดว่าทิ้งไว้ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เมื่อรัฐให้ทุกอย่างฟรีตั้งแต่การยกร่อง เตรียมพื้นที่ พันธุ์ และปุ๋ยจนต้นปาล์มอายุได้ 3 ปี เกษตรกรลงทุนแค่แรงงานในการดูแลสวนเท่านั้น อย่างไรก็ตามตัวเกษตรกรเองก็เต็มไปด้วยความกังวลในประเด็นของความแน่นอนของปริมาณผลผลิต ที่จะออกมาว่าจะได้ผลหรือเปล่า พันธุ์ปาล์มที่ปลูกก็ไม่มีการตรวจสอบ ถ้าเกิดเป็นพันธุ์ตัวผู้ขึ้นมาจะ ทำอย่างไรยังไม่มีรู้

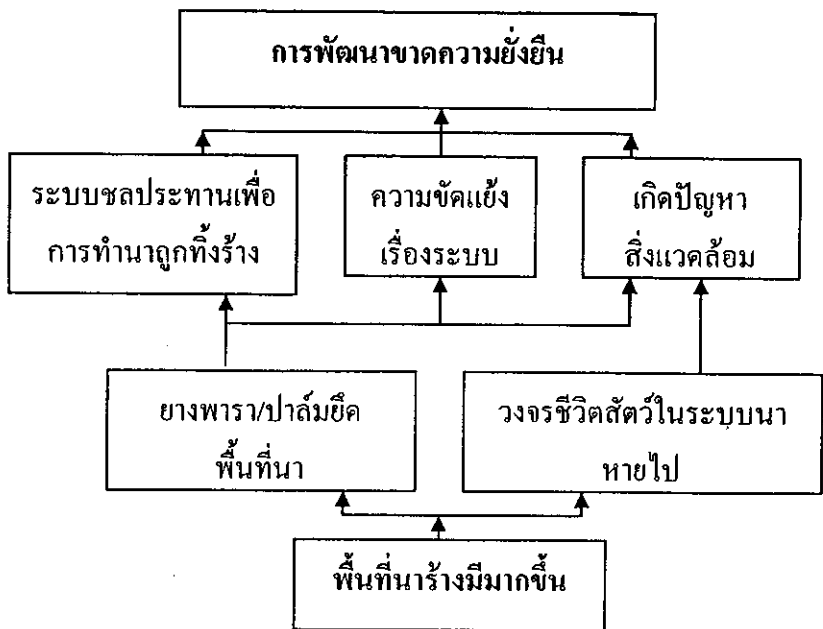
(2.8) ปัจจุบันพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาการทำลายต้นปาล์มอ่อนของหนู เช่น กรณีของ ฉัตรชัย เจปะปอ ประธานสหกรณ์ชาวสวนปาล์มบัตตานี เกษตรกรผู้เปลี่ยนที่นาเป็นสวนปาล์ม (สัมภาษณ์วันที่ 17 พฤศจิกายน 2549) ปลูกปาล์ม 1,100 ต้น แต่ ต้องเผชิญกับปัญหาหนูกินต้นอ่อนเสียหายกว่า 600 ต้น ซึ่งการป้องกันหนูก็นำวิธีการลองผิดลองถูกเอง เช่น การนำตาข่ายมุ้งกันรอบต้นก็ปรากฏว่าไม่ได้ผล เพราะหนูก็นำเข้าไปกินต้นปาล์มได้

(2.9) ประเด็นสุดท้าย คือ ความแน่นอนของโครงการที่เกษตรกรผู้ ร่วมโครงการยังมีความกังวลว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล โครงการนี้จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่

2.2) ผลกระทบต่อการหายไปของวงจรชีวิตสัตว์ในที่นา

จากการสัมภาษณ์ อารีย์ ศักดิ์เมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่ โรงเรียน ทำนา ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ทำให้พบว่าธรรมชาติของการทำนาที่ จังหวัดปัตตานีโดยทั่วไปจะประสบกับศัตรู คือ หนุรบกวนอยู่เสมอมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็ให้ภูมิต้านทานควบคุมปริมาณหนู โดยเป็นตัวกำจัดหนูให้มีในปริมาณที่สมดุล ในขณะที่วัชพืชรบกวนก็ให้คนแสกมาควบคุมทั้งปริมาณของหนูและงู โดยคนแสกจะคอยกำจัดสัตว์ ทั้งสองชนิดข้างต้นให้มีในปริมาณที่ไม่สร้างปัญหาให้กับชาวนา เรียกได้ว่าคนแสกจะเป็นตัวช่วยลด ความเสี่ยงของชาวนาที่จะโดนงูกัด และช่วยลดอัตราการทำลายต้นข้าวและข้าวเปลือกของชาวนาได้ อีกด้วย

ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ทั้ง 2 ด้านดังกล่าว ส่งผลให้ ระบบชลประทานเพื่อการทำนาถูกทิ้งร้าง เกิดความขัดแย้งเรื่องระบบน้ำ (ระหว่างการทำนา ปาล์มน้ำมัน และยางพารา) เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืน (ภาพที่ 4.7)

ภาพที่ 4.7 ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหาาร้าง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด นโยบาย โครงการของรัฐและกระบวนการนโยบายเกษตรที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของ ชาวนาในจังหวัดปัตตานี (2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำนาของชาวนาในปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต (3) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหานาร้าง ทั้งปัจจัยในเชิงเศรษฐกิจและไม่ใช่เศรษฐกิจ (4) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต โครงสร้างอาชีพ รายได้ รายจ่าย และหนี้สินของครัวเรือนชาวนาในปัจจุบัน (5) เพื่อศึกษาพัฒนาการของวิถีการผลิตข้าวและการจัดการทางการผลิต รวมทั้งทัศนคติของชาวนาคือ การทำนาในมิติต่างๆ ในปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีต และ (6) เพื่อกำหนดแนวทางในการยกระดับ ศักยภาพการทำนา เพื่อความมั่นคงของชาวนา ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ข้อมูลทฤษฎี ภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) บุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 55 คน และการสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview) ครัวเรือนเกษตรกรใน 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง อำเภอสายบุรี และ อำเภอมายอ อำเภอละ 100 ราย รวม 700 ราย ที่วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง 700 ราย ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 90.0 นับถือ ศาสนาอิสลาม มีอายุเฉลี่ยเท่า 52.2 ปี จัดเป็นระดับอายุที่ค่อนข้างสูงวัย ระดับการศึกษาสูงสุดของ หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 48.0 มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ร้อยละ 21.7 มีการศึกษาค่า กว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 18.8 ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.5 มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน มีอัตราการหย่าร้างต่ำเพียง ร้อยละ 2.7 เท่านั้น ด้วยเหตุผลการคุมกำเนิดถือว่าการกระทำที่ผิดหลักศาสนาอิสลาม เป็นเหตุให้ จำนวนบุตรเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างจึงมีค่อนข้างสูง คือ 4.2 คนต่อครัวเรือน

สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนนั้น พบว่ามีเฉลี่ยเท่ากับ 5.7 คนต่อครัวเรือน โดย สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 67.2 หรือ 3.8 คน มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 15 - 65 ปี ซึ่งจัดเป็นวัยแรงงาน และมี วัยพึ่งพิง (อายุต่ำกว่า 8 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี) ต่อครัวเรือนค่อนข้างต่ำ

แม้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเกษตรกรที่มีที่นาเป็นของตนเอง หรือไม่มีที่นาของ ตนเองแต่ขอที่นาของเพื่อนบ้านทำนาแบบแบ่งผลผลิต แต่เมื่อพิจารณาถึงอาชีพหลักกลับพบว่า มีเพียง ร้อยละ 41.5 ที่ตอบว่ามีอาชีพทำนา ในขณะที่มีอาชีพสวนยางพาราร้อยละ 29.6 อาชีพรับจ้างทั่วไป

ร้อยละ 9.7 อาชีพค้าขายร้อยละ 9.0 และร้อยละ 10.2 ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ ปลูกผัก รับราชการ สวนผลไม้ และประมงทะเล เป็นต้น

หากพิจารณาโครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือน พบว่าครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างใช้แรงงานจำนวน 1.30 คน คิดเป็นร้อยละ 33.5 ทำงานในฟาร์มหรือทำงานในพื้นที่การเกษตรของครัวเรือน เช่น ทำนา สวนยางพารา สวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และทำไร่ เป็นต้น ใช้แรงงานจำนวน 1.80 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 ทำงานนอกภาคเกษตร เช่น รับจ้างทั่วไป บริษัท ห้างร้าน และโรงงาน เป็นต้น ใช้แรงงานจำนวน 0.50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.2 ทำงานรับจ้างทางการเกษตร เช่น การรับจ้างกรีดยาง รับจ้างเกี่ยวข้าว และรับจ้างในฟาร์มตัวอย่าง เป็นต้น และใช้แรงงานจำนวน 0.20 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เช่น ร้านอาหาร แทงปาล์ม รับจ้างกรีดยาง เป็นต้น ผลการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนแรงงานทำงานภาคเกษตรค่อนข้างสูง

ในขณะที่สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ครัวเรือนมีสถานะภาพทางเศรษฐกิจในระดับรายได้เท่ากับหรือมากกว่ารายจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางสังคมของมุสลิมที่ไม่นิยมการก่อหนี้และเน้นวิถีชีวิตไม่ฟุ้งเฟ้อตามหลักศาสนาอิสลาม โดยมีระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเท่ากับ 99,300 บาทต่อปี จำแนกเป็นรายได้จากการทำงานนอกภาคเกษตร ร้อยละ 44.1 จากการทำงานในฟาร์มร้อยละ 30.2 จากการทำงานรับจ้างทางการเกษตร ร้อยละ 18.4 และจากการทำงานในประเทศมาเลเซียร้อยละ 7.3 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนเกษตรกรพึ่งพารายได้จาก การเกษตรเพียงไม่ถึงหนึ่งในสามของรายได้ทั้งหมด สำหรับภาระหนี้สินของครัวเรือนนั้นพบว่า ครัวเรือนร้อยละ 44.3 มีภาระหนี้สิน โดยมีจำนวนหนี้เฉลี่ยเท่ากับ 56,700 บาทต่อครัวเรือน

2) โครงสร้างการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินของครัวเรือน

ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยค่อนข้างเล็กเพียง 7.8 ไร่ โดยร้อยละ 81.4 มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งพบว่าครัวเรือนจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ทำนามากที่สุด 4.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 55.2 รองลงมาเป็นสวนยางพาราและพื้นที่สวนผลไม้ 2.3 ไร่ และ 0.6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.5 และ 7.7 ตามลำดับ

3) โครงสร้างการใช้ประโยชน์จากที่นา

ในที่นาเฉลี่ย 4.5 ไร่ ต่อครัวเรือนนั้น เป็นที่นาทำเองจำนวน 2.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.2 ให้เพื่อนบ้านทำแบบแบ่งครึ่งผลผลิตจำนวน 0.82 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.2 ที่นาทิ้งร้างจำนวน 0.77 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.1 ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ

ประการที่หนึ่ง พื้นที่ทำนาของเกษตรกรจังหวัดปัตตานีมีขนาดที่เล็กเฉลี่ยเพียง 4.5 ไร่ ต่อครัวเรือน และยิ่งกว่านั้นที่นาที่ทำเองมีขนาดเพียง 2.75 ไร่ ทั้งนี้เพราะการทำนาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการทำนาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามพบว่า มีการผลิตข้าวเพื่อขายเชิงการค้าในพื้นที่อำเภอปะนาเระ ซึ่งชาวนาจะผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขายให้กับศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 16 และการรวมกลุ่มชาวนาผลิตข้าวเพื่อขายเชิงการค้าในพื้นที่อำเภอหนองจิกและอำเภอโคกโพธิ์ ลักษณะการ

ผลิตข้าวเชิงการค้านี้จะมีพื้นที่นาขนาดใหญ่และอาจมีการรวมพื้นที่นาของชาวนาและกลุ่มชาวนาเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้พื้นที่นาขนาดใหญ่ที่คุ้มกับการลงทุนทำนาเชิงการค้า

ประการที่สอง จะเห็นได้ว่ามีชาวนาจำนวนไม่น้อยที่ไม่ประสงค์จะทำนาเอง อย่างไรก็ตามชาวนาก็ไม่ได้ปล่อยให้ที่นาว่างโดยเปล่าประโยชน์ แต่ให้เพื่อนบ้าน ทำแบบแบ่งครึ่งผลผลิตสำหรับสัดส่วนพื้นที่นาว่างนั้นค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อมูลนาว่างมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 40 ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งทีมวิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของนักศึกษาที่เข้าไปสัมภาษณ์รายครัวเรือนในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างที่ได้จึงเป็นชาวนาที่ยังคงทำนาอยู่เป็นส่วนใหญ่

กรณีพื้นที่ที่ปล่อยทิ้งร้างนั้น พบว่าในช่วงปี 2524 - 2539 เริ่มพบว่ามี การปล่อยที่นาให้ร้างกันแล้วแต่มีพบไม่มากนัก ในขณะที่ช่วงหลังปี 2540 ปัญหาการทิ้งร้างมีปรากฏให้เห็นมากขึ้น โดยเฉพาะในปี 2540 พบว่าการทิ้งร้างเพิ่มขึ้นอย่างผิดปกติ จำนวน 28 ราย ซึ่งผลจากการจัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นสาเหตุและผลกระทบจากปัญหานาว่าง ผู้เข้าร่วมเวทีให้เหตุผลว่าเป็นผลกระทบเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ที่ส่งผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยของชาวนา จนต้องปล่อยที่นาทิ้งร้าง ในช่วงปี 2541 - 2544 จำนวนที่นาว่างก็เริ่มลดลงตามภาวะเศรษฐกิจที่ฟื้นตัวขึ้นนั่นเอง และในช่วงปี 2545 - 2547 จำนวนที่นาว่างเพิ่มสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นผลเนื่องจากการที่ชาวนาต้องประสบภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมขังทุกปีและประสบปัญหานาล่มติดต่อกันหลายปี ทำให้ชาวนาเริ่มทิ้งนาว่าง

4) สภาพการผลิตข้าวของชาวนา

ชาวนากลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 18.5 ปี คนที่ยังทำนาอยู่ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นพ่อแม่ที่สืบทอดการทำนามากจากบรรพบุรุษทำให้มีประสบการณ์ในการทำนามานาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.1 ปลูกข้าวนาปี กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ปลูกข้าวนาปีมีสาเหตุเนื่องจากประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงหน้าฝน ในขณะที่ชาวนาร้อยละ 29.4 ปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาส่วนใหญ่ที่ไม่ทำนาปรังเนื่องจากขาดแคลนน้ำในการทำนาทั้งในส่วนของน้ำชลประทานไม่ทั่วถึง และมีน้ำชลประทานแต่มีปัญหาในเรื่องของการจัดการน้ำสำหรับนำไปใช้ในการปลูกข้าวนาปรัง

สำหรับวิธีการทำนานั้น ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 75.1 ทำนาดำ ชาวนาที่เหลือจะทำนาโดยวิธีการอื่นๆ เช่น การทำนาหว่านสำรวย/หว่านแห้ง นาหว่านแห้งคราดกลบ และนาหว่านน้ำตม การทำนาโดยวิธีต่างๆ ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 84.3 เตรียมดินโดยใช้รถไถเดินตาม มีบางส่วนใช้รถแทรกเตอร์ (ชาวนาในพื้นที่ที่ทำการศึกษาร้อยละ 41.0 มีรถไถเดินตาม และเพียงร้อยละ 2.29 ที่มีรถไถสี่ล้อ) และเป็นที่น่าสนใจว่ายังมีชาวนาร้อยละ 1 ที่ยังใช้วัวในการเตรียมดิน การเตรียมดินโดยวิธีการข้างคันชาวนาร้อยละ 53.0 เตรียมดินโดยการจ้าง และร้อยละ 47.0 เตรียมดินโดยใช้เครื่องจักรของตัวเอง

ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น พันธุ์มะจานู ปันยี เกษตรแดง ลีองา เขียง ระโนด บาโระ กือลาแซ เวาะปู้เต๊ะ กูหา เทียน เมล็ดเหลือง ลิมะ กาแสด และกำป็น โดยพันธุ์มะจานูเป็นพันธุ์ที่ชาวนานิยมมากที่สุด ที่เหลือร้อยละ 29.3 ใช้พันธุ์ส่งเสริม เช่น พันธุ์ช่อสูง เสียบนก ชัยนาท และพันธุ์ปทุมธานี ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 75.0 ใช้พันธุ์ข้าวของตนเองที่ได้เก็บไว้ ที่เหลือซื้อพันธุ์ข้าวจากเกษตรกรด้วยกัน แลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกับเกษตรกรด้วยกัน และชาวนาส่วนที่เหลือได้รับพันธุ์ข้าวโดยซื้อจากร้านค้า ได้รับฟรีจากทางราชการ ซื้อจากทางราชการ เป็นต้น

การใช้ปุ๋ยบำรุงดินชาวนั้นชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 87.6 ยังใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก เพียงร้อยละ 8.0 ที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลักส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะในการทำนาปุ๋ยเป็นต้นทุนการผลิตที่มากเป็นอันดับสองรองจากค่าจ้างไถเตรียมดิน สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้ชาวนาร้อยละ 52.9 ใช้ปุ๋ยคอกที่ทำเอง รองลงมาร้อยละ 41.4 ใช้ปุ๋ยพืชสดที่ทำเอง ร้อยละ 25.3 ใช้ปุ๋ยหมักที่ทำเอง เช่นเคียวกัน และร้อยละ 20.7 ใช้น้ำหมักชีวภาพ โดยน้ำหมักชีวภาพที่ใช้ส่วนใหญ่จะได้อาจจากการซื้อ

การทำนาในจังหวัดปัตตานีนั้น ชาวนาร้อยละ 98.7 ประสบปัญหาการรบกวนของศัตรูพืช โดยชนิดของศัตรูพืชส่วนใหญ่ที่รบกวนต้นข้าว คือ หนอน ปูนา นก หอยเชอรี่ หนอนม้วนใบ และแมลงสิง ชาวนาร้อยละ 54.1 มีการกำจัดศัตรูพืช และชาวนาร้อยละ 45.9 ไม่มีการกำจัด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการทำนาโดยส่วนใหญ่ทำไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และหากมีการกำจัดศัตรูพืชอาจจะทำให้ต้นทุนในการทำนาสูงขึ้น ชาวนาจึงไม่ให้ความสำคัญกับการกำจัดศัตรูพืช สำหรับชาวนาที่มีการกำจัดศัตรูพืช ส่วนใหญ่ชาวนาจะใช้สารเคมีและใช้วิธีการในการกำจัดศัตรูพืช ส่วนวัชพืชก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่รบกวนการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 67.4 มีการกำจัดวัชพืช และชาวนาร้อยละ 32.57 ไม่มีการกำจัดวัชพืช โดยชาวนาส่วนใหญ่กำจัดวัชพืชโดยการถอน และมีบางส่วนที่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช

แม้จังหวัดปัตตานีมีระบบชลประทานค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ และในการกำหนดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาที่มวิจัยได้กำหนดสัดส่วนชาวนาที่ทำนาในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทาน ในสัดส่วนประมาณ 50:50 แต่ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 81.3 ยังตอบว่าใช้น้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก รองลงมา ร้อยละ 49.7 ใช้น้ำจากคลองชลประทาน ชาวนาที่ตอบว่าใช้น้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก ร้อยละ 52.0 มีความเห็นว่าปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอ ในขณะที่ชาวนาที่ตอบว่าใช้น้ำจากคลองชลประทานในการทำนาเป็นหลัก ร้อยละ 71.6 มีความเห็นว่าปริมาณน้ำจากคลองชลประทานเพียงพอ

ในการเก็บเกี่ยวชาวนาส่วนใหญ่ชาวนาหลายพื้นที่ของประเทศใช้หันมาใช้เครื่องจักรในการเก็บเกี่ยวเป็นหลัก แต่ในจังหวัดปัตตานีชาวนาร้อยละ 68.1 เกี่ยวข้าวโดยใช้แคะ รองลงมา ร้อยละ 37.6 เกี่ยวข้าวโดยใช้เคียว เพียงร้อยละ 2.4 เท่านั้นที่เกี่ยวข้าวด้วยเครื่องจักร ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ แม้ชาวนาที่ใช้แคะและเคียวจะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก แต่ยังคงพบว่ามีชาวนาถึงร้อยละ 12 ที่ใช้แรงงานแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนาที่มีมาตั้งแต่ในอดีต และยังคงมีอยู่ใน

ปัจจุบันแม้จะไม่มากเหมือนในอดีต ในการนวดข้าวก็ทำนองเดียวกัน คือ มีชวานาเกือบครึ่งหนึ่งของทั้งหมดที่นวดข้าวโดยการฝัด และหลังจากนวดข้าวเสร็จ ชวานาร้อยละ 80.9 เก็บข้าวไว้ในยุ้ง และร้อยละ 19.1 เก็บข้าวไว้ที่บ้าน และไม่ว่าจะเก็บข้าวไว้ที่บ้านหรือในยุ้ง ชวานาจะรู้สึกอุ่นใจว่ายังไร้สมาชิกในครอบครัวก็จะมีข้าวไว้บริโภค

5) ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตข้าว

เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในปัจจัยการผลิตในส่วนของปุ๋ยเคมีมากที่สุด คิดเป็นเงินเท่ากับ 404.7 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 63.6 มูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด สำหรับข้าวนาปี และคิดเป็นเงินเท่ากับ 432.0 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 56.9 สำหรับข้าวนาปรัง ในขณะที่มีค่าใช้จ่ายสำหรับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัจจัยการผลิตในสัดส่วนต่ำสุด คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.9 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.8 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด สำหรับข้าวนาปี และคิดเป็นต้นทุนเฉลี่ยเท่ากับ 29.1 บาทต่อไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 3.8 ของมูลค่าการใช้ปัจจัยการผลิตสิ้นเปลืองทั้งหมด

6) การใช้แรงงานในการทำนา

สำหรับข้าวนาปีนั้น เกษตรกรใช้แรงงานตั้งแต่การเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยวรวม 10.26 วันทำงาน โดยร้อยละ 57.31 เป็นการใช้แรงงานครอบครัว ในขณะที่ร้อยละ 23.59 ใช้แรงงานแลกเปลี่ยน ส่วนข้าวนาปรัง เกษตรกรใช้แรงงานตั้งแต่การเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว รวม 5.45 วันทำงาน โดยร้อยละ 58.82 เป็นการใช้แรงงานครอบครัว ในขณะที่ร้อยละ 34.62 ใช้แรงงานแลกเปลี่ยน

7) การกระจายการผลิตข้าว

เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดปัตตานีประกอบอาชีพทำนาเพื่อเลี้ยงชีพเป็นหลัก เนื่องจากผลิตข้าวที่ได้ใช้เพื่อบริโภคเองทั้งสิ้น 1,966.1 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 70.4) รองลงมาคือนำไปขายและใช้เป็นค่าตอบแทนการใช้ที่ดินเฉลี่ย 273.2 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 9.8) และ 213.4 กิโลกรัมต่อครัวเรือน (ร้อยละ 7.6) และผลผลิตที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 12.1 ถูกนำไปชะภาค ทำพันธุ์ เลี้ยงสัตว์ และให้เพื่อนบ้าน สำหรับชาวนาที่มีข้าวเหลือขายนั้น ชาวนาส่วนใหญ่จะขายผลผลิตให้กับโรงสี และขายให้กับพ่อค้าคนกลางในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

8) การวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว และประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว

ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตข้าว พบว่าค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยเคมี และค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน มีอิทธิพลต่อมูลค่าผลผลิตข้าวนาปีที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ในขณะที่ค่าใช้จ่ายด้านเมล็ดพันธุ์ และค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันเชื้อเพลิง มีอิทธิพลต่อมูลค่าผลผลิตข้าวนาปี ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ส่วนการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตข้าว สรุปได้ว่าการปลูกข้าวนาปีนั้น ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์และปุ๋ยเคมีคิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด และใช้แรงงานคิดเป็นมูลค่าเกินกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด

ในขณะที่การปลูกข้าวนาปรัง ชาวนาใช้เมล็ดพันธุ์และน้ำมันเชื้อเพลิงคิดเป็นมูลค่าต่ำกว่าระดับที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด

9) การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการทำนา

จากการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน สำหรับข้าวนาปี ชาวนามีกำไรทางบัญชี 5.03 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 1.92 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนข้าวนาปรัง ชาวนามีกำไรทางบัญชี 3.72 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 0.99 บาทต่อกิโลกรัม

10) ทศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาในปัจจุบัน

ข้อค้นพบที่น่าสนใจเกี่ยวกับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน คือ ชาวนามีทัศนคติต่อการทำนาไม่ดีในประเด็น “การทำนาในปัจจุบันใช้ต้นทุนการผลิตสูง” เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่เห็นว่าต้นทุนในการทำนาในปัจจุบันสูงขึ้น ทำแล้วไม่คุ้ม ชาวนาบางส่วนจึงเลิกทำนา ส่งผลให้มีนาร้างขึ้นมาก และมีทัศนคติไม่สู้ดีในประเด็นต่างๆ ดังนี้ คือ ราคาข้าวที่ได้รับไม่พอใจให้เกษตรกรหันมาสนใจทำนา ตลาดรองรับผลผลิตข้าวของชาวนามีไม่เพียงพอ ผู้รับซื้อกดราคา การทำนากว่าจะมีรายได้เกิดขึ้นต้องใช้เวลาหลายเดือน การทำนาสร้างรายได้ให้กับชาวนาในจังหวัดปัตตานีน้อยมาก การทำนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไม่แน่นอน การทำนาทำให้ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนด การทำนาทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนการทำนาในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างดี ชาวนาไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการส่งเสริมการทำนาในจังหวัดปัตตานี ในเมื่อชาวนามีทัศนคติไม่ดีและไม่สู้ดีต่อการทำนาด้านเศรษฐกิจทุกประเด็น ทีมวิจัยจึงเชื่อว่าหากไม่มีการปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมการทำนาให้ดีขึ้น ในอนาคตชาวนาจะเลิกทำนามากขึ้นเรื่อยๆ และอาจจะยังมีการเลิกทำนาเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต

ส่วนทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาด้านสังคม พบว่าชาวนามีทัศนคติไม่สู้ดีในประเด็น เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมสืบทอดการทำนา เด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้นไม่นิยมกลับมาทำนา เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี อาชีพการทำนาไม่ได้รับการยกย่องเหมือนอาชีพอื่น การเห็นเพื่อนบ้านเลิกทำนามีส่วนให้ชาวนาเลิกทำนามากขึ้น และการจัดสรรการใช้น้ำชลประทานระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามสำหรับประเด็น ชาวนาที่ยังสืบทอดการทำนาอยู่เป็นเพราะคิดว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ เด็กรุ่นใหม่ในพื้นที่ควรสืบทอดการทำนา อาชีพทำนามีส่วนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น อาชีพทำนาทำให้เกิดการเกื้อกูลกันในชุมชน ชาวนามีระดับทัศนคติดีปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากชาวนาารู้สึกว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ ทำให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น เพราะการทำนาส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยกันทำภายในครอบครัว ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี และยังมีการช่วยกันทำระหว่างเพื่อนชาวนาดูด้วยกันทำให้เกิดความเกื้อกูลกันในสังคม

11) ความเห็นของชาวนาที่มีต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ

หากชาวนามีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอาชีพ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพที่ชาวนาเห็นด้วยมาก หรือมีความจำเป็นมากถ้าหากจะเปลี่ยนจากอาชีพทำนาไปทำอาชีพอื่นๆ คือ อาชีพใหม่มีรายได้มากกว่าอาชีพทำนา รายได้ของอาชีพใหม่ต้องสม่ำเสมอและเพียงพอ และอาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนอาชีพที่ชาวนาเห็นด้วยปานกลาง หรือมีความจำเป็นปานกลางถ้าหากจะเปลี่ยนจากอาชีพทำนาไปทำอาชีพอื่นๆ คือ อาชีพใหม่ต้องเป็นกิจกรรมที่ตัวเองพอมีความรู้บ้าง อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่รัฐให้การสนับสนุน อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากที่ดินเดิม และอาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

เนื่องจากชาวนาเห็นว่าอาชีพทำนาภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เท่าที่ควร โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวนาให้ข้อสังเกตว่า การทำสวนยางมีกองทุนส่งเสริมการทำสวนยางที่ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่ชาวสวนยาง แต่ทำไมการทำนาซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนไทย จึงไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับการทำนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ

ส่วนอาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสม หากมีการปรับเปลี่ยนอาชีพในมุมมองของชาวนา คือ การทำสวนยาง ค่าขาย มีความดีสูงสุด โดยเฉพาะการทำสวนยาง เนื่องจากรายจ่ายค่อนข้างสูงในช่วงที่ทำการศึกษาศึกษา และเกษตรกรจะได้รับเงินสดทุกเช้าที่ออกไปกรีดยาง นอกจากนั้นยังพบว่ากลุ่มที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ ต้องการการสนับสนุนในด้านต่างๆ คือ การสนับสนุนด้านเงินทุน การจัดหาตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน การฝึกอบรม เป็นต้น

12) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา ด้านสังคม พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 5 ตัว คือ ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 - 65 ปี และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม ต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา ด้านสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในขณะที่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา ด้านเศรษฐกิจ พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 2 ตัว คือ พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 2 ตัว คือ ระดับอายุของหัวหน้าครอบครัว และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือน มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา ด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = .01$ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อยกว่าค่าเฉลี่ยมีทัศนคติต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ย และกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่

มากกว่าค่าเฉลี่ยมีทัศนคติต่ออาชีพทำนาด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่น้อยกว่าค่าเฉลี่ย

ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอีก 3 ตัว ที่เหลือคือ จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 - 65 ปี และจำนวนสมาชิกที่อาศัยในครัวเรือนที่ทำงานในฟาร์ม ต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนา ด้านสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

13) สาเหตุปัญหาหาร้างในจังหวัดปัตตานี

หากอิงข้อมูลจากทางราชการ โดยเฉพาะจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี พบว่า ในปี 2548 จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่นา 323,786 ไร่ เป็นพื้นที่นาร้าง 61,906 ไร่ หรือร้อยละ 19.12 ในขณะที่จากการศึกษาของทีมวิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก กลับพบว่าตัวเลขพื้นที่นาร้างของทางราชการ ห่างไกลจากความเป็นจริงมาก กล่าวคือตัวเลขนาร้างในจังหวัดปัตตานีสู่ถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด หรือพื้นที่นาถูกทิ้งร้างถึง 129,514 ไร่

สาเหตุในจังหวัดปัตตานีที่ทีมวิจัยสังเคราะห์ขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และปรับปรุงหลังจากการรับฟังความคิดเห็นพบว่า

สาเหตุหลัก (Direct Causes) ที่ก่อให้เกิดปัญหาหาร้าง มี 5 ประเด็น คือ (1) พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า (2) การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ (3) น้ำท่วมขังที่นา (4) การขายที่นาให้นายทุน และ (5) ทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง

(1) พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า

พืชเศรษฐกิจตัวอื่นให้ผลตอบแทนดีกว่า เช่น ยางพารา และสวนผลไม้ ซึ่งเกษตรกรให้ความสนใจกับการทำสวนยางพาราและสวนผลไม้มากขึ้น เพราะชาวบ้านมีความคิดว่า การทำนานั้นกว่าจะได้เงินสดต้องใช้เวลาหลายเดือน ตั้งแต่การเตรียมดิน หว่าน/ปักดำ ดูแลรักษา เก็บเกี่ยว ต้องใช้เวลานาน 4 - 6 เดือน ขึ้นกับชนิดพันธุ์ข้าว ยิ่งกว่านั้นในบางฤดูกาลที่โชคไม่เข้าข้างเกษตรกรต้องประสบกับปัญหานาล่มเนื่องจากน้ำท่วมเสียอีก ในขณะที่การทำสวนยางพาราเกษตรกรจะได้เงินสดทุกๆ เข้าที่ออกไปกรีดยาง

(2) การอพยพไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ

การไปทำงานต่างถิ่นนั้น เช่น ไปทำงานก่อสร้าง เป็นพนักงานในโรงแรม ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานลูกโป่ง โรงงานอุตสาหกรรมยาง โรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลในปัตตานี การคัดแยกปลาที่ทำเรือปัตตานี นอกจากนั้นยังนิยมไปใช้แรงงานกรีดยางในจังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

สำหรับการไปทำงานในต่างประเทศนั้น จากการศึกษาพบว่าคนในวัยแรงงานที่เป็นคนไทยมุสลิมทุกอำเภอนิยมอพยพไปทำงานในประเทศมาเลเซีย หลายพื้นที่ในจังหวัดปัตตานีจะมีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย บางครอบครัวปิดบ้านไปกันทุกคนก็มี การไปทำงานในประเทศมาเลเซียที่นิยมมากที่สุด คือ การไปเปิดร้านขายอาหาร โดยมีเมนูยอด

นิยมคือ คัมย๋กุง บ้างก็ไปเป็นพนักงานในร้านอาหาร ไปรับจ้างกรีดยาง รับจ้างแทงปลา รับจ้างเกี่ยวข้าว เป็นคนงานในเรือประมง เป็นต้น

สาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้คนในวัยแรงงานไปทำงานต่างถิ่นทั้งในและต่างประเทศ คือ การขาดความต้องการแรงงาน (Demand for Labour) ในพื้นที่ โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา นักลงทุนใหม่ขาดความมั่นใจในการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ นักลงทุนเดิมหรือกิจการเดิมเลิกการขยายการลงทุนหรือปิดกิจการไป เศรษฐกิจโดยรวมซบเซาอย่างมาก ส่งผลให้คนหนุ่มสาวต้องตกงานหรือว่างงาน ส่วนหนึ่งจึงต้องอพยพไปทำงานในประเทศมาเลเซียโดยปริยาย

(3) น้ำท่วมขังที่นา

ปัญหาน้ำท่วมขังที่นาและเป็นการท่วมซ้ำซาก เป็นเหตุให้ชาวนาขาดและละทิ้งที่นาให้ร้างในที่สุด จากการศึกษาพบว่าในอดีต การเกิดปัญหาน้ำท่วมที่นาจนประสบปัญหานาล่มจะมีน้อยมาก เว้นแต่บางปีที่มีฝนตกอย่างหนักจนเกิดสภาพน้ำท่วมใหญ่จึงจะสร้างความเสียหายให้กับนาข้าว แต่ปัจจุบันกลับพบว่าชาวนาบางพื้นที่ต้องประสบกับปัญหานาล่มถี่มากทั้งๆ ที่ไม่ได้มีฝนตกอย่างหนักจนเกิดสภาพน้ำท่วมใหญ่ก็ตาม สาเหตุสำคัญที่ทำให้ที่นาบางพื้นที่ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากจนทำให้ที่นาต้องถูกปล่อยทิ้งร้าง คือ การสร้างถนนที่ยกพื้นสูง และปัญหาคันคลองส่งน้ำชลประทานขวางทางน้ำ

(4) การขายที่นาให้นายทุน

การซื้อที่นาจากชาวนาของนายทุนตั้งแต่ช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ส่วนใหญ่มีขึ้นเพื่อเก็งกำไรเป็นหลัก ไม่ได้มีเจตนาซื้อที่นาจากชาวบ้านเพื่อการทำนาแต่อย่างใด จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดปัญหานาร้างมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณ 2 ข้างทางของถนนสายหลักของจังหวัดในระยะประมาณ 40 เมตรจากขอบถนน และหากสังเกตที่นาบริเวณดังกล่าวก็จะพบเห็นพืชตระกูลถั่ว กระเจี๊ยบ ปรือ เป็นต้น

(5) ทศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่ง

จากการศึกษาพบว่าทัศนคติของชาวนาที่มีต่ออาชีพทำนาแย่งเป็นลำดับ อาชีพทำนาไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เปรียบเสมือนอาชีพที่ไม่มีศักดิ์ศรี ชาวนาจำนวนไม่น้อยคิดว่าอาชีพทำนาไม่สามารถสร้างความร่ำรวยให้กับตนเองได้ ชาวนารุ่นพ่อแม่ทั้งไทยพุทธส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกของตนเองมาสานต่ออาชีพทำนาจากพ่อแม่ ในขณะที่ไทยมุสลิมจะมีทัศนคติต่อการทำนาที่ดีกว่าไทยพุทธ กล่าวคือคนไทยมุสลิมจะไม่คิดใจหากลูกของตนเองจะยึดอาชีพการทำนาต่อจากพ่อแม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบคุณค่าที่มีต่ออาชีพทำนาระหว่างคนไทยและไทยมุสลิมจะมีความแตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุปต่อประเด็นทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนา คือ เมื่อทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาโดยรวมแย่ง ส่งผลให้ที่นาส่วนหนึ่งถูกทิ้งร้างไปทำงานอย่างอื่น หรือทำนาเฉพาะนาปี ปล่อยที่นาว่างไว้ในฤดูนาปรัง ทั้งที่บางพื้นที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการทำนาปรัง

สำหรับสาเหตุที่มีส่วนทำให้ชาวนาต้องตัดสินใจขายที่นาให้นายทุน และทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาแย่งนั้น จากการศึกษาสรุปได้ว่าเป็นเพราะชาวนา รู้สึกว่าการทำนาเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย ชาวนาไม่เห็นกรณีตัวอย่างการทำนาที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากชาวนา รู้สึกว่าโครงการต่างๆ ที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมมักขาดการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรในพื้นที่ เป็นโครงการที่กำหนดขึ้นชนิดจากบนลงล่างเป็นสำคัญ นอกจากนั้นชาวนายรู้สึกได้ว่ารายได้จากการปลูกข้าวไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ ทั้งนี้เนื่องจากชาวนามีค่านิยมใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมีค่านิยมไม่ค่อยแตกต่างจากคนในสังคมเมือง กล่าวคือมีค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย ซื้อมอเตอร์ไซด์ โทรศัพท์มือถือ นอกจากนั้นพื้นที่ทำนามีขนาดเล็ก ดินเปรี้ยว ส่งผลให้รายได้รวมต่ำ รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายก็จะต่ำไปด้วย และที่สำคัญคือ ต้นทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะค่าเตรียมดินจะแพงตัวอยู่ระหว่าง 700 - 1,100 บาทต่อไร่ ขึ้นกับสภาพแปลงนามีกก กระจุด ปรีอ ขึ้นหนาแน่นแค่ไหน รองจากค่าจ้างไถเตรียมดินจะเป็นค่าปุ๋ย หากใช้ปุ๋ยเคมีต้นทุนค่าปุ๋ยจะอยู่ในระดับ 400 - 500 บาทต่อไร่ ส่วนค่าเก็บเกี่ยวหากจ้างรถจักรเก็บเกี่ยวจะต้องเสียค่าจ้าง 500 - 600 บาทต่อไร่ หากจ้างเก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้เคียว ค่าจ้างจะตกราว 600 บาทต่อไร่ และหากจ้างโดยใช้แคะเก็บข้าว ค่าจ้างจะตกราว 1,200 บาทต่อไร่

14) ผลกระทบจากนาร้างในจังหวัดปัตตานี

ผลกระทบจากนาร้างในจังหวัดปัตตานีที่ทีมวิจัยสังเคราะห์ขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และปรับปรุงหลังจากการรับฟังความคิดเห็น พบว่า

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหานาร้างมี 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ (1) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม และ (2) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

(1) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร ผลกระทบต่อความเป็นครอบครัว ผลกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชน ผลกระทบต่อวัฒนธรรมข้าว

อับดุลเลาะห์ สาแม โต๊ะอิหม่าม ตำบลสาบัน อำเภอยะหริ่ง (สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งเปิดบ้านเป็นร้านขายของชำและขายน้ำซากาแฟ แต่ท่านก็ยังคงต้องทำนาและทำนาคด้วยตัวเสียด้วย ท่านมีทัศนคติที่ดีมากต่ออาชีพการทำนา โดยได้ให้ข้อสังเกตว่า “ไม่มีเงินเจ็ดวันไม่รู้สึก แต่อดข้าววันเดียวรู้สึกทันที” และมะนา อิงสุ แกนนำนาวนา อำเภอปานระ (สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2549) ได้ให้ทัศนะต่อการทำนาว่า “การทำนาทำให้ครอบครัวมีความมั่นใจได้อย่างน้อยๆ ทุกคนจะมีข้าวกิน” ข้อคิดเห็นดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าการทำนาหรือการปลูกข้าวมีความหมายต่อชาวนาในจังหวัดปัตตานีค่อนข้างมากทีเดียว โดยเฉพาะชาวนาไทยมุสลิม ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากขนาดครอบครัวของไทยมุสลิมค่อนข้างใหญ่ คือ มีบุตรโดยเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน การทำนาจึงมีความหมายต่อพี่น้องไทยมุสลิมในแง่ของความมั่นคงทางอาหารนั่นเอง

อาชีพทำนากับความเป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การที่ยังมีคนรุ่นพ่อ รุ่นแม่ยึดที่นาเป็นฐานในการผลิตอาหาร จะส่งผลกระทบต่อความผูกพันกันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับพ่อแม่แน่นแฟ้นมากขึ้น ดังเช่น อารีย์ ศักดิ์เมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่โรงเรียนทำนา ตำบลกระตุค อำเภอโคกโพธิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “หากพ่อแม่ยังทำนาอยู่แม้จะทำเพื่อบริโภคเป็นหลัก ในช่วงปักดำและช่วงเก็บเกี่ยวพวกลูกๆ ที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นก็มักจะกลับมาช่วยพ่อแม่ทำกิจกรรมดังกล่าว” หรือกรณี มงคล สังข์สร ประธานสหกรณ์การเกษตรหนองจิก (สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549) ได้ให้ทัศนะที่ดีต่ออาชีพทำนาว่า “การทำนามีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้คนในครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา”

ปัญหานาร้าง นอกจากจะกระทบต่อความเป็นครอบครัวแล้ว ยังกระทบต่อความเอื้ออาทรในชุมชนอีกด้วย ดังที่ อารีย์ ศักดิ์เมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่โรงเรียนทำนา ตำบลกระตุค อำเภอโคกโพธิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ได้สะท้อนให้เห็นภาพว่า “ในช่วงหน้าน้ำนั้นทุกครั้งไปคูน้ำก็จะมีปลาติดไม้ติดมือกลับบ้านมาด้วย หากได้ปลามากก็จะนำมาแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน หากได้ปลาน้อยก็จะนำมาแกงที่บ้านจากนั้นจะแบ่งแกงให้เพื่อนบ้าน”

สำหรับวัฒนธรรมข้าวในจังหวัดปัตตานีที่ยังมีให้เห็นจนถึงปัจจุบันมีมากมาย ตั้งแต่พิธีแรกข้าว พิธีเกี่ยวข้าว พิธีลาซัง พิธีนำข้าวขึ้นฉาง กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวได้เป็นเมล็ดข้าวเปลือก ชาวนาจะประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกิจกรรมเป็นระยะๆ

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดจากปัญหานาร้างทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ส่งผลให้การพึ่งตนเองได้ของครัวเรือนและชุมชนมีน้อยลง และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืน

(2) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้าง ประกอบด้วยการยึดครองพื้นที่นาของยางพารา - ปาล์มน้ำมัน และผลกระทบต่อการหายไปของวงจรชีวิตสัตว์ในพื้นที่นา

ในเมื่อพื้นที่นาถูกปล่อยทิ้งร้างโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ประกอบกับทางราชการเองโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ให้การส่งเสริมยางพาราและปาล์มน้ำมันจึงกลายมาเป็นพืชหนึ่งที่เคยตรกรนำเข้ามาปลูกทดแทนในพื้นที่นาร้าง แต่ที่น่าสนใจคือ ที่นาที่ไม่ได้ร้างเกษตรกรก็สนใจและเริ่มปลูกพืชทั้งสองชนิดดังกล่าวเช่นเดียวกัน

ทีมวิจัยได้เข้าสัมภาษณ์ ผ่องศรี สุขรุ่ง ซึ่งเป็นหมอดินอาสา ตำบลปิ่นแค อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง (21 พฤศจิกายน 2549) พบว่าหมอดินอาสาท่านนี้ได้ปลูกยางพาราในพื้นที่นาของตนเองโดยการขรกร่องเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา บนพื้นที่ 4 ไร่ ผลปรากฏว่าในปีแรกที่กรีดได้มันให้ผลผลิต 1.5 กิโลกรัมต่อไร่ แต่ในปีที่สองผลผลิตต่อไร่กลับลดลงมาเหลือเพียง 1 กิโลกรัมต่อไร่ และในปีที่สามมันกลับไม่ให้ผลผลิตเลย จนต้องโค่นสวนยางพาราดังกล่าวทิ้งในที่สุด ข้อสังเกตสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ คือ ยางพาราที่ปลูกในพื้นที่นาโดยการขรกร่องนั้น ถ้าต้นจะโตเป็นปรกติเฉพาะ

ใน 3 ปีแรกเท่านั้น หลังจากนั้นลำต้นจะโตเข้ามา ขางที่ครบอายุที่กรี๊ดได้จะมีขนาดลำต้นที่เล็กกว่า
ปรกติมาก และแน่นอนปัญหาความไม่สมบูรณ์ของลำต้นย่อมส่งผลต่อผลผลิตอย่างแน่นอน

สำหรับการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้างมีข้อสังเกต คือ

ประการที่หนึ่ง โครงการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้างของจังหวัดปัตตานีนั้น
นอกจากจะเป็นโครงการประเภทกำหนดจากบนลงล่าง (Top Down Approach of Development) แล้ว
การตัดสินใจดำเนินโครงการนี้ยังขาดองค์ความรู้ที่ด้านความเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพ ชีวภาพ
และเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่อีกด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่คิดเพียงว่า ไหนๆ ก็เป็นนาร้างไป
แล้วปล่อยให้ที่นาร้างว่างเปล่าก็ไม่เป็นประโยชน์แต่อย่างใด

ประการที่สอง ปัจจัยสำคัญที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 ให้นโยบายต่อสถานี
พัฒนาที่ดิน จังหวัดปัตตานี ในการพิจารณาเกษตรกรเข้าร่วมโครงการคือ เน้นความเหมาะสมของ
สภาพพื้นที่ และชุดดินที่เหมาะสมเป็นสำคัญ กล่าวคือพื้นที่ใดเป็นที่ลุ่มและชุดดินเหมาะสมกับการทำ
นาเป็นหลัก สำนักงานฯ ก็อยากให้เกษตรกรใช้ทำนาเท่านั้น พื้นที่นาใดที่ชุดดินไม่ค่อยเหมาะสมต่อ
การทำนา และถูกปล่อยทิ้งร้างมาเป็นระยะเวลานาน เช่น 5 - 10 ปีมาแล้ว ก็จะส่งเสริมให้ทำการปลูก
ปาล์มน้ำมันทดแทน แต่ในเชิงปฏิบัตินั้นสำนักงานฯ ปล่อยให้เป็นที่ของสถานีพัฒนาที่ดินในพื้นที่
เป็นผู้ตัดสินใจ จึงเป็นเหตุให้มีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว มีระบบชลประทานอุดมสมบูรณ์
ถูกนำไปปลูกปาล์มน้ำมันเป็นจำนวนไม่น้อย

ประการที่สาม องค์ความรู้ที่พอจะนำมาเทียบเคียงต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย ใน
การนำปาล์มน้ำมันไปปลูกในพื้นที่นาร้าง คือ การปลูกปาล์มน้ำมันในบริเวณพรุบาเจาะ จังหวัด
นราธิวาส ซึ่งผลผลิตต่อไร่ของปาล์มน้ำมันอยู่ที่ประมาณ 2 ตัน เมื่อเทียบกับประมาณ 3 ตัน ใน
ภาพรวมของประเทศ (จิราพรรณ ชัชवालชัยพรรณ , สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤศจิกายน 2549) ซึ่งแน่นอนว่า
ต้นทุนการผลิตต่อกิโลกรัมของการปลูกปาล์มน้ำมันในบริเวณพรุบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ย่อมสูง
กว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามสำหรับผลผลิตต่อไร่ของปาล์มน้ำมันที่ปลูกใน
พื้นที่นาร้างในจังหวัดปัตตานีก็ยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นอย่างไร จึงต้องรองจนกว่ามันให้
ผลผลิตเท่านั้น (จิราพรรณ ชัชवालชัยพรรณ , สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤศจิกายน 2549)

ประการที่สี่ เกษตรกรที่ร่วมโครงการจะได้รับการฝึกอบรมและการดูงานการปลูก
ปาล์มที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ ได้รับการสนับสนุนการยกร่องแปลงปลูก (เพราะพื้นที่
โครงการส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม) ฟรี ได้รับการกล้าพันธุ์ฟรี ปุ๋ยฟรีเป็นเวลา 3 ปี

ประการที่ห้า ชาวนาหรือเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่เข้าร่วมโครงการ คิดว่านาที่มีมืออยู่ก็
ไม่ได้ทำอยู่แล้วหากทิ้งไว้ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เมื่อรัฐให้ทุกอย่างฟรีตั้งแต่การยกร่องเตรียมพื้นที่
พันธุ์และปุ๋ยจนต้นปาล์มอายุได้ 3 ปี เกษตรกรลงทุนแค่แรงงานในการดูแลสวนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม
ตัวเกษตรกรเองก็เต็มไปด้วยความกังวลในประเด็นของความแน่นอนของปริมาณผลผลิตที่จะออกมาว่า
จะได้ผลหรือเปล่า พันธุ์ปาล์มที่ปลูกก็ไม่มีมีการตรวจสอบ ถ้าเกิดเป็นพันธุ์ตัวผู้ขึ้นมาจะทำอย่างไรยังไม่รู้

ประการที่หก ปัจจุบันพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาการทำลายต้นปาล์มอ่อนของหนู เช่น กรณีของ ฉัตรชัย เจ๊ะปอ ประธานสหกรณ์ชาวสวนปาล์มปัตตานี เกษตรกรผู้เปลี่ยนที่นาเป็นสวนปาล์ม (สัมภาษณ์วันที่ 17 พฤศจิกายน 2549) ปลูกปาล์ม 1,100 ต้น แต่ต้องเผชิญกับปัญหาหนูกินต้นอ่อนเสียหายกว่า 600 ต้น ซึ่งการป้องกันหนูก็นำวิธีการลองผิดลองถูกเอง เช่น การนำตาข่ายมาถักครอบต้นก็ปรากฏว่าไม่ได้ผล เพราะหนอยังเข้าไปกินต้นปาล์มได้

ส่วนผลกระทบจากนาร้างต่อการหายไปของวงจรชีวิตสัตว์ในพื้นที่นั้น จากการสัมภาษณ์ อารีย์ ศักดิ์เมืองแก้ว ปราชญ์ชาวนาและครูใหญ่โรงเรียนทำนา ตำบลกรูด อำเภอโคกโพธิ์ (วันที่ 9 พฤศจิกายน 2549) ทำให้พบว่าธรรมชาติของการทำนาที่จังหวัดปัตตานีโดยทั่วไปจะประสบกับศัตรู คือ หนูรบกวนอยู่เสมอมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็ให้ภูมิคุ้มกันปริมาณหนู โดยเป็นตัวกำจัดหนูให้มีในปริมาณที่สมดุล ในขณะที่เดียวกันธรรมชาติก็ให้คนแสกมาควบคุมทั้งปริมาณของหนูและงู โดยคนแสกจะคอยกำจัดให้สัตว์ทั้งสองชนิดข้างต้นให้มีในปริมาณที่ไม่สร้างปัญหาให้กับชาวนา เรียกได้ว่าคนแสกจะเป็นตัวช่วยลดความเสี่ยงของชาวนาที่จะโดนงูกัดและช่วยลดอัตราการทำลายต้นข้าว และข้าวเปลือกของชาวนาได้อีกด้วย

ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปัญหานาร้างต่างๆ ดังกล่าว ส่งผลให้ระบบชลประทานเพื่อการทำนาถูกทิ้งร้าง เกิดความขัดแย้งเรื่องระบบน้ำ (ระหว่างการทำนา ปาล์ม น้ำมัน และยางพารา) เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และในที่สุดจะทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืนในที่สุด

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันนำไปพิจารณา กำหนดแนวทาง และดำเนินโครงการต่างๆ ในการปลูกข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานีในที่สุด

1) เนื่องจากปัญหานาร้างในจังหวัดปัตตานีเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ คนในวัยแรงงานของครอบครัวร้อยละ 50 ของคนในวัยแรงงานทำงานนอกภาคเกษตร โดยมีระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนรวมจากทุกแหล่งเท่ากับ 99,300 บาทต่อปี ในครัวเรือนหนึ่งๆ มีสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานเฉลี่ย 3.8 คน ดังนั้นรายได้ต่อ 1 แรงงาน จะเท่ากับ 26,132 บาทต่อปี หรือเท่ากับ 2,178 บาทต่อเดือน ซึ่งถือว่ายังห่างไกลค่าแรงขั้นต่ำของกรรมกรอยู่อีกมาก ขนาดการถือครองที่นา 4.5 ไร่ หรือ 1.18 ไร่ต่อแรงงาน ซึ่งถือว่าต่ำ และทำให้ประกอบกับต้นทุนการผลิตที่สูง ทศนคติของชาวนาที่มีต่ออาชีพทำนาจึงไม่สู้ดีในปัจจุบันปัญหานาร้างมีผลกระทบสูงทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม และทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้การพัฒนาในพื้นที่ขาดความยั่งยืนในที่สุด นอกจากนั้นชาวนาเกือบทั้งหมดปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนร้อยละ 18 ของชาวนาขอที่นาเพื่อนบ้านทำนาแบบแบ่งครึ่งผลผลิต แสดงให้เห็นว่าข้าวเป็นปัจจัยที่จำเป็นมากในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประกอบกับอายุหัวหน้าครอบครัวโดยเฉลี่ยค่อนข้างสูง คือ 52 ปี มีบุตร 4 - 5 คนต่อครัวเรือน

ข้อเสนอแนะ คือ ภาครัฐควรอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น อุดหนุนพันธุ์ข้าว ปุ๋ย จัดหารถแทรกเตอร์ให้กับองค์กรชุมชนไว้บริการการเตรียมดินให้กับชาวนา การทำนาในจังหวัด ปัตตานียังผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวนา วัฒนธรรมข้าวที่ยังสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การเก็บเกี่ยวข้าว ชาวนายังนิยมใช้แคะและเคียวเป็นส่วนใหญ่ การอุดหนุนปัจจัยต่างๆ ดังกล่าว นอกจากจะเป็นการ แบ่งเบาปัญหาต้นทุนการผลิตที่นับวันจะรุนแรงขึ้น แล้วยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ให้กับชาวนา และยังเป็นการทำให้อุณหภูมิของชาวนายังดำรงคงอยู่คู่จังหวัดปัตตานีและพื้นที่ ภาคใต้สืบไป

2) สืบเนื่องจากชาวนาในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 นิยมใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น พันธุ์มะจานู ปันยี เกษตรแดง สีองา เต็ยง ระโนด บาโระ กือลาแซ เวาะปูเต๊ะ กูหา เทียน เมล็ด เหลือง ลิมะ กาแสด และกำปัน เป็นต้น โดยพันธุ์มะจานูเป็นพันธุ์ที่ชาวนานิยมมากที่สุด

จึงเสนอให้ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอย่างจริงจัง แม้ทีมวิจัยจะ ทราบว่าขณะนี้ศูนย์วิจัยข้าว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ก็กำลังริเริ่มการทดสอบพันธุ์ข้าวพื้นเมือง บ้างแล้ว แต่ทีมวิจัยเห็นว่าภาครัฐควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง และดำเนินการ กำหนดพันธุ์ที่จะพัฒนาร่วมกับชาวนา พร้อมทั้งทุ่มเทงบประมาณเพื่อการนี้เพียงพอและต่อเนื่อง

3) สถานการณ์การทำนาในภาพรวมของจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันยังเป็นการทำนาแนวเคมี เป็นหลัก ทั้งๆ ที่ชาวนามีจุดประสงค์ในการทำนาเพื่อบริโภคเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีชาวนา จำนวนหนึ่งแม้จะจำนวนน้อยที่ได้สรุปบทเรียนเชิงลบจากการทำนาแนวเคมี และได้ริเริ่มการทำนา แนวอินทรีย์กันมากขึ้น

ดังนั้นการส่งเสริมการทำนาอินทรีย์น่าจะเป็นโครงการที่ภาครัฐ โดยสำนักงานส่งเสริม การเกษตร จังหวัดปัตตานี ควรดำเนิน โครงการให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ควบคู่กับการส่งเสริมให้มีการ นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้ได้ผลมาในพื้นที่ไปขยายผลในวงกว้าง เช่น กำจัดหอยเชอริ (ซึ่งร้อยละ 44 ของชาวนาตอบว่ามีปัญหาดังกล่าว) ด้วยทางมะละกอซึ่งหาได้ง่ายในพื้นที่ กล่าวคือเพียงแค่นำทาง มะละกอไปวางไว้ในนาในสภาพที่มีน้ำขังทิ้งไว้สัก 1 คืน หอยเชอริก็จะมาจับรวมตัวกันที่ทางมะละกอ ดังกล่าว นอกจากนั้นหอยเชอริที่ขจัดได้ ยังสามารถนำไปทำเป็นน้ำหมักชีวภาพไปใช้ในการ เพาะปลูกพืชต่างๆ รวมทั้งการทำนา เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนได้อีกด้วย

4) นำจากการชลประทานในจังหวัดปัตตานีมีปริมาณค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ แต่การจัดการ น้ำไปสู่แปลงนายังมีปัญหาอีกมาก เช่น หลายพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีมีการถมคันดินตามแนวคลอง ชลประทานสูงมาก ทำให้บางช่วงโดยเฉพาะในฤดูฝนคันดินดังกล่าวจะไปขวางทางน้ำ ทำให้มีน้ำขัง เป็นเวลานาน ชาวนาทำนาไม่ได้ในที่สุด ทั้งๆ ที่พื้นที่ดังกล่าวชาวนาเคยทำนาอยู่เดิมอย่างไม่เคยมี ปัญหา กลับไม่สามารถทำนาได้อีกต่อไป กลายเป็นคันเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ที่นาถูกทิ้งร้าง มากยิ่งขึ้น

บางพื้นที่ในฤดูแล้งคลองชลประทานที่เป็นคลองส่งน้ำกลับก่อปัญหาอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือระดับน้ำจะลึกลงไปในท้องคลอง ทำให้ดินในที่นา 2 ฝั่งคลองแห้งสนิทไม่สามารถทำนาได้ หรือในบางพื้นที่ทางชลประทานได้สร้างคลองไส้ไก่อยู่ในระดับต่ำกว่าแปลงนา เป็นเหตุให้ชาวนาไม่สามารถระบายน้ำลงสู่แปลงนาได้

ข้อเสนอที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการการชลประทานของจังหวัด ต้องดึงภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มชาวนาเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนหลักการโครงการ การเลือกพื้นที่ การเลือกโครงการ การดำเนินโครงการ รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวนากับภาครัฐ และช่วยให้โครงการที่กำหนดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน น้ำที่ปล่อยมาจากชลประทานจะถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญคืองบประมาณที่ทุ่มเทลงไปเพื่อการชลประทานจะไม่สูญเปล่า

5) โครงการต่างๆ ที่ทางรัฐบาลกลางหรือทางจังหวัดจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพการทำนาในจังหวัดปัตตานี อาจกล่าวได้ว่าไม่ค่อยประสบความสำเร็จหรือไม่ค่อยมีสัมฤทธิ์ผล มิได้ส่งเสริมให้ชาวนาเกิดกระบวนการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม จากการศึกษาพบว่ากระบวนการนโยบายมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผลจากการดำเนินโครงการเป็นเช่นนั้น รูปธรรมของโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการทำนาที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เช่น โครงการชลประทาน โครงการเพิ่มผลผลิตจากนาข้าว หรือโครงการนาสาธิต 400 ไร่

โดยเฉพาะโครงการนาสาธิต 400 ไร่ ผลผลิตจากโครงการอยู่ในเกณฑ์ดี คือ ได้ผลผลิตในระดับ 700 กิโลกรัมต่อไร่ อย่างไรก็ตามหลังจากโครงการจบสิ้นลง สภาพทุ่งนาสาธิตดังกล่าวก็ถูกทิ้งร้างเต็มไปด้วยพืชตระกูลกระจุค กก และปรีอ เป็นต้น โครงการดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างของความล้มเหลวของโครงการที่กำหนดและตัดสินใจดำเนินโครงการ โดยปราศจากการมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยเฉพาะชาวนาในพื้นที่

ข้อเสนอที่สำคัญ คือ กระบวนการนโยบายและโครงการเกี่ยวกับข้าวต้องได้รับการทบทวนทั้งกระบวนการและเนื้อหา กล่าวคือการกำหนดนโยบายหรือโครงการต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและด้วยกระบวนการกำหนดดังกล่าวโครงการที่กำหนดและดำเนินการนั้น นอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดแล้ว ชาวนาจะรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการ การทุ่มเทให้โครงการประสบผลสำเร็จจะเป็นจริงมากขึ้น รวมทั้งจะลดปัญหาความไม่โปร่งใสเกี่ยวกับโครงการได้อีกโสดหนึ่ง

6) ในเมื่อพื้นที่นาถูกปล่อยทิ้งร้างโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์มีมากขึ้น ประกอบกับทางราชการเองโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ให้การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่นาร้าง ยางพารา และปาล์มน้ำมันจึงกลายมาเป็นพืชเศรษฐกิจหนึ่งที่เกษตรกรนำเข้ามาปลูกทดแทนในพื้นที่นาร้างมากขึ้นเป็นลำดับ แต่ที่น่าสนใจคือ ที่นาที่ไม่ได้ร้างและตั้งอยู่ในที่มีระบบชลประทานที่สมบูรณ์ เกษตรกรก็สนใจและเริ่มปลูกพืชทั้งสองชนิดดังกล่าวเช่นเดียวกัน

การปลูกยางในพื้นที่นา นั้น ทาง สกย. ยังไม่มีองค์ความรู้ทางวิชาการที่เพียงพอว่าสัมฤทธิ์ผลจะเป็นเช่นไร สกย. เพียงพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ กล่าวคือพื้นที่นาต้องไม่ใช่เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ต้องเป็นพื้นที่ที่มีสวนยางเก่าอยู่ใกล้เคียง และมีการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกปลูกยางก่อนเข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้ไม่ให้เกิดการสงเคราะห์ในพื้นที่พรุ

ทีมวิจัยได้เข้าสัมภาษณ์ ผอ.ศรี สุขร่ง ซึ่งเป็นหมอดินอาสา ตำบลปิ่นเต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง (21 พฤศจิกายน 2549) พบว่าหมอดินอาสาท่านนี้ได้ปลูกยางพาราในพื้นที่นาของตนเอง โดยการยกร่องเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา บนพื้นที่ 4 ไร่ ผลปรากฏว่าในปีแรกที่กรี๊ดได้มันให้ผลผลิต 1.5 กิโลกรัมต่อไร่ แต่ในปีที่สองผลผลิตต่อไร่กลับลดลงมาเหลือเพียง 1 กิโลกรัมต่อไร่ และในปีที่สามมันกลับไม่ให้ผลผลิตเลย จนต้องโค่นสวนยางพาราดังกล่าวทิ้งในที่สุด ข้อสังเกตสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ คือ ยางพาราที่ปลูกในพื้นที่นาโดยการยกร่องนั้น ลำต้นจะโตเป็นปรกติเฉพาะใน 3 ปีแรกเท่านั้น หลังจากนั้นลำต้นจะโตช้ามาก ยางที่ครบอายุที่กรี๊ดได้จะมีขนาดลำต้นที่เล็กกว่าปรกติมาก และแน่นอนปัญหาความไม่สมบูรณ์ของลำต้นย่อมส่งผลต่อผลผลิตอย่างแน่นอน

สำหรับการปลูกปาล์มน้ำมันแบบยกร่องในพื้นที่นา เกษตรกรก็ยังไม่มั่นใจเรื่องผลผลิตและการตลาด ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาก็มีน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวนาที่ยังต้องการปลูกข้าว แต่บริเวณรายรอบแปลงนามีการปลูกปาล์มน้ำมันไปแล้ว ความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำระหว่างปาล์มน้ำมันกับต้นข้าวย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการสูญเปล่าของงบประมาณที่ทิ้งลงไปกับการโครงการชลประทานเพื่อการปลูกข้าว

ข้อเสนอที่มีต่อประเด็นดังกล่าว คือ ภาครัฐต้องทบทวนโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าว และเร่งวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราในนาข้าวให้มากขึ้นและเร่งด่วน พร้อมทั้งประเมินผลเสียก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินโครงการต่อไป หรือยุติโครงการ

7) ด้วยเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ ส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่ทรุดตัวลงอย่างรุนแรง นักลงทุนขาดความมั่นใจ ความต้องการแรงงานหดตัวลง คนในวัยแรงงานจะอพยพไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น

ข้อเสนอที่สำคัญ คือ ในระยะสั้นภาครัฐโดยสำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชน ควรเน้นการส่งเสริมอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มผลิตภาพของแรงงาน เช่น การเลี้ยงเป็ด ไก่ เกษตรผสมผสานแนวอินทรีย์ซึ่งมีตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ทำสำเร็จมาแล้ว ส่วนในระยะยาวเมื่อปัญหาความไม่สงบได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจะต้องเดินหน้าต่อไป เนื่องจากมีข้อได้เปรียบทั้งในเชิงพื้นที่ ในเชิงวัตถุดิบ และในเชิงตลาด

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. 2543. ข้าว : ชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยข้าว
กองวิจัยสินค้าและการตลาด. มปป. รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ยู้งนางเพื่อรักษาระดับราคาข้าว.
กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์
- กิตติ ดันไทย. 2545. โครงการ เศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มทะเลสาบสงขลา : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและ
ยางพารา ตั้งแต่ พ.ศ. 2439-2539. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2540. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง : Rice
Culture in Thai Society : Persistence and Change. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จรรยา สิทธิपालวัฒน์. 2539. การพัฒนามาตรวัดทัศนคติต่อวิชาสุขศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. ข้อเสนอโครงการวิจัยเศรษฐกิจหมู่บ้านไทย. เอกสาร โรเนียว : กรุงเทพฯ
, 2543
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ขานิกรประดิษฐ์. เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2540
- ชวลิต อังวิหาธร. การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. สำนักงาน
กองทุนฯ กรุงเทพฯ, 2544
- ณรงค์ บุญสวขวัณ และ สุธาสินี บุญสวขวัณ. 2543. วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
ตามโครงการพัฒนาของรัฐ ในแผนพัฒนาระยะที่ 1-8.
- ดาเรศร์ กิตติโยภาส และคณะ. 2540. รายงานการศึกษาวิจัย การศึกษาศักยภาพการเก็บรักษา
ข้าวเปลือกกระยะยาวของกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริม
การเกษตร
- ดาเรศร์ กิตติโยภาส. 2544. การศึกษาการจัดการระบบการใช้เครื่องอบแห้งและนางข้าวเปลือกของ
กลุ่มเกษตรกรที่มีความเป็นไปได้ในเชิงธุรกิจ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย
- คูสิต กุวัฒนาศิริ. 2544. การวิเคราะห์สมการการผลิตข้าวที่มีปัจจัยการผลิตประเภทควบคุมการสูญเสีย
ของผลผลิต. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. 2527. จิตวิทยาสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร. 2543. กว่าจะเป็นธุรกิจโรงสีชุมชน กรณีศึกษาโครงการพัฒนาธุรกิจชุมชนเกี่ยวกับข้าวปลอดสารพิษ : กลุ่มเกษตรกรทำนาบากเรือ จังหวัดยโสธร. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536. บนหนทางสู่อนาคต รายงานประกอบการประชุมวิชาการประจำปี “ปัญหาท้าทายของสังคมไทย : ใครจะได้อะไร ? อย่างไร ?” 10-11 ธันวาคม 2536 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ ชลบุรี.
- บัณฑิตวิทยาลัย. มปป. ต้นทุนและผลได้ทางสังคมของการลดความชื้นในข้าวเปลือกนาปรัง ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เบญจวรรณ นาราตัจจ์และพัชรินทร์ ลาภานันท์. มปป. ทุนทางวัฒนธรรมในการทำธุรกิจโรงสีข้าวชุมชน : Cultural Capital of the Rice Mill Community Enterprise. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปก แก้วกาญจน์. 2538. วัฒนธรรมการทำงานในการประกอบอาชีพของชาวนาภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ป้างริย์ อ่อนสอาด. มปป. การวิเคราะห์การจัดการธุรกิจชุมชน กรณีศึกษา "โรงสีข้าว" ของชุมชนสหกรณ์การเกษตรอุตรดิตถ์ จำกัด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
- ปรีชา จันศรีแก้ว และคณะ. 2545. โครงการแนวทางการแก้ปัญหาหาร้าง ม.1 บ้านคอกช้าง ต.หารเทา อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง. พัทลุง : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- ผ่องพรรณ ตรีมงคลกุล, ประสงค์ ดันพิชัย และสันติ ศรีสวนแดง. 2544. รายงานการวิจัยเรื่อง จากวิทยาการพื้นบ้านสู่วิทยาการแผนใหม่ในการทำข้าว : บทสะท้อนการปรับตัวของชาวนาไทยที่รายล้อมภาคกลาง. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
- พิชิต ธานี. มปป. การบริหารจัดการโครงการและประสิทธิภาพโรงเก็บรักษาข้าวเปลือกของโรงสีข้าวสหกรณ์การเกษตรภาคเหนือ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ลัดดา กิติวิภาต. 2532. ทักษะคติทางสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์.
- วิมล คำศรี. 2540. วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. นครศรีธรรมราช : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. 2536. สิทธิชุมชน การกระจายอำนาจการจัดทรัพยากร.
- สำนักงานจังหวัดปัตตานี. 2549. รายงานประจำปี 2548. [ออนไลน์]. URL : http://poc.pattani.go.th/browse_report.php?subgroup=2 [ค้น วันที่ 3 มีนาคม 2550]
- สงบ ส่งเมือง. 2546. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา. สงขลา : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

สติต นิยมญาติ. 2547. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านการทำงานเกษตรกรยุคใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีของชาวนาในภาคใต้ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2546. สถานการณ์การผลิตข้าว จังหวัดนครศรีธรรมราช. [ออนไลน์]. URL : <http://www.nakhonsithammarat.go.th/vision.php> [ค้น วันที่ 20 มกราคม 2550]

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี. 2548. รายงานพื้นที่ทำการเกษตรจังหวัดปัตตานี. [ออนไลน์]. URL : <http://cddweb.cdd.go.th/pattani/pattaniGis01.htm> [ค้น วันที่ 12 ธันวาคม 2549]

เอี่ยม ทองดี. 2538. ข้าว วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ.

อำพน แสงดี. 2546. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานของชาวบ้านในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2504-2545). สงขลา: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยทักษิณ. (สำเนา)

Deere, Carmen Diana and de Janvry, Alain . 1979. "A Conceptual Framework for the Empirical Analysis of Peasants" *American : Journal Agricultural Economics* November 1997.

Ellis, Frank . 1993. *Peasant Economics : Farm households and agrarian development* . Second edition. Cambridge University Press.

Gorden W, Allport. 1967. *Historical Foundations*. In Martin Fishbein (ed.), *Readings in Attitude Theory and Measurement*. PP. New York : John Wiley & Sons.

Little and Van de Geer. 1994. *Goal-Oriented Project Planning*. Wageningen : International Agricultural Center.

Marlene E. Henerson, Lynn Lyons Morris and Carol Taylor Fits-Gibbon. 1978. *How to Measure Attitudes*. 7th ed. California : Sage Publications.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 รายละเอียดบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักที่ทีมวิจัยได้เข้าสัมภาษณ์เชิงลึก

ลำดับ	ชื่อ	ตำแหน่ง	อำเภอ	โทร	วันที่สัมภาษณ์
1	คุณวินัย สัมพันธรัตน์	หัวหน้าวิศวกรรม 7/สนง.ชลประทานเขต17	อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	081-9900319	7 พฤศจิกายน 2549
2	คุณหุ้มพล อุทยมกุล	นักวิจัยกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต 7/สนง.เกษตรจังหวัด	อ.เมือง จ.ปัตตานี	089-5983035	7 พฤศจิกายน 2549
3	คุณอินยง พิรมงคล	หัวหน้าศูนย์ขยายพันธุ์เมล็ดข้าว/สนง.เมล็ดพันธุ์ข้าว	อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	081-5429425	7 พฤศจิกายน 2549
4	คุณจรัญ ยมศิลป์	เจ้าหน้าที่การเกษตร	อ.เมือง จ.ปัตตานี	086-5974699	7 พฤศจิกายน 2549
5	คุณสมพล สิริโชค	เกษตรอำเภอหนองจิก	อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	086-2935230	9 พฤศจิกายน 2549
6	คุณคำนึ่ง สุขแก้ว	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6ว. สำนักงานเกษตร อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เป็นผู้ดูแลเรื่องข้าวและพืชไร่ ใน อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	084-8622577	9 พฤศจิกายน 2549
7	คุณประวิทย์ เรืองประดับ	สทช. จังหวัดปัตตานี	อ.เมือง จ.ปัตตานี	073-331837	9 พฤศจิกายน 2549
8	คุณสุพจน์ ญาณสาร	หัวหน้าส่วนวิชาการ	อ.เมือง จ.ปัตตานี	089-7393525	9 พฤศจิกายน 2549
9	คุณอภิชาติ สุทธิโชติ	เกษตรอำเภอโคกโพธิ์	อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี	081-6096453	9 พฤศจิกายน 2549
10	คุณอรพรรณ ไชยรัตน์ทอง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตร อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ดูแลเรื่องงานส่งเสริมการเกษตร ในพื้นที่ ต.นาเกตุและ ต.โกธ	อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี	081-6096453	9 พฤศจิกายน 2549
11	คุณอารีย์ ศักดิ์เมืองแก้ว	ปราชญ์ชาวนา	อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี	089-8774107	9 พฤศจิกายน 2549

ภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ตำแหน่ง	อำเภอ	โทร	วันที่สัมภาษณ์
12	คุณปรีชา ช่วขุ	หัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดิน อ.หนองจิก จ.ปัตตานี ดูแลเรื่องการจัดสรรการใช้ทรัพยากรดิน ใน จังหวัดปัตตานี	อ. หนองจิก จ.ปัตตานี	089-8762209	10 พฤศจิกายน 2549
13	คุณมงคล สังข์สร	รองสหกรณ์การเกษตร อำเภอหนองจิก	อ. หนองจิก จ.ปัตตานี	089-6582135	10 พฤศจิกายน 2549
14	คุณชญญา บัวแย้ม	ผู้จัดการ ชกส.อำเภอ หนองจิก	อ. หนองจิก จ.ปัตตานี	081-8979361	10 พฤศจิกายน 2549
15	คุณธำรงค์ แสงอรุณ	นักวิชาการเกษตร 8ว สังกัดศูนย์วิจัยข้าวปัตตานี	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี	081-9598975	14 พฤศจิกายน 2549
16	คุณบุญณะ หนูคง	เจ้าหน้าที่	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี		14 พฤศจิกายน 2549
17	คุณจรูญ ศรีสุวรรณ	หมอทำขวัญข้าว	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี		14 พฤศจิกายน 2549
18	คุณมานพ เศียรอินทร์	ผู้จั ด ก า ร ส ห ก ร ณ์ การเกษตร อ.โคกโพธิ์	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี	081-6783421	14 พฤศจิกายน 2549
19	คุณสุวิวัฒน์ สุภาพวานิช	ประธานกรรมการ สหกรณ์การเกษตร	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี		14 พฤศจิกายน 2549
20	คุณไมตรี อินทศเพชร	ผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยอำเภอ ชกส.โคกโพธิ์	อ. โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี	089-8780301	14 พฤศจิกายน 2549
21	คุณสมนึก จุลเอียด	เกษตรอำเภอปะนาระ	อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี	081-8975338	16 พฤศจิกายน 2549
22	คุณสายันท์ เอื้อละ พันธ์	นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร 6 ว.		081-9573347	16 พฤศจิกายน 2549
23	คุณวินัย อุทัยรังสี	ปลัด อบต.คอกกระบือ	ต. คอกกระบือ อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี		16 พฤศจิกายน 2549
24	คุณนิล คงพูนเพิ่ม	ประธานกลุ่มผลิตเมล็ด พันธุ์			16 พฤศจิกายน 2549
25	คุณศิลป ด้วนระพงษ์	นายกอบต.			16 พฤศจิกายน 2549
26	คุณสว่าง มาอินจร	ประธานสภาอบต.			16 พฤศจิกายน 2549

ภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ตำแหน่ง	อำเภอ	โทร	วันที่สัมภาษณ์
27	คุณบุญญ แวนแก้ว	เจ้าหน้าที่ฝ่ายสินเชื่ อ.ชส. ปาลีส		081-6080443	16 พฤศจิกายน 2549
28	คุณฉัตรชัย เจะป่อ	ประธานสหกรณ์ปาล์ม	ต.ลิปะสะ โง อ.หนองจิก จ. ปัตตานี	081-9576835	17 พฤศจิกายน 2549
29	คุณสุชม สุขวิไล	หัวหน้าเกษตร และ สหกรณ์จังหวัดปัตตานี เจ้า หน้าที่การเกษตร 8 คูแถ เรื่องการบูรณาการณ การ ติดตามโครงการต่างๆ และ งานค้สนข้อมูลการเกษตร สำนักงานเกษตรและ สหกรณ์ อ.เมือง จ. ปัตตานี	อ.เมือง จ. ปัตตานี	089-8761885	17 พฤศจิกายน 2549
30	คุณวรรณดี ทองเกลี้ยง	เลขากลุ่มทำนา	ต.คอนรัก อ. หนองจิก จ. ปัตตานี	087-2852029	17 พฤศจิกายน 2549
31	คุณจิราพรรณ ชัชวาล ชัยพรรณ	รักษาการแทนหัวหน้ากลุ่ม วางแผนการใช้ที่ดิน	อ. เมือง จ. สงขลา	081-8970329	21 พฤศจิกายน 2549
32	คุณ่องศรี สุขรุ่ง	หมอดิน	ต. ปันแถ อ. ควนขนุน จ. พัทลุง	081-7485897	21 พฤศจิกายน 2549
33	คุณจ้านงค์ อรุณรัตน์	ประธานสหกรณ์แหลม โตนด	อ. ควนขนุน จ. พัทลุง	089-8794863	21 พฤศจิกายน 2549
34	คุณพิฑูถ คงกล้า	โรงสีข้าวกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน	อ. ควนขนุน จ. พัทลุง	087-8993062	21 พฤศจิกายน 2549
35	คุณจรัญ เต็นหละ	ปลัดอบต. สابين	อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี	087-2948757	24 พฤศจิกายน 2549
36	คุณอามะ เจะและ	นายกอบต.	อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี	081-8983635	24 พฤศจิกายน 2549
37	คุณอับดุลรอซาก มะลิ		อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี	087-2903387	24 พฤศจิกายน 2549

ภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ตำแหน่ง	อำเภอ	โทร	วันที่สัมภาษณ์
38	คุณอับดุลเลาะ สามเม	โต๊ะอีมาน	อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี		24 พฤศจิกายน 2549
39	คุณฮัจยีรอฮ์ สามเม็ง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2	อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี		24 พฤศจิกายน 2549
40	คุณอับดุลเลาะเม็ง มะ มิง	กรรมการมัชยิดหมู่ 2	อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี		24 พฤศจิกายน 2549
41	คุณสมมาศ เข็มทอง	ผู้จัดการฟาร์มตัวอย่าง ปะนาระ	อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี	083-5127734	24 พฤศจิกายน 2549
42	คุณอัครเคช เจะคอละ	ผู้จัดการฟาร์มตัวอย่าง ปะนาระ	อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี	086-2888626	24 พฤศจิกายน 2549
43	คุณมะแอ เวาะสะ	โต๊ะอีมาน	อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี	086-2905529	24 พฤศจิกายน 2549
44	คุณ อับดุลการิม และ	ปลัด อบต.มะนังคาล่า	อ. สายบุรี จ. ปัตตานี		14 ธันวาคม 2549
45	คุณ สะมาแอ คะกา	เกษตรกร	อ. สายบุรี จ.ปัตตานี		14 ธันวาคม 2549
46	คุณ ชัยวุฒิ คงมณี	ปลัด อบต.ลางา	อ. มายอ จ. ปัตตานี	089-8706498	14 ธันวาคม 2549
47	คุณ มะรอซาลี ลือแม	เกษตรกรผู้ปลูกข้าว	อ. มายอ จ. ปัตตานี	089-2859832	14 ธันวาคม 2549
48	คุณ อับดุลเลาะ เจ๊ะฮามะ	เกษตรกรผู้ปลูกข้าว	อ. มายอ จ. ปัตตานี		14 ธันวาคม 2549
49	คุณ อับดุลลอหมัน มะแซ	เกษตรกรผู้ปลูกข้าว	อ. มายอ จ. ปัตตานี	084-8590763	14 ธันวาคม 2549
50	คุณ ลือศักดิ์ ธรรม โสภณ	ปลัด อบต.บานา	อ. เมือง จ. ปัตตานี		5 มกราคม 2550

ภาคผนวกที่ 2 แบบสอบถามถึงโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

แนวคำถามบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก

โครงการวิจัย เรื่องศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี

1. พัฒนาการของการทำนาในจังหวัดปัตตานี

- 1.1 พัฒนาการของการทำนา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 1.2 ก่อนมีชลประทาน ปีที่มีระบบชลประทาน
- 1.3 ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- 1.4 เป้าหมายของการทำนา เช่น ทำในเชิงการค้า ทำในเชิงพอเพียงเพื่อการบริโภค

2. พัฒนาการของพื้นที่นาร้าง

- 2.1 นาร้างถาวร
- 2.2 นาร้างชั่วคราว
- 2.3 การเปลี่ยนมือจากนาร้างไปสู่นายทุน

3. ปัจจัยที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจที่มีผลต่อนาร้าง

- 3.1 กระบวนการนโยบายนาข้าว

ภาครัฐ ภาคประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โลกาภิวัตน์ ความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการนโยบายดังกล่าว

- 3.2 กระบวนการนโยบายของจังหวัด

การพัฒนาของจังหวัดที่มีผลต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดปัตตานี เช่น ผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่างๆ ของภาครัฐที่มีต่อจังหวัดปัตตานี เช่น โครงการอบรมเยาวชน โครงการน่าน้ำตาม เป็นต้น

- 3.3 ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ทักษะคิดที่มีต่อการปลูกข้าวทั้งในเชิงการค้า และในเชิงพอเพียง

4. ปัจจัยเชิงเศรษฐกิจที่มีผลต่อนาร้าง

- 4.1 โครงสร้างอาชีพและรายได้

1) รายได้จากฟาร์ม เช่น รายได้จาก ยางพารา ปาล์ม ผลไม้ ประมง เป็นต้น

2) รายได้นอกฟาร์ม เช่น รับจ้างทำสวน รับจ้างทำนา รับจ้างเก็บข้าว ครูสอนศาสนา

ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานโรงงาน การไปทำงานที่กรุงเทพฯ และประเทศมาเลเซีย

3) ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนา

3.1) เพื่อการค้า

3.2) เพื่อยังชีพ เชิงพอเพียง

3.3) พันธุ์ข้าว (พันธุ์พื้นเมือง พันธุ์ส่งเสริม)

3.4) ขนาดพื้นที่ถือครอง

ภาคผนวกที่ 3 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอปะนาเระ วันที่ 12 ธันวาคม 2549

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย มะคอเฮ รามะ	26	นาย มุหมัด แขนา
2	นาย ชาอูดี มะร	27	นาย ซากาเรีย คาโอะ
3	นาย มายูโซะ สาและ	28	นาย แวนเซ็ง เฟ็ง
4	นาง วรรณิ เจือจันทร์	29	นาย มะยูฮัน เละเกาะ
5	นาย มะหารี คีอราเมงนาง	30	นาย สุไฮดี แลแก
6	นาย คดี ไกรราษฎร์	31	นาย มะ สาแมง
7	นางสาวสะแลสะ ท่าเลง	32	นาย มะมาอิง เจะฮิ
8	นาย แวนูเซ็ง แวนู	33	นาง ประทุม ขอพงศ์ไพบูลย์
9	นาย คอรอแม คอหมอ	34	นาง อุษา เม่นฉาย
10	นาง พรทิพย์ สุวรรณรัตน์	35	นาย หฎูฐะ เจะเกาะ
11	นางสาว กมลเนตร นิลราช	36	นาย โกยขาบู ไสยสัน
12	นาย ศักดา ศรีธรรดัย	37	นาย พิศ วิเชียรวัฒน์
13	นาย เสถียร เขตธรรม	38	นาย ลาบ บุญรัตน์
14	นาย สมพร อนันตสิทธิ์	39	นาย ยืน คงพศเมิง
15	นาย โกสินทร์ อินทศรีมา	40	นาย อิมรอเอ็ง เจาะดีเม
16	นาย มะเฟ่าชี มะยะ	41	นาย สุจิน แก้วสะอาด
17	นาย สมพรเรืองสมุทร	42	นาง สุวรรณสี ทองคุดดำ
18	นาย อุชมาน เจะแส	43	นาย พล แดงเฟ็ง
19	นาย ชัมชูดิ มะยาซิง	44	นาย นุ่ม ลคเพชรโรจน์
20	นาย มีอราเฮง เจะเสง	45	นาย ดัน ชุนิรันดร์
21	นาย จ้วน พรหมสะอาด	46	นาย ถวิล ยอคนวน
22	นาย สมพงษ์ วงศ์ประชา	47	นาย อะแซ หงมะ
23	นาย วิน จันทร ทิตย์	48	นาย อาลียะ เจ๊ะเว
24	นางสาว มัสถเด เจ้หมง	49	นาย เจ๊ะเอ็ง เจ๊ะเลง
25	นาง ฮัดดี แซ่ตั้ง	50	นาย มะแอ เจ๊ะเลง

ภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
51	นาย อาหามะ ยาโระ	76	นาง ประไพ แก้วประกาย
52	นาย อาหามะแซยี่ อาหวาจิ	77	นาง มะลิ สุขประเสริฐ
53	นาย แสสุ กนคัจ	78	นาย นิล คงพูนเพิ่ม
54	นาย สุริยะ กุณิจ	79	นาง พาริตะ เจะแด
55	นางสาว นิพติมา สาหลง	80	นาย กระจ่าง ศรีสุวรรณ
56	นาง อิม อางณรงค	81	นาย สระรี สามแม
57	นาง นวม รัตนเรืองคิ	82	นาย คอเอน เลาะเคะ
58	นาย ปือราเฮ็ง เจะเคะ	83	นาย อาแซ ปือราเฮง
59	นาย มะนาอิง สุ	84	นาย มะหะมะเย็ง กือตง
60	นาง ทิม ขายคายคม	85	นาย มีอถึ อาแก
61	นาง ประทุม ไชยศรี	86	นาย มะยูไซ บากา
62	นาย เจะอเรง ะเคะ	87	นาย มะยะมิง ตาแห
63	นาย มะอึเป็ง มาซู	88	นาย มากาเรียะ ะหนืออาแว
64	นาย คูแวมือราเอ็ง นิแม	89	นาย อังมาน ลากอ
65	นาย รอชือนะ นาปิยะ	90	นาย คอเคะ มะแค
66	นาง คตเคะ เจะมะ	91	นาย มะ แหวหามะ
67	นาย มหามะคาโอะ มะ	92	นาย มะกาตา มูอิ
68	นาย มหามะรอชาติ มะ	93	
69	นาย อิมคูลเถะ เจะเคะ	94	
70	นาย อิมพัน มายี	95	
71	นาง บิลยา ทองปิยะ	96	
72	นาง สมมร สรรพสินธิ	97	
73	นาย อับคูลเถะ โต๊ะเค็ง	98	
74	นาย มะยะนูดิน หามะ	99	
75	นางสาว สารีชะ กาเคร์	100	

ภาคผนวกที่ 4 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอสาขานบุรี วันที่ 19 ธันวาคม 2549

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย สะฮารี เรงบี	26	นาย สามะแอ คะกา
2	นาย มะ มูซอ	27	นาย มูกอ ราเม็ง
3	นาย รอแม อาแล	28	นาย สติยวีร์โยะ สุหลง
4	นาย อาหะมะ มะด่าแม	29	นาย คัชร่าพรีย์ หวันตระกูล
5	นาย กูฮารัง ดูแวงตะ	30	นาย คอสะแม เอกนง
6	นาย สาการียา ซาระ	31	นาย อีสทานดา มะเซ็ง
7	นาย มะลาวิ สุหลง	32	นาย มามะควรี สาหะ
8	นาย อาแซ กาพา	33	นาย ยูคิลละ ยากา
9	นาย กอยา มะกะ	34	นาย มะราเม็ง นิแม
10	นาย คาคร์ คาคร์	35	นาย เจะอูมาควิราโชะ
11	นาย มูฮามัดสุกรี เจ๊ะเลาะ	36	นาย มะนุ คีอมาลี
12	นาย อับดุลรอฮิม มะเซ็ง	37	นาย ซอบีอรี โตะเปาะมะ
13	นาย มิ่งลือ ดาเลง	38	นาย คาโสะ สาและ
14	นาย ฮาสนะ ปะแดงละ	39	นาย ฮาแวง คีอรามะ
15	นาง นูริกา ะมะ	40	นาย ดาการิยา คีอราแมง
16	นางสาว วรสุภางค์ จุลการ	41	นาย อาชีชะ คอเลาะ
17	นาย มะนะแสะ	42	นาย มาลี มีแด
18	นาย ปือราเฮง วาตะ	43	
19	นาย เอสี คีอสาโต	44	
20	นาย อาคือนัง เปาะมะ	45	
21	นาย อิลเลียส มะเซง	46	
22	นาย ยูริยะ เฮงบี	47	
23	นาย ซาการิยา เจะหลง	48	
24	นาย เพาซี มอลอ	49	
25	นาย อาหะมะ เปะลี	50	

ภาคผนวกที่ 5 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอมายอ วันที่ 21 ธันวาคม 2549

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย กาศร์ เอะยา	26	นาย ตอเลาะ
2	นาย อิลบอรองเฮง มีษา	27	นาย อับดุลรอยะ กาสอ
3	นาย อารีเคาะห์ มาซู	28	นาย เจะหามา ซาฮา
4	นาง พัชรี ศรีบุญเรือง	29	นาย คอแม สามะ
5	นาง นูริยะ แวอาเนาะ	30	นาย คอรามัง มิดิง
6	นาง คิม กายประสิทธิ์	31	นาย ฟิรฮาน คาสามิ
7	นาง สุจินต์ มณีเยี่ยม	32	นาย ดูเวฮามิ กูจิ
8	นาง มีชู มายิ	33	นาง อาแซ พอซ
9	นาย ยา การิ	34	นาย ยูโส อาแค
10	นาย บอรองเฮง	35	นาย มะเย็ง ซะมุดิง
11	นาย อนนะ กูรือแย	36	นาย เปาซีมะห์ลี
12	นาย คาคะ เละมะ	37	นาย กอซี มะบิฮาล
13	นาย คอยะ หะยิมลี	38	นาย ฮามะ อาหรับ
14	นาง แวมินะ แวสะมะแฮ	39	นาย ออฮะมะ ซาและ
15	นาย มะแจะ	40	นาย มะกอซี ฮะเว
16	นาย คอสะ วอซา	41	นาย มะสดี บือซา
17	นาย ยา วามิง	42	นาย มายากี วาเค็ง
18	นาง นูร์โรฮิ ลาตะ	43	นาย อาหามะ คอเลาะ
19	นาย มะรอส เม็ง	44	นาย มาหามะ เวะพา
20	นาย มะรอซาลี คีอแม	45	นาย อูเซง คอมี
21	นาย ต่อนฮามิ นิโอะ	46	นาย เจะหามา ซาฮา
22	นาย อับดุลเลอะมัน สแลแม	47	นาย อัมลเละ เจะหามะ
23	นาย อับดุลรอฮิม กูงยอ	48	นาย คีอราแม เจะเย็น
24	นาย อารอ ซินา	49	
25	นาย มะรอเซะ ยีเต็ง	50	

ภาคผนวกที่ 6 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอหนองจิก วันที่ 26 ธันวาคม 2549

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย อาม๊ะ ลาเต๊ะ	26	นาย อิสมาแอ มาเมาะ
2	นาย หะยีอารง เจะมะ	27	นาย แวอาแซะ กูมะ
3	นาย มุฮัมมัด ขามิ	28	นาย บาฮารี สาและ
4	นาย มาหามะ ปูเตะ	29	นาย มาละเซ็ง แบออ
5	นาย แวอาลี สาและ	30	นาย ยูโซะ สาหะ
6	นาย นิมะ นิเลาะ	31	นาย เจะมุ ลาเตะ
7	นาย เปรมปรี จันทรเพชร	32	นาย หะยา เจะหะ
8	นางสาว วราภรณ์ แก่นแก้ว	33	นาย เจะอัปคุลเลาะ เจะมะ
9	นาง เวะมะ แวฝิราเฮง	34	นาย วรณดี ทองเกลี้ยง
10	นาย มายาโกะ สะอง	35	นาย รุสตันหะมะ
11	นาย จรี อองเคิม	36	นาย มะยา กิยะ
12	นาย เจะมะซอรี มามะ	37	นาย อัปคุลเลาะ สาแม
13	นาย รอหะ อาเว	38	นาย เหม เอะมะ
14	นาย หามะ นิแเว	39	นาง ชัญญา มะลี
15	นาย รอหิม เจะมะ	40	นาย ยาการียา มะลี
16	นางสาว ชูไวยรณ์ กาเคร์	41	นาย ไสว เพชรมณี
17	นาย มะแอ ขาเร็ง	42	นาย อคุลย์ คอเลาะกาเคร์
18	นาย แวบือราเฮง ยีเร็ง	43	นาย สุชาติ แก้วน้อย
19	นาย อูร์ราล แทนสุวรรณ	44	นาย ชม เพชรสกุล
20	นาย เจะค็ือเราะ มะมะ	45	นาง จริยา เล็งนู
21	นาย อ็อน ซุนศรี	46	นาย มุฮัมมัด เล็งนู
22	นาย ประยัตน์ แก้วทอง	47	นาย หามะ สาและ
23	นาย มะสะซอ ยีลิดิ	48	นาย คอเลาะ บากา
24	นาย แวอาแซ สาดี	49	นาย ยูร์ญูสาและ
25	นาย ค็ืองาแม มะแซ	50	นาย อุดม ค็ือราแม

ภาคผนวกที่ 6 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
51	นาย ศิริ สารโธแม	76	
52	นาย สิทธิชัย เพ็ญสิริยา	77	
53	นาย ตามะ มราแซ	78	
54	นาย อับดุลเลาะมัน เจะมะ	79	
55	นาย ชัชรีย์ ตายูมา	80	
56	นาย มุฮัมหมัด บากา	81	
57	นาง จิตร สุวรรณีก	82	
58	นาย เอ็นสินีมาเคน อาแอะ	83	
59	นาย นิเลาะ คอเลาะ	84	
60	นาย มะรอนี ตาเปะ	85	
61		86	
62		87	
63		88	
64		89	
65		90	
66		91	
67		92	
68		93	
69		94	
70		95	
71		96	
72		97	
73		98	
74		99	
75		100	

ภาคผนวกที่ 7 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอโคกโพธิ์ วันที่ 28 ธันวาคม 2549

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย ถวิล พรหมบุตร	26	นางสาว หล้าอม พรหมสุข
2	นาย กล่อม เพชรประสิทธิ์	27	นาย นุกูล วีระนันต์
3	นาย วิเชียร พงศ์พานิช	28	นาย นิสิตา สารหาร
4	นาย อาแว เอเคาะ	29	นาย สุเนียง ขาวสิงห์
5	นาย ประเสริฐ มกะเกษิง	30	นาย สุวิช ไชยสวัสดิ์
6	นาย อาฮามะ มะแซ	31	นาย สะมาเอ เจอะอะ
7	นาย เจ๊ะคาลา ยูโซ๊ะ	32	นาย สุวรรณ ชุนชำนาญ
8	นาย เสวียน เส็งอิม	33	นาย ไชบุญอิบลิ คารี
9	นาง ยะนิตา ทับทิมทอง	34	นาย จำรัช ปานสมทรง
10	นาย อ่อม แก้วพิมล	35	นาง สมบุญย์ สุวรรณแพทย์
11	นาย เฉลิม อินทกาญจน์	36	นาง จำเนียร สุวรรณมณี
12	นาย เชย ทองแดง	37	นาย อารีย์ ศักดิ์เขียนแก้ว
13	นาย รอแม มะเม็ง	38	นาย อินธรรม นิลคง
14	นาย มาหามะเซ็ง สะคิยามู	39	นาย ลอमान แมระ
15	นางสาวปาดิเม๊ะ เจอะหะ	40	
16	นางสาว กัยยา บาวบก	41	
17	นางสาว รัตนา หะยีปาเต๊ะ	42	
18	นาย มะเซ็ง ดามัน	43	
19	นาย สุไลหมาน ตาหะหมาน	44	
20	นาง ฮารีซัว สะมะแอ	45	
21	นาง เสาวรศ พรหมสุข	46	
22	นาง เจ๊ะเยาะ มะสัน	47	
23	นาง ตีเบาะ แป้เนาะ	48	
24	นาย อาสำสูดิง หะนีตาเตะ	49	
25	นางสาว สิริณญา ผูกพันธุ์	50	

ภาคผนวกที่ 8 จำนวนและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเวทีอำเภอเมือง วันที่ 11 มกราคม 2550

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล
1	นาย อับดุลเกาะ เตะ	26	
2	นาย เจาะอาแซ อีแด	27	
3	นาย มะรุดี การ์	28	
4	นาย นิอับดุลรอแม แวหะยี	29	
5	นาย อาสอรี มะแซ	30	
6	นาย แวอูเซ็น มาคูเซ็ง	31	
7	นาย หะหมุด หะยีหมัด	32	
8	นาย สมาแอ ยูโซว	33	
9	นาย อูสมีน ยามา	34	
10	นาย คอเกาะ เซาะมอลอ	35	
11	นาย ซอสะดี มามะ	36	
12	นาย อัดคูลอมมี อาแว	37	
13	นาย ลาวิด หะยีสะแม	38	
14	นาย มูฮามัดเสรี อาหะ	39	
15	นาย ยากาเรีย แวสาและ	40	
16	นาย แวอัสลัม แวกาแดร์	41	
17	นาย สุกกรี กะละโตะ	42	
18	นาย ดอรอนิง แขนากาแดร์	43	
19	นาย รอฮานี กรูแป	44	
20	นาง ปารีอะเห่ สาเยะ	45	
21		46	
22		47	
23		48	
24		49	
25		50	

ภาคผนวกที่ 9 สรุปความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเวทีอำเภอปะนาเระ วันที่ 12 ธันวาคม 2549

ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาร้างในปัตตานี

1. น้ำเค็มหนุนเข้ามา (ม.1 ต.พ้อมิ่ง) ควรเปิด - ปิดประตูน้ำให้ถูกช่วงเวลาและเลื่อนประตูน้ำขึ้นไป
2. รุนทุกไม่ยอมทำนาทำให้ไม่มีแรงงานในพท. (ลูกไปเรียนต่างจังหวัด,ไปทำงานมาเลเซีย)
3. ต.คอน และคอกกระบือ มีน้ำคั้น
4. รุนพ่อ - แม่ไม่ยอมให้ลูกทำนา เพราะเหนื่อย, รายได้น้อย
5. เกิดจากการขาดคลองชลประทาน เวลาฝนตกน้ำไหลเข้าคลองหมด เวลานั้นท่วมจะท่วมสูงทำนาไม่ได้ (ต.บ้านนอก)
6. การจัดสรรน้ำ เช่น ที่คอน ใน ม.4 ต.ท่าข้าม ม.2 ต.ตันหยงจืออง ม.2¹ และ ม.6 ต.คอน ม.2 ตันหยงตลอ ต.ดาเลียย์ อ.ยะหริ่ง และม.9 ต.บ้านกลาง ขาดน้ำทั้งนาปีและนาปรัง เนื่องจากอยู่ปลายระบบชลประทาน ตรงที่ลุ่ม-น้ำมาก มีน้ำขัง เช่น ม. 2 คอกกระบือ ถ้าแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้ชาวบ้านก็ยังไม่อยากทำนา
7. ม. 1 ต.ตันหยงตลอ ต.สาบัน และม.4 ต.ท่าข้าม (อ.ยะหริ่ง,อ.ปะนาเระ) มีหอยเชอร์รี่ระบาด ต.คอกกระบือ มีตัวนาไปย่ำต้นข้าว
8. ห่วงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
9. ต้นทุนการผลิตสูงกว่าอดีต เช่น ค่าจ้าง ค่าไถแพงขึ้น และจากน้ำท่วมขังตลอดปีทำให้ไถยากขึ้น เนื่องจากมีก - กระจุดมาก
10. เกิดจากการปล่อยน้ำไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน คือ ปล่อยน้ำในฤดูเก็บเกี่ยว แต่ฤดูทำนาไม่มีน้ำจะทำนา เพราะเวลาการปลูกขึ้นกับพันธุ์ข้าวไม่พร้อมกัน เช่น ต.บ้านนอก, ต.คอน
11. ชาวบ้านไม่ต้องการทำนาเปลี่ยนไปทำอย่างอื่น
12. ปัญหาราคาข้าวตกต่ำมาก ทำให้ชาวนาเปลี่ยนไปปลูกยาง - ปาล์มแทน

แนวทางในการแก้ไขปัญหาร้าง

1. การจัดสรรน้ำ ปล่อยน้ำให้ถูกต้องตามฤดูกาล เปิดประตูน้ำ ซ่อมประตูเปิดน้ำ
2. จัดตั้งกลุ่มการทำนาเพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีงานทำในพท. (ต.คอน อ.ปะนาเระ, อ.ยะหริ่ง) เนื่องจากต่อไปจะไม่มีการทำนาหากไม่มีการรวมกลุ่ม
3. จัดให้มีเครื่องจักรในการทำนา หรือมีเครื่องจักรแต่ลงไปทำนาไม่ได้ เช่น ต.คอกกระบือ
4. รัฐบาลส่งเสริมปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยชีวภาพ พันธุ์ข้าว (ชื่อจากศูนย์ขยายพันธุ์พืช)
5. ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำนา เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ
6. กลุ่มข้าวเล็บนกอยากให้ช่วยเรื่องพันธุ์ข้าวเล็บนก (ม.6 ต.คอน อ.ปะนาเระ) เพราะขาดแคลนงบประมาณจำกัด, พันธุ์ข้าวที่ดี

¹ ม.2 ต.คอน ไม่มีคลองชลประทาน

7. ควรจัดให้มีการรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมที่ทำให้รายได้เพิ่ม เช่น ปลูกข้าวโพด, ถั่วลิสง, เพาะเห็ด, เลี้ยงปลาดุก, ปลูกคเหือง, ปลูกนิต (ต.ต้นหยงตลอ อ.ยะหริ่ง) เนื่องจาก การทำงานมีต้นทุนสูง (ต.ควน มี การทำดอกไม้จันทร์² และต.สาบั้น) รวมทั้งจัดหาตลาดให้ชาวบ้าน

8. ควรให้มีฟาร์มตัวอย่างเนื่องจากผู้ที่ว่างงานจะมีงานทำ และภาครัฐควรให้การส่งเสริมเรื่องปัจจัย ในการทำฟาร์ม เช่น พันธุ์ปลา, วัช³

9. ให้รัฐแนะนำพืชที่ทำให้รายได้ใกล้เคียงกับการปลูกข้าว

² หลังทำนา 100 ดอก ไร่ 50 บาท

³ หลายกลุ่มทำเพื่อการบริโภคเป็นหลัก, กลุ่มคอกกระบือทำเมล็ดพันธุ์ขาย

สาเหตุของปัญหานาร้าง

1. ดัชนีทุนการผลิตสูง
2. แผลงสิ่งห้ระบาค
3. ปัญหาดินเปรี้ยวเนื่องจากน้ำท่วมขัง (ม.5 ปะเสยะวอ)
4. การจัดสรรน้ำ เช่น น้ำท่วมขังทุกปี (ม. 3 ต.ตะบั้ง) เพราะไม่มีประตูน้ำ ทำคันดินสูง - ไม่มีช่องระบายน้ำ บางพท.ขาดน้ำในการทำนา (ม.1 และ ม. 6 ต.กระดุนง ม. 4 ปะเสยะวอ น้ำเข้าไม่ถึงต้องสูบน้ำเอง)
5. ขาดเงินทุนในการทำนา อยากรให้รัฐบาลสนับสนุนเรื่องปุ๋ย เครื่องจักร
6. ขาดความรู้เกี่ยวกับการทำนา
7. ทำอย่างอื่นได้ผลตอบแทนดีกว่า เช่น รับจ้างกรีดยาง (มาเลเซีย, ศรีสาคร)

ผลกระทบจากนาร้าง

1. ปู - ปลา หายากขึ้น
2. เสียคยพื้นที่นาที่ถูกทิ้งไว้ให้เปล่าประโยชน์
3. ต้องซื้อข้าว
4. นาร้าง หนูมา
5. การช่วยเหลือกันมีน้อยลง

แนวทางในการแก้ปัญหานาร้าง

1. ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ ใช้ไบโอดีเซล
2. มีแนวคิดให้ อบต.ซื้อเครื่องจักรใหญ่
3. ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนา เช่น การแก้ปัญหาดินเปรี้ยว ศัตรูพืชระบาค⁴ การใช้ปุ๋ย พันธุ์ข้าว
4. มีที่ระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม และมีที่เก็บน้ำเวลาหน้าแล้ง
5. ให้รัฐบาลสนับสนุนเรื่องปุ๋ย
6. ส่งเสริมอาชีพอื่นหลังการทำนา เช่น ปลูกถั่วลิสง ข้าวโพด มันเทศ ผัก ของชำร่วย เย็บผ้าคลุม (แต่มีข้อจำกัดเรื่องราคา)
7. ทำอย่างไรก็ได้ให้รายรับมากกว่ารายจ่าย⁵

ข้อเสนอและปัญหาที่กระทบกับชาวบ้าน

⁴ ไล่แมลง โดยใช้สารจากต้นสะเดา

⁵ อาชีพหลักของสาขานบุรีคือ กรีดยาง สวนผลไม้ (แตงโม พืชผัก) บางตำบลเท่านั้นที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก เช่น ต.แป้น

ชาวบ้านทำนาไม่ค่อยได้ เนื่องจากปัญหาขาดน้ำ แหล่งน้ำมีแต่ไม่มีระบบชลประทานที่จะส่งน้ำไปถึงที่นา พื้นที่ขาดน้ำเป็นพื้นที่หมู่ที่ 1 ต.ตะบิ้ง อ.สายบุรี มีพื้นที่ทำนากว่า 200 ไร่ แต่ไม่มีระบบส่งน้ำขอให้ทางรัฐบาลช่วยติดตั้งระบบเครื่องสูบน้ำเหมือนที่ ต.มะนังคาลำ จะได้ประโยชน์มากกับประชาชนในเขตนี้ เพราะชาวบ้านเขตนี้ไม่ยอกทิ้งนาให้เป็นนาร้างอีกต่อไป และขอให้ช่วยส่งเสริมทางด้านปุ๋ย สนับสนุนเครื่องจักรทางการเกษตรด้วย

ภาคผนวกที่ 11 สรุปความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเวทีอำเภอมาฮอ วันที่ 21 ธันวาคม 2549

สรุปผลการประชุมเวทีอำเภอมาฮอ 21 ธันวาคม 2549

1. เกิดปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ ต.สะก้า เนื่องจากมีฝายกั้นน้ำจนทำให้ไม่สามารถทำนาปีได้ มีพื้นที่ได้รับผลกระทบประมาณ 100 ไร่
2. ปัญหาระบบคลองไส้ไก่มีระดับต่ำกว่าพื้นที่นาทำให้ไม่สามารถระบายน้ำจากคลองไส้ไก่เข้าสู่นาได้ พบในพื้นที่ ต.ตูโปะ ต.สากอใต้ นอกจากนี้คลองไส้ไก่ขาดการดูแลมีการตื้นเขิน มีการสะสมของตะกอน โดยชลประทานไม่เคยเข้ามาติดตามผลหรือประสิทธิภาพของคลองไส้ไก่เลยนับตั้งแต่ก่อสร้างแล้วเสร็จ
3. ต้นทุนในการผลิตสูง (ค่าไถ ค่าปุ๋ย ค่าเก็บเกี่ยว) โดยเฉพาะค่าไถนามีราคาสูงมากเนื่องจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น และในพื้นที่มาฮอส่วนใหญ่ชาวนาจะไม่มีรถไถเป็นของตัวเองจะเน้นการจ้างไถนามากกว่าพบในพื้นที่ ต. กรัง
4. ทักษะต่อการทำนาแย่งลง สังเกตจากคนอายุ 30 ปีลงมาไม่นิยมทำนา อยากทำงานอย่างอื่น เช่น รับราชการ โรงงาน มากกว่าการทำนา
5. ระบบการเรียนการสอนหรือหลักสูตรในสถาบันการศึกษาไม่ให้ความสำคัญกับภาคเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ดังนั้นในสถาบันการศึกษาควรเน้นการสร้างจิตสำนึกของนักเรียน นักศึกษาและให้ความสำคัญกับหลักสูตรด้านเกษตร
6. ไม่มีแรงงานช่วยเหลือในการทำนา เนื่องจากลูกหลานไม่ยอมทำนาจะบังคับให้ทำก็ไม่ได้ และเนื่องจากสถานการณ์ทำให้ในครัวเรือนมีแต่แรงงานผู้หญิงก็เลยเลิกทำนา
7. การไปทำงานในต่างประเทศ (กรีดยาง) เช่น มาเลเซีย ทำให้บางครัวเรือนมีเฉพาะแต่แรงงานแม่บ้านหรือบางครัวเรือนมีเฉพาะลูกๆ ซึ่งทำให้นาถูกทิ้งร้างโดยปริยาย

ข้อสังเกต

- อบต.ไม่สนับสนุนการดำเนินงานด้านเกษตรเลย มักจะเน้นแต่การสร้างถนน สะพานดังนั้นทางส่วนราชการควรชี้แนะหรือมีนโยบายให้ อบต. ให้ความสำคัญกับการทำนาหรือเกษตรมากขึ้น
- การสนับสนุนส่วนราชการในด้านการให้ปัจจัยการผลิตต่อการทำนาไม่ตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายแท้จริง ตัวอย่างเช่น กลุ่มชาวนาใน ม.4 ต.สะก้า ได้ขอเครื่องผสมและอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ แต่กลับให้กับชาวนาใน ม.1 ต.สะก้า ซึ่งไม่ได้ทำนาและไม่ได้มีกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทำให้เครื่องจักรถูกทิ้งร้างอยู่จนถึงปัจจุบัน

ผลกระทบและแนวทางการพัฒนานาร้าง

1. **ต้นทุนการผลิตสูง** ควรใช้ระบบการแชร์เครื่องจักรกลทางการเกษตร การสนับสนุนพันธุ์ข้าวและปุ๋ย ซึ่งควรให้ทั้งปุ๋ยเคมีและการสนับสนุนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แต่ทั้งนี้การสนับสนุนควรจัดรูปแบบให้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวถึงมือชาวนาอย่างแท้จริง
2. **ขาดแคลนแรงงานทำนา** ควรเน้นการสร้างงานในพื้นที่และสนับสนุนการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อลดการไปทำงานในมาเลเซีย
3. **ระบบชลประทาน** ทางเจ้าหน้าที่ชลประทานควรเข้ามาตรวจสอบคลองไส้ไก่ เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป และในพื้นที่ลุ่มและพื้นที่น้ำท่วมควรมีการขุดช่องระบายน้ำอย่างเพียงพอ
4. **ทัศนคติต่อการทำนา** ควรพัฒนาหลักสูตรด้านการเกษตรในสถาบันการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการทำนามากขึ้น และเน้นการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกต่อเยาวชน
5. **อาชีพทางเลือก** เน้นการสร้างอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น การปลูกมันเทศ ปลูกผักซึ่งสามารถขายได้ดีในตลาดปาลัส
6. **รัฐควรมีมาตรการจูงใจให้เกษตรกรทำนามากขึ้น**
7. **ในพื้นที่ยังให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมข้าวอยู่** เช่น พิธีกินข้าวใหม่ พิธีแรกนา แต่มีความกังวลว่า ถ้าเลิกทำนาวัฒนธรรมข้าวเหล่านี้จะหายไป

ข้อสังเกต

- ข้อคิดจากประธานสหกรณ์การเกษตรมาขอ “สมัยก่อนให้ความสำคัญกับข้าวมากจึงมีการ สร้าง ยุ่งฉางให้ข้าวอยู่ ปัจจุบันให้ความสำคัญกับรถยนต์มากจึงต้องสร้างบ้านให้รถยนต์อยู่”

ภาคผนวกที่ 12 สรุปความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเวทีอำเภอหนองจิก วันที่ 26 ธันวาคม 2549

สาเหตุของปัญหานาร้าง

1. ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล น้ำทะเลหนุน
2. ดินเปรี้ยว
3. ระบบชลประทานไม่ดี มีน้ำขังเป็นที่ลุ่มที่ค่อน (ข้อสังเกต ทำไมโครงการปาล์มน้ำมันภาครัฐสนับสนุนได้) ถ้าระบบชลประทานดีชาวบ้านกลับมาทำนาแน่นอน
4. (ต.ยาบี่ อ.หนองจิก) คลองไส้ไก่ที่สร้างไม่สมบูรณ์ ทิ้งๆ ขว้างๆ ทั้งนี้เพราะขาดการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน
5. เกิดปัญหาน้ำท่วมบ่อย เนื่องจากที่ดินไม่สม่ำเสมอ โครงการจัดรูปที่ดินที่ได้เริ่มไว้ตั้งแต่ปี 2545 ก็ยังไม่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นสมบูรณ์ ชาวนาจึงต้องปล่อยนาทิ้งร้างไปทำงานนอกพื้นที่
6. การระบายน้ำของชลประทานไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน ช่วงเวลาฤดูทำนามีน้ำ คลองชลประทานแห้ง ไม่ปล่อยน้ำ แต่กลับกันพอไม่ต้องการน้ำกลับมีน้ำเต็มคลองชลประทาน
7. การทำนาชาวบ้านไม่คุ้มรายจ่าย
8. ชาวนาจึงไม่มีความปลอดภัยในการประกอบอาชีพทำนา
9. ความเจริญทางวัตถุเข้ามาในหมู่บ้านมากทำให้เยาวชนรุ่นหลังขาดความผูกพันที่มีต่ออาชีพทำนา
10. ระบบการระบายน้ำเข้าและออกที่นาไม่ดี
11. ภาครัฐไม่จริงจังในการสนับสนุนเรื่องการทำนาข้าวทั้งที่เรามีหน่วยงานที่เกี่ยวกับภาคเกษตรและมีงบประมาณอยู่แล้ว การสนับสนุนในการทำนาข้าวควรสนับสนุนให้ต่อเนื่องและครบวงจร (ไม่เห็นด้วยที่จะปลูกปาล์มในพื้นที่นาร้าง)
12. ต้นทุนการผลิตสูง
13. สิ่งแวดล้อมนำพาหนุ่มสาวหางานทำมากขึ้น
14. ไปทำงานต่างประเทศ

ผลกระทบของนาร้าง

1. เมื่อปาล์มน้ำมันมาในที่นา เกิดความขัดแย้งในระบบการใช้น้ำอย่างแน่นอนระหว่างนาข้าวกับนาปริง

2. ค.ล.ปะสะโง ปัจจุบันส่วนใหญ่ซื้อข้าวกินแล้ว

แนวทางในการแก้ปัญหา

1. ส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้กับประชาชนอย่างจริงจัง
2. ส่งเสริมปฎิ พันธุ์ข้าวให้ชาวบ้าน รับรองว่าชาวบ้านจะกลับมาทำนาแน่นอน
3. ใช้ชลประทานระบบท่อเพื่อแก้ปัญหาชาวบ้านที่ไม่ยอมสละที่ดินเพื่อทำคลองไส้ไก่
4. รัฐบาลกลางต้องโอนงบประมาณจากส่วนกลางให้ อบต.ด้วย ถ้าโอนแต่งานให้อบต. เช่น คลองไส้ไก่ให้อบต.แต่ไม่โอนเงินก็จบ (โอนคลองไส้ไก่ที่สร้างเสร็จแล้วให้อบต. ดูแลบำรุงรักษา)

5. รัฐบาลต้องมีความจริงจังในการส่งเสริมการทำนาและต้องอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะองค์ความรู้

ในด้านวิชาการ

6. หลักสูตรการเรียนในสถาบันการศึกษาทุกระดับควรปรับให้สอดคล้องกับวิถีการผลิตของชุมชน เพื่อจะได้ผลิตองค์ความรู้ไปช่วยการเกษตรที่สอดคล้องกับพื้นที่

7. เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

8. เพิ่มพูนความรู้ให้กลับแก่นาชาวนาให้มีความเข้าใจในการทำนา โดยเฉพาะเรื่องพันธุ์ข้าว และเป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนบ้าน

9. ควรให้วิธีการควบคู่กับการให้ของ (พันธุ์ข้าว)

10. การส่งเสริมอาชีพทุกอาชีพต้องให้ความรู้ถึงแก่นแท้

11. จัดให้มีการส่งเสริมการปลูกพืชหลังการทำนา เช่น ข้าวโพด พืชผัก เช่น พริกหยวก แตงกวา และพืชตระกูลถั่ว ฯลฯ

12. ตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนาให้ยั่งยืน

13. จัดให้มีการดูงานในการทำนาในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ

14. สนับสนุนอาชีพการทำนาในลักษณะของกลุ่ม และควรจะเป็นกลุ่มที่มีพื้นที่เชื่อมติดกัน เช่น 50

ไร่ขึ้นไป

สาเหตุและผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม

1. พท.มีลักษณะเป็นปากกรวย น้ำจากภูเขาทรายขาวไหลมาท่วมใน ม.7 ต.มะกรูด⁶ ม.2 ต.นาเกตุ และม.2 ต.บางโคระ หลังจากชลประทานเข้ามาน้ำยิ่งท่วมมากขึ้น ชาวนายังยากจนเหมือนเดิม ทำให้ประชาชนย้ายไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น นิคมอุตสาหกรรมบจ.เจาะ จ.นครราชสีมา
2. ทศนคติที่ว่าทำนาแล้วเหนื่อย เช่น ทำนา 2 ไร่ ทำงานไม่ถึง 2 เดือน แต่มีข้าวกินทั้งปี ยางพาราทำ 9 เดือน แต่อาจไม่มีกินทั้งปีก็ได้ และเป็นพืชอันตรายเข้าไปที่ไหนทำลายระบบนิเวศน์ (ทำให้ป่า ภูเขาหมดไป) “การทำนาเป็นวิถีชีวิต ไม่มีมาหา เป็นศิลปะของชีวิต”
3. กรมการข้าว⁷ไม่มีการพัฒนายังทำนาแบบเดิมๆ ไม่มีการศึกษาปรับปรุงดิน หากพื้นดินสมบูรณ์ข้าวสามารถขึ้นได้จากตอซังที่ทิ้งไว้ในฤดูถัดไป
4. ทำอาชีพอื่นได้ผลตอบแทนดีกว่า เช่น กรีดยาง
5. กำนัน ต.มะกรูด ม.6 ต.มะกรูด ไม่สามารถผันน้ำเข้ามาได้ (คลองอยู่ต่ำกว่าพื้นที่นา) ขาดการส่งเสริมการทำนาจากภาครัฐ เช่น การมีกองทุนที่ส่งเสริมการทำนา (มีแต่ส่งเสริมการทำสวนยาง)การจัดการน้ำมีปัญหา เช่น ต.นาเกตุ น้ำมากแต่ไม่มีที่ระบายออก ทำนาไปแล้วไม่ได้ผล ทำให้ดินย่นเครื่องจักรลงไม่ได้ ม.1 ต.มะกรูด ไม่มีชลประทาน
6. ทศนคติของคนรุ่นใหม่มองว่าการทำนานั้นคือค่า ให้คุณค่ากับเงินและการบริโภคนิยม ทำให้การทุ่มเทกับการทำนาลดลง อยากให้มีการปลูกฝังวัฒนธรรมการทำนามากขึ้น ในพื้นที่ ม.5 ต.ทรายขาว
7. สภาพภูมิประเทศมีปัญหา เช่น ม.4 ต.มะกรูด ซึ่งทำนา 90% ต้องเอาน้ำมาจากภูเขาทรายขาวผ่าน ต.ทรายขาว ต.ป่าบอน มีกั้นนบหลายลูก อนาคตอาจต้องเลิกทำนาเพราะไม่มีน้ำ
8. ทำนาแล้วไม่คุ้ม (ม. 1 ต.มะกรูด มีนาร้างประมาณ 20%) เช่น ไปทำงานรับจ้าง แล้วเอาเงินไปซื้อข้าวดีกว่าเพราะต้นทุนการทำนาสูง เช่น ค่าไถ ค่าปุ๋ย อยากให้รัฐช่วยลดต้นทุนให้ชาวนาพออยู่ได้ เช่น ปุ๋ย
9. ต.มะกรูด และ ต.ทรายขาว อบต.ไปติดตั้งเสาไฟฟ้า (หลอดไฟสีเหลือง) ทำให้ข้าวไม่ออกรวง
10. หาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพท. บางพท.น้ำมาเร็ว ควรใช้พันธุ์ข้าวอายุสั้น
11. แก้ปัญหาน้ำท่วมได้แล้วใครจะกลับมาทำนา เพราะการศึกษาเชิงทรัพยากรออกจากพท.
12. การปลูกยางในพื้นที่ ต้นยางที่ได้ขนาดไม่ใหญ่ที่ ม. 7 ต.ท่าเรือ

แนวทางการแก้ปัญหา

1. จัดหารถแทรกเตอร์ รถไถด้วยการรวมกลุ่มมาช่วยลดต้นทุนในการทำนา โดยช่วงหน้านาใช้ทำนา หลังหน้านาใช้ทำสวน ช่วง 5 ปีก็คืนทุน
2. หาพืชอื่นที่เลี้ยงชีพได้และไม่ทำลายระบบนิเวศน์มาลงในพท.นาร้าง เช่น ต้นสาถุ กระเจี๊ยบ

⁶ ตัวแทนจากม.7 ต.มะกรูดมองว่านาร้างถูกเปลี่ยนเป็นนาปาล์มประมาณ 90% จะให้ชาวบ้านกลับไปทำนาเหมือนเดิมไม่ได้แล้ว

⁷ ศูนย์วิจัยข้าวปัตตานีมีศูนย์ชาวนาเพื่อรับเรื่องจากชาวนา

3. มีโรงเรียนทำนาเพื่อให้ชาวนาได้ความรู้และมีความมั่นใจในการทำนา เช่น ช่วงข้าวตั้งท้องไม่ควรใส่ปุ๋ยเพราะรวงจะฝ่อทำให้ประหยัคปุ๋ยยูเรีย 46-0-0 ถึง 100 กระสอบ สอนวิธีแก้ปัญหาหอย เซอร์รี่ พันธุ์ข้าวจากการเก็บของภูมิปัญญาชาวบ้านมีอัตราการงอกถึง 95 - 96%

4. รัฐควรให้การอุดหนุนควบคู่กับการให้ความรู้ โดยนโยบายต่างๆของรัฐบาลที่ลงมาในพท.ควรถามความเห็นของประชาชนก่อน และควรมีสุนัขถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชน เช่น โครงการตำบลสานสัมพันธ์ใน 3 จังหวัดภาคใต้ ชาวบ้านขอรถไถไถ้รถไถแต่ไม่มีหัวไถ หรือขอส่งเสริมการเลี้ยงปลา ปลูกมาแล้วแต่บ่อยังไม่มา

5. ให้รัฐส่งเสริมเกษตรกรในรายที่มีศักยภาพและมีความต้องการทำนา

6. ให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำผังตำบลในทุกตำบล โดยให้ออบต.จัดเขตการเพาะปลูกของแต่ละพื้นที่ว่าควรปลูกพืชชนิดใด หรือให้ตั้งงบประมาณมาให้อบต. (อย่าให้ฟรีทั้งหมดเพื่อให้ชาวบ้านพึ่งตัวเองได้) เพื่อนำมาให้ชาวนาร่วมกันแก้ปัญหาการทำนา

ภาคผนวกที่ 14 สรุปความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเวทีอำเภอเมือง วันที่ 11 มกราคม 2550

สาเหตุของปัญหาน้ำรั่ว

1. ตำบลบาราเฮาะและปะกาสะรัง หมู่สาวไปทำงานต่างถิ่นมาก มีปัญหาน้ำท่วมบ่อยเนื่องจากการสร้างถนนที่ยกพื้นสูงและการสร้างคลองส่งน้ำของชลประทานที่ยกพื้นริมคลองสูง การระบายน้ำชลประทานไม่ดี สภาพที่ดินไม่เหมาะสม
2. หมู่ ม. 1, 2, 3, 4, 7 ต.ตะลุโบ๊ะ เมื่อเกิดน้ำท่วมน้ำจะไหลลงไปเร็ว แต่ปัจจุบันมีการสร้างถนนกีดขวาง ทางถนนสายหลักและถนนในหมู่บ้านมีทางระบายน้ำน้อยเกินไป
3. เจ้าหน้าที่ชลประทานเคยรับปากว่าจะแก้ปัญหาน้ำรั่ว เนื่องจากขาดคูคลองระบายน้ำ โดยเจ้าหน้าที่รับปากจะจัดการให้แต่ก็ไม่ได้รักษาสัญญา มีส่วนอย่างยิ่งทำให้ชาวบ้านปล่อยน้ำรั่ว
4. การแก้ปัญหาคูคลองระบายน้ำออกจากที่นา บางครั้งทางการจะจัดให้เฉพาะเครื่องสูบน้ำแต่ไม่ได้ให้น้ำมัน
5. 60 - 70 % ของแรงงานในพื้นที่ไปทำงานในมาเลเซีย เพราะมีค่าแรงสูงกว่า 2 เท่า
6. เครื่องสูบน้ำที่ทางการเอามาให้บ้างไม่ให้บ้าง บางครั้งก็เป็นเครื่องขนาดเล็กมาก

แนวทางการพัฒนา/แก้ปัญหาน้ำรั่ว

1. ส่งเสริมให้หนุ่มสาวกลับมาทำนา
2. ส่งเสริมให้มีการจ้างงานในพื้นที่
3. หากจะส่งเสริมการทำนา ทางการต้องทำด้วยความจริงจังและต่อเนื่อง

แบบสอบถามเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

โครงการ “ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี”

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นเครื่องมือประกอบการรวบรวมข้อมูลโครงการวิจัย เรื่อง ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี ดำเนินการวิจัยโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย ทีมวิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตอบแบบสอบถามบนความเป็นจริงและโดยอิสระ ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ทีมวิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและใช้สำหรับงานเชิงวิชาการเท่านั้น ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน

- ส่วนที่ 1. ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร
- ส่วนที่ 2. สภาพการผลิตข้าว
- ส่วนที่ 3. ทศนคติต่อการทำนา
- ส่วนที่ 4. ต้นทุนและผลตอบแทนของการทำนา

ชื่อผู้สัมภาษณ์ วันที่สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุลผู้ตอบแบบสอบถาม

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ชื่อหมู่บ้าน ตำบล

อำเภอ

AM

☐ 1. โคกโพธิ์	☐ 2. นongจิก	☐ 3. เมือง
☐ 4. ยะหริ่ง	☐ 5. ปะนาเระ	☐ 6. มายอ
☐ 7. สายบุรี		

1. ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร (A)

1.1) เพศของหัวหน้าครอบครัว

A1

☐ 1. ชาย	☐ 2. หญิง

1.2) อายุของหัวหน้าครอบครัว ปี

A2

1.3) ศาสนาของหัวหน้าครอบครัว

A3

☐ 1. อิสลาม	☐ 2. พุทธ
☐ 3. คริสต์	☐ 4. อื่นๆ ระบุ

1.4) ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครอบครัว

A4

☐ 1. ไม่ได้ศึกษา	☐ 2. ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
☐ 3. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6	☐ 4. ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) / ปวช.
☐ 5. ชั้นมัธยมศึกษาปลาย (ม.4-ม.6) / ปวส. / ปวท.	

6. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

7. อื่นๆ ระบุ

1.5) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครอบครัว

A5

1. โสด

2. สมรส

3. หย่าร้าง

4. อื่นๆ ระบุ

1.6) จำนวนบุตรทั้งหมด คน

A6

1.7) จำนวนสมาชิกในครอบครัว คน

1. อายุต่ำกว่า 7 ปี จำนวน คน (A 7.1)

2. อายุ 8-14 ปี จำนวน คน (A 7.2)

3. อายุ 15-65 ปี จำนวน คน (A 7.3)

3.1 ทำงานในฟาร์มคน (A 7.3.1)

3.2 ทำงานรับจ้างทางการเกษตรคน (A 7.3.2)

3.3 ทำงานนอกภาคเกษตรคน (A 7.3.3)

3.4 ทำงานที่ประเทศมาเลเซียคน (A 7.3.4)

3.5 อื่นๆ ระบุคน (A 7.3.5)

4. อายุมากกว่า 65 ปี จำนวน คน (A 7.4)

1.8) อาชีพหลักของครอบครัว

A8

1. ทำนา

2. สวนยางพารา

3. สวนผลไม้ ระบุ

4. ทำไร่/ปลูกผัก ระบุ

5. เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์ ระบุ

6. ค้าขาย

7. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

8. ประมงทะเล

9. เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ระบุ

10. รับจ้างทั่วไป

11. อื่นๆ ระบุ

1.9) อาชีพเสริมของครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ทำนา (A9.1)

2. สวนยางพารา(A9.2)

3. สวนผลไม้(A9.3) ระบุ

4. ทำไร่/ปลูกผัก(A9.4) ระบุ

5. เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์(A9.5) ระบุ

6. ค้าขาย(A9.6)

7. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ(A9.7)

8. ประมงทะเล(A9.8)

9. เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ(A9.9) ระบุ

10. รับจ้างทั่วไป(A9.10)

11. อื่นๆ(A9.11) ระบุ

1.10) สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

A10

1. รายได้เท่ากับรายจ่าย

2. รายได้มากกว่ารายจ่าย

3. รายได้น้อยกว่ารายจ่าย

แหล่งที่มารายได้ภายในครัวเรือนในปีที่ผ่านมา

สมาชิก	ทำงานในฟาร์ม (บาท/ปี)	ทำงานรับจ้าง ทางการเกษตร (บาท/ปี)	ทำงานนอกภาค เกษตร (บาท/ปี)	ทำงานที่ประเทศ มาเลเซีย (บาท/ปี)	อื่นๆ ระบุ (บาท/ปี)
1. หัวหน้า ครัวเรือน	(A11.1)	(A11.10)	(A11.19)	(A11.28)	(A11.37)
2. ภรรยา	(A11.2)	(A11.11)	(A11.20)	(A11.29)	(A11.38)
3. ลูกคนที่ 1	(A11.3)	(A11.12)	(A11.21)	(A11.30)	(A11.39)
4. ลูกคนที่ 2	(A11.4)	(A11.13)	(A11.22)	(A11.31)	(A11.40)
5. ลูกคนที่ 3	(A11.5)	(A11.14)	(A11.23)	(A11.32)	(A11.41)
6. ลูกคนที่ 4	(A11.6)	(A11.15)	(A11.24)	(A11.33)	(A11.42)
7. ลูกคนที่ 5	(A11.7)	(A11.16)	(A11.25)	(A11.34)	(A11.43)
8.	(A11.8)	(A11.17)	(A11.26)	(A11.35)	(A11.44)
9.	(A11.9)	(A11.18)	(A11.27)	(A11.36)	(A11.45)

1.12) ครัวเรือนของท่านมีหนี้สินหรือไม่

A12

1. มี

2. ไม่มี

1.13) ภาระหนี้สินของครัวเรือนจำนวนทั้งหมด บาท

A13

1.14) ที่ดินถือครองทั้งหมด ไร่

A14

1.15) ลักษณะการถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ที่ดินของตนเอง (A15.1)

2. ที่ดินเช่าของผู้อื่น (A15.2)

3. ที่ดินของผู้อื่น(ทำแบบแบ่งครึ่ง (A15.3)

4. ที่ดินของผู้อื่น(ให้ทำนาฟรี)(A15.4)

1.16) โครงสร้างการใช้ที่ดินของครัวเรือน

1. ที่นาทั้งหมดไร่ (A16.1)

1.1 ที่นาทำเองไร่ (A16.1.1) จำนวนแปลง (A16.1.2)

1.2 ที่นาให้หะ (ปาเวะ) ไร่ (A16.1.3)

1.3 ให้ทำนาฟรีไร่ (A16.1.4)

1.4 ที่นาให้เช่า ไร่ (A16.1.5) ค่าเช่าเงินสด บาท/ไร่/ปี (A16.1.6)

ค่าเช่าไม่เป็นเงินสด / ไร่/ปี (A16.1.7)

1.5 ที่นาร้างไร่ (A16.1.8) เริ่มทิ้งร้างเมื่อ พ.ศ. (A16.1.9)

2. สวนยางพาราไร่ (A16.2)

3. สวนผลไม่.....ไร่ (A16.3)

4. ทำไร่/ปลูกผัก.....ไร่ (A16.4)

5. อื่นๆ ระบุ.....ไร่ (A16.5)

1.17) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ที่ท่านยังสืบทอดจนถึงปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. พิธีแรกนา (พิธีจำลองการปักดำ) (A17.1) 2. พิธีลาซัง (A17.2)

3. พิธีนำข้าวขึ้นฉาง (A17.3) 4. อื่นๆ (A17.4) ระบุ.....

2. สภาพการผลิต (B)

2.1) ท่านมีประสบการณ์ในการทำนามาแล้ว.....ปี B1

2.2) ท่านปลูกข้าวนาปีหรือไม่ B2

1. ปลูก จำนวน.....ไร่ (B 2.1) 2. ไม่ปลูก

2.3) ท่านปลูกข้าวนาปรังหรือไม่ B3

1. ปลูก จำนวน.....ไร่ (B 3.1) 2. ไม่ปลูก

2.4) วิธีการทำนาที่ท่านทำเป็นหลัก B4

1. นาหว่านสำรวย/หว่านแห้ง 2. นาหว่านแห้งคราดกลบ 3. นาหว่านน้ำตาม

4. นาดำ 5. อื่นๆ ระบุ.....

2.5) พันธุ์ข้าวที่ท่านใช้ปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ใด B5

1. พันธุ์สังเสริม 2. พันธุ์พื้นเมือง

2.6) พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในฤดูกาลผลิตข้าวปี 2549/2550 ที่ผ่านมา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. พันธุ์ชัยนาท 1 (B6.1) 2. พันธุ์ปทุมธานี 1(B6.2) 3. พันธุ์เล็บนก (B6.3)

4. พันธุ์ช่อสูง (B6.4) 5. พันธุ์มะจานู (B6.5) 6. อื่นๆ ระบุ (B6.6).....

2.7) วิธีการได้มาซึ่งเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ได้รับฟรีจากทางราชการ (B7.1) 2. ซื้อจากทางราชการ (B7.2)

3. ซื้อจากร้านค้า (B7.3) 4. ซื้อจากเกษตรกร (B7.4)

5. แลกเปลี่ยนกับเกษตรกร (B7.5) 6. ของตนเอง (B7.6)

7. อื่นๆ ระบุ (B7.7).....

2.8) วิธีการเตรียมดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ใช้รถไถเดินตาม(B8.1) 2. ใช้รถแทรกเตอร์(B8.2) 3. อื่นๆ ระบุ(B8.3).....

2.9) การเตรียมดินดังกล่าวใช้วิธีการใด B9

1. จ้าง 2. เครื่องจักรตัวเอง

2.10) ท่านใช้ปุ๋ยอะไรในการทำนา B10

1. ปุ๋ยเคมี 2. ปุ๋ยอินทรีย์ 3. ใช้ทั้งสองอย่าง

(ถ้าใช้เฉพาะปุ๋ยเคมี ข้ามไปตอบข้อ 2.16)

2.11) ถ้าใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้ประเภทใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ปุ๋ยหมัก (B11.1) 2. ปุ๋ยคอก (B11.2)
 3. ปุ๋ยพืชสด (B11.3) 4. น้ำหมักชีวภาพ (B11.4)

2.12) วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยหมัก

B12

1. ซื้อมา 2. ทำเอง 3. ได้รับฟรี 4. แลกเปลี่ยนกัน

2.13) วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยคอก

B13

1. ซื้อมา 2. ทำเอง 3. ได้รับฟรี 4. แลกเปลี่ยนกัน

2.14) วิธีการได้มาซึ่งปุ๋ยพืชสด

B14

1. ซื้อมา 2. ทำเอง 3. ได้รับฟรี 4. แลกเปลี่ยนกัน

2.15) วิธีการได้มาซึ่งน้ำหมักชีวภาพ

B15

1. ซื้อมา 2. ทำเอง 3. ได้รับฟรี 4. แลกเปลี่ยนกัน

2.16) การทำนามีศัตรูพืชรบกวนหรือไม่

B16

1. มี 2. ไม่มี

2.17) ถ้ามีศัตรูพืช ระบุชนิดของศัตรูพืช (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. หนอนม้วนใบ (B17.1) 2. หนอนกอ (B17.2)
 3. หอยเชอรี่ (B17.3) 4. แมลงสิง (B17.4)
 5. นก (B17.5) 6. หนู (B17.6)
 7. ปูนา (B17.7) 8. อื่นๆ ระบุ (B17.8).....

2.18) กำจัดศัตรูพืชหรือไม่

B18

1. กำจัดศัตรูพืช 2. ไม่กำจัดศัตรูพืช

2.19) วิธีการกำจัดศัตรูพืช (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ใช้สารเคมี (B19.1) 2. ใช้วิธีกล (B19.2)
 3. ใช้สารชีวภาพ (B19.3) 4. อื่นๆ ระบุ (B19.4).....

2.20) กำจัดวัชพืชหรือไม่

B20

1. กำจัดวัชพืช 2. ไม่กำจัดวัชพืช

2.21) วิธีการกำจัดวัชพืช

B21

1. ใช้สารเคมี 2. ใช้การถอน

2.22) ที่นาของท่านอยู่ในพื้นที่เขตชลประทานหรือนอกเขตชลประทาน

B22

1. ในเขตชลประทาน 2. นอกเขตชลประทาน

2.23) แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำงาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งน้ำ	ใช้น้ำจากแหล่งใด ✓	✓ เพียงพอหรือไม่	
		1.เพียงพอ	2.ไม่เพียงพอ
1. น้ำฝน	(B23.1)		(B23.2)
2. น้ำใต้ดิน(น้ำบาดาล)	(B23.3)		(B23.4)
3. คลองธรรมชาติ	(B23.5)		(B23.6)
4. คลองชลประทาน (ต้นน้ำ/ปลายน้ำ)	(B23.7)		(B23.8)
5. อื่นๆ ระบุ.....	(B23.9)		(B23.10)

2.24) ท่านมีการควบคุมระดับน้ำหรือไม่

B24

1. ควบคุม 2. ไม่ควบคุม

2.25) วิธีการเก็บเกี่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ใช้เครื่องจักร (B25.1) 2. ใช้เคียว (B25.2) 3. ใช้แฉะ (B25.3)

2.26) แรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวกรณีใช้เคียว/แฉะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. แรงงานในครอบครัว(B26.1) 2. แรงงานจ้าง(B26.2) 3. แรงงานแลกเปลี่ยน (B26.3)

2.27) วิธีการนวดข้าว

B27

1. ฝัด 2. ใช้เครื่องจักร 3. ใช้ทั้งสองอย่าง

2.28) สถานที่จัดเก็บข้าว

B28

1. ทุ่ง 2. บ้าน 3. ฉางประจำหมู่บ้าน

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เห็นด้วย	
3.2 ด้านสังคม (D)					
1. เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ					D1
2. ชาวนาที่ยังสืบทอดอาชีพทำนาอยู่เป็นเพราะคิดว่าการทำนาเป็นอาชีพอิสระ					D2
3. เด็กวัยรุ่นในพื้นที่ควรสืบทอดการทำนา					D3
4. เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมสืบทอดการทำนา					D4
5. เด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้นไม่นิยมกลับมาทำนา					D5
6. เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี					D6
7. อาชีพทำนาไม่ได้รับการยกย่องเหมือนอาชีพอื่นๆ					D7
8. การเห็นเพื่อนบ้านเลิกทำนามีส่วนให้ชาวนาเลิกทำนามากขึ้น					D8
9. อาชีพทำนามีส่วนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น					D9
10. อาชีพทำนาทำให้เกิดการเกือกรุ่นกันในกลุ่มชน					D10
11. การจัดสรรการใช้น้ำชลประทานระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ					D11

3.3 ทักษะคติของการปรับเปลี่ยนอาชีพ (E)

หากท่านมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพการทำงานไปเป็นอาชีพอื่น ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพอื่น คือ

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เห็นด้วย	
1. อาชีพใหม่ต้องมีรายได้มากกว่าอาชีพทำนา					E1
2. รายได้ของอาชีพใหม่ต้องสม่ำเสมอและเพียงพอ					E2
3. อาชีพใหม่ต้องเป็นกิจกรรมที่ตัวเองพอมีความรู้ อยู่บ้าง					E3
4. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่รัฐให้การสนับสนุน					E4
5. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากที่ ดินเดิม					E5
6. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่มีตลาดรองรับผล ผลิตที่แน่นอน					E6
7. อาชีพใหม่ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม					E7

3.4 หากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพ อาชีพหรือกิจกรรมใดที่ท่านคิดว่าเหมาะสมที่สุด

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

3.5 หากท่านต้องปรับเปลี่ยนอาชีพ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมด้านใดบ้าง

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

4. ต้นทุนและผลตอบแทนของการทำนา

4.1) รายการทรัพย์สินของฟาร์ม : เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรที่ใช้ในการทำนา

4.2 การใช้แรงงาน

รายการ	ของตนเอง						เช่า/จ้าง			
	จำนวนทรัพย์สิน	มูลค่าเมื่อซื้อหรือสร้าง (บาท)	อายุการใช้งาน (ปี)	สัดส่วนที่ใช้ในการผลิตข้าว (%)			ค่าซ่อมแซมเฉลี่ย (AR) (บาท)	จำนวนวันที่ใช้ (AU) (วัน-หน่วย)	ปริมาณที่ใช้ (KU) (ชั่วโมง)	ค่าเช่า (KW) (บาท)
				นาปี (ADF)	นาปรัง (ADS)	พืชอื่นๆ (ADO)				
1.รถไถ 4 ล้อ										
2.รถไถเดินตาม										
3.รถปักดำ										
4.เครื่องสูบน้ำ										
5.ท่อสูบน้ำ										
6.เครื่องพ่นสารเคมี										
7.รถเกี่ยวหวด										
8.เครื่องนวด/ผัด										
9.ยุ้ง ฉาง										
10.โรงเรือน,ที่เก็บอุปกรณ์										
11.อุปกรณ์ต่าง ๆ										
- คันไถ										
- จานไถ										
- คราด,จอบ, เสียม										
- รถพ่วง, รถรูน, รถเข็น										
- อื่น ๆ										
.....										

4.2.1) การใช้แรงงานในฤดูนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549 (ในพื้นที่ทำนาทั้งหมด.....ไร่)

กิจกรรม	แรงงานในครอบครัว (LS11)			แรงงานแลกเปลี่ยน (LS12)			แรงงานจ้าง (LS13)			ค่าจ้างเหมา (WS2)	
	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน/คน	จำนวน (วัน)	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน/คน	จำนวน (วัน)	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน	ค่าจ้าง (WS1) (บาท/คน/วัน)	บาท/ไร่ (WS21)	ถึง/ไร่ (WS22)
1.การเตรียมดินในแปลงกล้า (กำจัดวัชพืช,ไถ,หว่านกล้า,ถอนกล้า,ใส่ปุ๋ย, ควบคุมน้ำในแปลงกล้า)											
2.การเตรียมดินในแปลงปลูก (ไถ)											
3.การปลูก (หว่าน / บักดำ)											
4.การจัดการน้ำ (ดูแลควบคุมน้ำ)											
5.การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว (วัชพืช/พันธุปน, โรค,แมลง,ศัตรูพืช เช่น นก หนู)											
6.การใส่ปุ๋ย											
7.การเก็บเกี่ยว											
8.หลังเก็บเกี่ยว (นวด/ผัด,ตากข้าว,ขนไปเก็บ)											
อื่นๆ.....											
.....											

4.2.2 การใช้แรงงานในฤดูนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549 (ในพื้นที่ทำนาทั้งหมด.....ไร่)

กิจกรรม	แรงงานในครอบครัว (LS11)			แรงงานแลกเปลี่ยน (LS12)			แรงงานจ้าง (LS13)			ค่าจ้างเหมา (WS2)	
	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน/คน	จำนวน (วัน)	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน/คน	จำนวน (วัน)	จำนวน (คน)	ชั่วโมง/วัน	ค่าจ้าง (WS1) (บาท/คน/วัน)	บาท/ไร่ (WS21)	ถึง/ก้า (WS22)
1.การเตรียมดินในแปลงกล้า (กำจัดวัชพืช,ไถ,หว่านกล้า,ถอนกล้า,ใส่ปุ๋ย, ควบคุมน้ำในแปลงกล้า)											
2.การเตรียมดินในแปลงปลูก (ไถ)											
3.การปลูก (หว่าน,ปักดำ)											
4.การจัดการน้ำ (ดูแลควบคุมน้ำ)											
5.การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว (วัชพืช/พันธุ์ปน,โรค,แมลง,ศัตรูพืช เช่น นก หนู)											
6.การใส่ปุ๋ย											
7.การเก็บเกี่ยว											
8.หลังเก็บเกี่ยว (นวด/ผัด,ตากข้าว,ขนไปเก็บ)											
อื่นๆ.....											
.....											

4.3 ปัจจัยผันแปรต่อรอบการปลูก (Variable Factors)

4.3.1 ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการปลูกข้าวนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

(ในพื้นที่ทำนาทั้งหมด.....ไร่)

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณ (VFQ) (ระบุ หน่วย)	ราคา (VFP) (บาท/ หน่วย)	มูลค่า (VfV) (บาท)
1. เมล็ดพันธุ์ (VF0)			
2. ปุ๋ย (VF1)			
2.1 ปุ๋ยเคมี (VF11)			
-สูตร	_____	_____	_____
-สูตร	_____	_____	_____
-สูตร	_____	_____	_____
2.2 ปุ๋ยอินทรีย์ (VF12)			
-ปุ๋ยคอก	_____	_____	_____
-ปุ๋ยหมัก	_____	_____	_____
-ปุ๋ยพืชสด	_____	_____	_____
-น้ำหมักชีวภาพ	_____	_____	_____
3. สารเคมีกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช (VF2)			
3.1.....3.2.....	_____	_____	_____
.....3.3.....	_____	_____	_____
.....3.4.....	_____	_____	_____
.....3.5.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
4. สารเคมีกำจัดวัชพืช (VF3)			
4.1.....4.2.....	_____	_____	_____
.....4.3.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
5. น้ำมันเชื้อเพลิง (ลิตร) (VF4)			
6. อื่นๆ ระบุ (VF5)	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____

4.3.2 ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการปลูกข้าวนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549
 (ในพื้นที่ทำนาทั้งหมด.....ไร่)

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณ (VSQ) (ระบุ หน่วย)	ราคา (VSP) (บาท/ หน่วย)	มูลค่า (VSV) (บาท)
1. เมล็ดพันธุ์ (VS0)			
2. ปุ๋ย (VS1)			
2.1 ปุ๋ยเคมี (VS11)			
-สูตร	_____	_____	_____
-สูตร	_____	_____	_____
-สูตร	_____	_____	_____
2.2 ปุ๋ยอินทรีย์ (VS12)			
-ปุ๋ยคอก	_____	_____	_____
-ปุ๋ยหมัก	_____	_____	_____
-ปุ๋ยพืชสด	_____	_____	_____
-น้ำหมักชีวภาพ	_____	_____	_____
3. สารเคมีกำจัดโรคแมลงศัตรูพืช (VS2)			
3.1.....3.2.....	_____	_____	_____
.....3.3.....	_____	_____	_____
.....3.4.....	_____	_____	_____
.....3.5.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
4. สารเคมีกำจัดวัชพืช (VS3)			
4.1.....4.2.....	_____	_____	_____
.....4.3.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
5. น้ำมันเชื้อเพลิง (ลิตร) (VS4)			
6. อื่น ๆ ระบุ (VS5)	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____
.....	_____	_____	_____

4.4 ปริมาณผลผลิตและการกระจายผลผลิต (Output)

4.4.1) ปริมาณข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้และการกระจายผลผลิต สำหรับข้าวนาปี ปีการเพาะปลูก 2548/2549

ชื่อพันธุ์ข้าว	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	การกระจายผลผลิต (กิโลกรัม)							ผลผลิตรวม (กก.) (OFQ)	ราคาขาย (บาท/กก.) (OFF)
		บริโภคเอง (OFQ1)	ทำพันธุ์ (OFQ2)	เลี้ยงสัตว์ (OFQ3)	ขาย (OFQ4)	ค่าเช่า (OFQ5)	ชะกาด (OFQ6)	ให้เพื่อนบ้าน (OFQ7)		
ชัยนาท 1 (OFG1)										
ปทุมธานี 1 (OFG2)										
เล็บนก (OFG3)										
ช่อสูง (OFG4)										
มะจานู (OFG5)										

4.4.2) ปริมาณข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้และการกระจายผลผลิต สำหรับข้าวนาปรัง ปีการเพาะปลูก 2549

ชื่อพันธุ์ข้าว	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	การกระจายผลผลิต (กิโลกรัม)							ผลผลิตรวม (กก.) (OSQ)	ราคาขาย (บาท/กก.) (OSP)
		บริโภคเอง (OSQ1)	ทำพันธุ์ (OSQ2)	เลี้ยงสัตว์ (OSQ3)	ขาย (OSQ4)	ค่าเช่า (OSQ5)	ชะกาด (OSQ6)	ให้เพื่อนบ้าน (OSQ7)		
ชัยนาท 1 (OSG1)										
ปทุมธานี 1 (OSG2)										
เล็บนก (OSG3)										
ช่อสูง (OSG4)										
มะจานู (OSG5)										

4.4.3) ท่านขายผลผลิตข้าวให้กับ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) OD

1. พ่อค้าคนกลาง (OD1)
 2. สหกรณ์การเกษตร (OD 2)
 3. ศูนย์ขยายพันธุ์เมล็ดข้าว (OD 3)
 4. นำไปขายเองที่ตลาด (OD 4)
 5. โรงสี (OD 5)
 6. อื่นๆ ระบุ (OD 6).....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

ประวัติและผลงานทางวิชาการ

1. ประวัติส่วนบุคคล

- 1.1 ชื่อ : นายสมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล
- 1.2 ลังกัด : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 90112
โทรศัพท์ (074) 286241 และ โทรสาร (074) 459353
Email : somboon.c@psu.ac.th
- 1.3 ตำแหน่งทางวิชาการ : รองศาสตราจารย์ ระดับ 9
- 1.4 การศึกษา : ปริญญาเอก สาขาเศรษฐศาสตร์การพัฒนากาเกษตร ชนบท และอาหารเกษตร
มหาวิทยาลัย มงต์เปอลิเยร์ ประเทศฝรั่งเศส

2. การทำงาน

2.1 งานบริหาร

พ.ศ. 2542 - ปัจจุบัน หัวหน้าสาขาธุรกิจเกษตร

พ.ศ. 2547 - 2549 รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์

2.2 งานวิจัย :

- 1) เรื่อง ผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โครงการพัฒนาพรุดวน
เตี๋ย ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ. 2536-2537 เป็นนักวิจัยหลัก ได้รับทุนอุดหนุนจากกรมชลประทาน
- 2) เรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดทางเลือกในการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจ
การยาง กับองค์การสวนยาง ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ. 2538 เป็นนักวิจัยหลัก ได้รับทุนอุดหนุนจาก
สถาบันที่ปรึกษา เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในระบบราชการ
- 3) เรื่อง องค์กรและนโยบายสำหรับการวางแผนและการจัดการ การผสมผสานกัน
ระหว่างป่าชายเลนและการทำนาทุ่งในเขตแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช ระยะเวลา
ดำเนินงาน พ.ศ. 2538 เป็นผู้ร่วมวิจัย ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันทรัพยากรชายฝั่ง
- 4) เรื่อง การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของการ
เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ จังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราช ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ. 2539 เป็นผู้ร่วมวิจัย
ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 5) เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคนิค สำหรับการเลี้ยง
โคเนื้อและ โคนมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ. 2540-2541 เป็นหัวหน้า
โครงการวิจัย ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6) เรื่อง การศึกษาผลทางเศรษฐกิจและสังคมจากการฟื้นฟูนาทุ่งร้างเพื่อการเกษตรกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ. 2540-2541 เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7) เรื่อง Towards Wise Use of the Peatlands at Phru Khuan Khreng, Patthalung, Nakorn-sri-thummarat and Songkhla Province, Thailand Through the Participatory Development of Management Plan for Implementation by Local Stakeholders. ระยะเวลาดำเนินงาน 7 เดือน (ธันวาคม 2544 – มิถุนายน 2545) เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ได้รับทุนอุดหนุนจาก DGIS ประเทศเนเธอร์แลนด์

8) เรื่อง Towards Wise Use of Peatlands at Phru Kuan Kreng, Southern Thailand: Gender Roles in the Development of Natural Resource Conservation and Management ระยะเวลาดำเนินงาน 11 เดือน (พฤศจิกายน 2545 – กันยายน 2546) เป็นผู้ร่วมโครงการ ได้รับทุนอุดหนุนจากประเทศเนเธอร์แลนด์

9) เรื่อง เงื่อนไข - บริบทที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและกระบวนการนโยบายเกษตร (พ.ศ. 2538-2548) แนวโน้มพัฒนาการของกระบวนการนโยบายเกษตรและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในกระบวนการนโยบายเกษตรไทย ระยะเวลา 8 เดือน (กรกฎาคม 2548 – กุมภาพันธ์ 2549) เป็นนักวิจัยหลัก ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานปฏิรูประบบสาธารณสุขแห่งชาติ

10) เรื่อง การรอม การจัดสวัสดิการและการเอื้ออาทรโดยภาคประชาชน (ภาคใต้) ระยะเวลา 6 เดือน (สิงหาคม 2548 – มกราคม 2549) เป็นหัวหน้าโครงการ ได้รับทุนอุดหนุนจากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

11) เรื่อง ศักยภาพการปลูกข้าวเพื่อความมั่นคงของชาวนาในจังหวัดปัตตานี ระยะเวลาดำเนินงาน 12 เดือน (สิงหาคม 2549 – กรกฎาคม 2550) เป็นหัวหน้าโครงการ ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

2.3 งานบริการวิชาการ :

1) ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัย “ฐานคิดเพื่อการพัฒนาภาคเกษตร” ระหว่าง กรกฎาคม 2544 - มิถุนายน 2546 ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2) ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัย “นโยบายเกษตรภาคใต้” ระหว่าง กรกฎาคม 2546 - มิถุนายน 2547 ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

3) ผู้จัดการโครงการ “โครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน กรณีการจัดระเบียบเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547 - มีนาคม 2548 โดยได้รับทุนจากสำนักงานจังหวัดพัทลุง

4) ผู้จัดการโครงการ “โครงการการกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำในทะเลสาบสงขลา” ระหว่างเดือนเมษายน 2549 - พฤษภาคม 2550 โดยได้รับทุนจากกรมควบคุมมลพิษ

3. ผลงานวิชาการ (ตีพิมพ์)

- 1) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2533. *ประสิทธิภาพทางเศรษฐศาสตร์ของเครื่องสีข้าวแบบหมู่บ้าน*. ว. สงขลานครินทร์. 12(1) : 247-256.
- 2) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2533. *ประสิทธิภาพทางเศรษฐศาสตร์ของเครื่องอบข้าวพลังแสงอาทิตย์และเครื่องลดความชื้นข้าวเปลือกแบบใช้เชื้อเพลิง*. ว. สงขลานครินทร์. 12(1) : 59-67.
- 3) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล วิญชัย อุ๋นอดิเรกกุล จรัส สุวรรณมาลา และวิจิตต์ วรรณจิต. 2538. *การวิเคราะห์ความอยู่รอดทางธุรกิจของบริษัทตัวอย่าง : กรณีอุตสาหกรรมยางพารา*. ว. เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2(2) : 171-186.
- 4) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อุยทธ์ นิสสกา และสมยศ พุ่งหว่า. 2539. *การวิเคราะห์ศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับการพัฒนาแหล่งน้ำ : กรณีโครงการพัฒนาพรุควนเคร็ง*. ว. นิเวศวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล 23(2) : 19-29.
- 5) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล ศักดา เสนารักษ์ กัลยาณี พรพิเนตรพงศ์ โสภณ ทองปาน และบัญชา สมบูรณ์สุข. 2543. *มุมมองทางเศรษฐกิจที่รัฐพึงคำนึงในการจัดทำนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. ว. เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 7(2) : 138-147
- 6) Chareonjiratragul,S. 2002. *Sectorial Disparity in Thailand toward so call "Modernization" in Agriculture*, in *Agarian Transformation and Areal Differentiation in Globalizing Southeast Asia*(Proceeding edited by Hiromitsu Umehara) p.68 – 87.
- 7) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อาแว มะ แส ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี และ ปริญญา บัณฑิต. 2545. *การวางแผนเพื่อการจัดการทรัพยากรในพรุควนเคร็ง*. Wetlands International, Thailand Programme, คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.(รายงานฉบับสมบูรณ์)
- 8) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย ปรีดถ พรหมมี และ อาหะมะ ตือราแม. 2546. *ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการฟื้นฟูนาทุ่งร้างเพื่อเกษตรกรรม*. คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (รายงานฉบับสมบูรณ์)
- 9) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล .2549. *เงื่อนไข - บริบทที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและกระบวนการนโยบายเกษตร (พ.ศ. 2538-2548) แนวโน้มพัฒนาการของกระบวนการนโยบายเกษตรและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ในกระบวนการนโยบายเกษตรไทย*.คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (รายงานฉบับสมบูรณ์)
- 10) สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล .2549. *การออม การจัดสวัสดิการและการเอื้ออาทรโดยภาคประชาชน (ภาคใต้)*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (รายงานฉบับสมบูรณ์)

ประวัติและผลงานทางวิชาการ

1. ประวัติส่วนบุคคล

- 1.1 ชื่อ : นางสาวโชติมา พรสว่าง
- 1.2 สังกัด : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 90112
โทรศัพท์ (074) 286237 และ โทรสาร (074) 459353
Email : chotima.po@psu.ac.th หรือ porns_choti@yahoo.com
- 1.3 ตำแหน่งทางวิชาการ : อาจารย์ ระดับ 4
- 1.4 การศึกษา : ปริญญาโท คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิทยานิพนธ์: ความเป็นไปได้ในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเงินของ
กลุ่มประเทศอาเซียน+3

2. การทำงาน

- พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- พ.ศ. 2546 - 2547 - วิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเป็นไปได้ในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
และการเงินของกลุ่มประเทศอาเซียน+3” คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้ช่วยวิจัย รศ.ดร.ชวินทร์ ถิ่นะบรรจง (คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในบทความเรื่อง “The Prospect of
Monetary Integration in ASEAN+3 for Conference on Regional
Economic Cooperation : EU&GMS Development Strategies” โดย
ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 2 - 4 กรกฎาคม
2547 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- ผู้ช่วยวิจัย รศ.ดร.สมชาย สุขศิริเสรีกุล (คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในงานวิจัยเรื่อง “โครงการพัฒนาระบบ
บัญชีประชาชาติตามมาตรฐานระบบ1993 SNA : ค่าใช้จ่ายใน
การศึกษาพัฒนาการจัดทำบัญชีการศึกษาแห่งชาติ” โดย กองบัญชี
ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ

พ.ศ. 2545-2546

- ผู้ช่วยวิจัย รศ.ดร. สมชาย สุขสิริเสรีกุล (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในงานวิจัยเรื่อง “โครงการงานสร้างระบบเฝ้าระวังภาวะสังคม พัฒนาแบบจำลองค่าใช้จ่ายภาครัฐและสำรวจข้อมูลผู้ค้อยโอกาสทั่วประเทศ” โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประวัติและผลงานทางวิชาการ

1. ประวัติส่วนบุคคล

- 1.1 ชื่อ : นายไชยยะ กงมณี
- 1.2 สังกัด : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 90112
โทรศัพท์ (074) 286238 และ โทรสาร (074) 459353
Email : chaiya.k@psu.ac.th
- 1.3 ตำแหน่งทางวิชาการ : อาจารย์ ระดับ 4
- 1.4 การศึกษา : ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 1.5 การอบรม :
- 1) International Labor Organization (Diploma of Compound design), Japan, 2001
 - 2) ISO 9001:2000 (Implement and Internal auditor)
 - 3) QC Circle (Instructor & Practice)
 - 4) Six sigma
 - 5) TPM.
 - 6) Manufacture management course such as Leadership, Labor law, 5S, Quality control, SPC etc.

2. การทำงาน

- พ.ศ. 2541 - 2543 ตำแหน่ง ผู้ช่วยหัวหน้าส่วนงานวิจัยวัดดูดิบและห้องทดลอง
บริษัท IRC (Asia) Research จำกัด
- พ.ศ. 2543 - 2545 ตำแหน่ง หัวหน้าส่วนวิศวกรออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่
บริษัท IRC (Asia) Research จำกัด
- พ.ศ. 2545 - 2548 ตำแหน่ง หัวหน้าส่วนงานวิจัยและพัฒนา วัดดูดิบและสุตราง
บริษัท IRC (Asia) Research จำกัด
- พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2.1 งานสอน : พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน

- 1) Introduction to Agricultural Economics (877-211)
- 2) Marketing of Agricultural Products (877-322)
- 3) Agribusiness System (877-425)
- 4) Agribusiness Management (879-404)
- 5) Strategic Management in Agribusiness (877-348)
- 6) Computer Application for Agribusiness (877-471)
- 7) Seminar (877-497)
- 8) Marketing Management in Agribusiness system (878-511)

2.2 งานวิจัย :

- 1) วิทยานิพนธ์เรื่อง “การส่งออกยางแท่งของประเทศไทย” คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2547
- 2) ศักยภาพและข้อจำกัดของการทำนาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2548 เป็นผู้ร่วมวิจัย
- 3) โครงการการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งน้ำในทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2549 เป็นผู้ร่วมวิจัย

ประวัติและผลงานทางวิชาการ

1. ประวัติส่วนบุคคล

- 1.1 ชื่อ : นางสาวอรอนงค์ ทองพิชัย
- 1.2 สังกัด : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 90112
โทรศัพท์ (074) 286242 และ โทรสาร (074) 459353
- 1.3 ตำแหน่งทางวิชาการ : อาจารย์ ระดับ 4
- 1.4 การศึกษา : วท.ม. (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. การทำงาน

พ.ศ. 2549 - ปัจจุบัน ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2.1 งานสอน : พ.ศ. 2549 - ปัจจุบัน

- 1) วิชาเศรษฐศาสตร์จุลภาค
- 2) วิชาเศรษฐศาสตร์มหภาค
- 3) วิชาหลักเศรษฐศาสตร์
- 4) วิชาหลักการวิเคราะห์โครงการ
- 5) วิชาเศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตร
- 6) วิชาการจัดการธุรกิจฟาร์ม
- 7) วิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น เป็นผู้ร่วมสอน

2.2 งานวิจัย :

1) เรื่อง การศึกษาศักยภาพของชุมชนป่าล้มพัฒนาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ตำบลป่าล้มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล (Ecotourism Management Potential of Palmpattana
community in Tambon Palmpattana, Manang Distric, Satun Province) ระยะเวลาดำเนินงาน พ.ศ.2547
- พ.ศ.2549 เป็นผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน งบประมาณการวิจัย มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

2.3 งานบริการวิชาการ :

ประเมินงานทั้งระบบ กิจกรรมของจังหวัดสงขลา คือ

- 1) Night Paradise Hatyai Countdown to 2006 (29-31 ธ.ค. 2548)
- 2) Songkhla - Satun International Bike Cycling Challenge 2006 (14-15 ม.ค. 2549)
- 3) Thailand Ocean to Ocean Relay Running (11-12 ก.พ. 2549)

จัดอบรมทางวิชาการ เรื่อง

- 1) โครงการให้ความรู้เรื่องทิศทางการวิจัยในอนาคต (24 พ.ค.2548) โดย ดร.ปรีชา เมธาวัชรภาค ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- 2) โครงการให้ความรู้เรื่องการศึกษาวิจัย “แนวคิดและประสบการณ์ในการวิจัย” โดย ศาสตราจารย์ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (24 ธันวาคม 2548)